

KÜLTÜR OCAĞI VAKFI
TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

SOSYAL BİLİMLERDE
AKADEMİK
DERGİCİLİĞİN
MESELELERİ
ÇALIŞTAYI

13 MART 2020

KÜLTÜR OCAĞI VAKFI
TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERĐİSİ
SOSYAL BİLİMLERDE
AKADEMİK DERĐİCİLİĐİN MESELELERİ
ÇALIŞTAYI

BİLDİRİLER

KOCAV-EROL GÜNGÖR KÜLTÜR MERKEZİ
13 MART 2020

HAZIRLAYANLAR:
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
Doç. Dr. Ümran AY SAY

KOCAV YAYINLARI: 17
Akademi Dizisi: 6
©KOCAV Yayınları, Nisan 2021, İstanbul

Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK (*Fatih Sultan Mehmet Vakfı Üniversitesi*)
Prof. Dr. Ali AKYILDIZ (*29 Mayıs Üniversitesi*)
Prof. Dr. Davut HUT (*Marmara Üniversitesi*)
Doç. Dr. Recep AHISHALI (*Marmara Üniversitesi*)
Doç. Dr. Ümran AY SAY (*Marmara Üniversitesi*)
Doç. Dr. Uğur DEMİR (*Marmara Üniversitesi*)
Doç. Dr. Bünyamin AYÇIÇEĞİ (*İstanbul Üniversitesi*)
Dr. Öğr. Üyesi Nusret GEDİK (*Marmara Üniversitesi*)

Sekreteryaya

Doç. Dr. Ümran AY SAY
İbrahim BİZ
Araş. Gör. Zeynep ÖZ
Zehra DAMAR

Redaktörler

Doç. Dr. Ümran AY SAY
Araş. Gör. Zeynep ÖZ
Merve GÜNAN
Melike Alagöz ÇAYCIOĞLU

Kapak Tasarım & Mizanpaj
Engin DEMİR

Eserin tüm hakları KOCAV Yayıncılık Tanıtım Araştırma Eğitim Hizmetleri Ltd. Şti'ye aittir. Bu kitabın tamamı ya da bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre yayınevini ve editörünün izni olmadan hiç bir yöntemle (elektronik, mekanik ve fotokopi) çoğaltılamaz, özetlenemez, depolanamaz ve yayınlanamaz. Makalelerin bilimsel ve hukuksal tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

ISBN: 978-605-83598-8-8
Yayıncı Sertifika No: 14548

Baskı

Yeni Devir Matbaacılık ve Gazetecilik Anonim Şirketi
Cemal Ulusoy Cad. No: 35/1 (Milsan Tesisleri) Bahçelievler - İstanbul Tel: (0212) 613 4041

KOCAV Yayınları
Avni Paşa Sokağı, No: 5 Süleymaniye-Fatih/İstanbul
Tel: (212) 519 99 70-71 Faks: (212) 519 99 72
Web: www.kocav.org.tr e-posta: kocav@kocav.org.tr
www.tkidergisi.com

KÜLTÜR OCAĞI VAKFI
TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERĐİSİ
SOSYAL BİLİMLERDE
AKADEMİK DERĐİCİLİĐİN MESELELERİ
ÇALIŞTAYI

BİLDİRİLER

KOCAV-EROL GÜNGÖR KÜLTÜR MERKEZİ
13 MART 2020

HAZIRLAYANLAR:
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK
Doç. Dr. Ümran AY SAY

İçindekiler

Önsöz	7
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK	

1. OTURUM “Editörlük Süreci / Editörün Problemleri”

Prof. Dr. Halil İbrahim GÜRCAN	13
Akademik Yayınlarda Sipariş Usulü Yazdırma: Örnek Web Siteleri Üzerinden Bir Değerlendirme	
Öğr. Gör. Mustafa Kemal ŞEN	31
Sosyal Bilimler Dergilerinde İngilizce Alan Editörünün Temel Problemi: Şahısların, Eserlerin ve Alana Özgü Terimlerin İngilizce Çevirileri	
Araş. Gör. İrfan KARADENİZ – Araş. Gör. M. Enes VURAL.....	45
Editöryal Süreçte Yaşanan Sıkıntılar ve Çözüm Önerileri	

2. OTURUM “Hakemlik”

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL.....	61
Hakemlik Ama Nasıl?	
Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ.....	71
Bir Editör Gözüyle Akademik Yayıncılıkta Hakemlik Süreci	

3. OTURUM “Dizin-Değerlendirme”

Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA	83
Akademik Değerlendirmede Oryantalist ve Sömürgeci Unsurların Dikkate Alınması	

Prof. Dr. Ömer SAY.....	105
Çağdaş İndekslerin Muhafazakarlığı	
Doç. Dr. Serdar YAVUZ.....	115
Türkiye’de Dergilerin Etki Değeri (İmpact Faktör) Hesaplaması	
Araş. Gör. M. Enes VURAL-Araş. Gör. İrfan KARADENİZ.....	123
İlahiyat Dergileri Bağlamında Akademik Dergicilikte Dizinlenme Sürecine Dair İzlenimler	

4. OTURUM

“Sosyal Bilimler Dergilerinin Durumu-İntihal”

Prof. Dr. Mehmet AÇA.....	141
Türkiye’de Sosyal Bilimler Alanında Akademik Dergi Çıkarmanın Zorluklarına Dair	
Doç. Dr. Ahmet KOÇAK.....	149
Uluslararası Bilimsel Nitelikte Dergi Yayıncılığında Türk Akademik Dergilerinin Konumu: Sosyal Bilimler Alan Örneği	
Doç. Dr. Emine DİNGEÇ.....	163
“Diğerinin Nesnesi Benimdir”: İntihal Üzerine...	

5. OTURUM

“Kapanış ve Değerlendirme”

Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK, Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ, Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL, Doç. Dr. Serdar YAVUZ.....	175
---	-----

ÇALIŞTAY RAPORU

Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi Türkiye’de Sosyal Bilimlerde Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı Raporu.....	177
--	-----

Önsöz

Türkiye’de sosyal bilimlerde dünya standardında akademik dergiciliğin oluşması uzun yıllar almıştır. Akademik dergiciliğe seviye kazandıran hakem usulüne geçiş ise 2000’li yıllardan sonra yavaş yavaş gerçekleşmiştir. Bu geçişi ilk gerçekleştiren dergilerden biri de *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*’dir. 2000 yılında yayın hayatına başlayan dergi daha ilk sayıdan itibaren hakem usulüyle çalışmaya başlamıştır. O günden beri kendisini her sayıda geliştirmiş ve alanda akademisyenlerin takdir ve tercih ettiği dergilerden biri olmuştur.

YÖK’ün (yok.gov.tr) adresindeki istatistiklerine göre 2000 yılında 72 üniversitede 64.169 olan öğretim elemanı sayısı 2020 yılında 204 üniversitede 174.494’e yükselmiştir. Akademisyen sayısının artması akademik dergi sayısını da artırmış, kontrolsüz bir gelişme yaşanmıştır. Bu gelişme birçok problemi beraberinde getirmiştir.

Geçen 20 yıllık süre zarfında üniversite sayısına ve öğretim üyesi sayısının artışına paralel olarak akademik dergilerin de sayısı artmıştır; ancak bu artış birbirinden kopuk, hepsi farklı yayın kurallarına sahip, temel konularda bile farklılıkları benzerliklerinden fazla olan dergilerin çıkmasına yol açmıştır. Bu arada akademisyenlerin yükseltilme ve atama şartlarının sık sık değişmesi de dergilerin gelişimini yavaşlatmış görünmektedir.

Akademik hayatın meselelerine duyarlı olan *Türk Kültürü İncelemeleri Dergi* ailesi akademik dergiciliğin bu problemlerini görüşmek ve çözüm önerileri üretmek için çalıştay düzenlemeyi kararlaştırmıştır. Bu amaçla 13.03.2020’de bir günlük, 5 oturumluk bir çalıştay düzenleyerek konuya duyarlı editörleri ve öğretim üyelerini bir araya getirmiştir. Gün boyunca hem oturumlarda hem de oturum aralarında sosyal bilimlerde akademik dergiciliğin meseleleri konuşulmuştur.

Çalıştayda dört oturumda akademisyenler tarafından konuyla ilgili değerlendirme ve teklifleri içeren 13 tebliğ sunulmuş, 5. oturumda genel değerlendirme yapılarak çalıştay tamamlanmıştır. Sunulan tebliğler bu eserde oturum ve sunum sırasına göre yer almaktadır. Bunların ardından Nihat Öztoprak ve Ümran Ay Say tarafından tebliğlerin tamamı bir arada değerlendirilmiş ve çalıştayın “Sonuç ve Öneriler”i maddeler halinde sonuç bildirgesi olarak ilgililerin dikkatine ve bilgisine sunulmuştur.

Sosyal bilimlerde akademik dergiciliğin meselelerinin masaya yatırıldığı bu önemli çalıştayı düzenlenmesinde emeği geçen düzenleme kurulu üyeleri Ali Akyıldız, Davut Hut, Recep Ahışalı, Ümran Ay Say, Bünyamin Ayçiçeği, Nusret Gedik, İbrahim Biz, Zeynep Öz, Zehra Damar, Merve Günan, Melike Alagöz Çaycıoğlu’na; oturum başkanlarımızımıza, bildirileriyle katkıda bulunan kıymetli hocalarımıza, çalıştaya katılarak tartışmalara iştirak eden hocalarımıza ve öğrencilerimize, hassaten çalıştayda maddi manevi hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan KOCAV Mütevelli Heyeti ve Yönetim Kuruluna, vakfın değerli başkanı Ali Ürey’e, katılımcıları en güzel şekilde ağırlayan ve mükemmel bir düzenle programı yürüten İdari İşler Müdürü İbrahim Biz’e ve öğrencilerimize, çalıştayı her safhasında yer alan ve gerçekleşmesinde en büyük paya sahip olan kıymetli meslektaşım dergi editörü Ümran Ay Say’a ve bu eserin mizanpajını ve kapak tasarımını yaparak elinizdeki seviyeye gelmesini temin eden Engin Demir’e ve isimlerini sayamadığım katkısı olan herkese gönülden teşekkür ediyoruz.

Bu vesileyle derginin kuruluşunda yer alıp bugün aramızda bulunamayan Durmuş Hocaoğlu ve Ahmet Haluk Dursun hocalarımıza Allah’tan rahmet diliyoruz.

Dileğimiz ve beklentimiz bu çalıştayda ortaya konan tespit ve tekliflerin ilgili kurumlar tarafından dikkate alınması ve gereğinin yapılmasıdır.

Düzenleme Kurulu Adına
Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK

Sunuş

Bugün ülkemizde sosyal bilimler alanında ulusal veya uluslararası nitelikte yüzlerce dergi yayımlanmaktadır. Akademik dergicilik alanında son yıllarda görülen hızlı büyüme beraberinde bazı problemleri de doğurmuştur.

Sosyal bilimler alanındaki akademik dergilerin hakemlik, editörlük, indeks aboneliği, intihal gibi konulardaki meselelerinin gündeme getirilmesi, yetkililerin bu konuya dikkatlerinin çekilmesi ve çözüm önerilerinin sunulması amacıyla vakfımızın yayın organı *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*'nin ev sahipliğinde bir çalıştay düzenlenmesi düşünülmüş ve bu kapsamda 13 Mart 2020 tarihinde Erol Güngör Kültür Merkezi'nde sosyal bilimlerin farklı disiplinlerinden akademisyenlerin müzakereci ve izleyici olarak katıldığı bir gün süreli çalıştay gerçekleştirilmiştir.

Sosyal bilimler alanındaki akademik dergilerde alan editörlüğü, dil editörlüğü, editör yardımcılığı, hakemlik vb. gibi süreçlerinde görev alan veya bu süreçlerdeki problemleri inceleyen akademisyenlerin davet edildiği çalıştayda birbirinden kıymetli ve çözüm odaklı bildirimler sunulmuştur.

“Söz uçar yazı kalır” şiarınca söz konusu bildirimlerin kitaplaştırılması, böylelikle çalıştayda masaya yatırılan problemlerin daha geniş bir ilgili kitesine ulaştırılması gerekli ve yararlı görülmüştür. Elinizdeki bu kitapçıkta dergimizin genel editörü Prof. Dr. Nihat Öztoprak ve edebiyat editörü Doç. Dr. Ümran Ay Say hocalarımızın çalıştay değerlendirme yazısıyla birlikte bildirimlerin tam metinleri bulunmaktadır.

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Bu vesileyle bugün 44. sayısına ulaşan *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*'nin genel editörü Prof. Dr. Nihat Öztoprak hocamıza, geçmişten bugüne dergide görev alan editörlerimize, danışma ve yayın kurullarımıza, çalıştayda oturum başkanlığı görevini üstlenen Prof. Dr. Ali Akyıldız, Prof. Dr. Sebahat Deniz, Prof. Dr. Davut Hut ve Prof. Dr. Recep Ahışalı hocalarıma, çalıştaya bildirileriyle katılan kıymetli akademisyenlerimize, çalıştay düzenleme kuruluna ve organizasyonda görev alan öğrencilerimize teşekkür ediyorum.

Dr. Ali ÜREY

KOCAV Başkanı

Türk kültürünü inceliyoruz...

1. OTURUM

Editörlük Süreci / Editörün Problemleri

Ömer Lütfi Mete Salonu
10.45-11.45

Oturum Başkanı

Prof. Dr. Ali AKYILDIZ

Konuşmacılar

▪ **Prof. Dr. Halil İbrahim GÜRCAN**

Akademik Yayınlarda Sipariş Usulü Yazdırma:
Örnek Web Siteleri Üzerinden Bir Değerlendirme

▪ **Öğr. Gör. Mustafa Kemal ŞEN**

Sosyal Bilimler Dergilerinde İngilizce Alan Editörünün Temel Problemi:
Şahısların, Eserlerin ve Alana Özgü Terimlerin İngilizce Çevirileri

▪ **Araş. Gör. İrfan KARADENİZ** ▪ **Araş. Gör. M. Enes VURAL**

Editöryal Süreçte Yaşanan Sıkıntılar ve Çözüm Önerileri

Akademik Yayınlarda Sipariş Usulü Yazdırma: Örnek Web Siteleri Üzerinden Bir Değerlendirme

■ Halil İbrahim GÜRCAN*

Özet

Akademik yayınlar, bilimsel alanda bir sorundan yola çıkarak elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve sorunlara çözüm önerileri sunulmasını hedefleyen ve bu amaçla yerel, ulusal ya da uluslararası platformlarda sorunların tartışılmasını sağlayan bir amaçla yapılmaktadır. Ayrıca akademik unvan almanın da temel koşulları içinde, belirli kriterlere göre yayın yapma şartı bulunmaktadır.

Akademik yayınların, toplumsal ve akademik amaçları yanında “akademik unvan alma” amacıyla yapılan çalışmalar, günümüz bilimsel çalışmalarının yozlaşmasının da temelini oluşturduğu düşünülmektedir. Özellikle, akademik unvan almaya yönelik “yayın” kriterleri ve ayrıca “çaba sarfetmeden işin kolayına kaçmak” nedeniyle bazı kişiler, “akademisyenlikte ilerleyebilmek” amacıyla “para ile kitap, makale, bildiri veya tez” yazdırmaya yönlenmiştir.

Akademik süreçlerdeki bilimsel gelişmenin karşısında, herhangi bir çaba sarfetmeden, kitap ve makale okumadan, başka çalışmalarını incelemeyen sipariş usulü akademik çalışma yazdırılması, üniversitelerin önünde büyük bir sorun olarak durmaktadır. Siparişle makale, tez, kitap yazan kişiler, bunu bir “sek-

* Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, İletişim Bilimleri Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü *hi-gurcan@gmail.edu.tr* (<https://orcid.org/0000-0002-5887-2659>)

tör"e dönüştürmüştür ve bununla ilgili web siteleri kurarak buradan kendilerine "yeni müşteriler" bulmaktadırlar.

Bu çalışmada, akademik çalışmalarda "ücretli ve sipariş usulü" eser yazdırma sorunundan yola çıkılarak, bu amaçla faaliyet gösteren 31 web sitesine yönelik içerik üretimi, araştırma desenleme, araştırma yapma, araştırma analizi, intihal raporları düzenleme, jüriden dönen eserlerin yeniden tasarlanması gibi kategoriler üzerinden betimsel bir yaklaşımla örnek olay incelemesi yöntemiyle bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Siparişle yazım, makale yazdırma, tez yazdırma, akademik yazım.

Giriş

Akademik üretimin temel göstergesini ve çalışmanın niteliğini ölçmenin temel kriterini "akademik yayınlar" oluşturmaktadır. Bir üniversitenin bilimsel düzeyi genellikle sınıflandırılırken, öğretim elemanlarının yaptıkları yayınların çeşitli yayın platformlarındaki sayılarıyla değerlendirilmektedir. Bir akademisyenin bilimsel performansının ölçümünde de çeşitli bilimsel platformlardaki yayınlarının sayıları temel alınmakta ve buna göre akademik kariyerinde ilerleme sağlanabilmektedir.

Ülkelerin bilim alanında dünyadaki yerinin belirlenmesinde, ülkelerin ya da üniversitelerin bilimsel niteliklerinin karşılaştırılmasında ve bilim adamlarının akademik performanslarının değerlendirilmesinde "uluslararası yayın etkinliklerini" ön plana çıkaran üç ölçüt genel kabul görmektedir: 1) Uluslararası bilimsel dergilerde yayınlanan yayın sayısı, 2) Yayınların bilim endekslerince taranan bilimsel dergilerde yayınlanması, 3) Yayınlarla yapılan atıfların sayıdır. Amerika ve Avrupa'daki çeşitli organizasyonlar tarafından uluslararası yayın ve bu yayınlara yapılan atıflar temelinde hazırlanan indeksler yükseköğretim kurumları ve ülkeler tarafından bilimsel performansı değerlendirmede kullanılmaktadır.¹

Bir toplumda bilimsel düşüncenin gelişmesi için, bilimin gelişmesi ve di-

¹ Serkan Eti (2016), "Üniversitelerdeki Akademik Üretkenliğe Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi", *Journal of Behavior at Work*, 1 (1), s.88.

siplinlerde ilerleme ile yeni gelişmeler sağlamak önem taşımaktadır. Toplum- sal gelişme ise ancak bilimin düşünce yoluyla elde edilen bilgiyi toplumun bütününe yaymakla mümkündür. Bilgiyi topluma yaymak, kazandırmak için ise, önce bilgiye nasıl ulaşılabileceğinin ve bilginin nasıl üretilebileceğinin bilinmesi gerekir.² Ne var ki akademik kariyerler süreçlerinde istenilen kriterler bağla- mında günümüzde “siparişle”, diğer deyişle “parayla yayın yapma” yaygınlaş- maktadır. Tez ve akademik yayın için internetten reklam ve pazarlama yapan çok sayıda (50’yi aşkın olduğu tahmin edilmektedir) web siteleri bulunmaktadır. “Bilimsel sahtekarlık”, ”bilimsel yalancılık” yapılan bu süreçte, akademik süreçteki kişi ya da öğrenci, çoğunlukla kimliği gizli bir lisans üstü öğrenciye ya da akademisyene para karşılığı çalışmasını (makale, tez, araştırma vb.) yaz- dırmakta ve bu süreç iki kişi arasında gizli kalmaktadır.

Akademik süreçlerin niteliklerinin ölçümünde kullanılan “yayın” kriterinin temel unsurunu “yazı” oluşturmaktadır. Akademik düzeyde üretim, “yazı” ile sağlanabilmekte ve akademik ehliyet ve akademik ünvanlar “yazı”nın niteli- ğine göre verilmektedir. Durum böyle olunca, akademik yazı için piyasadaki firmalardan destek alan ve ücreti karşılığı yazı yazdıranların sayısı azımsan- mayacak kadar çok olmaktadır. Çünkü, 50’yi aşkın akademik danışmanlık iş- letmesinin piyasada faaliyet göstermesi ve kendi web sayfalarında, yaptıkları işlerin sayılarını açıklamaları, bunun “bazı münferit işler” olamayacak kadar büyük bir “iş” olduğunu göstermektedir.

Parayla doktora ve yüksek lisans tez yazımı Türkiye’de büyük bir pazar haline gelmiştir. Yaklaşık 50 büyük işletmenin faaliyet gösterdiği pazarın yıllık cirosunun 150 milyon lira civarında olduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de son yıllarda yüksek lisans ve doktora öğrencileri için para karşılığı tez yazma büyük bir pazara dönüşmüş durumdadır. Akademik danışmanlık şirketleri, üç bin ile 20 bin lira arasındaki ücretlerle ayda ortalama 20 tez hazırladıklarını belirtmektedirler. Bu da piyasanın yılda yaklaşık 150 milyon liralık bir büyük- lüğe sahip olduğunu göstermektedir.³

Akademik yayın üretimi yüksek lisans ve doktora tezi süreci ile başlamak- ta ve üniversitede öğretim elemanı olduktan sonra da yapılacak alanla ilgili

² Orhan Türkođan ve Orhan Gökçe, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*, Konya: Çizgi, 2012, s.iv.

³ Tunca Öğreten (2019), “Türkiye’de üniversitelerin büyüyen sorunu: Parayla tez yazımı”, *Deutsche Welle Türkçe*, İstanbul.

yayınlarla devam etmektedir. “Tez”lerle ilgili sayısal verilere bakıldığında, Türkiye’de YÖK’teki Ulusal Tez Merkezi bünyesinde 520.456 tez olduğu ve bunlardan 343.631’inin erişim olanağı bulunduğu görülmektedir.

Tez yazmak; bir sorun ele alarak buna nitel ya da nicel araştırma yöntemlerinden biriyle çözmek ya da çözüm önerileri geliştirmektir. Ancak bunun yanında, tez yazan kişinin akademik bilgi birikiminin de artması, alanla ilgili ne kadar kitap varsa okuması, kendisini geliştirmesi, teziyle ilgili bir araştırma yöntemine hakim olması ve bu yöntemle bir araştırma yapabilmesi, başka araştırmalar yapabilecek ya da yürütebilecek düzeyde bilgi birikimine sahip olması da amaçlanır. Bu nedenle tez yazmakla başlayan akademik süreç, kişiye teziyle ilgili bilgi kaynaklarına erişebilmeyi, bunları okuyabilmeyi, bilgiyi analiz ederek çözümleyebilmeyi ve kendi çalışmasında yön gösterici mahiyetteki cümleleri, alıntılıdığı kişinin eserini belirterek gösterebilmeyi en iyi şekilde öğrenebilmesi ve sürdürebilmesinde önemli bir başlangıcı oluşturmaktadır.

Tez yazmakla, akademik yazı kültürü kazanan araştırmacı, sonraki çalışmalarında burada edindiği deneyimi katlayarak sürdürmekte ve yeni yetişecek akademisyenlere önderlik edecek ve yol göstericilikte bulunacaktır. Bu da tez yazımındaki kişiye “danışmanlığın” önemli bir önderlik, destekleyicilik ve yardım edicilik yanında, moral ve motivasyon olarak kişinin kendini güvende hissederek daha rahat çalışmasında yardımcı olacaktır. Tez yazan kişi, danışmanının yol gösterme, sorun çözme, önderlik etme, öğretme, araştırma, araştırma yönetimi, verilerin çözümü gibi noktalardaki desteği ile kendisine akademik düzeyde bir rol model oluşturarak bunun üzerine kendisini geliştirebilmektedir.⁴

Doktora tez yazımından sonra araştırmacı, akademisyen kendisini genellikle daha yalnız hissedebilmektedir. Çünkü danışmanının desteği, tez yazım sürecine göre tamamlanmış olmakta ve kişi akademik çalışmalarını kendisi bizzat yürütecek, sorunlarla kendisi mücadele edecektir.

Bilimsel etiğin en önemli bileşenlerinden biri yayın etiğidir. Yayın etiği konusu teknolojik gelişmeler ile dünyamızın oldukça küçüldüğü ve iletişimin sınır tanımadığı siber çağında daha da önem kazanmıştır. Yayın etiğinin temel unsurlarını; bilim eserlerinin güvenilir, iyi planlanmış bir çalışmanın ürünü olması ve yanıtlardan, saptırmalardan uzak olması oluşturmaktadır.⁵

⁴ Ziya Toprak (2018), “Türkiye’de Akademik Yazı: İntihal ve Özgünlük”, *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, Cilt. 34(2), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/474131>.

⁵ Fatma Suna Kırış (2011), “Bilimsel yanıtma: Tekrar yayınların tanımı, çeşitleri ve olası

Üniversiteler Arası Kurul(2001), etiğe aykırı davranışları şöyle sıralamıştır:⁶

1. Aşırma (İntihal-Plagiarism): Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini, uygulamalarını, yazılarını, yapıtlarını ve şekillerini sahiplerine bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendisininmiş gibi sunmak. Yabancı dilden kitap makale vb. tercüme ederek kendi yazmış gibi basmak.

2. Sahtecilik (Uydurma-Fabrication): Sunulan veya yayınlanan belgeyi gerçeğe aykırı olarak düzenlemek veya bir belgeyi değiştirmek veya gerçeğe aykırı belgeyi bilerek kullanmak. Araştırmaya dayanmayan veriler üretmek, bunları rapor etmek veya yayımlamak; yapılmamış bir araştırmayı yapılmış gibi göstermek.

3. Çarpıtma (Falsification): Araştırma kayıtları ve elde edilen verileri tahrif etmek; Araştırmada kullanılmayan yöntem, cihaz ve materyalleri kullanılmış gibi göstermek; Araştırma hipotezine uygun olmayan verileri değerlendirmeye almamak; ilgili teori veya varsayımlara uydurmak için veriler ve/veya sonuçlarla oynamak.

4. Duplikasyon (Duplication): Bir araştırmanın aynı sonuçlarını birden fazla dergiye yayın için göndermek veya yayınlamak. (Yayın içeriğinin birden fazla uzmanlık alanını ilgilendirdiği, yayının farklı bir dilde yayınlanmasında yarar görüldüğü gibi durumlarda her iki yayın kuruluşundan onay almak koşuluyla yayın tekrarı kabul edilebilir.)

5. Dilimleme (Slicing): Bir araştırmanın sonuçlarını araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırarak çok sayıda yayın yapmak.

6. Haksız Yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek, aktif katkısı bulunduğu halde bu kişileri yazarlar arasına katmamak, yazar sıralamasını gereksiz ve uygun olamayan bir biçimde değiştirmek. (Yazarlık Hakkı, çalışmanın tasarımında; veri toplanması, analizi veya değerlendirilmesinde; yazımında katkı vermiş olmayı gerektirir. Başkalarının çalışmasına sadece yazım aşamasında katkıda bulunmak yazarlık hakkı doğurmaz.)

7. Diğer Etik İhlal Türleri:

---

sonuçları”, *Anadolu Kardiyol Dergisi*, 2011.

⁶ K. Yılmaz (2012). “Etik dışı davranış olarak haksız yazarlık”, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (1). <http://ebad-jesr.com/>

7.1. Yayınlarında bilimsel kurallara uymadan makul ölçüleri aşan alıntılar yapmak. (Bilimsel yayınlarda ya da genel kamuoyuna dönük olarak yayınlanan her türlü makale, derleme, kitap ve benzeri yayınlarda daha önce yayınlanmış veya yayınlanmamış bir çalışmadan yararlanılırken, o çalışma bilimsel yayın kurallarına uygun biçimde kaynak olarak gösterilmelidir. Evrensel olarak tanınan bilim kuramları, matematik teoremleri ve ispatlar gibi önermeler dışında hiçbir yapıt tümüyle ya da bir bölümü ile izin alınmadan veya asıl kaynak gösterilmeden çeviri veya özgün şekliyle yayınlanamaz.)

7.2. Destek alınarak yürütülen araştırmaların yayınlarında destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile onların araştırmadaki katkılarını açık bir biçimde belirtmemek.

7.3. İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak.

7.4. Yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek.

7.5. Doçentlik başvurusunda jüri üyelerini yanıltıcı, yanlış ya da eksik beyanda bulunmak.

ÜAK'ın etik ihlalleri içerisinde “para karşılığı akademik yazı yazdırma” görülmemektedir. Geçmişte etik ilkeler kapsamında “parayla yazı yazdırma” yaygın olmadığından ya da “bir akademisyenin böyle bir işe tevessül etmeyeceği düşüncesiyle alınmamış olabilir” şeklinde düşünülebilir. Oysa ki parayla yazı yazdırma, etik ihlal yanında akademik sahtekarlık boyutlarında hukuki çerçevede yer almaktadır.

Akademik etik düzeyinde, kişinin kendisi tarafından yapılması gereken akademik yayınların, toplumsal ve akademik amaçları yanında “akademik unvan alma” amacıyla yapılması durumunda, etik ve hukuki açıdan yozlaşmaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle, akademik unvan almaya yönelik “yayın” kriterleri ve “çaba sarf etmeden işin kolayına kaçmak” ile “kendi akademik gelişime odaklanmama” nedeniyle bazı kişiler, “akademisyenlikte ilerleyebilmek” amacıyla “para ile kitap, makale, bildiri veya tez” yazdırmaya yönelmiştir.

Akademik süreçlerdeki bilimsel gelişmenin karşısında, herhangi bir çaba sarf etmeden, kitap ve makale okumadan, başka çalışmalarını incelemeyen sipariş usulü akademik çalışma yazdırılması, üniversitelerin önünde büyük bir sorun olarak durmaktadır. Siparişe makale, tez, kitap yazan kişiler, bunu bir “sektör”e dönüştürmüştür ve bununla ilgili web siteleri kurarak buradan kendilerine “yeni müşteriler” bulmaktadırlar.

Bu çalışmada, akademik çalışmalarda “ücretli ve sipariş usulü” eser yazdırma sorunundan yola çıkılarak, bu amaçla faaliyet gösteren 31 web sitesine yönelik içerik üretimi, araştırma desenleme, araştırma yapma, araştırma analizi, intihal raporları düzenleme, jüriden dönen eserlerin yeniden tasarlanması gibi kategoriler üzerinden betimsel bir yaklaşımla örnek olay incelemesi yöntemiyle bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Çalışma kapsamında aşağıdaki web siteleri incelenmiştir:

https://odevtezprojemerkezi.com/
https://www.bilimtez.com/
http://netbilgigrup.com/
http://www.makaledanismanlik.com/
https://tezhazirlamaofisi.com/
https://www.tezihazirla.net/
https://ugesakademi.com/
https://www.idealtez.com/
https://tezyazimi.net/
http://tezyurdu.com/
https://www.tezdanismanlikofisi.com/
https://tezduzenleme.wordpress.com/tezhazirlama/
https://www.kalemtezhazirlama.com/
https://bogazicitezmerkezi.com/
http://www.benimtez.com/
http://www.tezdoktorum.com/
https://www.akademiktezyazdirmamerkezi.com/
https://www.xn--tezdanimanm-2ubd80d.com/
https://kariyertez.com/
https://tezdaniman.com/
https://odevtezprojemerkezi.com/
https://prestigeakademi.com/
https://armut.com/fiyatlari/makale-yazimi_1010
https://www.makaletercume.com/
https://yukseklisansodevtezproje.com/

https://www.makale yaz.net/
https://www.tezhane.com/
http://izmirtez.com/
https://tezyazimerkezi.com/
https://www.turkiyetezmerkezi.com/
https://akademiktezmerkezi.com/

1- Yazım ve Danışmanlık Firmaları

Türkiye’de son yıllarda tez ve akademik yazı için para karşılığı yazma işini yürüten firmalar ortaya çıkmış olup bunlar yaptıkları işleri, reklamı açık yapıp, görüşmeyi sanal ortamda gerçekleştirip, fiziksel olarak karşılaşmadan yazıyı teslim eden bir süreçte işlerini yürütmektedirler. İncelenen web sitelerinin hemen tamamında, akademik yazıyı yazan kişi gizli olup, sitelerin tamamında iletişim telefonları ve Whatsap bağlantıları ya da online yardım seçenekleri ile sipariş verene doğrudan irtibat kurabilmektedirler.

Tez yazdırmak isteyen kişi herhangi bir sitedeki numarayı aradığında danışmanlık firmasından birisi ile hemen görüşebilmekte ve ne istediğini anlatabilmektedir. Müşteri, firmaya mail attığında, en geç bir saat içinde kendisine dönüş sağlanmaktadır. Bu da siparişe yazı yazdırmanın artık şirketleştğini göstermektedir. Ayrıca, incelenen siteler içinde 8 tanesinde insan kaynakları ve 7 sitede de kariyer bağlantıları bulunmakta ve buradan tez yazımında yardımcı olacak kişiler için formlar yayınlanmaktadır. İncelenen 2 sitede ise Boğaziçi veya İTÜ mezunu ve lisansüstü yapanlar arandığı belirtilmektedir.

İncelenen web sitelerinin çoğunluğunda “akademik danışmanlık” adı altında tez yazma, düzeltme, makale yazma, araştırma, proje gibi seçeneklerle geniş bir yelpazede ürün pazarlaması yapılmaktadır.

Tez ve makale yazım şirketi olarak tanıtan web siteleri iki tür olarak faaliyet göstermektedir: Kendisini bir büroya bağlı olarak gösteren, ancak bireysel olarak yapanlar ile bu tür işleri firma olarak yürütenler...

Bu şirketler, gerek yazım ekibini genişletmek ve gerekse de yeni müşteriler bulmak amacıyla web siteleri oluşturmuşlardır. Yazım ya da danışmanlık şirketlerinin sitelerinde iki türlü faaliyet gösterdikleri görülmektedir: Bilgileri açık yazan siteler, bilgileri açık yazmayan siteler. Bazı siteler “danışmanlık şirketi” olarak faaliyet göstermekte olup bunların adres bilgileri bulunmaktadır. Bunun yanında yalnızca telefonla ya da eposta ile iletişim kurulan “aka-

demik yazıcılar” bulunmaktadır. Bu yazıcıların muhtemelen bir üniversitede akademik kariyer yapan (yükseklisans ya da doktora) ya da akademisyen olma ihtimali yüksek görülmektedir. Çünkü, teklif formlarında, istatistiksel analiz, farklı üniversitelerin yazım standartları ya da uluslararası yazım standartları seçenekleri, bu yazıları yazanların akademik camia ile bağlantılı olacağını göstermektedir.

İncelenen 31 web sitesinin içerik başlıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Hizmetlerimiz	31
Hakkımızda	30
İletişim	31
Talep Formu	20
What's Up Linki	23
Canlı Destek	17
Blog	16
Çalışma Alanlarımız	16
Sıkça Sorulan Sorular	15
Fiyat Alma	9
İnsan Kaynakları	8
Kariyer	7
Çalışma Garantisi	5
Eğitimlerimiz	4
Referanslarımız	4

Tablo: Para ile akademik yazım işlerini yürüten akademik danışmanlık firmalarının web sitelerinin içerikleri.

2- Makale Yazım Fiyatları

Firmalar, makale, tez ve diğer yazımlarda fiyat belirtmemektedirler. Fiyatlandırma konusunda, telefonla irtibat kurarak bilgi istenmektedir. İstenilen yazının konusu, uzunluğu, mahiyeti ve ne amaçla ve hangi üniversite için kullanılacağına göre fiyatlandırma değişmektedir.

Tez yazımında, üniversiteler beklentilerine göre farklılıklar olmaktadır. Devlet veya Vakıf Üniversitelerinin her biri için farklı fiyatlandırma yapı-

makta ve aynı konuda ve aynı içerikteki tezler için farklı fiyatlar istenebilmektedir.

Örneğin, “Kadir Has Üniversitesi’nde, ‘yeni medya’ alanında yüksek lisans tezi hazırladığımızı söylediğimiz ve fiyat bilgisi istediğimiz yetkili, kendisinin de doktor unvanına sahip bir akademisyen olduğunu belirterek “Ben de tez savunma jürisinde yer alan biriyim. Sekiz yıldır bu işi yapıyorum. İstedığınız tezi yedi bin lira karşılığında yazarız” diyor. Çalıştırdığım akademisyenlere 4.700 ile 7.000 lira arasında maaş ödüyorum. Fiyatlandırmayı okula göre yapıyoruz. Mesela Kadir Has için 7.000 lira olan fiyat, Üsküdar Üniversitesi için olsaydı 4.000 liraya inecekti. Fiyat farkının sebebi ise; Kadir Has, Üsküdar ya da Nişantaşı kadar rahat bir okul değil. Bu okullar için hazırlanacak tez daha az vaktimizi alır. ODTÜ, Boğaziçi, Sabancı ve Koç gibi üniversitelerin öğrencilerinde en fazla iki ya da üç talep ancak gelir. Bu üniversiteler için istenen fiyat ise çok yüksek, zira hazırlanacak tezlerin çok daha titiz olması gerekiyor.”⁷

Makale yazımı için fiyatlar tamamen, telefonla yapılan görüşmeye şekillenmekte ve iki tarafın gizliliği içinde sürdürülmektedir. Yabancı sitelerde, İngilizce yazdırılacak akademik yazının niteliğine göre site üzerinden fiyatlandırma yapılabilmektedir (örneğin: <https://www.customwritings.com/> ve <https://essayshark.com/> vb.).

Akademik yazı için yapılacak ödemeler, genellikle yarısı peşin, yarısı iş tesliminde şeklinde uygulanmaktadır. Bununla birlikte, bazı sitelerdeki uyarılara bakıldığında, tez ya da makale tesliminden sonraki savunma ya da yayın sürecinin tamamlanmasıyla, yazı yazdırılan kişi/firmadan aranarak ek ödeme talep edilmekte olduğu ve bu ödeme yapılmadığı takdirde ifşa edileceğine yönelik şantaj yapıldığı bildirilmektedir. Bu durum bağlamında tez yazım şirketlerinden hizmet satın alanların, firma seçerken dikkatli olmaları ve “kurumsallaşmış” firmaları tercih etmeleri yönünde uyarılar çıkmaktadır.

Yayımlanmış bir haber örneği: “Bazı dolandırıcılar öğrencileri tehdit ediyor. Bir işletme, piyasadaki dolandırıcılık vakalarına dikkat çekiyor. Güvenilir ve köklü bir işletme olduklarına vurgu yapan yetkili, “Para alır, öğrencinin tezini yazarlar. Tez geçtiğindeyse öğrenciyi arayıp hocasına söylemekle tehdit ederler ve daha fazla para koparmaya çalışırlar.”⁸

Başka bir yayımlanmış haber örneği: “Yeni Medya Bağlamında Türkiye’de

⁷ Tunca Öğreten (2019), a.g.m.

⁸ Tunca Öğreten (2019), a.g.m.

Yazılı Basın” konulu, 80 sayfalık gazetecilik yüksek lisans tezi yazdırmak istediğimizi söylediğimiz “tez danışmanı”, alanlarına göre özel ekipleri ve veri tabanları olduğunu, çalışma gruplarında akademisyenler de bulunduğunu ifade etti. Ardından, veri tabanı taraması yapacağını ve detayları görüşmek için arayacağını bildirdi. Yaklaşık 1 saat sonra arayan tez danışmanı, tezin 2 ayda teslim edilebileceğini, 3 aşamada yazılacağını, bedelinin sayfa başı 40 TL’den olmak üzere 3 bin 200 TL olduğunu kaydetti. Görüştüğümüz ikinci siteden diğer tez danışmanı da benzer bir süreçten sonra aynı tezi 3 bin TL’ye yazabileceklerini belirtti. 3’üncü tez danışmanlığı sitesi ise tutarın ortalama 2 bin 750 TL olduğunu, yazım süresi boyunca fiyatın bir miktar artabileceğini hatırlattı.⁹

Tez yazımında en pahalı olanlar; tıp, matematik ve hukuk olmaktadır. Sosyal bilimlerde fiyat düşmektedir. Örneğin:

- Sayfa fiyatı: 15-40 TL. arasında değişebiliyor.
- Lisans tezi: 2-3 bin TL
- Yüksek lisans tezi: 3-10 bin TL
- Doktora tezi: 5-20 bin TL
- Öğrencinin yazdığı tezi okulun tez formatına göre düzenleme: (Sayfa başı 2 TL sözel, 4 TL sayısal)
- Normal çevirinin sayfası 4 TL, akademik çevirinin 6 TL, Osmanlıca çevirinin 7-8 TL.¹⁰

3- Yaptıkları İş “İllegal Değil, Etik Dışı” Görüyorlar!

Yazım ve danışmanlık firmaları, yaptıkları işlerin illegal bir iş olmadığını belirtiyorlar ve vergi ödediklerini, dolayısıyla her işlerinin yasal olduğundan bahsediyorlar. Yayınlanmış bir haberde bu şöyle ifade edilmiştir: “Parayla tez yazımında fatura kesip vergi veriyorum. İllegal değil, etik dışıdır” diyerek özetleyen işletme yetkilisine, para verip hazırlatacağımız tezin jüri tarafından anlaşılıp anlaşılmayacağını sorumuza: “Ben de jüride bulunuyorum ve genellikle eleştiren taraf rolünü üstleniyorum. Jüride danışman hocanın arkadaşları olur. Biri karşı çıkar, danışman tezi savunur, diğeri de pasta yemek için oradadır.”¹¹

⁹ Medimagazin, (2017), “Tez yazım sektörü patladı”, <https://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-tez-yazim-sektoru-patladien-fazla-parayi-tip-tezlerinden-aliyorlar-11-681-73271.html>

¹⁰ Medimagazin (2017), a.g.m.

¹¹ Tunca Öğreten (2019), a.g.m.

Akademik danışmanlık firmaları, yaptıkları işlere ilişkin etik ilkeler de belirlemişlerdir ve başkasının tezini ya da makalesini yazma konusunda gösterdikleri titizliği ve akademik düzeyi web sayfalarında şöyle duyurmaktadırlar:¹²

- Özgün Çalışma
- Dürüstlük ve Güven
- Zamanında İş Teslimi
- Akademik Standartlara Uygunluk
- Kaliteli Hizmet
- Yetkin Akademik Kadro
- Kesintisiz Danışmanlık Desteği

Tezlerin niteliksel boyutlarına bakıldığında, firmaların “garantili iş yaptıkları” görülmektedir. Firmalar, tezlerin jüriden geçinceye kadar düzeltmeleri yapacaklarını belirtmektedirler. Firmaların çoğu, yaptıkları iş karşılığında aldıkları ücretin iadesi ya da istenilen düzeltilmelerin yapılması noktasında garanti vermektedirler.

Bazı firmalar ise, hazırladıkları tezlere o kadar güvenmektedirler ki bunu şöyle ifade etmektedirler: “Hazırladığımız tezler ayakta alkışlanıyor. Piyasasının en pahalısı olduklarını söyleyen yetkili hazırladıkları tezlere de çok güveniyor ve şöyle konuşuyor: “Ayda 20 tez hazırlıyoruz. 30 sayfalık bir tezi bile jüriden geçiririz. Örneğin geçen gün bir üniversiteye teslim ettiğimiz 39 sayfalık bir doktora tezi jüri tarafından çok beğenildi. Alkışlanarak çıktı.”¹³

4- Hukuki Boyut

Türkiye’de bu işi yapan firmalara yönelik bir kısıtlama ya da herhangi bir cezai yaptırım görülüyor. Çünkü tez ya da makale yazımı yapan firmalar, “tez ve eğitim danışmanlığı” adı altında faaliyet gösteriyorlar ve yaptıkları işleri danışmanlık ya da büro-yazım işi olarak faturalandırmaktadırlar.

Üniversitelerde tezin farklı bir kişiye yazdırıldığı anlaşılırsa öğrenciye uzaklaştırma cezası vermek ve çalışmasını yenilemesini talep etmekle yetiniliyor.¹⁴

Tez yazımı ile ilgili mevzuata baktığımızda; Resmî Gazete Tarihi: 18.08.2012 Resmî Gazete Sayısı: 28388, YÜKSEKÖĞRETİM KURUMLA-

¹² <https://www.idealtez.com/hakkimizda/>

¹³ Tunca Öğreten (2019), a.g.m.

¹⁴ Tunca Öğreten (2019), a.g.m.

RI ÖĞRENCİ DİSİPLİN YÖNETMELİĞİ ve Resmî Gazete Tarihi: 20 Nisan 2016 Resmî Gazete Sayı: 29690 LİSANSÜSTÜ EĞİTİM VE ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ'ne göre parayla tez yazdırmaya ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinde, “MADDE 3 – c) İntihal: Başkalarının fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermeyi” tanımlamaktadır,

Yükseköğretim Kurumları Öğrenci Disiplin Yönetmeliği ise; “Yükseköğretim kurumundan bir yarıyıl için uzaklaştırma cezasını gerektiren disiplin suçları” başlığı altında MADDE 7 – Yükseköğretim kurumundan bir yarıyıl için uzaklaştırma cezasını gerektiren eylemler şunlardır; f) Seminer, tez ve yayınlarında intihal yapmak.” olarak belirtmektedir.

Üniversite kadrosunda yer alan akademisyenlerin parayla akademik yazı yaptırmasında, Aralık 2016’da Yükseköğrenim Kurulu’nun (YÖK) önerisiyle çıkarılan 6764 sayılı kanuna göre parayla tez yazdırmak suç sayılmaktadır. YÖK, parayla tez yazımını intihal olarak değerlendiriyor ve parayla tez yazdırdığı tespit edilen akademisyenler kanun uyarınca bir daha atanmamak üzere meslekten ihraç ediliyor.¹⁵ 6764 Sayılı Kanunun Madde 26-(5)’inde bu durum şöyle ifade edilmektedir: “Üniversite öğretim mesleğinden çıkarma: Akademik bir kadroya bir daha atanmamak üzere üniversite öğretim mesleğinden çıkarmadır. Üniversite öğretim mesleğinden çıkarma cezasını gerektiren fiil, başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermektir.”

5- Sonuç

Akademik yükseltmelerin temel koşulu, YÖK, ÜAK ya da üniversiteler tarafından belirlenen atama-yükseltme kriterlerine uygun yayınlar yapmak gerekliliğidir. Öğretim üyeliği basamaklarındaki atamalarda uygulanan bu kriterler, aday kişinin yeteri kadar puan toplayıp “bir an önce” kadroyu alabilmesi konusunda aceleci davranmasına yol açmakta ve bu nedenle de yayın yapma konusunda dışarıdan parayla destek alma yoluna başvurmaktadır. Hukuksuz ve etik dışı olayların nedeni olan bu yaklaşım karşısında şu etkenler rol oynamaktadır: Hızlı yükselme hırısı, akademik birim yöneticilerinden gelen prog-

¹⁵ Tunca Öğreten (2019), a.g.m.

ram açabilme şartını sağlayabilme baskısı, başkalarının kendisini olumlu ve başarılı tanımlarını arzulama, ismini yayınlarda sık görme arzusudur. Bireyin yetersiz eğitimi, yeterli düzeyde araştırma disiplini eğitimi almamış olması, kurumun veya bölümün aşırı baskısı, parasal kazanç hırsları ve psikiyatrik kişisel bozukluklar nedeni ile bilimsel yanıltma ve hukuksuz ve etik dışı işler yapılmış olabilir. Yurdumuzda uluslararası yayınların doçentlik başvuru kriteri olması, yükselme telaşı içinde olan ve lisans – lisansüstü eğitimi sırasında araştırma disiplini konusunda yeterli eğitim almamış araştırmacılarda bilimsel yanıltma olaylarının gelişmesine neden olmaktadır.¹⁶

Etik dışı olayların önlenmesi için alınacak önlemlerin başında “eğitim” yer almaktadır. Üniversite ve diğer kurumlarda lisans ve sonrası dönemde, araştırma yapan gruplara etik kuralların öğretilmesi gereklidir. Araştırmacılara erken dönemde bilimsel etik ve istatistik konularında ayrıntılı eğitim verilmesi ve akademik dosyada yer alacak yayın sayısının değil, niteliğinin önemli olduğu vurgulanmalıdır. “İyi araştırma” kavramı oluşturulmalı ve genç araştırmacılara “yeterli düzeyde bilimsel danışmanlık” sağlanmalıdır. Araştırma verileri düzenli yapılmalı ve yanlış analizlerden arındırılmış olmalıdır, çünkü yapılan yanlışlar başka çalışmalarda kullanıldığında ciddi sorunlar yaratmaktadır.¹⁷

Bilimsel araştırma ve yayın yapmanın temel amacı tanınırlığını artırma, maddi kazanç elde etme, arkadaşlarına yayın yapma, hızlı bir şekilde yükselme olmamalıdır. Türkiye’de akademik yükselmelerde nitelikten çok niceliğin önemli olması, üniversitelerde akademik atama ve yükselmelerde yayın sayısının fazla olması gereği, akademisyenlerin fazla yayını bir saygınlık olarak görmeleri, bunu yapanların bunun etik bir ihlal olduğunun farkında olmamaları gibi sebeplerle bu etik ihlale sık sık rastlanmaktadır.¹⁸

Para karşılığında başka kişi için makale ya da tez yazan kişilerin çoğunluğunun da akademisyen olduğu ve bu işi yan gelir elde etmek için kullandıkları görülmektedir. Köklü üniversitelerde para karşılığı tez ya da makale yazdırma, akademik disiplin nedeniyle oldukça zordur. Ancak özellikle 2005’den sonra sayıları hızla artan vakıf üniversitelerinin, kâr getirici program açmaya yönelmeleriyle birlikte, az sayıdaki akademisyenle tez süreçlerini iyi yönete-

¹⁶ Fatma Suna Kıraç (2011), a.g.m., s.175.

¹⁷ Fatma Suna Kıraç (2011), a.g.m., s.175.

¹⁸ K. Yılmaz (2012), a.g.m.

medikleri ve öğrencilerin dışarıdan yazım veya danışmanlık hizmeti aldıkları görülmektedir.¹⁹

Sonuç olarak parayla akademik yazı yazdırma sorununun başlıca sebeplerini şöyle sıralayabiliriz:

2005 sonrası üniversite sayısındaki artışa karşın az sayıda deneyimli akademisyen bulunması.

Yeni kurulan üniversitelerde hızlı şekilde unvan alma isteği.

Yeni kurulan üniversitelerde, bölüm ve program açabilmek için hızlı şekilde öğretim üyesi olmaya yönlendirmeler.

Hızlı şekilde öğretim üyesi olanların tez yönetmedeki deneyimsizlikleri ve bu öğretim üyelerinin araştırma yapabilme ve yaptırmadaki eksiklikleri ya da bilgisizlikleri.

Öğretim üyelerinin isteksizlik, üniversite dışında iş yapması, tez yönetmedeki bilgisizliği gibi nedenlerle danışmanlığı yaptığı öğrencilerle ilgilenmemesi.

“Araştırma nasıl yapılır ve nasıl yazılır?” konusunu bilmeyen akademisyen adayları veya lisansüstü öğrencisinin, işin kolayına kaçarak çalışmalarını siparişle yaptırmaları.

Akademisyenlerin kendilerine, maaş dışında yeni bir gelir kaynağı yaratma istekleri.

Doçentlik sözlü sınavın kaldırılması ile adayları tanımadan, sadece eser üzerinden yapılan değerlendirmelerle unvan almaya yönelinmesi.

Doçentlik kriterlerinde, kitap yazmanın kolay yolunun bulunması ve “editörlük” ile kişinin yakın çevresine basit düzeyde üniteler yazdırarak ve gerçek bir editasyon sürecine de tabi tutmadan kitap yayınlama yönelimleri.

“Editörlük kitap” işini yayımcıların da benimsemesi nedeniyle, belirli alanlarda ulusal yayın niteliğine sahip yayımcıların bu işi sürekli hale getirmesi.

Firmaların akademik yazım işini “bilgi sektörü bağdaştırması” ile ele alarak kendilerine göre bir gerekçe üretmektedirler.

Firmalar, akademik yayın konusunda kendileriyle çalışmak isteyenlere yönelik bir çaba içindedirler. Web sitelerinde bununla ilgili formlar yer almaktadır. Bununla piyasa hacmini genişletmek ve talepleri karşılamak arzusundadırlar.

---

¹⁹ K. Yılmaz (2012), a.g.m.

Kaynaklar

KIRAÇ, Fatma Suna (2011), “Bilimsel yanılma: Tekrar yayınların tanımı, çeşitleri ve olası sonuçları”, *Anadolu Kardiyol Dergisi*, 2011; 1: 174-178 http://www.journalagent.com/anatoljcardiol/pdfs/AnatolJCardiol_11_2_174_178.pdf

ETİ, Serkan (2016), “Üniversitelerdeki Akademik Üretkenliğe Etki Eden Faktörlerin İncelenmesi”, *Journal of Behavior at Work*, 1 (1) 2016

Medimagazin, (2017), “Tez yazım sektörü patladı”, <https://www.medimagazin.com.tr/guncel/genel/tr-tez-yazim-sektoru-patladien-fazla-parayi-tip-tez-lerinden-aliyorlar-11-681-73271.html>

ÖĞRETEN, Tunca (2019), “Türkiye’de üniversitelerin büyüyen sorunu: Parayla tez yazımı”, *Deutsche Welle Türkçe*, İstanbul, <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiyede-%C3%BCniversitelerin-b%C3%BCy%C3%BCyen-sorunu-parayla-tez-yaz%C4%B1m%C4%B1/a-47610349>

RUACAN, Şevket (2005), “Bilimsel Araştırma ve Yayınlar da Etik İlkeler”, *Gazi Tıp Dergisi*, 2005: Cilt 16: Sayı 4: 147-149, <http://etik.gov.tr/wp-content/uploads/2019/03/sevketruacan-bilimselarastirmaveyayinlardaetik.pdf>

TOPRAK, Ziya (2018), “Türkiye’de Akademik Yazı: İntihal ve Özgünlük”, *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi* Cilt. 34(2), <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/474131>.

TÜRKDOĞAN, Orhan ve Gökçe, Orhan, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi*, Konya: Çizgi, 2012.

YILMAZ, K. (2012). “Etik dışı davranış olarak haksız yazarlık”, *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2 (1). <http://ebad-jesr.com/>

Ordered Writing in Academic Publications: An Evaluation on Sample Websites

Abstract

Academic publications are made for the purpose of evaluating the data obtained from a scientific problem and offering solutions to the problems, and for this purpose, to discuss the problems in local, national or international platforms. There is a requirement to publish according to certain criteria under the basic conditions of obtaining an academic title.

In addition to social and academic purposes, academic publications are thought to be the basis for the degeneration of scientific studies, as well as the studies carried out with the aim of “academic title”. In particular, because of the “publication” criteria for academic title and also “to escape the job without effort”, some people are directed to print “books, articles, papers or theses” in order to “progress in academia”.

In the face of scientific development in academic processes, order-based academic study printing without any effort, reading books and articles, and studying other studies remains a major problem for universities. Those who write articles, theses, books by order have turned this into a “sector” and they find new customers by establishing related websites.

In this study, starting from the problem of “paid and order-based” work in academic studies, descriptive over categories such as content production, research designing, researching, research analysis, editing plagiarism reports, redesigning the jury works, with an approach, an assessment will be made using the case study method.

Keywords

Ordered article writing, written article, written thesis, academic writing.

Sosyal Bilimler Dergilerinde İngilizce Alan Editörünün Temel Problemi: Şahısların, Eserlerin ve Alana Özgü Terimlerin İngilizce Çevirileri

■ Mustafa Kemal ŞEN*

Özet

Günümüzün bilim dünyasında İngilizce ortak dil görevini üstlenmiştir ve pek çok ülkede araştırmacılar yerel dillerden ziyade İngilizce yayın yapmaya yönelmişlerdir. Ayrıca, yerel dilde yapılan çalışmaların özet bölümleri “abstract” başlığıyla ortak dil olan İngilizceye çevrilmekte ve veri tabanları aracılığıyla o alanla ilgilenen araştırmacıların erişimine sunulmaktadır. Bu sebeple, akademik dergilerde İngilizce yayımlanacak makale ve özetlerin dil bakımından incelenmesi ve kontrol edilmesi için İngilizce alan editörlerine yer verilmektedir. Bu kapsamda bu çalışmanın amacı, sosyal bilimler dergilerinde editör kurulunun bir üyesi olan İngilizce alan editörünün temel problemi olan şahısların, eserlerin ve alana özgü terimlerin İngilizce çevirilerinde görülen standart sorununu tartışmaktır. Bu amaçla, Türkiye’de DergiPark Akademik altyapısını kullanan çeşitli sosyal bilimler ve ilahiyat dergilerinde yayımlanan araştırma makaleleri ve İngilizce özet bölümleri incelenmiş ve örnekler sunulmuştur. Bu sorunun sosyal bilimlerin muhtelif alanlarında referans alınacak kaynak eksikliği, İngilizce yazılmış mevcut kaynaklara erişim güçlüğü, araş-

* Öğr. Gör., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
mkemal.sen@dpu.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-8714-0193>)

tirmacıların İngilizce bilgileri ve eğitimlerinde yaşanan kesinti, çeviribilimde kullanılan yöntemler (transliteration - translation) gibi temellere dayandığı görülmüştür. Bu sorunlara yönelik çözüm önerileri, kaynak oluşturma ve eğitim olarak iki başlık altında sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilimler Dergileri, İngilizce Çeviri, Terminoloji, Standart.

Giriş

Günümüz dünyasında İngilizce, bilim dili olarak kabul edilmektedir. Bu sebeple, dünyanın her yerinde bu dilde kaleme alınmış akademik çalışmalar ve araştırmalar ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde ise Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından belirlenen akademik atanma kriterlerine¹ ve teşvik sistemine² göre en yüksek puanları getiren çalışmaların *Social Sciences Citation Index (SSCI)*, *Arts & Humanities Citation Index (AHCI)* ve *Emerging Sources Citation Index (ESCI)* gibi veri tabanlarında dizinlenen dergilerde yayımlandığı bilinmektedir. Bu veri tabanlarında taranan makalelerin yazarları farklı milletlere mensup olsa da büyük çoğunluğu İngilizce yazılmıştır. Araştırmacıların makalelerinde kendi ana dilleri yerine İngilizceyi tercih etmelerinin temel sebebi İngilizcenin tüm dünyada ortak dil olması ve bu sayede yapılan araştırmaların milyonlarca kişinin erişimine sunulup, yüksek atf sayısına ulaşmak istenmesidir.

Yüksek atf sayısı, yazar kadar akademik dergileri de ilgilendiren bir durumdur. Bir veri tabanında taranan dergilerde yayımlanan makalelerin aldığı atf durumu ile ilgili sayısal bir veri olan etki faktörü³ (impact factor) arttıkça dergilerin daha prestijli veri tabanlarında dizinlenmesi mümkün olmaktadır. Bu durum ülkemizdeki akademik dergi yönetimlerini harekete geçirmiş ve dergi politikalarına yön vermiştir. Bu kapsamda akademik dergilerde İngilizce çalışmaların yayımlanması teşvik edilmiş ve Türkçe yazılan makalelerin ise özet bölümleri

¹ Yükseköğretim Kurulu Başkanlığından: *Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atanma Yönetmeliği (T.C. Resmi Gazete, 12 Haziran 2018, sayı: 30449).*

² https://akademik.yok.gov.tr/OZGECMIS/documents/YARDIM_05_12_2018_v2.pdf (25.04.2020)

³ *Sobiad Etki Değeri Dergi İmpact Faktörü, ASOS Eğitim Bilişim, Şubat 2020*

“abstract” başlığıyla İngilizceye çevrilerek teslim edilmesi zorunlu kılınmıştır. TÜBİTAK ULAKBİM çatısı altında, Türkiye’de yayınlanan akademik dergiler için elektronik ortamda barındırma ve editoryal süreç yönetimi hizmeti sunan *DergiPark Akademik* altyapısını kullanan dergiler Nisan 2020 itibarıyla “desteklenen dil” bakımından incelendiğinde; İngilizce 2.009 dergiyle ilk sırayı alırken Türkçe 1.825 dergiyle ikinci sırada gelmektedir.⁴ İngilizce yayımlanacak makale ve özetlerin dil bakımından incelenmesi ve kontrol edilmesi için akademik dergiler editör kuruluna yeni üyeler eklenmiştir. “İngilizce alan editörü” olarak adlandırılan bu kişilerin görev ve sorumluluklarına bakıldığında, dergi editörü tarafından kendilerine iletilen makaleleri; dergi kriterlerine uygunluk, dil ve bilimsel nitelik açısından değerlendirmeye tabi tutmak olduğu anlaşılmaktadır.

İngilizce Alan Editörlerinin Karşılaştığı Sorunlar

İngilizce alan editörleri kendilerine gelen makaleleri dil açısından incelerken ilk etapta dil bilgisi, yazım ve imla hataları göze çarpar. Türkçede bulunmadığı için sıkça rastlanan artikel (the) eksikliği veya gereksiz kullanımı, Türkçe ile yapısal farklılıklardan kaynaklandığı düşünülen cümle yapısındaki bozukluklar (söz dizimi), noktalama işaretlerinin yanlış yerde kullanımı ve özne-yüklem uyumsuzluğu (subject-verb agreement) gibi hatalar bazen kolayca anlaşılıp bazen de araştırmacıyla iletişime geçerek düzeltilebilmektedir.

İngilizce alan editörlerinin karşılaştıkları esas sorun sosyal bilimlerin edebiyat, tarih ve ilahiyat gibi temel alanlarında yazılan makalelerde veya özetlerde geçen şahısların, eserlerin ve alana özgü terimlerin İngilizce çevirisidir. Türkiye’de *DergiPark Akademik* altyapısını kullanan çeşitli sosyal bilimler ve ilahiyat dergilerinde yayımlanan araştırma makaleleri ve/ya İngilizce özet bölümleri incelendiğinde; araştırmacıların İngilizce çeviri yöntemleri, İngilizce yeterlikleri ve araştırılan şahısların, eserlerin ve alana özgü terimlerin literatürde bulunan farklı varyasyonları gibi sebeplerden dolayı bir standart sorunu ortaya çıkmaktadır.

Öncelikle, alandaki araştırmacıların çeviri konusunda farklı tutumlara sahip olduğu gözlemlenmiştir. Bazı yazarlar çalışmalarına konu olan kişi ve eser isimlerine Türkçede yazıldığı şekliyle İngilizce metnin içinde yer verirken, diğer yazarlar alanda daha önce yayımlanmış kitap ve makalelerde kullanılan İngilizce yazılış tercih etmektedir. İlk gruptaki yazarlar, kişi ve eser isimleri-

⁴ <https://dergipark.org.tr/tr/search?section=journal> (25.04.2020)

nin özel isim olduğu ve bu yüzden aynen korunması gerektiğini ifade ederken, ikinci grupta yer alan yazarlar literatürde karşılığı olduğu sürece bunların kullanılmasının daha doğru olduğunu söylemişlerdir.

İkinci olarak, sosyal bilimlerin belirtilen alanlarında araştırma yapan kimi akademisyenler İngilizce yayın yazacak yeterlikte olmadığını bu yüzden özellikle terimlerin çevirisi konusunda zorlandıklarını ifade etmişlerdir. Türkiye’deki eğitim dili Türkçe olan üniversitelerde lisans eğitiminin sadece birinci sınıfında zorunlu İngilizce I ve II dersleri verilmektedir.⁵ Lisans eğitiminin geri kalanında ve lisansüstü eğitimde herhangi bir İngilizce dersi yoktur. Bu verilen derslerin içeriği temel düzeydedir ve günlük hayata yöneliktir. Akademik okuma ve yazma yönünde bir içeriğe sahip değildir. Lisansüstü programlara ve akademik kadrolara kabul almak için Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM) tarafından düzenlenen Yükseköğretim Kurumları Yabancı Dil Sınavı (YÖKDİL) veya Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavı’ndan (YDS) 100 üzerinden en az 50 alınması koşulu getirilmiştir.⁶ Bu programlara ve kadrolara aday öğrenciler kendi bireysel çabalarıyla çoğu zaman bir kurs desteğiyle hazırlanmaktadırlar. Ancak, sınav içeriği okuduğunu anlama, kelime ve dil bilgisine yönelik olduğu için yine akademik yazma noktasında bir eğitim veya çalışma içerisine girmemektedirler. Böylece, araştırmacılar akademik çalışmalarını için İngilizce özet yazarken terimlere, sözlük ve çeviri yazılımları vasıtasıyla ulaşabildikleri şekliyle yer vermektedir.

Son olarak, edebiyat, tarih ve ilahiyat alanlarında uluslararası literatür incelendiğinde kişi, eser ve terimlerin farklı kaynaklarda yer verilen birden fazla İngilizce karşılığı görülmektedir. Buna yol açan ana etken, yazıyı bütün ses inceliklerini belirterek başka bir alfabeye çevirme yolu olarak tanımlanan çeviri yazı (transliteration / transcription) tekniğidir. Bu alanlarda uluslararası literatüre katkıda bulunan Arap kökenli araştırmacılar Arapçadan İngilizceye transkripsiyon yaparken farklı yorumlarda bulunmuşlardır.⁷⁸ Ayrıca, bazı yazarlar

⁵ <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547-20150404.pdf> (26.04.2020)

⁶ Öğretim Üyesi Dışındaki Öğretim Elemanı Kadrolarına Yapılacak Atamalarda Uygulanacak Merkezi Sınav İle Giriş Sınavlarına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (T.C. Resmi Gazete, 9 Kasım 2018, sayı: 30590).

⁷ ElShiekh, A.A.A. & Saleh, M.A. (2011). Translation versus transliteration of religious terms in contemporary Islamic discourse in Western communities. *International Journal of English Linguistics*, 1(2), 141-147.

⁸ Hassan, Sameh. (2016). Islamic religious terms in English – translation vs. transliteration

bu tekniğin aktarılan dilde istenen anlamı yansıtmadığı için eleştirmiş⁹ bunun yerine çeviri (translation) yoluna gitmiştir. Böylece, uluslararası literatürde de farklı varyasyonlar ortaya çıkmıştır. Aşağıdaki tablolarda sosyal bilimler literatüründe karşılaşılan bazı şahıs, eser ve terimlerin farklı şekillerde İngilizce yazılışları verilmiştir.

Tablo 1. Şahıs İsimlerinde Karşılaşılan Farklı Yazım Örnekleri

Türkçe	İngilizce
Ali Şir Nevayi	Ali Şir Nevayi, Ali-Shir Navai, Ali ğir Nevai
Atilla (Attila)	Attila the Hun, Atilla the Hun
Bağdatlı Ruhi	Baghdadi Ruhi, Baghdadli Ruhi, Baghdad Rûhî
Bilge Kağan	Bilgä Qağan, Bilge Khan, Bilge Kağan, Bilgä Qayan
Buhârî	Bukhari, al-Bukhari, Buhari
Ebussuud (Ebussuûd)	Ebussuud, Abu al-Su'ud, Abu al-Sa'ud
Enderûnlu Fâzıl Bey	Enderunlu Fazıl Beg, Enderunlu Fazil, Fâdil Bey Enderûnî
Gazali (Gazzali)	al-Ğ ħ azālî, Ghazali
Hoca Ahmed Yesevi	Hoja Ahmed Yassawi, Ahmad Yasawi
Hz. İbrahim	Hazrat Ibrahim, Ibraheem, Abram, Abraham
İbn Teymiyye	Ibn Taymiyyah, Ibn Taymiyya
İbn-i Sina	Ibn Sina, Avicenna
İbnü'l-Arabî	Ibn al-Arabi, Ibn 'Arabî, Ibn Arabi, Ibn al-'Arabî
Kadı Burhaneddin	Kadi Burhaneddin, Kadı Burhannedin
Kanunî Sultan Süleyman	Sulaiman, Sulaymân, Suleman, Solomon the Magnificent

in Ezzeddin Ibrahim and Denys Johnson-Davies' translation of *An-Nawawî's Forty Ḥadīths. The International Journal for Translation & Interpreting Research*, 8 (1), 117-132.

⁹ Aldahesh, A.Y. (2014). (Un)Translatibility of the Qur'ān: A Theoretical perspective. *International Journal of Linguistics*, 6 (6), 23-45.

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Muhammed (s.a.v.)	Muhammad, Muhammed, Mohammad (saw, pbuh, saws)
Şeyh Galib	Şeyh Galib, Sheikh Gâlib, Sheikh Galib
Tonyukuk	Tonuquq, Tonyuquq, Tonjukuk, Tonyukuk

Tablo 2. Eser İsimlerinde Karşılaşılan Farklı Yazım Örnekleri

Türkçe	İngilizce
Divan-ı Hikmet	Diwani Hikmet, Divan-i hikmet, Book of Wisdom
Divan-ı Lügati't-Türk	Dîvânu Lûgati't-Türk, Diwan Lughat at-Turk
el-Müfredât	al-Mufradât, The Curriculum
Hikâye-i Ashâb-ı Kehf'i	Hiqaya al-Ashab al-Kahf, Narratives of Ashab al-Kahf
Hüsn-ü Aşk	Hüsn ü Aşk, Husn u Ashk,
İrşâdü'l-Akli's-Selîm	Irshad al Aql al Salim, Irshad al-'aql al-salîm
Kasîde-i Tantarâniyye	Kasida al-Tantaraniyya, Tantarâniyye Kasides
Kur'an	Ḳur'ân, Qu'ran Quran, Koran
Mesnevi	The Mesnevî, Mathnawi, Masnavi
Münşeât	Munshaat, Munseat, Münşeât
Terkîb-i Bend	Tarkib-Band, Terkib-i Bent

Tablo 3. Alana Özgü Terimlerin Farklı Yazım Örnekleri

Türkçe	İngilizce
ahilik	akhis, akhi, akhism,
aşar	ashar, tithe, aşar
ayet	ayat, ayah, verse
cahiliye	jahiliyyah, ignorance, pre-islamic period
cehennem	jahannam, hell

Mustafa Kemal Şen

cennet	jannah, paradise, heaven
cizye	tribute, dġizya, Jizya
farz	fard, fardh, obligation, religious duty
fetva	fetwa, fatwa
fıkıh	fiqh, jurisprudence
gazel	ghazel, ghazal
hac	hajj, haj, hadj, pilgrimage
halife	khalifah, khalifa, caliph
iktâ	iqta, ikta,
kaside	kasida, qaşida, eulogy
kelam	kalām, word, remark
kıble	qibla, kiblah
kıyas	qiyas, analogy
mescit	prayer's room, masjid
müfessir	mufassir, commentator
münsarif	munsarif, diptosis
namaz	prayer, salat, salaah, salaah
rüştiye	rushdiye, junior high school
sure	sura, sūra, surah, chapter
sünnet	sunnah, sunna, tradition
şehzade	sehjade, shehzade, prince
takva	taqwa, devotion
tefsir	tafsir, tafāsīr, interpretation
tevhid	tawhid, tauhid
yörük	youruk, nomad, yoruk, yuruk
zekat	zakat, alms

Verilen bilgiler ve tablolar ışığında, sosyal bilimler dergilerinde İngilizce alan editörlerinin inceledikleri makalelerde ve özetlerde şahıs ve eser isimleri ile alana özgü terimler noktasında farklı tutumlar ve yazımlarla karşılaştığı anlaşılmaktadır. Bu durumda başvuracakları standart yöntem ve referans bulunmaması onları çıkmaza sürüklemektedir ve işlerini zorlaştırmaktadır. Örneğin, Türkçe editörler veya redaktörler yazım noktasında Türk Dil Kurumunun hazırladığı yazım kılavuzuna ve sözlüğe başvurup karar verebilir. Yabancı isimlerde izlenen bir yöntem vardır. Mesela, ünlü filozof Platon için “Eflatun”, Fransız kralı Napoleone için “Napolyon” yazılabileceğini gösteren referanslar bulmak mümkündür.¹⁰ Ancak, İngilizcede bu konuda bir eksiklik vardır. Bu standart sorunu yüzünden, İngilizce alan editörleri karar verme sürecinde sıkıntı yaşarlar ve kendilerine şu tarz soruları sorarlar: “Şahıs ve eser isimlerinde Türkçe yazımı aynen kabul etmeli miyim, etmemeli miyim; daha önemlisi makalenin yazarına bir not bırakmalı mıyım?” “Bu terimlerin İngilizce çevirisi başka kaynaklarda farklı şekilde yapılmış, acaba hangisine yönelmeliyim?” “Transkripsiyon mu önemli, yoksa anlam mı?”

Bu sorun daha önce bazı akademik etkinliklerde dile getirilmiştir. Örneğin, 20 Ocak 2018 tarihinde Cumhuriyet Üniversitesinde “İlahiyat Alan Dergileri Editörler Çalıştayı” düzenlenmiştir. Çalıştayda ilahiyat alanında yayımlanacak İngilizce makaleler ile Türkçe makalelerin abstract, summary, keywords gibi kısımlarında *Encyclopaedia of Islam*’ın¹¹ kullanımına uyulmasına kullanılması kararlaştırılmıştır.¹² Bu karar bir konuda İngilizce alan editörlerinin yolunu aydınlatmıştır. Makalelerde kullanılan bazı sözcükleri, internet ortamından ulaşılabilen bu sözlükte arayarak doğru yazılıp yazılmadığını veya doğru anlamda kullanılıp kullanılmadığını kontrol etme imkânı sağlamıştır. Ancak, ilgili sözlük sadece İngilizce olarak hizmet vermektedir. Bu durumda İngilizce karşılığına herhangi bir yerde rastlamamış olan bir editöre veya araştırmacıya bir faydası dokunmamaktadır.

Ayrıca, araştırmalarında çeşitli yollarda aradığı kişi, eser veya terim hak-

¹⁰ <http://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/yabanci-ozel-adlarin-yazilisi/> (26.04.2020)

¹¹ Fleet, Kate, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, and Everett Rowson. *The Encyclopedia of Islam Three.*, 2018. Print.

¹² *İlahiyat Alan Dergileri Editörler Çalıştayı II Sonuç Raporu* (19/01/2019) https://dimer.cumhuriyet.edu.tr/?page_id=809

kında bir İngilizce karşılığa ulaşmış bir makale yazarı; o yazımda literatür taramasına devam etmekte ve sonuç olarak kısıtlı sayıda çalışmaya ulaşmaktadır. Bu durum araştırmacıların işlerini zorlaştırmakta, zaman zaman alana dair önemli eserlere ulaşmalarını engellemektedir. Örneğin edebiyat, tarih ve ilahiyat alanlarının ortak araştırma konusu olan Mevlana'nın ünlü eseri *Mesnevi* için araştırma yapan bir kişi, eğer sadece *Mesnevi*'yi anahtar sözcük olarak kullanırsa "*Mathnawi*" ve "*Masnavi*" olarak yazılan diğer araştırmalara ulaşamayabilir.

Bazen makale yazarları, başta dil yetersizliği olmak üzere çeşitli sebeplerden ötürü İngilizce özet bölümüyle uğraşmak istememekte ve ücret karşılığı çeviri bürolarıyla anlaşmaktadırlar. Alan uzmanlığı isteyen terminoloji çevirisiyle ilgili 18 Ekim 2019'da Amasya Üniversitesinde düzenlenen "Türkiye'de Çeviribilim Araştırmalarının Yayın Sorunları Çalıştayı"nda şöyle söylenmiştir: "*Özel alan çevirisinde, bir insan etkinliğine/bir özel alana ilişkin dil dışı bilgi birikimi gerektirmektedir. İdeal koşullarda bu gereksinim çeviri süreci öncesi yapılmış kapsamlı ve sistematik terminoloji çalışmasıyla, çevirmenlerin ilgili alanda uzmanlaşmasıyla, alan uzmanlarıyla (SME) yapılacak yakın işbirliği ile ve müşteri tarafıyla terim veya sözcük seçimine ilişkin tercihlerle ilişkin kurulacak iletişim ile karşılanır. Ancak, reel koşullara bakıldığında çeviri görevleri yerine getirme gereği çoğunlukla yukarıda sözü edilen koşul ve prosedürlerin eksikliği (hatta tamamen yokluğu) durumunda da ortaya çıkabilmektedir. Çevirmenler sık sık çeviri yaptıkları özel alana ve jargonuna ilişkin yeterli seviyede bir uzmanlığa eriş(e)meden ad hoc terim araştırmaları yapma ihtiyacı duyabilmekte ve terminoloji kararları almak durumunda kalabilmektedir.*"¹³ Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere alanda uzmanlık olmadığı sürece çevirmenler de terminoloji noktasında karar vermekte zorlanmaktadırlar ve çeşitli stratejilere başvurmaktadırlar.

Öneriler

Bu makalede İngilizce alan editörlerinin şahıs, eser isimleri ve alana özgü terimlerdeki standart sorununa eğilirken birbiriyle bağlantılı pek çok soruna temas edildi. Sosyal bilimlerin muhtelif alanlarında referans alınacak kaynak

¹³ Geçmen, Kerem. (2018) "Özel Alan Çevirisinde Terim Araştırma Davranışını Geliştirmek Amaçlı Bir Eğitim Uygulaması", *Türkiye'de Çeviribilim Araştırmalarının Yayın Sorunları Çalıştayı Özet Kitapçığı*, s.18.

eksikliği, İngilizce yazılmış mevcut kaynaklara erişim güçlüğü, araştırmacıların İngilizce bilgileri ve eğitimlerinde yaşanan kesinti, çeviri bilimde kullanılan yöntemler (transliteration - translation) bunlardan bazılarıdır. Bu sorunlara yönelik çözüm önerilerini, kaynak oluşturma ve eğitim olarak iki başlıkta toplamak mümkündür.

İlk olarak, gerek İngilizce alan editörlerinin gerekse makale yazarlarının referans alacağı kaynaklar, alan uzmanları tarafından çeşitli kurumların bünyesinde ve projelendirme yoluyla katılımcı bir yöntemle hazırlanabilir. Örneğin hali hazırda edebiyat¹⁴ ve tarih¹⁵ gibi çeşitli alanlar için terimler sözlükleri yayımlayan Türk Dil Kurumu, bu çalışmalarına İngilizce karşılıklarını da ekleyebilir. Dini terimler noktasında Türk araştırmacıların en sık başvurduğu kaynaklardan biri olan *TDV İslam Ansiklopedisi*¹⁶, bünyesindeki sözcüklerin Arapça çevirisini de göstermektedir. Bu kapsamda İngilizce karşılığı ve açıklamalar da eklenirse uluslararası araştırmacıların faydalandığı bir referans kaynağına dönüşebilir. Mezkûr kurumlar haricinde bireysel olarak ya da küçük gruplarla da çeşitli eserler üretmek mümkündür. İslami ilimler alanında Arapça-İngilizce terimler sözlüğü olan *A Glossary of Islamic Terms*¹⁷ ve *Dictionary of Islamic Words and Expressions*¹⁸ bu şekilde hazırlanmıştır.

Kaynak oluşturmak elbette önemli, zahmetli ve ciddi bir iştir. Ancak, önemli olan diğer bir husus da bu kaynaklara erişimi kolaylaştırmaktır. 21. yüzyılda doğanların “z” kuşağı veya “dijital yerliler” diye adlandırıldığını biliyoruz. 2000 yılında dünyaya gelenlerin şimdi üniversite öğrencisi ve yarımın araştırmacısı olduğu unutulmamalıdır. Başta teknolojiyi çok iyi kullanan bu yeni nesil olmak üzere tüm araştırmacılar için kaynakların gerek internet gerek mobil uygulamalar olarak sunulması önemlidir ve örnekleri de vardır. Şu günlerde *Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi* internet ortamında erişime açılmıştır ve test edilmektedir. Yine edebiyat alanında Türkçe, Arapça ve Farsça sözcüklere yer verilen ve Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vak-

¹⁴ *Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*: Türk Dil Kurumu Sözlük Kolu Çalışmalarıyla Hazırlanmıştır. İstanbul: Arı Matbaası, 1948.

¹⁵ Bekir S. Baykal, *Tarih Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2000. Print.

¹⁶ Türkiye Diyanet Vakfı, *TDV İslâm ansiklopedisi*. 2014.

¹⁷ Syed A. Ashraf, *A Glossary of Islamic Terms*. Cambridge: The Islamic Academy, 1985.

¹⁸ Mahmûd I. ŞâLih, *Dictionary of Islamic Words & Expressions: Romanized Arabic-English*. Riyadh: Darussalam, 2011.

fi tarafından hazırlanan *Kubbealtı Lugati*'nin¹⁹, mobil uygulama olarak akıllı telefonlara indirilebilmesi araştırmacılara cazip gelmektedir. Hazırlanacak sözlükler için de benzer altyapı oluşturulmalıdır.

Sosyal bilimler alanında verilen eserlerde yaşanan İngilizce sorununun çözümü yine eğitimden geçmektedir. Daha önce değinilen fakültelerdeki İngilizce eğitimi 1. sınıftan sonra da devam etmelidir. Fakat özellikle 3. ve 4. sınıfa gelindiğinde aynı tıp, mühendislik ve siyasi bilimler fakültelerinde olduğu gibi “mesleki İngilizce” adı altında öğrencilerin alanına özgü bilgiler sunulmalıdır. Ayrıca, yurtdışında bazı üniversitelerin lisansüstü eğitim programları, akademik İngilizce derslerine yer vermektedir. Bu derslerde akademisyen adaylarına İngilizce makale yazmanın aşamaları ve kuralları öğretilmektedir.²⁰ Benzer dersler Türkiye’de bulunan üniversitelerde de açılabilir. Tabii ki, bu dersler açılmadan önce ders materyalleri hazırlanmalı ve gerekli kaynaklar oluşturulmalıdır. Dersleri mümkünse alan uzmanlığı olan bölüm hocaları vermelidir ve akademik çalışmalardan örnekler sunmalıdır. Böylelikle hem yabancı dil anlamında hem de akademik yazım anlamında daha bilinçli ve yetkin akademisyenler yetiştirilebilir. Sonuç olarak, İngilizce alan editörlerinin ve makale yazarlarının temel sorunları çözülebilir, daha nitelikli akademik çalışmalar ortaya konulabilir ve en önemlisi bu çalışmalar akademik dergilerimizin daha üst dizinlerde taranıp uluslararası saygınlığa kavuşmasına yardımcı olabilir.

Kaynaklar

Akademik Teşvik Puanı Hesaplama Cetveli https://akademik.yok.gov.tr/OZGECMIS/documents/YARDIM_05_12_2018_v2.pdf (25.04.2020)

ALDAHESH, A.Y., (Un)Translatability of the Qur’ân: A Theoretical perspective, *International Journal of Linguistics*, 6 (6), 2014, 23-45.

ASHRAF, Syed A., *A Glossary of Islamic Terms*, Cambridge: The Islamic Academy, 1985.

BAYKAL, Bekir S., *Tarih Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2000. Print.

¹⁹ <http://lugatim.com/> (30.04.2020)

²⁰ Yazar, Ukrayna Igor Skorsky Kiev Politeknik Enstitüsüne bağlı Linguistik Fakültesinde bu derslerden birine konuk olmuştur. Fakültenin bilgileri için için bkz: <http://fl.kpi.ua/en> (30.04.2020)

DergiPark Akademik Desteklenen Diller <https://dergipark.org.tr/tr/search?section=journal> (25.04.2020)

Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü: Türk Dil Kurumu Sözlük Kolu Çalışmalarıyla Hazırlanmıştır. İstanbul: Arı Matbaası, 1948.

ELSHIEKH, A.A.A. & Saleh, M.A., Translation versus transliteration of religious terms in contemporary Islamic discourse in Western communities. *International Journal of English Linguistics*, 1(2), 2011, 141-147.

FLEET, Kate, Gudrun Krämer, Denis Matringe, John Nawas, and Everett Rowson. *The Encyclopedia of Islam Three.*, 2018. Print.

GEÇMEN, Kerem, *Özel Alan Çevirisinde Terim Araştırma Davranışını Geliştirmek Amaçlı Bir Eğitim Uygulaması*. Türkiye’de Çeviribilim Araştırmalarının Yayın Sorunları Çalıştayı Özet Kitapçığı, 2018, s.18.

HASSAN, Sameh, Islamic religious terms in English – translation vs. transliteration in Ezzeddin Ibrahim and Denys Johnson-Davies’ translation of An-Nawawī’s Forty Hādīths. *The International Journal for Translation & Interpreting Research*, 8 (1), 2016, 117-132.

İlahiyat Alan Dergileri Editörler Çalıştayı II Sonuç Raporu (19/01/2019) https://dimer.cumhuriyet.edu.tr/?page_id=809

Kubbealtı Sözlüğü. <http://lugatim.com/> (30.04.2020)

Öğretim Üyesi Dışındaki Öğretim Elemanı Kadrolarına Yapılacak Atamalarda Uygulanacak Merkezi Sınav İle Giriş Sınavlarına İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (*T.C. Resmi Gazete*, 9 Kasım 2018, sayı: 30590).

ŞĀLĪĤ, Maḥmūd I. *Dictionary of Islamic Words & Expressions: Romanized Arabic-English*. Riyadh: Darussalam, 2011.

Sobiad Etki Değeri Dergi İmpact Faktörü, ASOS Eğitim Bilişim, Şubat 2020

Türk Dil Kurumu Yazım Kılavuzu. <http://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/yabanci-ozel-adlari-yazilisi/> (26.04.2020)

Türkiye Diyanet Vakfı, *TDV İslâm ansiklopedisi*. 2014.

Ukrayna Igor Skorsky Kiev Politeknik Enstitüsüne bağlı Linguistik Fakültesi. <http://fl.kpi.ua/en> (30.04.2020)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığından: Öğretim Üyeliğine Yükseltme ve Atama Yönetmeliği (*T.C. Resmi Gazete*, 12 Haziran 2018, sayı: 30449).

Zorunlu Yabancı Dil Derslerine İlişkin Yükseköğretim Kanunu <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547-20150404.pdf> (26.04.2020)

**The Basic Problem of the English Editors in
Journals of Social Sciences: English Translations of Names,
Works and Field-Specific Terms**

Abstract

In today's scientific world, English has served as a common language, and researchers in many countries tend to write their articles in English rather than in their mother tongue. In addition, the summary sections of the studies conducted in the local language are translated into English with the title "abstract" and made available to the researchers interested in the field through databases. For this reason, there are English editors who examine and check the articles and abstracts to be published in academic journals in terms of language. In this context, the aim of this study is to discuss the standardization problem regarding English translation of subjects, works and field-specific terms that the English language editor, who is a member of the editorial board in social sciences, face frequently. For this purpose, a number of examples were provided after scanning many research articles and abstracts published in English in the journals which can be accessed through DergiPark Akademik. The problems are thought to be based on lack of resources to be referenced in various fields of social sciences, difficulty in accessing available resources in English, researchers' insufficient knowledge of English and methods used in translation. Suggestions for these problems are presented under two titles as providing resources and training.

Keywords

Social Sciences Journals, English Translation, Terminology, Standard.

Editöryal Süreçte Yaşanan Sıkıntılar ve Çözüm Önerileri

■ İrfan KARADENİZ* ■ M. Enes VURAL**

Özet

Türkiye'deki akademik dergiler ve dergicilik için son yıllar önemli değişikliklere gebe olmuştur. Türkiye genelinde kurulan üniversite ve enstitülerin sayısındaki artış, bir taraftan mevcut dergilerdeki yayın sayısını arttırmış, diğer taraftan yeni dergilerin kurulmasını tetiklemiştir. Yaşanan bu gelişmelere ilaveten Üniversiteler Arası Kurul'un (ÜAK) Doçent Atama Kriterlerini değiştirmesi, TR Dizin ve Dergipark'ın kuruluşu gibi gelişmeler editöryal süreçlere birçok açıdan etki etmiştir. Mevzubahis hususların tamamı Türkiye'de akademik dergiciliğe ve akademik dergiciliğin ana omurgası olarak ifade edebileceğimiz editörlük müessesine doğrudan veya dolaylı etki etmiş, müspet ve menfi sonuçlar doğurmuştur. Bu çalışmada yukarıda bahsi geçen hususların genelde sosyal bilimler özelde ilahiyat alanındaki dergilerde sebep olduğu birtakım sorunlara editöryal süreçler açısından temas edilecek ve muhtemel cevaplar üzerinde durulacaktır. Editöryal süreç bu hususlardan nasıl etkilenmektedir? Zikri geçen müspet ve menfi durumlar nelerdir? Hâlihazırdaki tabloda yazar-

* Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi ABD
irfan.karadeniz@erdogan.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0003-2126-8973>)

** Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi ABD.
muhammet.vural@erdogan.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0003-0297-3765>)

lara ve editörlere ne gibi sorumluluklar düşmektedir? İdeal bir editöryal süreç nasıl olmalı ve zikredilen olumsuzluklardan bu süreci tecrit etmek mümkün müdür? Editörlük ve hakemlik gibi görevler gönüllülük esasına göre yerine getirilmesi editöryal süreçleri etkiler mi?

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilimler, İlahiyat Temel Alanı, Akademik Dergicilik, Doçentlik Kriterleri, TR Dizin, Dergipark, Editöryal Süreç.

Giriş

Sosyal Bilimler denildiğinde tarih, sanat, antropoloji, psikoloji, iktisat, sosyoloji vb. daha burada saymadığımız birçok alanı bünyesinde barındıran bir üst başlığı ya da disiplini kast ederiz. Kapsamı itibarıyla geniş olan sosyal bilimlerde akademik dergicilik meselesi üzerinde söz söylemek bu sebeple oldukça zor bir iştir. Editöryal süreç gibi içerisinde dergiciliğin birçok konusunu ihtiva eden bir kavramı zikretmek bu zorluğu katmerleştirmektedir. Bu açıdan çalışmayı editöryal sürece etki eden üç temel etken üzerinden sınırlandırmanın elzem olduğunu düşünüyoruz. Bunlar Üniversitelerarası Kurul (ÜAK)'un doçentlik kriterlerini değiştirmesi, ULAKBİM TR Dizin veri tabanı ve Dergipark'ın kurulmasıdır. Görebildiğimiz kadarıyla bu üç husus editöryal sürece doğrudan etki etmektedir. Türkiye'de çıkan birçok derginin Dergipark platformunu kullanması Dergipark'ı; akademik dergiler için üst bir ligi ifade eden ve akademik dergilerin dizinlenmek için oldukça yoğun çaba sarf etmeleri TR Dizin'i; her araştırmacının akademik yükselmenin bir basamağı olan doçentlik için ortaya konulan kriterleri yerine getirme çabası ÜAK'ı editöryal süreçle doğrudan irtibatlandırır. Bu sebeple editöryal süreci etkileyen mezkûr bahisleri detaylandırmak mevzunun anlaşılması açısından mühimdir.

1. Editöryal Süreci Etkileyen Faktörler

1.1. ÜAK'ın Doçentlik Kriterlerini Değiştirmesi

2547 Sayılı Yükseköğretim Kanununun 11. maddesi uyarınca kurulan ÜAK'ın bir dizi görevi bulunmaktadır: (1) Yükseköğretim planlaması çerçevesinde, üniversitelerin eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyet-

lerini koordine etmek, uygulamaları değerlendirmek, Yükseköğretim Kuruluna ve üniversitelere önerilerde bulunmak. (2) Teşkilat ve kadro yönünden ve Yükseköğretim Kurulu kararları doğrultusunda üniversitelerin öğretim üyesi ihtiyacını karşılayacak önlemleri teklif etmek. (3) Üniversitelerin tümünü ilgilendiren eğitim-öğretim, bilimsel araştırma ve yayın faaliyetleri ile ilgili yönetmelikleri hazırlamak veya görüş bildirmek. (4) Aynı veya benzer nitelikteki fakültelerin ya da üniversitelere veya fakülterlere bağlı diğer yükseköğretim kurumlarının eğitim-öğretimine ilişkin ilkeler ve süreler arasında uyum sağlamak. (5) Doktora ile ilgili esasları tespit etmek ve yurt dışında yapılan doktoraları, doçentlik ve profesörlük unvanlarını değerlendirmek. (6) Doçentlik sınavlarını düzenlemek ve ilgili yönetmelik gereğince doçent adaylarının yayın ve araştırmalarının değerlendirilmesi ve doçentlik sınavı ile ilgili esasları tespit etmek ve jürileri seçmek. (7) Bu kanunla kendisine verilen diğer görevleri yapmaktır.¹ ÜAK'ın görevleri içerisinde zikredilen ve konu bağlamında üzerinde durulacak husus altıncı maddedir. "Doçentlik ile ilgili esasları tespit etmek" ifadesi bu çalışmayı doğrudan ilgilendiren noktadır.

Doçentlik ile ilgili esasları belirleyen ÜAK'ın son dört yıl içerisinde ilgili esasları değiştirmesi editöryal sürece doğrudan etki etmiştir. Bu etkiyi daha iyi anlayabilmek için son dört yıldan bazı verileri hatırlamak yerinde olacaktır. Sözelimi 2016 yılı nisan ayı doçentlik başvurusu yapacak ilahiyat alanında araştırma yapan bir akademisyenin şu iki şartı sağlaması bekleniyordu: 1. Alanında özgün bilimsel bir kitap yayınlamış olmak. 2. Uluslararası veya ulusal hakemli dergilerde en az üç özgün makale yayınlamış olmak.² Aralık 2016'dan itibaren ise "en az doksan (90) puanının doktora unvanının alınmasından sonra gerçekleştirilen çalışmalardan elde edilmiş olması kaydıyla, asgari yüz (100) puan karşılığı bilimsel etkinlikte bulunmuş olması gerekir" şartı getirildi.³ Bu bilimsel etkinlik ifadesi ile kastedilen çalışmalar bilimsel kitap, tezden üretilmiş çalışma, uluslararası veya ulusal makale olarak detaylandırılmıştır. Sonraki yıllarda birtakım değişiklikler olsa da bu genel çerçeve değişmemiştir. Biraz daha ayrıntıya girdiğimizde 2016 Nisan ayında TR Dizin'de taranan bir dergide yayınlanan makalenin karşılığının 8 puan diğer dergilerde ise 4 puan oldu-

¹ <http://www.uak.gov.tr/?q=node/7> (06.03.2020)

² Ayrıntılı bilgi için bk. http://www.uak.gov.tr/temelalan/A_tablo6_130415.pdf(24.02.2020)

³ Ayrıntılı bilgi için bk. http://www.uak.gov.tr/temelalan/TA_Tablo6_2016A_030316.pdf (24.02.2020)

ğunu görürüz. Güncel doçentlik başvurusu olan 2019 Ekim ayındaki şartlara bakıldığında ise Ulakbim’de taranan dergide bir makalenin karşılığı 10 puan diğer dergilerde 5 puan olarak belirlendiği görülür.⁴ Buraya kadar özetlemeye çalıştığımız mezkûr kriterlerin editöryal sürece nasıl etki ettiğine geçebiliriz.

2016 Aralık ayından itibaren değişen doçent atama kriterlerinin yazarlar ve dergiler açısından ciddi bir kriz doğurduğu söylenebilir. Uzun yıllardır akademik dergiciliğin içerisinde olan birçok akademisyenin doçentlik ve profesörlük unvanını aldığı fakülte ve enstitü dergileri, alınan kararlar doğrultusunda şartları taşımadıkları için irapta mahalli olmayan dergiler statüsüne düşürülmüştür. Yazarların haklı olarak doçentlik şartlarını sağlayan dergilere teveccüh etmesi, bu kategori dışında kalan dergileri menfi anlamda etkilemiştir. Önce mezkûr dergilerin makale sayılarında ciddi bir düşüş görülmüş daha sonra makale bulabilmek için hakemlik sürecinin esnetildiği dergilere evrilmişlerdir. Öte taraftan TR Dizin’de taranan dergilerin makale sayılarında orantısız bir artış olmuştur. Bu duruma örnek olması hasebiyle İlahiyat alanındaki dergilerden birkaçına göz atılabilir. Sözelimi 2019 yılı Aralık ayında Cumhuriyet İlahiyat Dergisi’ne 73 makale gönderilmiş bunlardan 40 tanesi ilgili sayıda yer alabilmiştir.⁵ Aynı dönemde İlahiyat Tetkikleri Dergisi’ne 54 makale gönderilmiş, bunlardan 19’u kabul edilmiştir.⁶ Bilimname Dergisi ise 2019 yılı Haziran ayındaki sayısını 42 makale ile çıkarmıştır.⁷ Hali hazırda zor ve yorucu bir iş olan editörlüğün bir yandan yazara ve okura karşı sorumluluklarını yerine getirme bir yandan da metinleri aslına uygun ve anlaşılabilir bir biçimde sunma gibi görevleri düşünüldüğünde⁸, bu durum editörlüğü daha külfetli bir iş haline getirir. Madalyonun bir diğer yüzü ise TR Dizin’de taranmadığı için makale bulmakta zorlanan fakülte ve enstitü dergileridir. Yine örnek olması hasebiyle birkaç dergiye göz atmakta fayda vardır. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi TR Dizin’de taranmadan önce 14. sayısını 3 makale ile çıkarmıştır.⁹ Bir sonraki sayıda (15. Sayı) TR Dizin’de taranmaya başlanan

⁴ http://www.uak.gov.tr/temelalan/TA_Tablo6_2019E_081018.pdf (24.02.2020)

⁵ Sema Yılmaz, “Editörden”, *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi*, 23/2, Sivas 2019, 583.

⁶ Ömer Kara, “Editörden”, *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 52, Erzurum 2019, 11.

⁷ Mustafa Ulu, “Editörden”, *Bilimname*, 37, Kayseri 2019, 7.

⁸ Jacques Barzun - Henry F. Graff, *Modern Araştırmacı*, trc. Fatoş Dilber, Ankara 1993, 313.

⁹ Muhammet Enes Vural - İrfan Karadeniz, “Editörden”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14, Rize 2018, 9.

dergiye 18 makale gelmiş ve ilgili sayıda, hakem sürecinden geçen 13 makale yayınlamıştır.¹⁰ Akademik US dergisi ise 3 yıllık bir dergi olmasına rağmen 2 makale ile 2019 Aralık sayısını çıkarmıştır.¹¹ Özetle, bir tarafta orantısız sayıda makale ile meşgul olan öte tarafta sayı çıkarmakta zorlanan editöryal ekiplerin var olduğu görülür.

ÜAK'ın kriterleri, birçok akademisyeni en hızlı ve en kolay yoldan akademik kadroları elde edebilmek¹² adına yağmacı yayınlara yönlendirmiştir. Bilindiği gibi bu yayınlarda; hakemlik süreçleri olması gerektiği gibi işletilmez. Bir başka ifade ile sürecin başında veya sonunda alınan ücretle makaleler yayınlanmak üzere kabul edilir. Bu tür dergilerde ÜAK'ın doçentlik şartlarından olan uluslararası makale veya bilimsel kitap şartını sağlayan ancak nitelik itibarıyla sıkıntılı metinlerin üretildiği görülür. Bu açıdan ÜAK'ın fazla yayın talep eden şartlar yerine az sayıda ama içerik açısından nitelikli yayın şartı araması daha doğru olacaktır. Çünkü “Hangi yayınlar doçentlik başvuru şartlarında kullanılamaz?” sorusuna Yükseköğretim Kurulu'nun 07.03.2019 tarihli Genel Kurulunda aldığı karar, yağmacı yayınların önüne geçen bir karar değildir. Aksine yağmacı dergileri teşvik eden ve yağmacı dergi statüsünden nasıl çıkacaklarına dair onlara yol gösteren bir karar niteliğindedir. İlgili karar: “07.03.2019 sonrası yayınlanmış makaleler için geçerli olmak üzere; Makale kabulünden sonra yayınlanması için yazardan ücret veya ek ücret talep eden dergiler (Yağmacı/Şaibeli Dergiler), bu ilişkinin bir çıkar çatışması içermesi nedeniyle doçentlik başvuru şartlarında (beyanname) kullanılamaz. Ancak özgeçmiş ve eserler listesine eklenmelidir. Bu bağlamda aşağıdaki dergiler doçentlik başvuru şartlarında (beyanname) kullanılabilir: 1. Makale başvurusu sırasında -kabul/red şartına bağlı olmaksızın- ücret alan dergiler. 2. Abonelik usulü ile çalıştığı halde ilgili makaleyi açık erişimli yapmak için ücret talep eden dergiler. 3. Makale basımı sürecinde yazarlardan herhangi bir ücret talep etmeyen dergiler.”¹³ Maddi gerekçelerle kurulan yağmacı dergilerle ilgili alı-

¹⁰ Muhammet Enes Vural - İrfan Karadeniz, “Editörden”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 15, Rize, 2019, 11.

¹¹ Halil Arslan, “Editörden”, *Akademik-US*, 3/2, Artvin 2019, VII.

¹² Kolektif, “Akademik Yayıncılıkta Nitelik”, Etkinlik Raporları, *Akademik Yayıncılık ve Dergicilikte Kalite Politikaları ve Yönelimler Çalıştayı*, Ankara 2015, 2.

¹³ http://www.uak.gov.tr/duyuru/2019E_S%C4%B1kcaSorulanSorularveCevaplar%C4%B1_141019.pdf (24.02.2020)

nan kararlar editöryal süreci titizlikle ve gönüllülük esasıyla yürüten dergiler açısından ciddi bir hayal kırıklığı meydana getirmiştir. Bu hayal kırıklığının sadece Türkiye’de olmadığını da ifade etmek gerekir. Waters’ın ifadesiyle bu dergilerde yapılan yayınlar üniversiteleri piyasaya kurban eder.¹⁴ Akademisyenler sisteme mahkûm edildiğinden, Rosovsky’ye göre üniversitelerin piyasaya dönüşmesinde en önemli katkıyı da (!) akademisyenler sağlamıştır.¹⁵

Akademisyenleri unvan sahibi yapan dergilerin tüm yükünü omuzlayan editöryal ekibe ÜAK’ın doçentlik kriterleri içerisinde yer vermemesi menfi bir etki olarak zikredilebilir. Çünkü editöryal sürecin içerisinde yer alan birçok kişi yaptığı işin karşılığını alamadığından bahsedilen süreçlerin sağlıklı işletilmesinin önü de tıkanmaktadır. Dergi editör kurullarında iş yapan akademisyenlerin bunu sadece gönüllük esası ile yapmaları belli bir süre sonra bu görevi ifa eden akademisyenlerde bıkkınlık oluşturmaktadır. Bu durum ise doğrudan süreçlere etki etmektedir. ÜAK’ın bu bağlamda alacağı kararlar Türkiye’deki akademik dergiciliğin daha fazla ciddiye alınmasına ön ayak olacaktır. Tıpkı editörlük gibi hakemliğin de gönüllük esasına göre yapılması, hakemlik gibi akademik dergilerin en temel mekanizmasını angarya bir işe dönüştürür.¹⁶ Buna bağlı olarak hakem değerlendirmeleri yüzeysel kalmakta ve çoğu zaman hakem son okuyucu gibi işlev görmektedir. ÜAK bu doğrultuda “hakem, editör ve editör yardımcısı” gibi görevlerin karşılığını doçentlik kriterleri içerisinde hesaba katabilir. Puanı düşük ama zorunlu tutulursa akademik dergiciliği ayakta tutan hakemlik mekanizması daha sağlıklı yürütülebilir. Bazı dergilerin hakemlik süreçlerini işletirken hakemlere cüzi bir miktarda ücret vermesi, makalelerin hem üslup hem de muhteva açısından daha iyi okunduğunu göstermektedir. ÜAK bahsi geçen görevlere puan verirken suistimal edilmemesi için her kategoride asgari ve azami alınacak puanları belirleyebilir.

1.2. ULAKBİM TR Dizin Veritabanı’nın Kuruluşu

ULAKBİM Türkiye’deki mevcut bilimsel bilgiyi ve tecrübeyi ulusal ve uluslararası düzeyde temsil edebilmek için TR Dizin’i 2000 yılı Ağustos ayında kullanıma sokmuş, 2013 yılında Ulusal Veri Tabanları (UVT) ismiyle bili-

¹⁴ Lindsay Waters, *Akademik Düşmanları*, trc. Müge Özbek, İstanbul 2009, 16.

¹⁵ Henry Rosovsky, *Üniversite (Bir Dekan Anlatıyor)*, trc. Süreyya Ersoy, Ankara 1944, 234.

¹⁶ Henry Rosovsky, a.g.e., 4.

nir hale gelmiştir.¹⁷ TR Dizin'in kurulma amacına bakıldığında, bu durumun doğrudan dergilerin editöryal sürecine etki ettiği görülür. TR Dizin ulusal ve uluslararası platformlarda Türkiye'nin bilimsel birikimini elektronik ortamda erişim sağlayacak şekilde geliştirmek amacıyla kurulmuştur. TR Dizin'in ilk etapta editöryal süreç açısından bir bağlayıcılığı olmamasına karşın YÖK ile kurulan irtibatlar neticesinde doğrudan bu sürece etki etmeye başlamıştır. Malum olduğu üzere geçtiğimiz yıllarda TR Dizin'de taranan dergilerde yayınlanan makalelerin doçentlik başvurularında kabul edilmesiyle TR Dizin eskiye nazaran daha bir önem kazanmıştır. Ancak bu süreç içerisinde TR Dizin'in kabul şartlarını geliştirmesi ile farklı tabloların oluştuğunu söylemek gerekir. Şöyle ki ilk etapta TR Dizin'e kabul edilmiş bazı dergiler hali hazırda TR Dizin'in koymuş olduğu şartlarla tekrardan değerlendirilecek olsa muhtemelen dizin dışında kalırlardı. Ancak 2017 yılı sonrası dizine kabul alan dergiler daha ayrıntılı ve zor bir süreci tamamlayarak dizine girebilmektedirler. Yurt dışındaki birçok dizinde olduğu gibi TR Dizin de bir kere kabulü sürekli kabul olarak değerlendirmemeli ve ilgili şartları sağlamayan dergileri belli yaptırımlar eşliğinde bu sürecin dışında tutmalıdır. Öte taraftan ilgili şartları sağlamaya çalışan hatta tavsiye niteliğinde istenen hususları bile yerine getiren dergilerin uzun süre tanınmayı beklemesi TR Dizin'in editöryal ekibi ve süreci olumsuz etkilediği noktalardan biridir.

TR Dizin'in editöryal sürece birçok olumlu etkisi de olmuştur. Evveleminde söylenmesi gereken TR Dizin Türkiye'de akademik dergiciliği ciddi bir seviyeye taşımıştır. Fakülte ve enstitülerin çıkarmış olduğu dergiler ilgili şartları sağlamak için hakemlik süreçlerinde daha titiz davranmaya başlamışlardır. TR Dizin'in ön gördüğü şartları sağlayan dergiler birçok dizine rahat bir şekilde kabul alabilmektedir. TR Dizin'in almış olduğu kararlar editör kurulunun işini kolaylaştırmaktadır. Örneğin, yazarların kişisel menfaatlerine uygun olup dergi politikasına uygun olmayan talepleri TR Dizin'in koyduğu şartlar ile izale edilebilmektedir. TR Dizin'in almış olduğu tavsiye kararlardan biri de "kişinin editör kurulu içerisinde görev aldığı dergiye makale göndermesinin etik olmadığı" şeklindeydi. Bu tarz kararların editörlerin elini bağlayan birçok sürecin kendiliğinden aşılması açısından önemli bir işlevi vardır.

TR Dizin aynı zamanda dergilerden sağlamalarını istedikleri şartlarla dergilerin işleyiş tarzlarını da şekillendirmektedir. Örnek olarak bir editör

¹⁷ <https://trdizin.gov.tr/about> (24.02.2020)

makale sisteme düştüğü ilk andan itibaren birçok işi tek başına yapmak zorundadır. Ancak TR Dizin'in koyduğu şartlar dergi işlerinin bir editör ekibi tarafından yürütülmesini gerektirmiştir. Çünkü her bir makale aşağıdaki sürece tabi olmaktadır: Ön kontrol, editör kurul onayı, hakem tayini, yazar-hakem arasındaki iletişim, intihal taraması, son okuma, özet kontrolleri, sayfa düzeni, dizgi ve matbaa, matbu olarak çıkan derginin ilgili kütüphanelere ve sayı yazarlarına gönderimi, taranan dizinlere derginin son sayısının eklenmesi ve yeni dizinlere başvuru yapılması. Bu kadar görevin yerine getirilmesi dergiciliği bir ekiple yapmayı gerektirdiğinden alanda başarılı dergilerin birçoğunun iyi bir editöryal ekip kurduğu ve süreçleri bu şekilde yönettiği görülür. Bu durum TR Dizin'in editöryal sürece olumlu katkısı olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.3. Dergipark'ın Kuruluşu

Bilimsel dergicilik yaklaşık 350 yıldır devam etmektedir. Fransa merkezli Journal Des Savants, İngiltere merkezli Philosophical Transaction 1665 yılında kurulan ilk dergiler olarak kabul edilir.¹⁸ 1665'te başlanan akademik dergicilik 1800'de 100, 1850'de 1.000, 1900'de 10.000¹⁹, günümüzde ise 100.000'in üzerinde dergi ile devam etmektedir. Hala matbaaya dayalı yayın yapan dergiler istisna edildiğinde sadece internet ortamında yayın yapan dergilerin daha büyük bir yer teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Bu açıdan web tabanlı dergi sistemlerinin niçin sık kullanıldığı konusuna eğilmek Dergipark'ın editöryal sürece etkisini anlamamıza yardımcı olacaktır. Ermişoğlu'nun ifadesiyle “Web tabanlı dergi yönetim sistemleri, bir bilimsel derginin tüm işlem adımlarını elektronik ortama aktararak yazar, editör, hakem ve diğer kullanıcı profilleri (dil ve kontrol sorumlusu, sayfa düzenleyicisi, dergi yöneticisi, son okuyucu, kullanıcı vb.) arasında bilgi alışverişi ve iş birliğine, tüm iş süreçlerinin çevrimiçi ortamda depolanmasına ve gerektiğinde bu bilgilere erişime imkân sağlamaktadır. Bu tür sistemler, dergi sürecini otomatikleştirmeye yardımcı olduğundan makalenin gönderiminden yayına hazır hâle gelmesine kadar olan

¹⁸ Ersin Turan, *Türkiye'de Dergicilik ve Sorunları* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2005), 5; Kaan Öztürk, “Akademik Yayıncılık Kalitesi, Açık Erişim, Tekrarlanabilir Araştırma”, Etkinlik Raporları, *Akademik Yayıncılık ve Dergicilikte Kalite Politikaları ve Yönelimler Çalıştayı* (Ankara: Türkiye Eğitim Derneği, 2015), 26.

¹⁹ Henry Rosovsky, *Üniversite (Bir Dekan Anlatıyor)*, 101.

sürecin şeffaf, kolay ve güvenli bir şekilde yönetilmesini sağlamaktadır.²⁰ Elektronik ortamda yayın yapan dergilerin, matbu dergilerde yaşanan birçok önemli sıkıntının önüne geçtiği yadsınamaz. Bunlar içerisinde hususen yazar ve hakem arasındaki yazışmaların daha hızlı, şeffaf bir şekilde yürütülmesi, derginin zamanında yayınlanması ve dergi sayılarının depolanma imkânı gibi kolaylıklar zikredilebilir. Bu kolaylıkları en genel hatlarıyla zaman, maliyet, esneklik ve kontrol, güvenlik ve gizlilik²¹ açısından olmak üzere dört başlıkta özetleyebiliriz.

Yukarıdaki amaçları bünyesinde barındıran ve bu hizmetleri sunmak üzere Dergipark, Eylül 2013'te projelendirilmiş 2014 yılında Open Journal Systems (OJS) üzerinden dergi barındırma hizmeti vermeye başlamıştır. Ancak dergi ve kullanıcı sayısının hızla artmasıyla OJS ihtiyaçlara cevap veremediğinden 2017 yılı itibariyle ULAKBİM Dergi Sistemleri (UDS) adında, dergi ve kullanıcı sayısının artışından etkilenmeden çalışabilecek yeni ve yerli bir dergi yönetim sistemi geliştirilerek hizmete sunulmuştur. UDS, kullanıma ve ihtiyaca uygun olarak sürekli geliştirilmektedir.²² Dergipark ana sayfasına girildiğinde bu platformun Türkiye'de çıkan dergilerin büyük bir yekûnuna (1817 dergi) ev sahipliği yaptığı görülür.²³

Dergipark'ın kuruluş amacı kendi sitesinde dört maddede izah edilir: Birincisi, akademik süreli yayıncılığın, Türkiye'de kaliteli ve standartlara uygun olarak gelişmesini sağlamak. İkincisi, ulusal akademik dergilerin tüm dünyada görünürlüğünü ve kullanımını artırmak. Üçüncüsü, dergilerin elektronik ortamda yönetilmesini sağlayan bir sistemin yaygın ve ileri düzeyde kullanımını sağlamak. Sonuncusu ise TR Dizin ve Ulusal Atıf Dizini için ölçülebilir temiz veri sağlamaktır.²⁴

Dergipark kurulmadan önce akademik dergiler dergi sürecini yukarıda bahsi geçen OJS üzerinden veya ücret ödeyerek yürütmekteydiler. Ancak UDS sistemi ile Dergipark 2017 yılı itibariyle belli şartlar doğrultusunda²⁵ her der-

²⁰ Deniz Ermişoğlu, *Bir Akademik Dergi Yönetim Sistemi Olarak Dergipark'ın Kullanılabilirlik Değerlendirmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019), 1.

²¹ Ahmet Ağır, *Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı ve Bir Model Çalışması* (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1997), 13.

²² <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about> (24.02.2020)

²³ <https://dergipark.org.tr/tr/> (24.02.2020)

²⁴ <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about> (24.02.2020)

²⁵ İlgili şartlar için bk. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/faq> (24.02.2020)

ğinin ücretsiz bir şekilde hizmet alabildiği bir platform olarak hizmet vermeye başladı. Editöryal sürecin hızlı ve sağlıklı yürütülebilmesi açısından sunulan bu hizmetin TR Dizin’de taranma şartlarıyla uyumlu hale getirilmesi sistem üzerinden süreci yürüten dergiler adına önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Dergipark dışında makalelere Digital Object Identifier (doi) alınmasında ücret ödemek zorunda olan dergiler editöryal sürecini Dergipark üzerinden yürütmeleri durumunda doi hizmetinden ücretsiz yararlanabilmektedir.²⁶

Dergipark sağladığı tüm bu kolaylıklara rağmen sadece elektronik ortamda yayın yapan dergilerin geçmişte yaşamış oldukları birtakım olumsuz durumların yaşanmasına müsait bir yapıdadır. Çarpıcı olması bakımından aşağıdaki örnek, durumun vahametini gösterir.

“Akademik terfi kriterlerinde makaleye ihtiyacı olan birisi, maalesef editör ile anlaşarak derginin eski sayılarından birisine makale yükleyebilmektedir. Bu duruma elektronik yazılım sistemleri kolaylıkla izin verebilmektedir. Burada makalenin kalitesini veya atf almasını değil sadece makalenin bir dergide yayınlanmış olmasını yeterli gören kriteri yerine getirmek amaçlanmaktadır. Eğer herhangi bir kimse tarafından bu durum fark edilmezse ki fark edilmesi çok zor, yazar makalesini CV’sine kaydedebilir.”²⁷

Hâlihazırda bu durumu önlemek için Dergipark, sayı yayınladıktan 5 gün sonra editörlerin ilgili sayı üzerinde değişim yapmalarına imkân tanıyan paneli kapatmaktadır. Ancak yukarıda da ifade edildiği gibi makale alımının kabul edildiği dönem içerisinde editörle anlaşarak aynı usulsüzlük yapılabilir. Bu açıdan söz dönüp dolaşp aslında insan faktörüne dayanmakta yani editör vicdanı ile baş başa kalmaktadır. Bu tarz durumlara mani olabilmek için editör ve editöryal ekibe takip edecekleri bir sistem tasarlanabilir. Şüphesiz tasarlanacak bu sistemin en temel sacayağını makalelere hakem tayin etme süreci oluşturacaktır. Sözelimi makalelere hakem tayin edilirken makale başlığı ile ilgili hangi akademisyenin çalışması varsa onun bulunup ilgili makaleye hakem olarak atanması sağlanabilir. Bu ise Dergipark üzerinden hakemlerin çalıştıkları uzmanlık alanlarına göre isim, eser, konu ve kavram merkezli ayrıntılı veri girişleriyle sağlanabilir. Özetle Dergipark’ı kullanan

²⁶ Ayrıntılı bilgi için bk. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/doi-hizmeti> (24.02.2020)

²⁷ Hakan Gülerce, *Sosyal Bilimlerin Gelişmesinde Editörlüğün Rolü ve Akademik Dergi Editörleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012), 11.

bir dergide makalelere hakem tayin edilirken, makalenin başlığı ve anahtar kelimeleri üzerinden sistem tarafından hakem önerilerinin sunulacağı bir eklenti kolaylıkla geliştirilebilir.

Akademik terfilerde kullanılan makale kabul yazıları da editörü zaman zaman zor durumda bırakmaktadır. Dergipark'ta hâlihazırda mevcut "hakemlik belgesi oluşturma" sekmesine ilaveten "makale kabul yazısı" sekmesi şeklinde ayrı bir özellik eklenebilir. Hakemlik süreci bittikten sonra "makale kabul yazısı" isimli sekme aktif hale gelir ve editör isteyen yazarlara bu yazıyı gönderebilir. Bu tarz bir işleyişin editöryal sürece olumlu etki edeceğinde kuşku yoktur. Aksi halde süreç içerisinde ilgili kabul yazısını almaya çalışan ve aşağıda zikredilen bazı yazar tipleri yayıncılık faaliyetlerini zaman zaman sekteye uğratmaktadır:

1. Akademik kıdem hiyerarşisi içerisinde kendisinden altta olan editörleri baskı altına alan ve gizli/açık tehdit edenler.²⁸

2. Kendilerinin veya hatır üzere başkalarının makalelerini dergide yayınlamak üzere hakemlik süreçlerini manipüle edenler

3. Makale kabul yazısı/kabul mektubu gibi yazıları editörden istedikten sonra makalesiyle ilgili hiçbir süreci yürütmeyen ve aldığı kabul yazısı ile akademik kadrolara başvuranlar.²⁹

4. Makalesini aynı anda farklı dergilere gönderip ihtiyacı olan kabul yazısını alabilmek için birden fazla dergiyi meşgul edenler.

Bu açıdan yukarıdaki gibi bir sistem, editöryal süreçlerin daha sağlıklı yürütülmesi noktasında kolaylık sağlar. Sadece Dergipark üzerinden alınan bir belge olduğu anlaşıldığında mecburen hakemlerin geri dönüşleri beklenmek zorunda kalınacak ve bahsi geçen ihmal veya istismarların önüne geçilecektir. Benzer durumlarla karşılaşmamak için editörler üzerindeki baskıyı giderecek bu ve benzeri öneriler dikkate alınabilir.

Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilimler alanında çıkan tüm dergileri doğrudan ilgilendiren üç husus üzerinde (ÜAK'ın Doçentlik kriterleri, TR Dizin ve Dergipark gibi platformların kuruluşu) duran bu çalışmada hem editörlük tecrübesinden, hem de editörlük ve akademik dergicilik ile ilgili literatürden hareket edilmiştir.

²⁸ Kolektif, a.g.e, 6.

²⁹ Kolektif, a.g.e, 7.

Burada bazı menfi ve müspet örnekler zikredilmiştir. Ortaya çıkan tabloda her ne kadar editörlük görevi bir inisiyatif alma makamı olarak görülse de insan faktörünün beraberinde getirdiği menfi durumlar, sürekli editörü vicdanı ile baş başa bırakmanın aslında bir çözüm olmadığını göstermiştir. Bu bağlamda farklı bir çözüm sunmak zorunlu hale gelmiştir. Bu çalışmanın öneri mahiyetinde sunduğu çözüm veya çözümler dikkate alındığında hakemlik süreci, buna bağlı olarak akademik dergicilik ve Türkiye’de sosyal bilimler alanında yayınlanan metinlerin kalitesi müspet anlamda etkileneceğini umut ediyoruz.

Çalışma boyunca işaret edilen sıkıntılı noktaları sadece tespit etmekle kalmayan bu çalışma aşağıda zikredilen öneriler dikkate alınırca daha anlamlı hale gelecektir. ÜAK, Editörlük ve hakemlik görevlerine doçentlik kriterlerinde yer vermelidir. Yeni kurulan dergilerin yayın problemini aşmasına yönelik olarak herhangi bir dizinde yer almayan dergilerde asgari sayıda makale yayınlama şartı getirmelidir. TR Dizin, dizine kabul edilen dergileri denetlemeli ve dizine kabul edilmeyi bekleyen dergileri sürecin her adımında bilgilendirmelidir. Dergipark ekibi, “hakemlik belgesi” sekmesi gibi “Makale Kabul Yazısı Sekmesi” şeklinde bir sekme de sisteme eklemelidir. Ayrıca Dergipark hakemlerin uzmanlık alanlarının detaylı ve zorunlu olarak sisteme girildiği mecburi hakem atama sistemine geçmelidir.

Kaynaklar

AĞIR, Ahmet, Elektronik Akademik Dergi Yayıncılığı ve Bir Model Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 1997.

BARZUN, Jacques - Graff, Henry F., Modern Araştırmacı, Trc. Fatoş Dilber, Ankara: Tübitak Yayınları, 1993.

ERMİŞOĞLU, Deniz, Bir Akademik Dergi Yönetim Sistemi Olarak Dergipark’ın Kullanılabilirlik Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2019.

GÜLERCE, Hakan, Sosyal Bilimlerin Gelişmesinde Editörlüğün Rolü ve Akademik Dergi Editörleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2012.

ARSLAN, Halil, “Editörden”, Akademik-Uş 3/2 (Aralık 2019): VII.

KARA, Ömer, “Editörden”, İlahiyat Tetkikleri Dergisi, 52 (Aralık 2019): 11.

KOLEKTİF, “Akademik Yayıncılık ve Dergicilikte Kalite Politikaları ve

Yönelimler Çalıştayı”, Etkinlik Raporları, Ankara: Türkiye Eğitim Derneği, 2015.

ÖZTÜRK, Kaan, “Akademik Yayıncılık Kalitesi, Açık Erişim, Tekrarlanabilir Araştırma”. Etkinlik Raporları, Akademik Yayıncılık ve Dergicilikte Kalite Politikaları ve Yönelimler Çalıştayı, Ankara: Türkiye Eğitim Derneği, 2015.

ROSOVSKY, Henry, Üniversite (Bir Dekan Anlatıyor), trc. Süreyya Ersoy, Ankara: Tübitak Yayınları, 1944.

TURAN, Ersin, Türkiye’de Dergicilik ve Sorunları, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 2005.

ULU, Mustafa, “Editörden”, Bilimname, 37 (Nisan 2019): 7.

VURAL, Muhammet Enes - Karadeniz, İrfan, “Editörden”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14 (Aralık 2018): 9.

VURAL, Muhammet Enes - Karadeniz, İrfan, “Editörden”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15 (Haziran 2019): 11.

WATERS, Lindsay, Akademik Düşmanları, trc. Müge Özbek, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2009.

YILMAZ, Sema, “Editörden”, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, 23/2 (Aralık 2019): 583.

<http://www.uak.gov.tr/?q=node/7>, 06.03.2020.

http://www.uak.gov.tr/temelalan/A_tablo6_130415.pdf, 24.02.2020.

http://www.uak.gov.tr/temelalan/TA_Tablo6_2016A_030316.pdf, 24.02.2020.

http://www.uak.gov.tr/temelalan/TA_Tablo6_2019E_081018.pdf, 24.02.2020.

http://www.uak.gov.tr/duyuru/2019E_S%C4%B1kcaSorulanSorularveCevaplar%C4%B1_141019.pdf, 24.02.2020.

<https://trdizin.gov.tr/about>, 24.02.2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about>, 24.02.2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/>, 24.02.2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/about>, 24.02.2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/faq>, 24.02.2020.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/page/doi-hizmeti>, 24.02.2020.

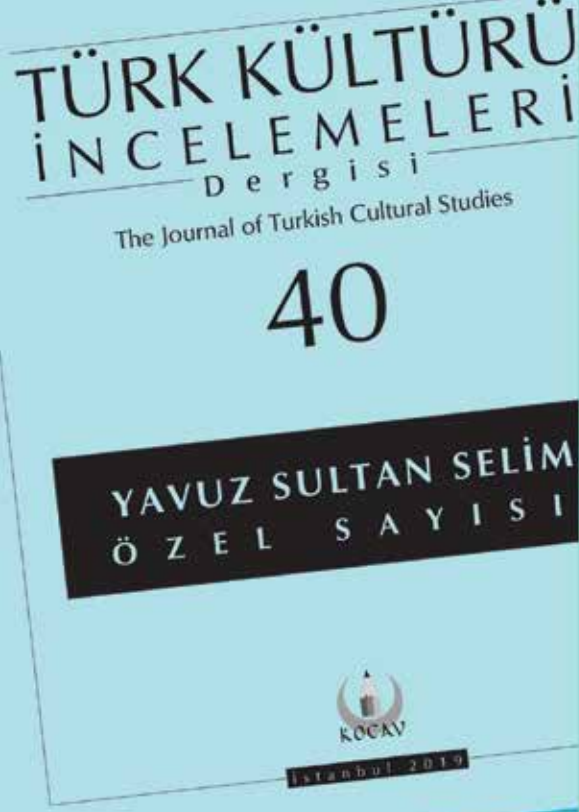
Problems in the Editorial Process and Solution Proposals

Abstract

Academic journalism and academic journals have undergone significant changes in recent years in Turkey. The increase in the number of universities and institutes established in Turkey has led to an increase in the number of publications in existing journals and the establishment of new journals. In addition to these, developments such as the Interuniversity Board's decision to change the Assignment Criteria to be an associate professor, the establishment of TR Index and Dergipark affected the editorial processes in many ways. All of these issues had a direct or indirect effect on academic journalism and editorial positions in Turkey and led to certain positive and negative consequences. In this study, some problems caused by the above-mentioned factors in journals in social sciences particularly in theology were discussed in terms of editorial processes and possible solutions were discussed. How is the editorial process affected by these issues? What are the positive and negative situations that have emerged recently? What responsibilities do authors and editors currently have? How should an ideal editorial process be and is it possible to solve the current problems? Do tasks such as editing and refereeing on a voluntary basis affect editorial processes?

Keywords

Social Sciences, Theology, Academic Journalism, Criteria for Being an Associate Professor, TR Index, Dergipark, Editorial Process.

2. OTURUM

www.tkidergisi.org

“Hakemlik”

Ömer Lütfi Mete Salonu
12.00-13.00

TÜRK KÜLTÜRÜ
İNCELEMELERİ
Dergisi
The Journal of Turkish Cultural Studies

Oturum Başkanı

▪ **Prof. Dr. Sebahat DENİZ**

Konuşmacılar

▪ **Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL**

Hakemlik Ama Nasıl?

▪ **Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ**

Bir Editör Gözüyle Akademik Yayıncılıkta Hakemlik Süreci

Hakemlik Ama Nasıl?

▪ M. Fatih KÖKSAL*

Özet

Bilimsel araştırmaları ilgililerine duyurmanın en yaygın yollarının başında makale yayımı gelir. Türkiye 'de sosyal bilimler dergiciliğinde profesyonel yaklaşımların geçmişi çok eskiye dayanmaz. Yaklaşık 100 yıllık bir tarihi olan bilimsel dergiciliğimizin "hakemli dergi" statüsündeki geçmişi ise 40 yılı aşmaz. Aslında 40 yıl, bir sistemin oturması, anlaşılması, kabullenilmesi ve kâmilene uygulanması için yeterli bir süredir. Ama bu durumun akademik kurumlarımızda -Batılı anlamda- bilimsel teamüllerin ve geleneklerin oluşmasıyla da yakından ilgili olduğu unutulmamalıdır. Biz dergiciliğın bildirimize konu olan "hakemlik" ayağında yaşanan sıkıntuların temelinde bu sosyolojik durumun yattığını düşünmüyoruz.

Dürüstlük, tarafsızlık, objektiflik, adalet ve şeffaflık gibi kavramlar bilimsellüğın esasını oluşturur. Bilimsel dergilere hakemlik yapan bilim adamlarından bu kavramları haiz olmaktan başka bilgi/birikim, dakiklik ve özen gibi nitelikler de aranır. Diğer mesleklerde görevini sadakat ve özenle yapanların

---

* Prof. Dr., İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü mfkoksal@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0003-1056-9957>)

yanı sıra nasıl savsaklayanlar, öylesine yapanlar varsa dergi hakemliğinde de her türden örnek karşımıza çıkmaktadır.

Bu bildiri de bugüne değin üç dergide yürüttüğümüz editörlük faaliyeti esnasında görüp yaşadıklarımızdan ve görev aldığımız yüzlerce makale hakemliği esnasında edindiğimiz tecrübeyle ortaya çıkan tespitleri hülâsa etmeye çalışacak ve birtakım teklifler ortaya koyacağız.

Anahtar Kelimeler

Bilimsel dergicilik, dergi hakemliği, editörlük.

Giriş

Akademik dergilerde hakemlik süreci, makale neşrinin en önemli ayaklarından biridir. Bir makalenin hakeme teslim edildiği hâliyle yayımlandığı hâli arasındaki fark, yazarın o husustaki bilgi, özen ve ciddiyetiyle hakemin bilgi, tenkit ve tetkikteki ciddiyet ve özeninin bileşkesidir. Her bakımdan güzel hazırlanmış bir makale kılı kırk yaran bir hakeme de gelse geldiği hâliyle yayımlandığı hâl arasında ciddi farklar olmayacaktır. Fakat aynı hakeme gelen konu olarak yayımlanabilir; ama sunum tarzı, kaynak kullanma analiz yapma, sonuca ulaşma gibi makale yazımının temel ilkeleri bakımından yetersiz bir yazı, hakem uyarıları, düzeltmeleri, ekleme ve çıkarmalarıyla düzenlenerek yayımlandığında yazarın gönderdiği şeklinden büsbütün farklı çehreye bürünmüş bir vaziyette boy gösterebilir. Burada şu soru(n) ortaya çıkıyor: Bir yazı gerçekte ne derece yazarına aittir? Bu sorunlu yazı, dikkatsiz, özensiz, savsaklayıcı bir hakeme gönderildiğinde bütün hata, yanlış ve eksiklikleriyle birlikte yayımlanacaktır. Aynı sorunun bir başka veçhesi şudur: Bir hakem, kendisine gönderilen makaleye ne dereceye kadar müdahil olmalıdır? Hakem müdahalelerinin asgari ve azami sınırları olmalı mıdır yahut böyle bir sınır bulunmalı mıdır? İşte bu bildirin başlığını bu soru(n)lar yine soru kipinde oluşturdu: Hakemlik, ama nasıl?

Bir yıl Ahilik Araştırmaları Dergisi'nin (AHAD), altı yıl Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi'nin (TÜBAR), üç yıl da Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi'nin (ASOBİD) editörlüğünü yapmış biri olarak yüzlerce yazar ve hakemle irtibatım oldu. Üstelik ilk iki editörlüğümde, özellikle de yazı akı-

şının çok yüksek olduğu TÜBAR editörlüğüm esnasında pek çok ilginç vakayla karşılaştık. Bu yoğun tecrübe içinde karşılaştığım hakem tiplerini hakemlik görevini uygulamadaki yaklaşımları bakımından kendimce bir tasnife tabi tuttum ve üç ana başlık belirledim.

İfratla Tefrit Arasında Hakemlik yahut Hakem Tipleri

1. Toptancılar

Bu gruba mensup hakemler, “toptancı” olmaları dışında ortak karakteri olmayan kimselerdir. Bu itibarla bunları da kendi aralarında “Toptan Kabulcüler” ve “Toptan Retçiler” olmak üzere ikiye ayırmak gerekir. Bu “karakteristik” ortaklıktan maada bu gruptakilerin önemli bir ortak özellikleri vardır ki o da gelen makaleyi ciddiyetle ele almamak, hatta okumamaktır.

1.1. Toptan “kabul”cüler: Bu tip hakemler -gelen makalenin değeri ne olursa olsun- neredeyse makaleyi sonuna kadar bir kez bile okumadan “yayımlanabilir” (kabul) kararını rahatça verebilirler. Bu “toptancı”ları takındıkları tavır ve özellikle ürettikleri bahaneler bakımından “sırt sıvazlayanlar” olarak adlandırmak mümkündür. Zira bu yaklaşımda olanlara, neden böyle yaptıkları sorulduğunda “Gençlerin şevkini kırmamak gerekir.”, “Reddedilince alana karşı soğukluk beslemeye başlarlar.”, “Moralleri bozulmasın.” gibi “insani” gerekçeleri bu anlayışlarına kalkan yaparlar. Hakemlik adına yaptıkları bütün iş üç beş harf hatasını düzeltmek ve hakem formunda yer alan hazır soruları cevaplamak, en fazla sadra şifa olmayacak türden bazı ekleme ve tavsiyelerde bulunmaktan ibarettir.

1.2. Toptan “ret”çiler: Bu gruba giren hakemler de önceki gruba girenler gibi gelen makaleyi özenle ve ciddiyetle baştan sona okumazlar. Eğer dergi editörlüğü neden reddedildiğine dair gerekçe istiyorsa “Alana hiçbir katkısı yok.”, “Bilimsel değil.”, “Çok fazla ifade ve imla hatası var.” vb. kısa ve daha kötüsü muğlak ama çoğunda müşterek olan ifadeler üretirler. Bunlara da “çatık kaşlılar” demek yanlış olmaz.

Hazır hakem formu da makaleyi kabul etmemek için güzel bir sığınaktır: “Türkçe ve İngilizce Özet yeterli mi?” “-Hayır!”, “Başlık ile makale konusu uyumlu mu?” “-Hayır!”, “Alanına katkı sağlıyor mu?” “-Hayır!”, “Özgün mü?”, “Hayır!”... Onca soruya “Hayır” cevabı alan bir yazı zaten yayımlanmayı hak etmemiştir. Gerekçeye ne hacet!

Yazara tavırları bakımından “çatık kaşlılar” olarak da adlandırabileceğimiz

bu gruptaki hakemler değerlendirme raporunda şu cümleleri rahatlıkla yazabilmektedirler: makale “Lisans hocasına mail atarken yanlışlıkla derginize gönderilmiş gibi...”, “Yüksek lisans ödevi olsa sittin sene geçer not alamazdı.”, “Daha çok fırın ekmek yemesi lazım.”, “Umarım mesleğin başında biridir (!)” vs.

Sırt sıvazlayanların da çatık kaşlıların da yaptıkları hakemlik görevi bakımından yazara da alanına da bilime de zerrece faydaları yoktur. Faydaları olmadığı gibi ciddi manada zarar da verirler. Çünkü her iki tavrın da özellikle ciddi manada kılavuza ihtiyacı olan genç araştırmacılara hiçbir yol göstericiliği yoktur. Sırt sıvazlayıcı hakem, aslında pek çok düzeltmeye, eklemeye çıkartmaya muhtaç yazıyı sorgulamadan kabul ettiği için yazar ister istemez “hakemlerin bile hiçbir kusur bulamadığı kusursuz bir makale kaleme aldığı” zehabına kapılacaktır ve bu da birçok hatasını ileriki çalışmalarında katlayarak sürdürmesine yol açacaktır. Toptan retçi “çatık kaşlı” hakemin de aynı düzeyde bir makaleyi değerlendirdiğini düşünelim. Makul hiçbir gerekçe göstermeden bir yazıyı reddetmek yazar için büyük bir moral çöküntü olacaktır. Hâlbuki yazının yayımlanmasına engel olan ret gerekçelerinin açık, anlaşılır bir tarzda izah edildiği takdirde, ret kararı yazarda başta bir burukluk oluştursa da en azından kendisine haksızlık yapılmadığını fark edecek ve benzer büyük veya önemli hataları sonraki çalışmalarında tekrar etmeyecektir. Aslında “toptancı” hakemlerin bu yaklaşımları için “anlayış”, “tavır” gibi ifadeleri kullanmak hat-ta “tercih” bile demek doğru değildir. Bu eğilimi en iyi ifade edecek kelimeler “görev ihmali”, “-miş gibi yapma” ve “savsaklama”dır.

1. Teferruatçılar: Kendisine gönderilen makaledeki imla ve ifade hatalarından sözdizimine, atıf gösterme, dipnot kullanma, kaynakça yazma gibi metodolojik eksikliklerden içerikteki her türlü bilgi yanlışlarına -alanım olan Klasik Türk Edebiyatı özelinde söyleyecek olursam- metin okumadan transkripsiyon hatalarına, anlamlandırmadan, yazıyı bir sonuca bağlama, yazarın görmediği kaynakları hatırlatma gibi akla gelen gelmeyen bütün eksikliklerini tamamlayan, hatalarını gideren, yanlışlarını düzelten hakem tipidir. Bu tip hakemlerin yazının mükemmele yakın hâle gelmesindeki rolü kuşkusuz çoktur ve çok önemlidir. Ne var ki bu tür hakemliğin yazara faydası mı yoksa zararı mı olduğu tartışmaya açık bir meseledir. Zararlı olabilir çünkü ilk yazısı bu teferruatçı hakeme gönderilen yazar, bunca hatanın düzeltildiğini görünce hep böyle muameleyle karşılaşacağı, bir anlamda himaye göreceği zannına kapılarak “Nasıl olsa hakemler eksiklerimi tamamlayacak, yanlışla-

rımı düzelterektedir.” düşüncesiyle sonraki yazılarında da özensiz, gevşek ve ciddiyetsiz davranması gibi bir sonuç ortaya çıkabilir. Aynı olguya olumlu bir bakış açısıyla bakılarak bu ayrıntılı müdahalelerle yazarın benzer hataları tekrarlamamasını sağlayacak uyarıcı bir rolü olduğu da savunulabilir. Ne var ki detaycı müdahalenin yazıyı temelli farklılaştırması bizi “Makalenin asıl sahibi kim?” gibi bir etik soruyla da karşı karşıya bırakır. Bu bakımdan itiraf etmeliyim ki benim de içinde bulunduğum bu hakem tipinin çok ideal olduğu söylenemez.

2. Mutavassıtlar (Orta yolcular): Yazının genel durumuna bakarak makul ve kısmî müdahalelerle yayımlanabilir makaleler için “düzeltme”, her şeyiyle olumlu bulunan bir makale için “kabul”, bilimsel ölçütler bakımından yayımlanamayacak durumda olan yazılara “red” kararı veren ve her halükârda kararını gerekçelendiren hakemlerdir. Bu, esasen hakemlik kurumundan beklenen normal reflekstir. Mutavassıtları diğer iki hakem tipinden ayıran vasıflar şunlardır: Toptancılar gibi peşin hükümlü değildirler. Uhdelerine verilen makaleyi ciddiyetle okur, ilgili yerlerine gerekli notları düşerler. Teferruatçılar gibi detaylara girmezler. Belli başlı yöntem hatalarını gösterirler. Sözelimi atf usulünde hatalar ve istikrarsızlıklar varsa bir veya birkaçındaki hatayı gösterip doğrusunun nasıl olması gerektiğini gösterdikten sonra diğerlerini yazarın tespit edip düzeltilmesini beklerler; literatür eksikliği varsa yine yazara anahtarını vermekle yetinir. Ne toptancılar gibi gözünü gözbağıyla bağlayıp “Kapıyı da kendin bul, anahtarını da!” der ne de teferruatçılar gibi kapıyı anahtarla açtıktan sonra sonuna kadar dayayarak içeriye buyur ederler. Yine alanımızdan örnek vermek gerekirse, mesela makalede 200 beyitlik bir mesnevi neşri söz konusuysa ilk 15-20 beyitteki bütün hataları gösterir, diğerlerinin aynı dikkat ve ihtimamla tespit ve düzeltilmesini yazara bırakır.

Bu üç tip içinde en uygunu mutavassıtlar olmakla birlikte bu gruba giren hakemlerin bütünüyle ideal hakem tipi olduğunu söylemek de doğru olmaz. Zira hakemlik sadece gelen yayını değerlendirmekten ibaret değildir ve başka aşamaları da vardır. Bu çerçeveden bakıldığında bize göre ideal bir hakem şu nitelikleri haizdir:

1. Raporunu, kendisine verilen zaman zarfında, olabilecek ne kısa zamanda hazırlayarak gönderir; editörle yazışmalarını da aynı duyarlılıkla gerçekleştirir,
2. Yazıyı başlığından kaynakçasına kadar büyük bir dikkat ve özenle okur,

3. Düzeltme, ekleme-çıkarma, kaynak verme vb. her türlü tekliflerini makale metni üzerinde -ne manaya geldiği açıklanmayan işaretler, kısaltmalar, renkler kullanmaksızın- açık ve anlaşılır şekilde gösterir, rapor metninde de kararını gerekçeleriyle temellendirir,

4. Varsa yazara yönelik eleştirilerini bilimsel dil dışında bir dil ve üslup dâhilinde yapar; aşağılama, küçümseme, hakaret içeren ifadelerden kaçınır,

5. Gerek içeriğe gerekse yönteme dair önerilerini yaparken ne yazara katkı sunmayacak kadar sınırlı ne de yazıya yazarla birlikte ortak olacak kadar aşırı yapar; bütün düzeltme ve tekliflerini yazarın anlayacağı, benzer diğer hata ve eksikliklerini tespit ve telafi edebileceği şekilde yapar,

6. Yayın etiği konusunda dikkatli ve hassastır. İntihal, kendinden intihal, tekrar yayın, dilimleme gibi etik ihlallerine dair editörü uyarır,

7. Hakemlik görevinin gizliliği ve özelliği ilkesine süreç boyunca olduğu gibi süreç sonrasında da riayet eder,

Bu nitelikleri haiz bir hakemin “kabul”, “düzeltme” ve “ret” kararlarındaki tavır şöyledir: Doğrudan kabul verilen yazı her şeyiyle kâmil bir yazıdır. Küçük imla ve ifade farklılıkları dolayısıyla zorunlu olarak yapılan düzeltmeler dışında içeriğe ve yazı bütünlüğüne dair bir düzeltme, ekleme, çıkarma istenmeyen yazıları da kabul edilen yazılar olarak düşündüğümüzde yayımına “kabul” kararı verilen bir yazının şu nitelikleri haiz olması beklenir:

1. Başlık-içerik uyumu tam olmalıdır.
2. Yazının özeti konuyu yeterince ifade etme kabiliyetinde olmalıdır.
3. Türkçe ve yabancı dil(ler)deki başlık ve özetler arasında uyumsuzluk olmamalıdır.
4. Anahtar kelimeler konuyu kapsayıcı olmalıdır,
5. İmla, noktalama hataları bulunmamalıdır.
6. İfade kusuru bulunmamalıdır.
7. Akademik bir dille yazılmış olmalıdır.
8. Konu hakkında daha önce yapılan çalışmalardan bahsedilmiş olmalıdır.
9. Atıflar yerli yerinde yapılmalı, ne eksik ne fazla olmalıdır.
10. İleri sürülen iddia ve tezler makul dayanaklar, belge ve bulgularla ispatlanabilir olmalıdır.
11. Alanına katlı sağlamalıdır.
12. Özgün olmalıdır.
13. Yayın etiği ihlali bulunmamalıdır.

Bu 13 maddenin bize göre en önemlisi son üç şarttır. Bir makale alanına katkı sağlama kabiliyetinde değilse yayımlanmasında bir anlam yoktur.

“Özgün olmak” son derece önemlidir. Zira bu, makalenin bilimsel anlamda değerinin yanında yayın etiği bakımından da sorunsuz olduğunun bir ifadesidir. Son zamanlarda çok farklı türlerini duymaya başladığımız yayın etiği ihlalleri de konuşma boyunca muhtelif vesilelerle altını çizdiğimiz çok önemli bir “ilim ve ahlâk” meselesidir. İşte hakemlik kurumunun temel işlevlerinden biri, özellikle son zamanlarda artan etik ihlallerinin de önlenmesinde bir “su-pap” görevi görmektir.

Yukarıdaki 13 şartın tamamını haiz olan bir yazının yayımlanmaması için hiçbir gerekçe olamaz. Gerekli bütün düzeltmelerin yapıldığı takdirde bir yazı, adeta yazarın yazısı olmaktan çıkacak derecede müdahaleye ihtiyaç duyacak yazılar ise peşin olarak “reddedilmelidir.”

Hakemin iki muhatabından biri yazar, diğeri dergi editörüdür. Bu bakımdan iş akışının hızını artırmak adına, zaten hemen tamamı bu işi bilâ-ücret yapan hakemlerin gereksiz yüklerinin azaltılması noktasında dergi editörlüklerine düşen görevler de vardır. Bazen dergilerden hakemlere yazardan gelen hiçbir teknik kontrole tabi tutulmadan, en ham hâliyle makaleler gelebilmektedir. Şunu kastediyorum: Özensizlik, dikkatsizlik, umursamazlık veya bilgisizlik sebebiyle derginin yayın ilkelerine muhteva veya yazım ilkeleri bakımından uymayan yazılar bazen doğrudan hakeme gönderilebilmektedir. Bu durumda aslında kendi görev tanımını içinde bulunmayan bir meselede de görev yapmak durumunda kaldığı için hakemin iş yükü artırmaktadır. Yazının font, punto, paragraf ayarları hatta atıf yapma, kaynakça usulü gibi teknik konuları bütünüyle editörün görev kapsamı içinde olmalı, bu detaylarla hakem uğraşmamalıdır. Bu önemli bir husustur. Bir makale hakemlere gönderilmeden önce, makalenin hem şekil hem içerik bakımından derginin yayın ilkelerine uygunluğunun denetlenmesi editör tarafından yapılmalı, hakemlerin yazara dergi yayın ilkeleriyle ilgili uyarı yapmasına mahal verilmemelidir.

Sonuç itibarıyla şunları söyleyebiliriz. Türkiye’de ve dünyada bilimsel yayıncılığın merkezinde akademik dergiler vardır. Dergiciliğin sac ayağını ise yazar-editör-hakem üçlüsü oluşturur. Bu bakımdan özellikle altını çizerek söylemek istiyorum ki başta yayın etiği ilkeleri olmak üzere yayımlanan yazıların bilimsel kalitesinde yazarlar kadar hakem ve editörlerin de etkisi ve katkısı

vardır. Gerek içerik gerekse teknik yönden belli standart ve düzeyde olmayan yazıların makale olarak yayımlanamayacağı gibi bir kaygının ülkemizin bilim insanlarında mevcut olması elzemdir.

Akademik yayınlar, küresel dünyada ülkemizin dünyaya açılan bilimsel yüzüdür. Bu yüzün daima ak tutulması için bilimsel dergi yöneticilerinin, editörlerinin ve hakemlerinin rolü ve sorumluluğu sanıldığından çok büyüktür. Bu noktada, bilimsel dergi hakemliğinin hatır-gönül ilişkileriyle yürütülen amatör bir süreç olmaktan çıkarılıp “profesyonel” bir kurum hâline dönüştürülmesi de oldukça mühimdir. Gerek devlet kurumları, üniversiteler gerekse muhtelif vakıfların çıkardıkları gerekse bütünüyle özel dergilerin bu süreci sağlıklı ve amaca hizmet eder mahiyette devam ettirebilmeleri için bu artık şarttır. Bu bağlamda gerek YÖK gerekse Üniversitelerarası Kurul’un, yayın sürecinin yazarlık gibi bir parçası olan dergi editörlüğü ve hakemliğinin de akademik atama ve yükseltmelerde kayda değer bir kriter olarak karşılık bulacağı düzenlemelere gitmesi beklenmektedir.

Refereeing But How?

Abstract

One of the most common ways to announce scientific research to the relevant people is article publication. Professional approaches to publishing in social sciences in Turkey do not have a long standing history. While our academic publishing dates back to nearly a century ago, its background as “refereed journal” does not exceed 40 years. In fact, a four decade period is long enough time for a system to be established, understood, accepted and fully implemented. However, it should not be forgotten that this situation is closely related to the formation of scientific conventions and traditions in our academic institutions -in the Western sense-. We believe that this sociological situation underlies the difficulties experienced in the “referee” leg of publishing, which is the subject of our study.

Concepts such as honesty, impartiality, objectivity, justice and transparency constitute the basis of science. In addition to having these concepts, qualifications such as knowledge / experience, punctuality and diligence are sought

M. Fatih Köksal

from scientists who referee scientific journals. In addition to those who do their duties with loyalty and diligence in other professions, there are all kinds of examples in journal refereeing as well as those who neglect to do so.

In this article, we will try to summarize the findings that emerged from what we have seen and experienced during our editorial activity in three journals and the experience we have gained during the review of hundreds of articles we have worked on, and we will put forward some proposals.

Keywords

Academic publishing, journal refereeing, editor.

Bir Editör Gözüyle Akademik Yayıncılıkta Hakemlik Süreci

■ Ahmet TANYILDIZ*

Özet

Sosyal bilimler alanındaki dergiciliğin önemli sacayaklarından biri hakemlik meselesidir. Akademik yayıncılık tarihimizdeki makale değerlendirme ve puanlama serüvenimiz, yayımlanmak üzere dergiye gönderilen bir yazının o sahanın uzmanlarına gönderilen davet mektupları ve uzmanların dergi yönetimine gönderdiği cevabî mektuplarla başlamıştır. Teknolojik gelişmelere bağlı olarak davet ve değerlendirme usullerinde birtakım değişiklikler yaşanmakla birlikte bu teâmül büyük oranda muhafaza edilmiştir. Çeyrek asrı geçen bu süreçte akademik yayıncılık -özelde editörlük ve hakemlik- sisteminde epeyce mesafe kat edilmesine rağmen birtakım yeni aksaklıkların baş gösterdiği de malumdur. Son zamanlarda ise akademik dergiciliğin artık resmî bir çatı altında birleş(tiril)mesi ve makalelerin tek sistem üzerinden yayımlanması temâyülünde olduğu görülmektedir. Bu durum ise hakemlik sisteminde yeni usullerin doğmasına ve uygulanmasına zemin hazırlamıştır. Artık hakemlik sistemi büyük oranda genel ağ üzerindeki sanal davet ve sanal değerlendirme yöntemine dönüşmüş durumdadır. Bu yazı çerçevesinde yaklaşık on yıllık editörlük

---

* Prof. Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü; Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Journal of Academic Literature) Editörü ahmettanyildiz@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-8874-8544>)

tecrübesiyle söz konusu hakemlik meselesinin olumlu ve olumsuz yönlerine temas etmeye gayret edeceğiz. Yazıda editör-hakem ve hakem-yazar ilişkisi, hakemliğin bir angarya olup olmadığı, teknik açıdan hakemlik tipleri, hakemliğin ücretlendirilmesi, akademik puanlama sistemindeki yeri ve e-hakemlik gibi hususlar değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilimler, Akademik Dergi Yayıncılığı, Editör, Hakem.

Giriş

20⁰⁶ yılında, yani bundan on dört yıl evvel TÜBİTAK-ULAKBİM öncülüğünde düzenlenen uluslararası katılımlı *Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Kurultayı*'nin sahamızdaki yayıncılık açısından son derece önemli katkıları olmuş, günümüzde gerçekleştirilen birçok güzel uygulamanın fikrî zeminini oluşturmuştur. Örneğin yayıncılık dilinin ve terimlerinin tek tipleştirilmesi, hakemlik sürecinin bazı kurallara bağlanması, e-dergicilik faaliyetlerinin başlatılması, editörlük ve hakemlik faaliyetlerinin akademik atama ve puanlamadaki önemini artırılması gibi o zamanın şartlarına göre yeni olan pek çok düşüncenin uygulamaya geçmesi söz konusu kurultaydaki fikir teatileri sayesinde mümkün olmuştur. Dolayısıyla bu çalıştay vesilesiyle müzakere edilecek fikirlerin önemi ve değeri yıllar içerisinde fark edilecek, şimdi önerilecek uygulama taslaklarının neticesi belki de on yıllar sonra ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla bugün konuşulacak olan meselelerin önemi izahtan varestedir.

Bahsi geçen kurultaydan günümüze kadar akademik yayıncılığın gözle görülür düzeyde gelişmeler kaydettiği açıktır. Evvela akademik dergi yayıncılığının bir havuz sistemiyle resmî bir zemine oturtulması ve buna bağlı olarak yayın süreçlerinde asgari müştereklerin sağlanması önemli bir aşama olmuştur. Şu an ülkemizdeki süreli yayıncılığın önemli bir kısmı bu müşterek zemini kullanmaktadır. Kendi altyapılarıyla var olmaya devam eden dergilerin bir kısmı ise bu zemini ikinci bir alan olarak tercih etmektedirler. Yayın ve özelleşen kitap piyasasının artık internet dünyasına kaydığı bu zamanda e-dergicilik sistemimizin bu denli gelişmesi takdire şayandır. Lakin hareket alanı ve hızı

artan akademik dergiciliğin karşılaştığı birtakım yeni sorunlar da baş göstermiştir. Sayısı artan yazıların niteliklerindeki genel düşüş, hakemlik sisteminin yeterince icra edilemiyor oluşu, sayıları az da olsa ekonomik kaygı güden kimi dergilerin kâr amaçlı birtakım uygulamaları bu sorunlardan bazılarıdır.

Hakem kimliğinin gizliliği meselesi

Hakem kimliğinin makalenin kabulüyle başlayıp yayımlanmasıyla son bulan süreç boyunca gizli kalması etik ve olağandır. Ancak bu süreçte yaşanması muhtemel kimi olumsuz durumların neticesi kalem kavgalarına veya hukukî boyuta kadar gidebilmektedir. Yazar ile hakem arasında mesele hukukî boyuta taşındıktan sonra hakem kimliğinin gizli kalması artık mümkün olmayacaktır. Hakem kimliğinin belirli bir süreden sonra gizli kalması bazı sakıncalar da doğurabilir. Farz-ı misal kimliğinin gizli kalacağından kesin olarak emin olan bir hakemin makaleyi gerektiği gibi değerlendirmemesinden tutun da ideolojik körlüğe kadar varabilecek denli ilmî ölçülerin dışına çıkan değerlendirmeler yapmasının önünü açabilir.

Hakem bir yazıya ne kadar müdahale edebilir?

Bir yazının tamamlanmasında hakemin önerileri son derece önemli ve çalışmanın tekâmülüne katkıda bulunan fikirlerin varlığı yazar açısından bir şanstır. Bu meselede hakemlik müessesesinin önemini vurgulamaya gerek bile yoktur. Ancak yazının temel yapısına getirilen temelsiz itirazlar, yazarın ileri sürdüğü yeni iddiaları önemsizleştirmeye yönelik kasıtlı tutumlar veya akademik fikir özgürlüğüne müdahale anlamına gelecek ifadeler, hakemliğin suiistimal edildiği örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Hakemlik angarya mıdır?

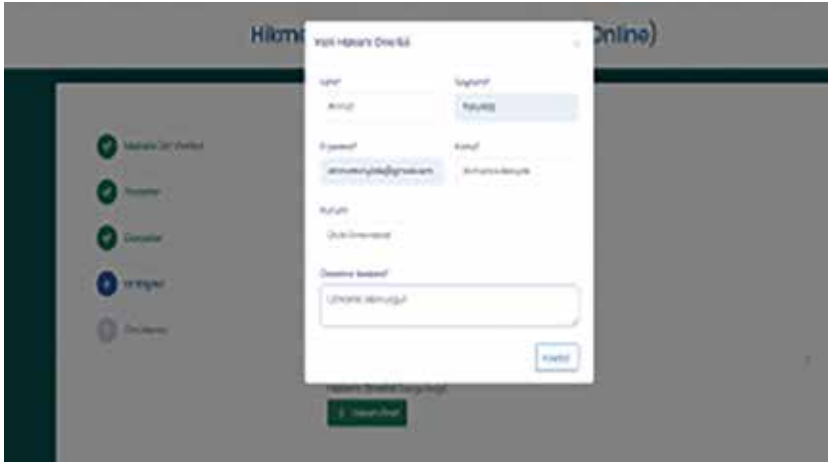
TÜBİTAK ULAKBİM bünyesinde bir birim olarak faaliyet gösteren Dergipark sisteminin yaygınlaşması neticesinde sosyal bilimler alanında yayın yapan bilimsel dergilerin sayısı bir hayli artmış bulunmaktadır. Bir kısmı hevesle başlayıp devamı gelmeyen projeler olsa bile halihazırda bilimsel yayın faaliyetlerine devam eden yüzlerce derginin varlığından söz edebiliriz. Hâl böyle olunca dergilerin, gönderilen yazının muhtevası konusunda uzman olan hakemleri bulması zorlaşmakta veya zaman alabilmektedir. Meseleye hakem boyutundan bakıldığında ise bir anda çoğalan değerlendirme taleplerinin fazla-

lığı sebebiyle bir yayını hakkıyla değerlendirememeye endişesine sahip olmaları işten bile değildir.

Gereği yerine getirilen hakemliğin akademik hayatın değişmez bir parçası olduğu muhakkaktır. Zira bir makalenin tekâmül süreci büyük oranda hakemlerin değerlendirmeleri ve yön göstermeleri vesilesiyle tamamlanmaktadır. Ancak akademik atama ve yükselme kriterlerindeki puanlama ölçütlerinde hakemliğe yeteri kadar yer verilmediği için çoğu zaman gönüllü bir ilmî faaliyet olarak icra edilmektedir. Hatta kimi zaman bu işin bir angarya hâline geldiği konusunda sözlü şikâyetlerle de karşılaşılmaktadır.

Yazarın Hakem Önermesi yahut Derginin Yazardan Hakem İsmi Talep Etmesi Doğru mudur?

Sosyal bilimler alanındaki akademik dergi yayıncılığında son zamanlarda hakemlerin tespitinde yeni bir uygulama ile karşılaşyoruz. Kimi dergilerin yazardan hakem önerisi almayı zorunluluk hâline getirdiğine şahitlik ediyoruz. Aynı şekilde dergiye makale yükleyen bir yazarın, yazısını değerlendirmek üzere editör kuruluna hakem önerisinde buldukları da vakidir. Bu hususun bilimsel açıdan etik olup olmadığını bir tarafa bırakarak kimi dergilerin ve Dergipark sistemindeki altyapının bunu teşvik edecek şekilde düzenlendiği görülmektedir. (bk. Ek-1 ve Ek-2)

Ek-1: Dergipark sisteminde yazarın dergiye hakem önerisi. Örnek uygulama.

Ek Bilgiler

Destekleyen Kurum

Fiyat Numarası

Tapekür

Hakem Önerisi (Gizli İşlemler)

Hakem Öner

#	İsim	Soyadı	E-posta	Adı	Kurum	Açıklama	İşlem
1	Ahmet	Tanyıldız	ahmet.tanyildiz@dogruyol.com	Compu Editör	Değ. Üniversite	İzmir'de çalışıyor	Gizli

Ek-2: Dergipark sisteminde yazarın dergiye hakem önerisi sonucu. Örnek uygulama.

Yazarın kendi makalesi için dergi yönetimine hakem önerisinde bulunması yanlış olmasa bile etik değildir. Zira bu önerme biçiminin suiistimale kapı aralayan bir uygulama olduğu kolaylıkla tahmin edilebilir. Nitelikli bir hakemliğin gerçekleşebilmesi için hakem gizliliği usulünün hakkıyla uygulanması kanaatindeyim. Öte taraftan resmî zeminin buna imkân veriyor olması, editör kuruluna hakem önerisini haklı kılmaz.

Editör Hakeme Kolayca Ulaşabilmeli

Meselenin asıl düşünülmesi ve geliştirilmesi gereken yönü hakemlerin tespitini ve onlara ulaşmayı kolaylaştırmak olmalıdır. Dergipark havuzu içerisinde yayın yapan dergiler için kolaylıkla uygulanabilecek bir komut sayesinde ilgili konuda uzman olan hakemlere rahatlıkla ulaşılabılır. Şöyle ki: Dergipark sistemine üye olan araştırmacı, kayıt sırasında uzman olduğu konuları da kaydetmektedir. Bu kayıtların tamamı muhafaza edildiğine göre dergi editörlerine verilecek bir yetkiyle sistemdeki muhtemel hakemlerin dökümünü bir anda karşısında görmesine imkân sağlanabilir.

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Kullanıcı ID	Kullanıcı	Sıra Gözy	Üniversite Kurumu	Tarantlanış değerlendireme tarihi	Sıra lamandama tarihi	Açık deęerlendireme tarihi	Deęerlendireme kabul sayısı	Deęerlendireme ret sayısı	Deęerlendireme iptal sayısı	İptalın
3823	Nazan CÖTİBAK	26/03/2020	Önemli Sahası Klâsik Türk Edilişin Yeni Türk Dil Eski Anadolı Önemli, Türkiye Türkçesi Türk İnan Edilişin	2019-07-18 12:29:20	2019-07-18 12:29:20	1	4	0	0	Etme
17676	Nazan YUMAZ	05/03/2020	Soyul, Beşer ve İlahî Bilmek	2019-12-26 14:46:51	2019-12-26 14:46:51	0	1	0	0	Etme
5790	Öğütan ŞAHİN	23/03/2020		2019-12-16 15:28:41	2019-12-16 15:28:41	0	0	0	0	Etme
9897	Orhan KULÇARSLAN	16/03/2020	Klâsik Türk Edilişin Önemli Sahası Klâsik Türk Edilişin Yeni Türk Dil Eski Anadolı Önemli, Türkiye Türkçesi	2020-02-04 08:52:57	2020-02-04 08:52:57	0	0	0	0	Etme
13438	Özcan ÖNELİ	04/03/2020	Felsefi Soyul, Beşer ve İlahî Bilmek	2019-10-08 12:53:43	2019-10-08 12:53:43	0	4	0	0	Etme
4846	Özcan YUMAZ	01/03/2020	Felsefi	2019-05-13 11:21:48	2019-05-13 11:21:48	1	2	0	0	Etme
9913	Özcan ŞENÖZÜKÇÜ	13/01/2020		2019-09-19 13:13:24	2019-09-19 13:13:24	0	2	0	0	Etme
4607	Özcan ÇİLİ	16/01/2020	Felsefi Önemli Sahası Klâsik Türk Edilişin	2019-07-18 12:53:46	2019-07-18 12:53:46	0	6	0	1	Etme

Yukarıdaki tabloda görüldüğü şekilde araştırmacıların çalışma sahaları sistemde kayıtlıdır. Bu kısım, sisteme kaydolun her araştırmacı için zorunlu hâle getirilmeli ve birkaç anahtar kelime seçeneği sunulmalıdır. Sonraki adımda ise editörlerin aktif bir şekilde bu kısımdan istifade etmeleri kolaylaştırılmalıdır. Bu şekildeki bir tablo editörün önüne geldiği zaman uzmanlık sahasına göre hakem tayin etmek nisbî olarak kolaylaşacaktır. Hâlihazırda bu bilgilere erişim, editörün kişisel gayretiyle mümkün olmaktadır.

Hakemlik Tipleri

Bilimsel yayınlara hakemlik yapan akademisyenlerin hakemlik yapma biçimlerini birkaç şekilde tasnif edebiliriz.

Teknik hakem: Dergilerin ön gördüğü şekil yapısına ve yazım şartlarına göre makaleleri değerlendiren hakemler. Bu hakemlik biçimi editöryal sürecin tabîî bir kısmıdır. Bu aşamada yapılan işe hakemlikten ziyade editörlük de denebilir.

Onay makamı olan hakem: Değerlendirilmek üzere kendisine gönderilen bir yazıyı -yayım sürecinin hızlandırılması, editörle/yazarla olan münasebet veya herhangi bir sebeple- olduğu gibi kabul eden hakemlik tipi.

Dil ve imlâ hakemi: Yazının dil ve imlâ hususiyetlerine uygunluğu en başta yazarın dikkate alması gereken bir ön şarttır. Ardından editör kuruluna bağlı redaksiyon ekibinin kontrol etmesi gereken bu vazife maalesef hakemlere kalmış görünmektedir. Kimi hakemler de çoğu zaman değerlendirilmek üzere

kendisine gönderilen makaleyi sadece dil ve imlâ bakımından değerlendirmekle yetinmektedir.

Has hakem: İdeal hakemlik tipi yazının amaç, muhteva ve ulaşılan sonuç itibarıyla tekâmül etmesini sağlayan hakemliktir. Adeta kendi yazısının “kör”ü hâline gelen yazar, hakemin ufku ve yönlendirmeleri vesilesiyle eksikliklerini görmeye yetinmez, çoğu kez çalışmasını daha sağlam temeller üzerine oturtur, hatta kimi zaman yazının seyrini baştanbaşa değiştirebilir. Bu sebeple hakıyla ifa edilen hakemlik vazifesi bir yazı için olmazsa olmazlardandır.

E-hakemlik

E-dergilerin çoğalmasıyla birlikte hakemlik sisteminin bu zemine kayması mecburi hâle gelmiştir. E-hakemlik, dergileri ve editörleri ciddi anlamda rahatlatmıştır. Dergi yöneticileri ile hakemler arasındaki iletişim imkânlarının çoğalması, hakemlik sürecinin ciddi anlamda hızlanması ve posta, kâğıt gibi masraf kalemlerinin ortadan kalkması gibi etkenler bu yeni durumun olumlu sonuçlarındandır. Bununla birlikte konusunda uzman olan tecrübeli akademisyenlerin kimi zaman teknolojik gelişmeleri takip edememesi veya e-dergilerin söz konusu tecrübe havuzundan yeterince yararlanamaması gibi sebeplerle e-dergiler ciddi bir tecrübe birikiminden mahrum kalmaktadırlar.

Hakemlik Nasıl Teşvik Edilebilir?

Sayıları artık yüzleri aşan bilimsel dergilerin iş yüküne ve yayım süreçlerindeki hıza orantılı bir şekilde artmayan hakem sayısının önde gelen olumsuz neticelerinden biri hakemliğin nitelik açısından gerilemeye başlamasıdır. Elbette bunun birçok sebebi olabilir. Ancak bizatihi resmî zeminde bile herhangi bir karşılığının olmaması, hakemliği meccanen yapılan bir iş haline indirgemektedir. Başta üniversitelerin akademik atama ve yükselme koşullarında, bununla birlikte doçentlik müracaat sistemindeki başvuru şartlarında yapılacak düzenlemelerin hakemliği teşvik edici bir yönü muhakkak olacaktır. Son yıllarda akademik yayın kalitesini arttırmak için başlatılan ancak bambaşka mecralara evrilen akademik teşvik yasasında yapılacak düzenlemeler de bu meseleyi olumlu yönde etkileyebilir.

Ücretli Hakemlik Sistemi Denenmeli mi?

Bilimsel yayın yapan dergilerin bir kısmı yazarlardan çeşitli oranlarda ücretler almaktaydı. Bir müddet sonra “bastır parayı, makalen yayımlansın” sloganına dönüşecek şekilde bu meselenin sulandırıldığı görüldü. Ardından bizzat Yüksek Öğretim Kurulu başkanının müdahalesiyle ücretli dergi uygulamasına birtakım sınırlılıklar getirildi. “Yağmacı Dergiler” adı verilen bu tür yayınlarda hakemlik sisteminin iç karartıcı boyutlara ulaştığı resmî ağızlar tarafından itiraf edildi. Bu meseleye başka bir açıdan yaklaşarak çözüm getirebiliriz. Mesela söz konusu tartışmaların henüz ortaya çıkmadığı yıllarda bir enstitü dergisinin editörlüğünü yapıyorduk. Enstitünün tüzel kişiliği adına bir kamu bankasında açılan hesaba yatırılmak üzere yazardan cüzi bir para alınıyor ve makaleyi değerlendiren araştırmacıya “hakemlik ücreti” olarak ödeniyordu. Tüzel hesaba giren para ile hakemlere ödenen para oranı şeffaf olduğu için herhangi bir şaibeli durum da yaşanmıyordu. Bu uygulamaya hakem bakış açısıyla bakıldığında, esasen hakemin bu cüzi miktara ihtiyacı olmadığı ve hakemlik yapan araştırmacıların böyle bir şeye tenezzül etmeyeceği de bir hakikattir. Ancak bu uygulama ile hem hakemlik müessesinin yerleşmesine önyak olunmuş hem de bu süreç belirli bir disipline oturtulmuştur. Kimi araştırmacıların bu uygulamayı etik açıdan doğru bulmadığını de belirtmek gerekir. Ancak editör bakış açısıyla buna “makaleye ayrılan zamanın ve harcanan emeğin karşılığı” olarak bakmak yanlış olmayacaktır.

Refereeing Process in Academic Publishing From An Editor's Perspective

Abstract

One of the important pillars of journalism in the field of social sciences is the issue of refereeing. Our article evaluation and grading adventure in our academic publishing history started with the invitation letters sent to the experts of the field of an article submitted to the journal for publication and the reply letters sent by the experts to the journal management. Although there have been some changes in the invitation and evaluation procedures due to technological developments, this convention has been largely preserved. It is known that in

this process of time for more than a quarter of a century, a lot of progress has been made in the academic publishing - in particular, editing and refereeing - system, despite the fact that some new problems have arisen. Recently, it is seen that academic journalism now tends to be united under an umbrella and to publish articles through a single system. This has laid the groundwork for the emergence and implementation of new procedures in the refereeing system. Now, the refereeing system has largely turned into a virtual invitation and virtual evaluation method on the public network. Within the framework of this article, we will endeavor to touch upon the positive and negative aspects of the refereeing issue, with nearly a ten year of experience in editing. In the article, issues such as editor-referee and referee-author relationship, whether refereeing is a laborious task, types of refereeing from a technical point of view, remuneration of refereeing, its place in the academic scoring system, and e-refereeing will be evaluated.

Keywords

Social Science, Academic Journal Publishing, Editor, Referee.

KADIN
AMI

arçelik

3. OTURUM

“Dizin-Değerlendirme”

Ömer Lütfi Mete Salonu

15.00-16.00

Oturum Başkanı

Doç. Dr. Recep AHISHALI

Konuşmacılar

▪ **Prof. Dr. Alaeddin YALÇINKAYA**

Akademik Değerlendirmede Oryantalist ve Sömürgeci Unsurların
Dikkate Alınması

▪ **Prof. Dr. Ömer SAY**

Çağdaş İndekslerin Muhafazakarlığı

▪ **Doç. Dr. Serdar YAVUZ**

Türkiye'de Dergilerin Etki Değeri (İmpact Faktör) Hesaplaması

▪ **Araş. Gör. M. Enes VURAL** ▪ **Araş. Gör. İrfan KARADENİZ**

İlahiyat Dergileri Bağlamında Akademik Dergicilikte Dizinlenme
Sürecine Dair İzlenimler

Akademik Değerlendirmede Oryantalist ve Sömürgeci Unsurların Dikkate Alınması

■ Alaeddin YALÇINKAYA*

Özet

Küreselleşme çağında iletişim imkânları, önemli ölçüde gerekli teknolojiye sahip olanlar tarafından kullanılmaktadır. Dolayısıyla buna sahip olanların eserleri, fikirleri, yaklaşımları, ideolojileri, tercihleri daha hızlı ve kolayca araştırmacılara ulaşmaktadır. Başta uluslararası ilişkiler olmak üzere sosyal bilimlerin birçok alanında “sömürgeciliğin ileri karakolu olarak, Oryantalizm” temelli görüşler, objektif doğrular olarak kabul edilmekte veya ettirilmiştir. Diğer alanlarda olduğu gibi Sosyal Bilimlerde de uluslararası yayınları olabildiğince kullanmak, değerlendirmek, bunlardan yararlanmak elbette gereklidir. Bununla beraber hakem değerlendirmelerinde sıkça rastlandığı üzere Türkiye ve İslam dünyası kapsamındaki sorunlar, konular, gerçekler saptırılmaktadır. Batılı, Oryantalist, önemli ölçüde İslamofobi etkisinde kalan veya kendi ülkesinin çıkarlarını esas alan yaklaşımlar daha fazla yayınlanmakta ve ulaşılabirliği daha kolay olmaktadır. Bu tür çalışmalardan çıkan sonuçlar, yayımlandığı kaynağın ve kurumun önemi de dikkate alınarak mutlak “doğru” kabul edilmektedir. Hiç de bilimsel olmayan bu tür “doğrular” a dayanarak yeni tezler veya makaleler yazılmaktadır. Hakem değerlendirmesi sürecinde, bu tür yaklaşımların veya değerlendirmelerin mutlak doğru kabul

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi alaeddinyalcinkaya@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0001-5553-0314>)

edildiği çalışmaların karşıtı görüşlerin, tarihi ve bilimsel gerçeklerin dikkate alınması, bu gibi eksiklikler tamamlanmadan yayınının uygun görülmemesi etik bir zorunluluktur. Bu çalışmada, bilimsel olmadığı halde hedef ülkeyi ekonomik olduğu kadar siyasal ve kültürel sömürüyü amaçlayan bazı örnekler üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda bilimselliğe olduğu kadar Türk ve İslam dünyasının çıkarlarına, değerlerine, hukukuna aykırı çalışma ve tezlerin değerlendirilmesinde hassasiyetin gerekliliği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Bilimsel Çalışma, Oryantalizm, Sömürgecilik, Objektiflik, Hakem Süreci, Bilimsel Danışmanlık.

Giriş

Bilimsel çalışmaların değerlendirilmesinde yöntem, usul, teorik ve kavramsal çerçeve, alana katkı gibi unsurların başında doğal olarak çalışmanın “bilimselliği” öncelik taşımaktadır. Bilimsellik veya bilim felsefesi kapsamındaki görüşler, teoriler, kavramlar son derece zengin ve tartışmalı olduğu halde özellikle Sosyal Bilimler için söz konusu olan tarafsızlık, objektiflik, nesnellik gibi sorunlar daha yaygındır. Bu sorunların, genel olarak Doğu ve İslam toplumları özel olarak da Türkiye açısından son derece önemli olan Oryantalizm ve Sömürgecilik boyutları söz konusudur.

Her ne kadar doğa bilimlerinde ölçme, tartma, hesaplama, gözlemlene gibi nicel unsurların öne çıktığı alanlarda objektiflik ve tarafsızlık, dolayısıyla bilimsellik daha tartışmasız ise de bu alanlarda dahi testler, deneyler, projeler, araştırmalar için ihtiyaç duyulan kaynakların yönlendirilmesinde objektiflik sınırları zedelenebilmektedir. Örneğin dış macunlarının kimyasal bileşimlerine göre etkileri, bakım veya tedavi edici özellikleri konusundaki araştırma projeleri, önemli ölçüde üretici firmalarca desteklenmektedir. Eczane raflarında yer alabilen herhangi bir müstahzar için de üretici firma veya ilgili kuruluşların bir şekilde sponsor olduğu araştırmalar, klinik deneyler, projeler yürütülebilmekte ve genellikle de bu ürünlerin artı yönleri “bilimsel” olarak ispat edilebilmektedir. Bununla beraber örneğin misvak kullanmanın yararları konusunda hemen her diş tabibi “bilimsel veri” olmadığını söylerken, bilinçaltında bunun

sakıncalı olduğu mesajı yer almaktadır. Benzer durum ülkemizde oldukça geri kalmış olan baharat-ilaç sektörü için de geçerlidir. Bu durumda faydalı olduğu bilimsel olarak ispat edilmemiş olan gıda, ilaç, baharat vb. tüketim maddeleri konusunda sorun, bilim dışılık değil bilimsel araştırmalar için kaynak tahsisi aşamasındaki tarafgirliktir.

Bilimsel dergiler için ele alınan “Oryantalist ve Sömürgeci Unsurlar” sorunu aynı zamanda lisans programlarında yer alan bitirme ödevleri, lisansüstü tezler, genel olarak akademik yayınlar ve diğer araştırma projeleri için de geçerlidir. Bu kapsamdaki sorunların temelinde aslında ilgili konuda araştırma yapılmasına kaynak ayrılıp ayrılmadığı bulunmaktadır. Bunun yanında son derece başarılı ve önemli yayınların basımı, dağıtımı, kütüphanelere ve araştırmacıya ulaşımı sorunu gündeme gelmektedir ki sınırlı imkânlar, yayınlanacak eserler konusunda seçici veya sübjektif davranmaya yol açabilmektedir. Araştırmacı, kaynak taraması yaparken öncelikle kolay ulaşabileceği materyallerden başladığından özellikle sosyal bilimlerde batı değerlerini önceleyen, batı kültür ve siyasetinin etkili olduğu yayınlara daha kolay ulaşabilmektedir. İndeksli dergiler, akademik ilerleme kriterleri, burs veya proje kaynağı gibi hususlar gündeme geldiğinde “yerli” araştırmalar riskli veya “getirisi” yetersiz görülmekte, en azından ikinci planda kalabilmektedir.

Öte yandan bilimsel çalışmalarda, araştırma alanı açısından gerekli veya önemli olduğu halde Türkçe kaynaklara mesafeli durmak, bunları itibar etmemek de sömürge aydını kompleksi ile izah edilebilecek, bilimselliği zedeleyen bir tutum olup sıklıkla karşılaşılan yanlışlardandır. Bur tür yanlışlar, çalışmanın bilimselliğini tartışmalı kılmanın ötesinde ülke ve bölgenin tarihini, toplumsal, siyasal gerçeklerini ve çıkarlarını hedef almaktadır. Belirtmek gerekir ki “bilimde yabancı düşmanlığı” için olduğu gibi “bilimde yerlilik” gibi bir anlayışın bilimselliği kabul edilemez. Bununla beraber araştırma alanı kapsamında bildiği dilden çalışmaları yok saymak, özellikle de birincil kaynaklar yerine yabancı dillerde ikincil kaynakları tercih etmek, özellikle ülkesel ve bölgesel konularda batılı ülkelerin çıkarlarını bir şekilde savunan veya “bilimselleştiren” teori ve yaklaşımları dikkate aldığı halde bunlara aykırı görüş ve gerçeklere karşı ilgisiz kalmak, bilim dünyasına karşı görevini yerine getirmemek demektir. Aynı zamanda bu durum, konunun özelliğine göre kendi ülkesinin ve bölgesinin hukukunu ihlal etmek anlamına da gelmektedir.

Bu makalede, bilimsel dergilerde hakemlik başta olmak üzere akademik

çalışmaların değerlendirilmesinde Oryantalist, sömürgeci benzeri görüşlerin, kaynakların tartışılmaz bilimsel veri kabul edilmesi üzerinde durulmaktadır. Bu kapsamda makale değerlendirme veya jüri üyeliği süreçlerinde sadece batılı görüşleri dikkate alan veya batılı kaynakları kullanan, diğerlerini yok sayan çalışmaların bilimsel olmadığına dikkat çekilmektedir. Bu tür çalışmaların, diğer açılardan (kullanılan kaynak miktarı, orijinalliyi, alana katkısı...) derecesi yüksek olsa dahi kendi dilinden ulaşımı mümkün olan kaynaklara ve kendi çevre alanlarına gözleri kapadığı dikkate alınarak bilimselliğinin sorgulanması, düzeltilme ve gözden geçirilme gereğinin önemi vurgulanmaktadır.

Sosyal Bilimlerde Oryantalizm

Batılı araştırmacıların başta Türk ve İslam dünyası olmak üzere Doğu ülkelerinin kültürü, dili, tarihi vb. konulardaki araştırmalarına Oryantalizm denmektedir. Belirtmek gerekir ki Afrika, Orta ve Latin Amerika ile Avustralya gibi bölgelerin yerlileri ve sömürgecilik öncesi tarihi, sosyal ve kültürel yapıları konusundaki araştırmalar için de batı merkezli yaklaşım sözkonusu olduğu halde bunlar için Oryantalizm deyimini pek kullanılmamaktadır. Buna karşın İslam dünyası kapsamındaki başta Osmanlı coğrafyası olmak üzere, Kuzey Afrika, Orta Doğu, Orta Asya ile Hint ve Çin gibi Uzak Doğu çalışmaları için de bu kavram kullanılmaktadır. Kelime anlamı uyarlama, adapte etme olan Oryantalizm, buna göre doğuyu batıya adapte etme, tâbi kılma, kontrolü altına alma şeklinde izah edilmektedir.¹

Başta Türk ve İslam dünyası olmak üzere haksızlığa uğrayan, ezilen ve sömürülen halkların öncelikle siyasi, ekonomik ve kültürel sorunları ile bunun altındaki tarihi ve jeopolitik konuları, sömürgeci ülkelerin “ilmi” tuzak veya mantıklarıyla anlamlandırmak, tanımlamak, yorumlamak, çözüm önerileri getirmek aynı zamanda sömürüye meşruiyet kazanır ve ömrünü uzatır. Bu aşamada Oryantalist çalışma ve bilgi birikiminden yararlanmak, yeri geldiğinde müspet bilimlerde olduğu gibi Sosyal Bilim alanlarında da gelişmiş usullerini kullanmak elbette gereklidir. Oryantalizme konu birçok alanda günümüz bilimsel yöntemleriyle herhangi bir araştırma yapılmamış olup, temel istatistik konularda dahi Oryantalist bilgi birikimi önem arz etmektedir. Bununla be-

---

¹ Sömürgeciliğin keşif kolları olarak Oryantalizmin Doğu insanının gerçeklerinden uzak ve Doğu toplumu söz konusu olduğunda, çifte standartlı yaklaşımları ile ilgili bkz. Edward Said, *Oryantalizm*, çev. Nezih Uzel, Pınar Yay., İstanbul 1981.

raber aynı konuda arşiv vesikalaları, el yazmalar, hatıratlar, siyasetnameler vb. birincil kaynakların ortaya koyduğu gerçekler ile Oryantalist yöntemlerden çıkan sonuçlar arasında ciddi çelişkiler olabilmektedir. Bu bağlamda Oryantalist araştırmalar, İslam ve Türk dünyasının birincil kaynakları ışığında değerlendirilmeden sağlıklı referans olarak kullanılmamalıdır.

Tıpkı bunun gibi İslam'a ait hükümler, öncelikle Kur'an-ı Kerim, muteber hadis kaynakları ile bunları esas alan içtihat ve tefsir külliyatından oluşan temel kaynaklar esas alınarak anlaşılabilir. Asr-ı saadetten sonra birkaç asır içinde olgunlaşan bu sürecin tabii sonucu olarak tâlî konularda mezhepler ortaya çıkmıştır. Ancak günümüz sömürgecilerinin çatışma zemini olarak kullanmak istediği bu mezhepler aslında doğal bir ihtiyacın veya gelişmenin tezahürü olarak kabul görmüş, icmâ' haline gelmiştir. Buna karşın İslam tarih ve medeniyetinin omurgasını oluşturan mezhepler ve tarikatları, bölge üzerinde hegemonya kurmak isteyenlerin çıkarlarına göre belki de farkında olmadan çatışma aracı olarak görmek ve kullanmak, bilimsel kaynakların sadece batıllarını dikkate alarak bölge halkı ve çıkarlarını tehlikeye atmak demektir. Bu bağlamda 2020 şartlarında istihbarat örgütleri tarafından kurulduğu kesinlik kazanmış olan IŞİD (DEAŞ) ve benzeri terörist hareketlerden mezhepler, tarikatlar, hatta ayet ve hadisleri sorumlu tutmak, ilk bakışta bilimsel kaynaklara başvurulmuş araştırmaların gereği olarak sunulduğu halde, İslam kaynaklarını hiç bilmemek ve anlamamak, dolayısıyla bilimselliğin en önemli ayağı olan farklı olandan öteye zorunlu olanlara itibar etmemek demektir. Bu tür araştırmaların bilimsel değerlendirme süreçlerinde elenmesi, bilimsel kaygının ve bilincin gereği olduğu gibi bilim dışı yöntemlerle bir ülkeye, bir halka, bir bölgeye ihanetin, zulmün, haksızlığın, iftiranın önlenmesinin de gereğidir.

Belirtmek gerekir ki geçen yüzyıllarda batılılarca daha çok antropoloji, dil, tarih, sosyal yapı gibi alanlarda yapılan araştırmalar, Oryantalist çalışmalar kapsamında değerlendirildiği halde, günümüz siyasi sorunları, ilişkileri, çözümleri alanındaki için bu kavram pek kullanılmamaktadır. Bununla beraber "sömürgeciliğin ileri karakolu olarak" Oryantalist yaklaşım günümüzde de son derece etkilidir. Özellikle güncel ilişkiler, politikalar, aktiviteler dikkate alındığında, IŞİD benzeri örgütlenmeler için aynı mantık ve bakış açısıyla üretilen yayınların tahrip edici boyutu çok daha etkilidir. Buna karşın söz konusu çalışmaları öncelikle bilimsel kabul edip bunun dışındakileri dikkate almamak, araştırmacıyı, farkında olarak veya olmayarak bu akımın aktörü veya piyonu

haline getirmektedir ki bu aşamada hakemlere ve danışmanlara önemli görevler düşmektedir.

Hindistanlı yazar Naoroji'nin eleştirdiği sömürgeci İngiliz yaklaşımını önümüze gelen birçok makalede, tezde, atama ve doçentlik dosyalarında görmekteyiz: “İngiliz devlet adamları Hindistan’a eğitim ve batı medeniyet getirmişler diye övünmeye devam ediyorlar. Fakat öte yandan sanki hiç böyle bir şey yapılmamış gibi hareket ediyorlar. Bütün bu övünmeler sönük bir ay ışığıydı. Ya eğitim getirdiler, ya getirmediler. Eğer bu konuda övünmeye hakları varsa, şundan dolayı da kendilerini cezalandırmalıydılar: Yarım asırdan ve sarf edilen bu kadar emekten sonra, kendi ülkemizde hizmet edecek yeterli sayıda insan henüz yetişmemiştir. Sadece eğitim kurumlarına bakınız: Bizler B.A.’lar, M.A.’lar ve M.D.’ler yaptık. Fakat ortada tuhaf bir durum var: Bizler kendi ülkemizin halkına ilim öğretecek yeterliliğe henüz sahip olamamışız.”² Naoroji'nin bu tespitinden hareketle kendi ülkemizdeki bilim adamları ve adaylarının, ikinci, üçüncü kaynak olsa da sadece/çoğunlukla batılları görmesi, konunun gerçek uzmanları sırf batı üniversite bağlantısı olmadığı veya yabancı dilde yayın yapmadığı için kabul görmemesi, aslında İngiliz devlet adamlarının eleştirilen yanlışlarından daha ağır yanlışlardır.

Batılı kaynak veya otoriteleri, tartışmasız bilimsel referans kabul etme yanlışlığı önemli ölçüde her aşamadaki ders kitaplarına da yansımıştır. Tekrar belirtmek gerekir ki bilimin her alanında, sadece ortaya çıktığı bölgeye göre ayırım yapmak, örneğin batılı olduğu için reddetmek de doğru bir yöntem değildir. Bunun gibi batılı olmayanları yok sayma akımının çıkmazlığı da açıktır. Bir araştırmaya göre ülkemiz üniversitelerinde Lisans düzeyindeki derslerde öğretim üyeleri, öncelikle doğrudan yabancı dilde yazılmış ders kitaplarını ve bunlara dayalı ders anlatımını ve işlemeyi tercih etmektedir. Buna karşın Türkçe yazılmış mevcut ders kitapları da önemli ölçüde Avrupa ve ABD’deki kitaplardan aktarılan, genellikle aynı tarzı kullanan, aynı kavram, yaklaşım ve tanımlardan oluşmaktadır. Şüphesiz, bu alandaki kavram ve tanımların belirlenmesi, sistemleştirilmesi ile didaktik bir şekilde programlanarak ders kitabı haline getirilmesinde, söz konusu ülkelerin gelişmiş yöntemlerle ortaya çıkan bilimsel araştırma ve imkânlarından yararlanılmıştır. Bu açıdan, yine bilimsel

² Dadabhai Naoroji, “The Moral Poverty of India and Native Thoughts on the Present British-Indian Policy”, *Nationalism in Asia and Africa*, yay. Elie Kedourie, Frank Cass, Londra, 1971, s. 354, (353-371).

etik kuralları çerçevesinde referans göstererek bu araştırmalardan yararlanılabilir ve yararlanılmaktadır. Buna karşın Siyasi Tarih, Siyasal Düşünceler Tarihi, Türk Dış Politikası, Orta Doğu politikaları vb. Sosyal Bilimler alanlarında Giriş seviyesindeki ders kitaplarını hazırlayan Batılı araştırmacılar, herhangi bir konunun çerçevesini çizme ve kavramlaştırma ihtiyacı duyarken, kendi ülke veya bölge gerçeklerinden veya çıkarlarından kesinlikle bağımsız değildirler.³

Türkiye’deki akademik çalışmalarda ve referans kitaplarında Siyasi Tarih, daha çok Avrupa ve 1945’ten sonra ABD merkezli olarak ele alınmaktadır. Siyasal Düşünceler Tarihi dersinde, ise daha ziyade Yunan filozoflarından başlanarak, Batılı düşünürler ele alınmakta. Doğu kökenli, Türk ve/veya İslam alimler, bilginler yok sayılmakta, yahut oldukça yetersiz yer ayrılmaktadır. Örneğin sosyolojinin kurucusu kabul edilen İbn-i Haldun için “halefsiz ve se-lefsiz doğu bilgini” benzeri takdimler, aslında doğudan, İslam dünyasından bu alanda bilgin çıkmadığını, İbn-i Haldun’un bir istisna olduğunu ima etmektedir. Halbuki ondan önce ve sonra başta siyasetnameler olmak üzere benzer birçok eserlerde, sosyal bilimlerin her alanında nice çalışmalar bulunmaktadır. İlginçtir ki strateji kapsamındaki çalışmalarda batılı stratejistler yanında Çinli Sun Tzu her fırsatta ve çoğu kaynaklarda zikredildiği halde devlet, yönetim ve savaş stratejileri alanında önemli öncü isimler olan ve birçok kaynaklarda devlet yönetimi ve strateji alanlarında önemli eserlerde sözleri, görüşleri, uygulamaları anlatılan Mete, Bilge Kağan, Kubilay Han ile diğer Türk ve İslam sultanlarının isimlerine itibar edilmemektedir.⁴

Batılı bir kaynaktan geçen bilimsel bir kavram ele alınırken bunu açıklayıcı

---

³ Örneğin Uluslararası İlişkiler disiplinin kurucularından kabul edilen Hans Morgenthau, alanın temel eseri kabul edilen kitabının daha önsözünde asıl görevinin ABD çıkarlarını legalize etmek olduğunu açıkça yazar; *Politics Among Nations*, New York, Alfred Kopf, New York 1948. Yine örneğin Michael G. Roskin, kitabının değerler ve tenkitler içerdiği, objektif olmadığı eleştirilerine karşın zaten bu değerler ve tenkitlerin esas amaç olduğunu belirtir; *Çağdaş Devlet Sistemleri*, çev.: Bahattin Seçilmişoğlu, 7. Baskı, İstanbul, Adres Yayınları, 2007, s.xxxii.

⁴ Bu konudaki birincil kaynaklardan derlenen önemli bir çalışmadan Türkiye’deki alan uzmanlarının çoğunun habersiz olması bilimsel açıdan korkunçtur: Osman Turan, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1999. Öncelikle Türk dünyasında her lise öğrencisinin bu kitabı okuması, siyaset ve strateji tarihi alanında bu kaynaktaki bilgileri dikkate almayan bir kaynağın kabul edilmemesi gerekmektedir.

örneklerinde de öncelikle kendi ülkelerinin tarihinden olaylara başvurulmaktadır. Esasen bir Fransız lisans öğrencisi ittifak veya tarafsızlık kavramını kendi tarihindeki örneklerle daha iyi anlamasından doğal bir şey olamaz. Buna karşın Türkçe ders kitaplarında da hemen her konunun örnek olayları, ABD ile daha çok Batı Avrupa, İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda ve diğer Avrupa devletleri arasındaki ilişkilerden seçilmektedir. Mesela Orta Doğu veya Uzak Doğu ülkelerinin örneklerde yer alması, ancak eski sömürgecilerle veya Batılı bir ülke ile olan ilişkileri çerçevesinde mümkün olabilmektedir.⁵ Tarafsızlık stratejisi anlatılırken, Türkiye'nin bütün baskılara rağmen 1980'ler boyunca İran-Irak Savaşı'nda son derecede başarılı tarafsızlık stratejisine pek itibar edilmemektedir. Çünkü bu strateji uygulanırken sadece savaş dışında kalma başarısı gösterilmemiş, aynı zamanda örneğine rastlanmayacak şekilde Tahrandaki Türkiye misyonu aynı zamanda Irak'ın temsilcisi, Irak'taki de İran'ın temsilcisi olarak akredite edilmiştir.⁶

ABD'li araştırmacıların genellikle yaptığı gibi, devletleri demokratik olanlar ve olmayanlar diye ayırmak ne kadar tutarlıdır? Bununla beraber yönetilenlerin yönetimde söz sahibi olma derecesi ve kararların ne derece halkın taleplerini karşıladığı gibi objektif sayılabilecek ölçütlerin yardımıyla, bir ülkenin demokratikleşme süreci analiz edilebilir. Böylece seçime katılımın olabildiğince yüksek olduğu bir ülkenin, konuyla ilgili mevzuat ve uygulamaları sonucu sivil toplum kuruluşlarına hareket ve etkinlik ortamı sağlama konusunda, diğer ülkelerden geride olması mümkündür, yaygın olarak görülebilmektedir. Genellikle batı dışı ülkelerde bu açıdan yaygın bir şekilde demokratikleşme sorunu söz konusudur. Öte yandan ABD ile Batı Avrupa, demokratikleşme ve yönetime katılım gibi ölçütler açısından karşılaştırıldığında, özellikle kara Avrupasının, ABD'ye göre geride olduğu görülmektedir. Tarihi, kültürel ve sosyal faktörlerin de etkisiyle Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi alanındaki gelişmeler, ABD'de Avrupa'ya göre

---

⁵ Alaeddin Yalçınkaya, Ertan Efegil, "Türkiye'de Uluslararası İlişkiler Eğitiminde ve Araştırmalarında Teorik ve Kavramsal Yaklaşım Temelinde Yabancılaşma Sorunu", *Gazi Akademik Bakış*, C.3, S.5, Kış 2009, s.216. (207-230).

⁶ Alaeddin Yalçınkaya, "Turgut Özal'ın Önemli Bir Başarısı: İran-Irak Savaşı'nda Türkiye'nin Tarafsızlık Politikası", *Turgut Özal Uluslararası Ekonomik ve Siyaset Kongresi IV*, Malatya, 11-12 Mayıs 2017, Kongre Tebliğleri, ss.29-38.

daha ileri düzeydedir.⁷ Buna karşın söz konusu tespitle ilgili, ABD-Avrupa veya Batı-Doğu bağlamındaki diğer değişkenler veya etkenler de son derece ilginçtir: Örneğin eski sömürgelerde diktatörleri destekleyen, sivil toplum benzeri kurumların veya geleneksel oluşumların faaliyet alanlarını kısıtlayan, böylece demokratik gelişmeleri engelleyen faktörler, ilgili araştırmalarda genellikle “komplo teorisi” gerekçesiyle değerlendirme dışında tutulmaktadır. Halbuki geçen süre zarfında söz konusu ülkelerin açılan arşiv belgeleri dikkate alındığında bu yönde yeterince bilimsel kaynak, değerlendirmeye tabi tutulması olmazsa olmaz resmi veya birincil materyaller bulunmaktadır. Bu anlamda ABD veya İngiltere, demokrasinin beşiği olduğu iddiası, hemen bütün ders kitaplarında tartışılmaz gerçekler olarak sunulduğu halde aynı ülkelerin Asya, Afrika, hatta Amerika kıtasının geri kalanında diktatörlükleri, askeri darbeleri, baskıcı rejimleri desteklediği, teşvik ettiği, istihbarat örgütleri üzerinden bizzat organize ettiği yine kendi resmi belge-riyle sabit olan gerçeklerdir.

Öte yandan birçok sosyal bilimler gibi Uluslararası İlişkiler alanının da temelinde bir Amerikan bilimi olduğu yaygın olarak kabul edilir. Her ne kadar adı konmasa da böyle bir hipotezin bilimselliği kesinlikle kabul edilemez. Genel olarak ABD yanında Avrupa'nın da, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimi alanlarında ulaştığı aşamayı dikkate aldığımızda, Türkiye'nin daha da geride kaldığı, araştırmalar ve uygulamalar bakımında yetersiz ve verimsiz olduğu görülmektedir.⁸ Ancak böyle bir iddianın gündemde tutulması dahi akademik çalışmalarda, ABD veya Batı dışı kaynakların hiç de bilimsel olmayan gerekçelerle yok sayılmasına yol açmaktadır. Belirtmek gerekir ki günümüz şartlarında yönetime katılma derecesi bakımından batının üstünlüğü konusunu tartışmaya gerek yoktur. Ancak ekonomik, siyasal ve askeri bakımdan da son derece etkili güçlerin, planlı ve programlı bir şekilde hedef doğu ülkelerinde demokratik gelişmeleri engelleme stratejilerinin de bu tür çalışmalarda ayrıntılı olarak işlenmesi, araştırılması, tartışılması bilimselliğin gereğidir. Başta ABD ve İngiltere olmak üzere, bilimsel araştırmaları önceleyen eski sömürgecilerin hedef ülke halklarının çıkarlarına aykırı politikalar uyguladıkları gerçeği, analizlere dahil edilmez, bu anlamda belirtilen hipotezler aslında en temel unsurlar dikkate alınmadan kabul edilmek/

⁷ Stanley Hoffmann, “An American Social Science: International Relations”, *Daedalus*, 1997, 106/3, ss.41-60.

⁸ Demokrasi raporları, <https://freedomhouse.org/reports> 11.03.2020

ettirilmek zorunda bırakılır. Bu yöndeki yetersiz çalışmalar dahi “komplo teorileri” suçlamasıyla bastırılarak bilim dışı kabul edilir.⁹

Oryantalist kavramsallaştırma çerçevesinde örneğin Türkistan’ın işgaliyle ilgili “Orta Asya Meselesi” adlı veya bunun türevleri olan birçok makale, kitap, rapor söz konusudur. Tıpkı genel olarak “Şark Meselesi”nde yapılan isimlendirme kastında/hatasındaki gibi. Aslında sorun, bölgeye ait değildir. Gerçekten de temeli çok gerilere dayanan komşu ülkeler arasındaki anlaşmazlık, düşmanlık hemen her bölgede, her ülkede, “medenî” kabul edilen bölgelerde de görülebilmektedir. Ancak dünyanın sorunu hale gelen bir “Orta Asya Meselesi” yoktur. İşin doğrusu ise, Rus Çarlığı’nın sömürgeleştirmede yaşanan sorunları vardır. Dolayısıyla problemin kaynağı Rusya olup; Sorun Rusya’nın Türkistan’ı işgali meselesidir. İşgal sürecini “Orta Asya Meselesi” başlığı ile ele alanlar da genellikle Rus işgal siyasetini haklı gösterir tarzda konuyu işleyip bu doğrultuda sonuca varmaktadırlar.¹⁰ Öte yandan örneğin Filistin toprakları üzerinde bir İsrail devleti kurmak, daha sonraki aşamalarda Kudüs’ü ele geçirmek üzere Siyonist stratejiler çerçevesinde emperyalist ülkeler çeşitli politikalar izlemişlerdir. Konuyu inceleyen çalışmaların genellikle “Filistin Sorunu” deyimini kullanmaları da Uluslararası İlişkiler araştırmaları üzerinde emperyalist baskının bir sonucudur. Çünkü sorun Filistin’de veya bölgenin kendisinde değil, belki işgale karşı direnmesindedir. Dolayısıyla eğer burada bir sorun kelimesi kullanılacaksa “İsrail’in işgal sorunu”, “Siyonist devlet sorunu” benzeri isimlendirmeler kullanmak gerekmektedir. Bilindiği gibi gerek Filistin’in gerek Türkistan’ın, işgalci güçlerin kontrol veya nüfuzuna geçmesinden, işgale karşı direnmenin güç kaybetmesinden sonra, bir anlamda “sorun” çözülmüştür. Sovyetler Birliği’nin dağılmasından sonra, Lenin’den Brejnev’e, demirperde döneminin özlemini çeken birçok batılı [sosyalist olmayan] akademik çalışmaların bulunması da bu açıdan ilginçtir. Bu kapsamda Çarlık döneminde Oryantalist çarpıtmaların bileşkesi durumundaki politikaları özetlemek üzere kullanılan “Büyük Oyun” Sovyet sonrasında “Yeni Büyük Oyun” olarak uygulanmak istenmektedir.¹¹

⁹ Erol Mütercimler, *Kompla Teorileri: Aynanın Arkasında Kalan Gerçekler*, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 2005.

¹⁰ Bununla beraber, anlam olarak yanlış da olsa meseleyi, “galat-ı meşhûr” olan bu isim veya isimlerle zikretmek zorunda kalanlar da vardır.

¹¹ Alaeddin Yalçınkaya, *Sömürgecilik, Pan-İslamizm Işığında Türkistan*, Lalezar Yay., An-

ABD-Batı Etkinliği-Bilimsel Emperyalizm

Gerek sosyal bilimlerde, gerekse mühendislik, tıp ve diğer doğa bilimleri kapsamındaki akademik çalışmalarda ve yayınlarda, batılı çalışmaların referans alınmasının, bir anlamda zorunluluk haline gelmesinin Oryantalist/Sömürgeci/Yönlendirici boyutu yanında aynı zamanda ekonomik yönü de bulunmaktadır. “Bilimsel Emperyalizm” olarak adlandırdığımız bu sömürü sürecinde kitap, dergi, program gibi her türlü bilimsel araştırma ürünleri yanında telif hakları, fikir ve sanat ürünleri de doğudan batıya kaynak aktarımı, bir anlamda sömürü düzeninin sürdürülmesi anlamına gelmektedir. Bilimsellik düzeyi tartışmalı batılı eğitim kurumlarının yüksek ücretler karşılığı hedef ülkelerden daha fazla öğrenci (müşteri) çekmeleri yanında başarılı olanların kendi ülkelerinde istihdam edilmesi (beyin göçü), alanın özelliklerine göre gerektiği zaman kendi ülkesine (hedef ülkeye) karşı kullanılması normal bir uygulama haline gelmiştir. Bu durum, ülkemizde milli gerçeklerin ön plana alındığı araştırma, yayın ve çalışmaların ikinci planda kalmasını, araştırmacıların daha çok ABD-Batı kaynaklarını kullanmaya meyilli olmalarına yol açmaktadır.

Halbuki sosyal bilimlerin önemli bir kısmı yanında özellikle Uluslararası İlişkiler, yukarıda da işaret edildiği gibi tarafsız, objektif bir bilim dalı olmanın ziyade ABD dış politikasının kullanılışlı bir aracı haline getirilmiştir. Bu bilim dalı ile ABD dış politika yapıcılar arasındaki yakın ilişkiler, önemli ölçüde bilimselliği siyasetlendirmektedir. Daha çok II. Dünya Savaşı sonrasında gelişen alanın önde gelen otoriteleri, Hans Morgenthau veya Paul Henze örneğinde olduğu gibi, genellikle güvenlik veya istihbarat görevlisi veya yakın kurum görevlileri ile birlikte çalışmışlardır. Elde edilen bilimsel araştırmalar, milli güvenliğe ve ABD politikalarının gereklerine göre kullanılmış, uyarlanmıştır. Ido Oren ve Fred Kaplan gibi birçok Amerikalı akademisyen, aynı zamanda devletin araştırma ve istihbarat görevlisi olarak hizmet etmişlerdir. Bazı Uluslararası İlişkiler birimlerinin projeleri, araştırmaları ve faaliyetleri, doğrudan CIA tarafından finanse edilmiştir. Örneğin, Caydırma Teorisi'nin geliştirildiği Rand Corporation, ABD Hava Kuvvetleri'nin himayesindedir.¹² Burada

---

kara, 2006, ss.145-146.

¹² Ido Oren, “Is Culture Independent of National Security? How America’s National Security Concerns Shaped ‘Political Culture’s Research”, *European Journal of International Relations*, Aralık 2000, 6/4, ss.543-573; Fred Kaplan, *The Wizards of Armageddon*, Touchstone Boks, New York 1983, s.36.

asıl sorun ABD'nin çıkarları, güvenliği, dış politik stratejileri açısından bilim adamlarını veya kurumlarını kullanması, bu amaçla birimler oluşturması olmayıp aslında bu süreç doğal olduğu kadar tamamen normaldir. Ancak ABD çıkarlarını önceleyen araştırmaların, objektif bilimsel doğrular olarak kabul edilmesi, sunulması, tartışma konusu yapılmaması son derece tehlikeli olduğu kadar aynı zamanda bilim dışıdır.

Yayınları öncelikli olarak referans konusu olan Rand Corporation kurumunun, halen ABD hükümetinin ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda akademik araştırmalar yaptığı kabul edildiği halde bunun CIA ile organik bağları da bilinen bir gerçektir. Siyasal İslam, Ortadoğu'daki Demokratik Rejimler, Ulus-İnşa Süreçleri gibi konularda, Rand uzmanlarının yazdığı kitaplar, bu duruma örnek olarak verilebilir.¹³ Öte yanda İlahiyat çalışmalarında otorite kabul edilen ve Türkiye kaynaklı araştırmalarda dahi en fazla atıf alanlardan olan Bernard Lewis'in İngiliz istihbarat örgütü MI6'nın kadrolu elemanı olduğu, aynı zamanda ABD başkanlarına danışmanlık yaptığı bilinen gerçeklerdendir. Ancak çalışmalarında bu görevlerinin gereğini ne kadar yerine getirdiği sorgulanmadan, yazdıkları genellikle tartışılmaz, bilimsel gerçek kabul edilir. "Golda Meir'e kahvaltıda Enver Sedat ile yakınlaşma önerisinde bulunan, Şah M. Rıza Pehlevi'ye 'din toplumundan seküler yapılanmaya dönüşürken İranlılık aidiyetini güçlendirmesini' tavsiye eden, Henry Martin, Jackson, Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Condoleeze Rice benzeri siyasetçiler ve Başkan George W. Bush'u derinden etkileyen Lewis, ABD'nin yeni Ortadoğu siyasetinin belirlenmesi, 'medeniyetler çatışması' benzeri kavramsallaştırmaların işlevselleştirilmesi ve Irak'ın işgali benzeri kararların alınmasında da öncü rol oynayan bir kişilik olmuştur. Lewis Ortadoğu tarihi üzerine sahip olduğu birikimi siyasete dönüştürerek sert siyasal pozisyonlar almış ve 'Neocon' olarak kısaltılan 'Yeni Muhafazakârlık Hareketi'nin Ortadoğu tasavvurunu şekillendirmiştir."¹⁴

Amerikan yönetimlerinin, başta gelen devlet kurumları ve imkânları ile bir bilim alanını, araştırma projelerini desteklemesi, söz konusu alanın bulgularının ulusal çıkarlar açısından sonuçları dikkate alınarak, bilim alanı ile yöneticiler arasında kurulan ilişkiler, bu alanın bilimselliğini de tartışma konusu

¹³ Publication Contact Information, <https://www.rand.org/pubs/contactpubs.html> 27.03.2020

¹⁴ M. Şükrü Hanioglu, "Bernard Lewis'in İkili Mirası", *Sabah*, 27.05.2018 <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2018/05/27/bernard-lewisin-ikili-mirsi> 11.03.2020

haline getirmiştir. Belirtmek gerekir ki sosyal bilimlerin bilimselliği konusu önemli ölçüde tartışmalı olup, bu alanda “kişiye, bölgeye, hedefe göre” benzeri izafi etkenler çok daha güçlüdür. Araştırmacıların, araştırmalarının sonucunda elde ettikleri verileri yorumlarken, kendi fikir dünyasına, algılamasına, isteklerine, inançlarına uygun olarak hareket ettiklerini ve bu bağlamda tarafsızlık veya objektifliğin mümkün olmadığı önemli bir gerçektir.¹⁵ Bu gerçeğe karşın Türkiye ve bölge ülkeleri konusundaki birincil (yerli) kaynaklara dayalı araştırmalar ve yorumlar genellikle bilim dışı zannedilir. Halbuki batılı araştırmacılar için söz konusu “bilim dışılık gerçeği” örneklerde görüldüğü üzere çok daha güçlü ve ispat edilebilir durumdadır. Bu kapsamda Sosyal Bilimlerin birçok alanında sadece batılı olanları bilimsel kabul etmek, tipik bir “sömürge aydını kompleksi”dir. Bu kompleksin temelinde aynı zamanda maddi çıkar veya emperyalist programlar da bulunabilmektedir.

Genel olarak az gelişmiş, batı dışı ülkeler için olduğu gibi ülkemizde yoğun bir şekilde akademik çalışmalarda izlenebilen, az gelişmişlik kapsamındaki yetersizlikler, demokratikleşmede yaşanan sorunlar, jeopolitik koşullar, bilimsel bilginin üretimine yeteri kadar önem verilmemesi, bilimsel araştırmaların yeterince desteklenmemesi, akademisyenlerin bir kısmının bilgiyi üretmek yerine, ithal etmeyi tercih etmesine yol açmıştır. Belirtmek gerekir ki bir ürünün hangi ülkede daha cazip şartlarda üretimi varsa öncelikle oradan alınması tercih edildiği gibi bilimsel alanlarda da öncelikle batılı kaynaklar tüketilmektedir. Böyle bir zorunluluk ise burada özetlenen “bilimsel emperyalizm” sorununa yol açmaktadır. Bu sorununun kısa vadede şiddetinin azaltılması, uzun vadede çözümü sürecinde hakemlik ve jüri üyeliklerine önemli görevler düşmektedir.

Kaynaklarda ve Konularda Yabancılaşma

Marksist literatürde geçen yabancılaşma kavramı, işçinin ürettiği ürüne, örneğin otomobile sahip olamaması, ürünle arasında duygusal veya hayati bir bağ olmayınca da verimliliğin düşmesi temeline dayanmaktadır. Bunun gibi bilimsel alanlarda teoriler, tezler, temel kaynaklar, sorunlar ve çözümleri başka ülkeye ait olunca, araştırmacının konuyu sağlıklı düşünmesi ve başarılı ürünler üretmesinde zorluklar ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda özellikle sosyal bilimlerde kullanılan kaynaklar ile ele alınan sorunlar, konular ve çözümlerin batı

¹⁵ Deniz Ülke Arıboğan, *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, Sarmal Yayınevi, İstanbul 2008.

kültürü, felsefesi, inancı doğrultusunda analiz edilmesi, bunun yegâne bilimsel yöntem olduğu yanlış, sonuç itibarıyla akademik süreçlerle lisanstan doktora araştırmacılar arasında yabancılaşma sorununa yol açmaktadır. Bunun doğal sonucu olarak da bir Batı üniversitesi, programı, kaynağı her vesile ile üstün kabul edilmektedir. Bu anlamda bilimsel çıktılarla Batı dışı araştırmacılar arasındaki “yabancılaşma”, Batı ilgisi dışında başarılı araştırmaları ve kaynak kullanımını engellemektedir. Tıpkı teknik alanlarda olduğu gibi başarılı elemanlar, ancak beyin göçü ile Batı kurumlarına katıldığında layık oldukları ilgi ve imkânlarla sahip olabilmektedirler.

Belirtmek gerekir ki ülkemizde yapılan çalışmaların çok azı, Batıda ortaya çıkan bir yaklaşımı, teoriyi eleştirel bakış açısıyla analiz eder. Ancak başka bir Batılı eleştirdiği, buna karşı tez geliştirdiği zaman dikkate alınır. Bununla beraber, bölgesel sorunlarla ilgili sayı ve kalite açısından önemli çalışmalar yapıldığı halde, bunların tartışıldığı, eleştiri konusu yapıldığı veya ulaşılan sonuçlar doğrultusunda yahut karşısında bir ekol oluşturulduğu da pek görülmez. Çünkü “yerli çalışmalar” genellikle eleştiriye değer bulunmaz. Bu sonucun ortaya çıkmasında eleştirinin amacını aşma kaygısı veya yanlış anlaşılması gibi akademik ve idari yapılanmanın getirdiği sorunlar ve genel olarak bu alandaki kültür problemi etkilidir.

Yukarıda işaret edildiği üzere, Batılıların doğru yaptığı, yerlilerin ya tercüme veya kusurlu olduğu biçimindeki tipik sömürge aydını izlemi de söz konusu olabilir ki bu sorun ülkemizde diğer bilim alanlarında da geçerlidir. Özellikle tez çalışmalarında bu eksiklik sorgulandığında Türkçe kaynaklar için bu tür eleştirilere zaman zaman rastlanmaktadır. Benzer kusurun tezde kullanılmış olan örneğin İngilizce kaynaklar için de geçerli olduğu söylendiğinde, bunu araştırma imkânının olmadığı, sırf yabancı dilde olduğu için tercih edildiği şeklinde savunma yapılmıştır.

Tipik “sömürge aydını” kavramının mazur görülmesi, sorunu kolayca tanımlayabilmek, kendi toplumuna, aydınına, değerlerine karşı bilinçaltında mesafeli durulması gereği, inancı için tam uymasa da bilinen bu kavrama başvurulmak zorunda kalındığını belirtmek gerek. Esasen “sömürge aydını” kapsamında da birçok çalışmalar bulunmaktadır. Burada belirtilmek istenen diğer bir husus ise yabancılaşma sonucunda, kendi toplumu mensuplarına güvenmemenin siyasi ve sosyal sonuçları yanında emperyalist etkileri ve ekonomik sonuçlarının olduğudur. Örneğin 1990’larda Zakkum bitkisinden geliştirdiği

kanser (bağışıklık sistemini takviye) ilacını Türkiye patentli olarak üretip pazarlamak isteyen Dr. Ziya Özel'e üniversite öğretim üyeleri ve Tabip Odası çevrelerinden, "biz ancak bir Amerikan tıp dergisinde yayınlanıp, patent verilince buna inanırız, bu haliyle sahtekârlık yapıyor" benzeri suçlamalar gelmişti. Halbuki ABD'dekine benzer imkânlarla ve hakemlik süreçlerine sahip, temel bilimsel gereklilikleri uygulayan Türk tıp dergileri de vardı. Mezkur doktor, rencide olmuş şekilde Türkiye'yi terk ederek ABD'ye gitmiş, buluşu için bu ülkede patent alarak üretmek zorunda kalmıştır.¹⁶ Sonuç itibariyle, hammadde Türkiye'de bulunan, mucidi bir Türk olan, muhtemelen hammaddenin ilk işlemlerini Türk işçilerinin yaptığı böyle bir ilacı, bir Türk hasta kullandığında yabancılara yatırım, girişim, kâr gibi ücretlerle birlikte patent ücreti de ödemek zorunda kalmıştır. Bu tür kendisinden olamı dışlama sorununun sosyal bilimler için benzer ekonomik kayıpların yanında kimlik ve egemenlik tahribatı da söz konusudur.

Batılı literatürde kullanılan bir Sosyal Bilimler kavramının ortaya koyduğu algı ve anlam, doğal olarak Doğuda farklı olabilir. Örneğin, demokrasi, İslam, cemaat, hatta cihat gibi Müslüman veya Doğu toplumlarına özgü kavramları ele alınırken, Batılı akademisyenler, kendi değer yargıları ve İslamofobi temelli bakış açıları üzerinden değerlendirmektedirler. Doğu toplumlarının kendilerine özgü değerlerini dikkate almaksızın, konuyu kavramsallaştırmakta, böylece kavrama bilimsel olarak da geçersiz olan farklı anlamlar yükleyebilmektedir. Bu da, araştırmacıları, konunun özünden veya konuyu kendi gerçekliğinden uzaklaştırmakta ve sahadaki gerçekliği yansıtmayan sonuçlara ulaştırmaktadır. Oryantalizm kapsamındaki bu gerçek aynı zamanda bu kaynakları kullanan, bir aşamadan sonra bunlara itibar eden araştırmacıların kendi toplumuna ve değerlerine yabancılaşmasına yol açmaktadır. ABD'li bilim adamlarının, demokratik barış ve/veya Büyük Ortadoğu Projesi kapsamında dile getirdikleri söylemleri, yukarıdaki bakış açımızı desteklemektedir. Diğer Sosyal Bilimler yanında İlahiyat kapsamındaki araştırmalarda bu tür sorunların son derece sarkıncalı sonuçları ortaya çıkabilmektedir.

Bu anlamda konuyu 'gelişmiş toplumlar' ile 'gelişmemiş toplumlar' olarak ayırmayı tercih eden klasik Batı düşüncesi ile Doğu toplumlarını, dolayısıyla kaynaklarını, değerlerini, kurumlarını 'tarih dışı' sayan Marksist yaklaşım

¹⁶ Bade Gürleyen, *Tempo*, 9 Eylül 2003, <https://kulakardi.com/hondurasta-zakkumun-hammaddesinden-uretilen-ilac-resmen-satiliyor-ve-kullaniliyor/> 12.03.2020

arasında pek fark yoktur. Bu yaklaşım, sömürgeciliğin temel felsefesini oluşturan, ‘yönetmeye layık Batılılar’ ve ‘yönetilmeye layık Doğulular’ ayrımının yapılmasına uygun düşer ki, Batının, emperyalist hedeflerine meşru zemin hazırlar.¹⁷ Bu anlamda “araştırma ve yayın yapmaya layık batılılar” şeklinde yanlış bir algı, aynı zamanda kendi değer, norm ve bilimsellik seviyesini tahrip etmektedir.

Akademik Yükselme ve Atama Kriterleri Sorunu

Hemen her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de akademik araştırmaların başta gelen saiki, kariyer elde etme ve ilerlemedir. Ülkemizde de Yüksek Lisans ve Doktora eğitiminden itibaren akademik kariyerin her aşamasında öncelikle bilimsel yayınlar dikkate alınmaktadır. Çalışmaların miktarı yanında, kıymetinin temelinde dergilerin indeks durumu ve etki faktörü ile çalışmalara yapılan atıflar bulunmaktadır. Bu durumda kıymeti yüksek indeksli dergilerin genellikle İngilizce olduğu, gerek hakem sürecinde gerekse yayından sonra muhtemel atıf sayısında, dilin ve muhtevanın özelliği son derece önemlidir. Bu anlamda bir çalışmanın yayınlanmasına veya referans gösterilmesine temel teşkil eden değerler, normlar, çıkarlar, ilişkiler ile bir bütün olarak inanç ve kültür varlıklarının etkisinin olmadığını kimse iddia edemez. Örneğin İsrail’in Filistinlilere karşı eylemlerini, devlet terörü yerine güvenlik politikaları çerçevesinde ele alan bir çalışmanın yayınlanma ve atıf alma şansı çok daha fazladır.

Gerek YÖK gerekse hemen her üniversite, akademik kariyerlerde ve atama usullerinde indeks ve etki faktörünü ön planda tutan düzenlemeler yapmıştır. Her ne kadar ülkemizde de önde gelen indekslerce taranan dergilerin sayısı artmış ise de örneğin Uluslararası İlişkiler dergisi, SSCI kapsamına giren aynı zamanda Türkçe makale kabul eden ender dergilerden olduğu halde etki faktörü, son derece düşüktür. Bu gibi dergilerde yazı yayınlayanların dahi öncelikle yabancı ülke dergilerindeki kaynakları tercih ettiği, dolayısıyla “yerli” dergilerin etki faktörünün zayıf kalmasına yol açtıkları bir gerçektir. Sorun, yayınlanan makalelerin gerekli bilimsel süreçlerde, hakemlik incelemelerindeki bir kusurdan değil, fakat Türkiye’deki araştırmacıların dahi bu gibi dergilere itibar etmemesinden kaynaklanmaktadır.

---

¹⁷ Erol Kaymak, *Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonalı*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1993, s. 38

Belirtmek gerekir ki özellikle Üçüncü Dünya ülkelerinde, yabancı kaynaklara güven, yerel kaynaklardan daha fazladır. Bu nedenle, araştırmacılar konu ne olursa olsun yerel kaynaklardan ziyade, öncelikle yabancı kaynakları daha fazla referans almaya gayret etmektedirler. Bu anlamda İngilizce veya Fransızca kaynakların daha güvenilir veya bilimsel olduğu Türkçe veya yerli olanların ise, bilimsel olmadığı ve/veya daha az güvenilir olduğu yönünde adeta gizli bir kural, Türk akademisyenler arasında görülmektedir. Şüphesiz bu yanlış kanaatin kökeninde akademik sistemde kendisinden istenen atf ve etki faktörü de bulunmaktadır.

Öte yandan YÖK ve üniversitelerin uluslararası yayınları artırma politikasının parçası olarak akademik yükseltmelerde yabancı yayınlara daha fazla puan vermesi, söz konusu güven problemini desteklemektedir. Bunun doğal sonucu olarak daha önemli, bilimsel değeri daha yüksek bir çalışmanın öncelikle yabancı dergilerde yayınlanmasının tercih edilmesidir. Bu durumda dahi örneğin bir İngilizce dergide makale yayınlamak için kullanılan kaynakların mutlaka İngilizce olması veya kesinlikle Türkçe olmaması biçiminde bir kural söz konusu değildir. Aslında böyle bir kural veya gereklilik olmadığı gibi, tam tersine örneğin İngilizce yayınlanan bir araştırmanın, bu çalışmayı yapanlara konuyla ilgili başka dillerden ve farklı çevrelerden kaynak aktarma görevi bulunmaktadır. Doğal olarak yabancı dilde yayın yapan bir akademisyenin öncelikle anadiliyle ilgili daha çok birincil kaynakları, araştırmanın yayınlandığı ve hitap edilen dildeki okuyucuya tanıtma görevi vardır. Dolayısıyla yabancı dilde de yayınlanacak olsa da, eğer bir konuda Türkçe literatürde bir araştırma, yayın, farklı bir görüş, birincil kaynak durumundaki belge veya hatırat varsa, bunu uluslararası bilim arenasına taşımak da Türk akademisyenlerin bilimsel görevidir. Örneğin Türkiye'deki Suriyeli mülteciler konusundaki çalışmada, Türkçe hazırlanmış lisansüstü tezlere atıfta bulunmak, konuyla ilgili İngilizce çalışan araştırmacılara karşı da görevi yerine getirme anlamına gelmektedir. Böylece söz konusu çalışmanın atf alma şansı da artmaktadır.

Referans verilirken genellikle yapıldığı gibi Türkçe kaynak önce orijinal haliyle yazılır ve parantez içinde o dildeki tercümesi de ilave edilir. Örneğin Türk Siyasal Hayatı, Türk Dış Politikası ve Osmanlı Dönemi benzeri alanlarda kullanılan kaynakların, öncelikle birincil Türk/Türkçe kaynaklar olması gerekmektedir. Araştırma konusuna göre Cumhuriyet dönemi resmi belgeleri

yanında, hatırat, Osmanlı Arşivi belgeleri, kitaplar, gazete ve dergi haberlerinin dikkate alınmadığı bir çalışmanın bilimselliği sorgulanmalıdır. Örneğin yakın dönem Türkistan konusundaki çalışmalarda, dünyada bir numaralı otorite kabul edilen Zeki Velidi Togan'ın Türkistan eserinin dikkate alınmadığı bir tez veya makalenin kabulü son derece yanlıştır.¹⁸ Bununla beraber Türkçe bilmeyen bir araştırmacının bildiği dillerdeki yayınları kullanması elbette mazur karşılanabilir. Ancak anadili Türkçe olan bir araştırmacının bu kaynakları görmezlikten gelmesi ve bilim dünyasını bunlardan haberdar etmemesi, çalışmanın bilimselliğini zedelediği gibi bilim dünyasına karşı görevini ifa etmemesi demektir. Böyle bir tercih, sözkonusu çalışmanın, orijinal birincil kaynaklar açısından daha fakir kalması nedeniyle, atıf alma şansını da doğal olarak azaltacaktır.

Sonuç

Fransa'da üretilen bir otomobili, aynı iklim kuşağındaki Türkiye'de de üretmek yatırım, planlama, işletme politikalarının doğal bir sonucudur. Ancak bir Batı ülkesi açısından özellikle sosyal bilimler alanında geçerli olan teoriyi, kavramı, normu, toplumsal değeri, olduğu gibi doğru kabul ederek Türkiye'de üretmek ve tüketime sunmak son derece tartışmalıdır. Bu tür bir "ürünün", aykırı yönlerini ortaya koymadan, Türkiye'nin mevcut koşulları açısından değerlendirmeden, doğrudan tercüme edip, bilimsel doğru olarak, bu ülkedeki öğrenci, araştırmacı veya bilim dünyasına sunmak, ele aldığımız Oryantalist veya sömürgecilik kapsamındaki olumsuzluklar, yabancılaşma yahut verimsizliğin temel nedenlerini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda tez danışmanlığı, dergi hakemliği, editörlük veya jüri üyeliği gibi pozisyonlarda bulunanlara önemli görevler düşmektedir. Belirtmek gerekir ki yabancı araştırma ve yayınların da olabildiğince Türkiye'de tanınması, bilinmesi ve değerlendirilmesi de gerekli ve yararlıdır. Ancak bunları tek ve tartışılmaz bilimsel doğrular olarak kabul etmek, öğretmek, akademik çalışmalarda kullanmak, eleştirileri de yine Batı'dakilerle sınırlı tutmak, son derece zararlı olduğu kadar bilim dışı bir yöntemdir. Sözkonusu çalışmanın Türkiye'nin ve bölgenin şartları açısından özgün ve farklı boyutlarının ortaya çıkarılmaması, yine Türkiye ve bölge ülkeleri penceresinden eleştiriye tabi

¹⁸ A. Zeki Velidi Togan, *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.

tutulmaması, bu alandaki kısır döngünün ve bilimsel geri kalmışlığın temelini oluşturmaktadır.

Bir çalışmanın örneğin uluslararası bilimsel toplantılarda sunumu yanında önde gelen dergi ve yayınevlerince yayınlanmasında da Oryantalist/batıcı/sömürgeci ayrımcılık, özellikle Uluslararası İlişkiler alanında sıkça yaşanmaktadır. Bunların en başında İsrail'in Filistinlilere karşı politikaları ile Ermeni soykırım iddiaları bulunmaktadır. Yayınlanan bir eserin kütüphanelerde yer bulması, araştırmacının ulaşabilmesi aşamasında da Ermeni soykırım iddialarının organize baskı ve eylemleri görülmektedir. Örneğin son derece önemli bir kaynak olan “Taşnak Partisinin Yapacağı Bir Şey Yok”¹⁹ adlı kitap, Taşnak liderlerinden Kaçaznuni'nin 1923 parti kongresinde yaptığı konuşma olup, batının oyununa gelerek Taşnakların soykırım yaptığına, Osmanlı yönetiminin son derece müsamahalı davrandığına dair ayrıntılı bilgi verir. Batı dillerine de çevrilen kitap Avrupa üniversiteleri kütüphanelerine de gönderilmiş, raflara konan kitaplar bir şekilde imha edilerek ulaşılamaz hale gelmiştir. Bu uç örnek dışında, Sosyal Bilimler alanında nice önemli kaynak ve araştırma, Türk okuyucular için dahi bir şekilde ulaşılmaz duruma gelmektedir.

Öte yandan uluslararası hukuk kapsamındaki haklarından mahrum bırakılan ve sömürülen halkların tarihlerini ve meselelerini, sömürgeci ülkelerin “bilimsel” gibi görünen tuzak veya mantıklarıyla yorumlamak, analiz etmek, çözmek sadece söz konusu sömürü ve haksızlığı sürekli ve meşru hale getirir. Bu aşamada Oryantalist araştırmalardan yararlanmak, yeri geldiğinde gelişmiş ülkelerin teori, yöntem ve kavramlarını kullanmak elbette gereklidir. Buna karşın Oryantalist araştırmaların, İslam ve Türk dünyasının gerçek kaynakları ışığında inceleme ve eleştiri sürecinden geçirilmeden referans olarak kullanılmasının bilimsel ve etik açıdan olduğu gibi egemenlik kapsamındaki çıkarlar, kültürel değerlerini, hatta inanç ve itikadını, dolayısıyla toplumsal temellerini tehdit bağlamında da önemli olumsuzlukları söz konusudur. Örneğin İslam dini kapsamındaki itikat ve ibadet unsurları ile hükümler, öncelikle bu dinin esas kaynakları ışığında değerlendirilmelidir. Asr-ı saadetten hemen sonra olgunlaşan bu sürecin, tabii sonucu olarak tali konularda mezhepler ortaya çıkmıştır. Ancak günümüz sömürgeci birimlerinin mezhep veya farklı itikadi görüşleri, çatışma zemini olarak kullanmak

¹⁹ Ovanes Kaçaznuni, *Taşnak Partisinin Yapacağı Bir Şey Yok (1923 Parti Konferansı'na Rapor)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2006.

istediği, inanç ve amel kapsamındaki kuralları çarpıtarak terör örgütlerine zemin hazırladığı bir gerçektir. Örneğin mezheplerin aslında doğal bir ihtiyacın tezahürü olarak kabul gördüğü, bunların varlığını icmâ' (genel kabul) haline geldiği kendi kaynakları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu anlamda terör örgütlerinin kaynağı olarak İslam inanç ve kurumlarını göstermek, bilimsel veya politik açıdan yanlış olduğu gibi emperyalist tuzağa düşmek anlamına gelmektedir.

Sonuç olarak akademik değerlendirme pozisyonunda, tez ve atama jüri üyeliklerinde olduğu gibi dergi hakemliği sürecinde de konunun özelliğine göre sadece yabancı dildeki veya yabancı yazarların eserlerinin dikkate alınması bilimsellik ve objektiflik ilkelerine aykırıdır. Bu durum kendi ülke bilim ve araştırma câmiasını hor ve yetersiz görme yanlışlığının yansımaları olarak aynı zamanda bilim dışıdır. Bu tür yaklaşım ve uygulamalar genel olarak “sömürge aydını kompleksi” kapsamında değerlendirilmektedir. Özellikle Sosyal Bilimler alanındaki çalışmaların değerlendirilmesinde, diğer bilimsel kriterler yeterli olsa dahi herhangi bir gerekçe sunulmadan ihmal edilen yerli kaynak, araştırma ve yayınların da dikkate alınması gerekçesiyle düzeltme istenmesi son derece önem arz etmektedir.

Kaynaklar

ARIBOĞAN, Deniz Ülke, *Kabileden Küreselleşmeye Uluslararası İlişkiler Düşüncesi*, Sarmal Yayınevi, İstanbul 2008.

Demokrasi raporları, <https://freedomhouse.org/reports> 11.03.2020

GÜRLEYEN, Bade, *Tempo*, 9 Eylül 2003, <https://kulakardi.com/honduras-ta-zakkumun-hammaddesinden-uretilen-ilac-resmen-satiliyor-ve-kullaniliyor/> 12.03.2020

HANİOĞLU, M. Şükrü Hanioğlu, “Bernard Lewis’in İkili Mirası”, *Sabah*, 27.05.2018 <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/hanioglu/2018/05/27/bernard-lewisin-ikili-mirasi> 11.03.2020

HOFFMANN, Stanley, “An American Social Science: International Relations”, *Daedalus*, 1997, 106/3, ss.41-60.

KAÇAZNUNİ, Ovanes, *Taşnak Partisinin Yapacağı Bir Şey Yok (1923 Parti Konferansı'na Rapor)*, Kaynak Yayınları, İstanbul 2006.

KAPLAN, Fred, *The Wizards of Armageddon*, Touchstone Boks, New York 1983.

KAYMAK, Erol, *Sultan Galiyev ve Sömürgeler Enternasyonalı*, İrfan Yayınevi, İstanbul 1993.

MORGANTHAU, Hans, *Politics Among Nations*, New York, Alfred Kopf, New York 1948.

MÜTERCİMLER, Erol, *Komple Teorileri: Aynanın Arkasında Kalan Gerçekler*, Alfa Yayıncılık, İstanbul 2005.

NAOROJİ, Dadabhai, “The Moral Poverty of India and Native Thoughts on the Present British-Indian Policy”, *Nationalism in Asia and Africa*, yay. Elie Kedourie, Frank Cass, Londra 1971, 353-371.

OREN, Ido, “Is Culture Independent of National Security? How America’s National Security Concerns Shaped ‘Political Culture’s Research”, *European Journal of International Relations*, Aralık 2000, 6/4, 543-573.

Publication Contact Information, <https://www.rand.org/pubs/contactpubs.html> 27.03.2020

ROSKİN, Michael G., *Çağdaş Devlet Sistemleri*, çev.: Bahattin Seçilmişoğlu, Adres Yayınları, İstanbul 2007.

SAİD, Edward, *Oryantalizm*, çev. Nezih Uzel, Pınar Yayınları, İstanbul 1981.

TOGAN, A. Zeki Velidi, *Bugünkü Türkili (Türkistan) ve Yakın Tarihi*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1981.

TURAN, Osman, *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1999.

YALÇINKAYA, Alaeddin, “Turgut Özal’ın Önemli Bir Başarısı: İran-İrak Savaşı’nda Türkiye’nin Tarafsızlık Politikası”, *Turgut Özal Uluslararası Ekonomik ve Siyaset Kongresi IV*, Malatya, 11-12 Mayıs 2017, Kongre Tebliğleri, ss.29-38.

YALÇINKAYA, Alaeddin, Ertan Efeğil, “Türkiye’de Uluslararası İlişkiler Eğitiminde ve Araştırmalarında Teorik ve Kavramsal Yaklaşım Temelinde Yabancılaşma Sorunu”, *Gazi Akademik Bakış*, C.3, S.5, Kış 2009, 207-230.

YALÇINKAYA, Alaeddin, *Sömürgecilik, Pan-İslamizm Işığında Türkistan*, Lalezar Yayınları, Ankara 2006.

Considering Orientalist and Colonial Elements in Academic Evaluation

Abstract

In the age of globalization, communication opportunities are used by those who have the necessary technological means. Therefore, the publications, ideas, approaches, ideologies, preferences of those who possess such tool will reach the researchers far more quickly and easily. In many areas of Social Sciences, especially in International Relations, the views based on “Orientalism as an outpost of colonialism” are viewed as objective truths. As in other fields of Social Sciences it is of course necessary to use and evaluate international publications as much as possible. As it is common in peer review, however, issues, problems and facts regarding Turkey and the Islamic world are distorted. Approaches that are Western oriented, Orientalist, significantly influenced by Islamophobia, or based on the interests of their own countries can be published in greater numbers and are made easier to access. The results obtained from such studies are considered as absolute “right” considering the importance of the source and institution they are published in. New theses or articles are produced on the basis of such unscientific “truths”. Ethically, it is imperative in the referee evaluation process that the views, the historical and scientific facts opposing the published studies in which such approaches are adopted should be taken into account and that the study is not be considered for publication before such deficiencies are corrected. This study focuses on some samples, though not scientific by nature, aimed at the economic, political and cultural exploitation of the target country. In this context, the necessity to show sensitivity is emphasized in evaluating studies and theses that are contrary to science, the interests, values and rights of the Turkish and Islamic world.

Keywords

Scientific Work, Orientalism, Colonialism, Objectivity, Referee Process, Scientific Consultancy.

Çağdaş İndekslerin Muhafazakarlığı

Ömer SAY*

Özet

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bilimsel bilgide nesnellik konusu birçok düşünsel yaklaşım içinde eleştirilmeye başlanmıştır. Bu eleştiride, başlangıçta bilimin, kapitalizmin kontrolü altında ve onun yararına üretilen bir tür bilgi olduğu ifade edilmiştir. İlerleyen zaman içinde bilimin, bir baskın kültürün içinde oluşturulmuş endüstriyel bir ürün gibi kabul edildiği görülür. Öte yandan, aynı dönemde bilimsel çalışmaların değeri yayımlandıkları dergiler tarafından takdir edilir olmuştur. Çünkü dergilerin tarandığı veri tabanları bir değer koyma kriteri altında sınıflandırılmıştır. Günümüzde de dergilerin tarandığı veri tabanları daha fazla bir değer biçme aracı haline gelmiştir. Ancak, veri tabanlarının değer biçme ölçütü haline gelmeleri bir çelişkiye neden olmaktadır. Zira bir yandan bilimsel bilginin göreliliği öne sürülürken, diğer yandan aynı bilimsel bilgiye standart ölçütlerle değer biçilmektedir. Durum bilgide göreliliğin nesnel kabul edilen bir ölçütle savunulmasıdır. Oysa çağdaş iddiaya göre eğer bir düşünce veya perspektif bilimsel bilgide sabit bir değer belirliyorsa, bu sadece egemen paradigmanın muhafazakarlığı olabilir.

Anahtar Kelimeler

İndeks, paradigma, nesnel bilgi, görelilik.

---

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
omer.say.omer@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-2654-3930>)

Giriş: Bilimsel Bilgiye

Çağdaş Yaklaşımların Göreliliği

Bilimsel bilgide nesnellik konusu yirminci yüzyılda önemli bir tartışma alanı oluşturmuştur. Tartışmalar genel itibarıyla pozitivizm eleştirisi üzerinden yürütülmüş ve bu doğrultuda görelilik lehine bir bakış açısına şahit olunmuştur. Tartışmaların başlangıçta daha ziyade doğa bilimleri ile sosyal bilimler arasındaki farklılıklar üzerinde yürütüldüğü görülür. Bu farklılıklar doğa bilimlerinin yönteminin sosyal bilimler için uygulanabilir olmadığı yönündedir. Yüzyılın başlangıcında görülen bu tartışmalara sosyolojide önemli bir bakış açısı farklılığı sunan Weber'in de yoğun bir şekilde dahil olduğu görülmektedir.¹

Bu dönemin ardından pozitivizm eleştirisi özellikle Marksist kuramcılar tarafından Marx'ın yeniden yorumlanması etrafında kapitalizm ve kapitalizm-bilim ilişkisi doğrultusunda ele alınmaya başlanmıştır. Genel iddia, nesnel bilimden ziyade kapitalizmin bilim üzerindeki hakimiyeti etrafında yoğunlaşmaktadır. Bu konuda Frankfurt okulu mensuplarının getirdiği eleştiri, kapitalizmin bilimi kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirdiği ve kontrol ettiği üzerinedir. Hatta okul mensuplarına göre bu haldeki bilimin teknoloji ile birlikte yürümesi nedeniyle artık kimi insanların hem doğaya egemen olmasının hem de diğer insanlar üzerinde egemenlik kurmasının zemini sağlanmıştır. Böylece bilimin, insan refahına katkıda bulunmaktan ziyade insanları yönlendirme ve kontrol etme aracı olduğu öne sürülmüştür. Üstelik sadece doğa bilimleri değil sosyal bilimler de reklam ve medya gibi diğer propaganda vasıtalarıyla insanları kontrol edilebilen pasif varlıklara dönüştürmek için bir araç haline gelmişlerdir.²

Aynı dönemde görülen fizik bilimindeki görelilik ve kuantum teorilerine gösterilen ilgi de bilimsel bilgiye yönelik yeni bir bakış açısının gelişmesine yol açmıştır. Yüzyılın ikinci yarısında artık bilimsel bilgide, süregelerek kesintisiz devamlılık gösteren nesnel bir bilgi birikimi yerine değişen paradigmaların hakimiyetinin olduğu öne sürülmüştür. Kuhn'a göre, bir egemen bilimsel bakış açısı içinde, yani bir paradigma içinde mevcut bakışa uygun

¹ Bu konuda örnek için bkz. Ted Benton and Ian Craib, *Philosophy of Social Science*, Palgrave Macmillan 2001, s.47-48,77-80.

² E.C.Cuff, W.W.Sharrock and D.W.Francis, *Perspectives in Sociology*, Routledge, London 1990, s.189-191.

düşmeyen aykırılıkların tespit edilmesi ile farklı yenilikler ortaya çıkmaya başlar. Ancak bu yeniliklere de karşı koyuşlar ve direnişler eşlik eder.³ Yeniliklerin kabulü bir paradigma değişikliğidir ve aslında rakip paradigmalar arasındaki bir tercihtir. Bu haliyle bilimsel değişimler gerçekte bir paradigma değişikliğidir.⁴ Paradigmanın değişmesi ise doğrusal bir ilerlemenin olamayacağı anlamına gelmektedir. Çünkü ilerlemenin olması rakip paradigmanın da doğru söylediği anlamına gelir. Bu bakımdan sürecin bir yöne doğru evrim yaptığı söylenemez.⁵ Kısaca görülen şey sadece bir paradigma değişikliğidir.

İlerleyen zaman içinde, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında modern bilime eleştirilerde bulunmuş olan Nietzsche'nin görüşlerine de yapılan atıflarla tartışma, yine egemen bir bakış açısının etrafında, bir başka kavram ile yapılır. Bu kavram Foucault tarafından dile getirilen 'söylem'dir. Söylem, Foucault'ya göre üzerinde konuştukları nesnelere sistematik olarak biçimlendiren uygulamalardır.⁶ Yani, hem belirli bir söylemsel pratiği olmadan bilgi yoktur hem de her söylemsel uygulama biçimlendirdiği bilgi ile tanımlanabilmektedir.⁷ Bu yüzden bilgi de söylemsel bir uygulama tarafından biçimlendirilmiş olan ve bilimin oluşumu için gereklilik taşıyan unsurlar grubudur.⁸ Foucault'ya göre ekonomi, tıp, gramer, canlılar bilimi gibi söylemler; kesinlik, değişmezlik ve tutarlılık dereceleri ölçüsünde konular ve teoriler biçimlendirerek belli kavram organizasyonlarına, nesne gruplarına ve ifade türlerine yol açarlar. Yakın geçmişteki yüzyıllarda görülen teoriler de böyledir.⁹ Bununla birlikte Foucault için söylemsel bir biçimlenme; nesnelere, ifadelerine ve kavramlarının biçimlenme sistemleri tarafından kendisine açılan tüm olası kapsamı işgal etmez; stratejik seçimlerinin biçimlenme sistemi yüzünden esasen eksiklik gösterir.¹⁰ Aslında söylemlerin de kusurluluğunu bu ifadesiyle belirterek Foucault,

³ Thomas S. Kuhn, *Bilimsel Devrimleri Yapısı*, Çev: Nilüfer Kuyaş, Alan Yayıncılık, İstanbul 1991, s.82-83.

⁴ Thomas S. Kuhn, *a.g.e.*, s.106.

⁵ Thomas S. Kuhn, *a.g.e.*, s.156-159.

⁶ Michel Foucault, *Archaeology of Knowledge*, Trans.: A. M. Sheridan Smith, Pantheon Books, New York 1972, s.49.

⁷ Michel Foucault, *a.g.e.*, s.183.

⁸ Michel Foucault, *a.g.e.*, s.182.

⁹ Michel Foucault, *a.g.e.*, s.64

¹⁰ Michel Foucault, *a.g.e.*, s.67.

söylemin bir zaman için geçerliliğine işaret etmenin dışında her zaman yeterli olmadıklarını söylemektedir. Zira böylece kesin ve kapsayıcı bir egemen söylemin olamayacağını ortaya koymaya çalışmaktadır. Kısaca söylemlerin ifade ettiklerinin de hem görelî hem kusurlu olduğunu öne sürmektedir.

Bilimsel bilgide nesnelliğin sorgulandığı ve genel eğilimin görelilik lehine bir ivme kazandığı bir dönem olan çağımızda ise artık doğa bilimlerinin dahi belli bir değer sistemi içinde ele alındığına yönelik bakış açısı oldukça yaygın bir hal almıştır. Bilimsel çalışmalar bu görelilik çerçevesinde yayınlarla devam ederken kalıcı olan bakış açıları ve değer sistemleri yerine kısa süreli olanlarının geçtiği görülür. Bu konuda Habermas'ın getirdiği eleştiri dikkate değerdir. Ona göre modern bilimler eski tipteki felsefî bilimlerden farklı olarak teknik açıdan yararlanılabilir bilgi üretirler.¹¹ Üstelik tekniğin bilimselleştirilmesine tanık olunduğu gibi artık büyük çaptaki endüstri araştırmasıyla bilim, teknik ve değerlendirme, üretimi artırıcı gelişmeler doğrultusunda tek bir sistemde birleştirilmişlerdir.¹² Habermas'ın bu yaklaşımı, güncel bir uyarılma ile söylenecek olursa, bilimin konumlanması gereken yerin artık üretim ilişkileri bağlamında tespit edilmesine karar verildiğini göstermektedir. Bunun açık ifadesi de bilimin, üretim ve tüketim ilişkileri içinde yer almasıdır. Böyle bir ilişkinin çağdaş dünyadaki konumu ise kendi dönemine uygun olarak sürekli değişimin talep edilmesidir. Bilindiği üzere çağdaş üretim ilişkileri tüketimi zaten teşvik etmektedir. Bu durumda artık hem tüketimi hem de değişimi teşvik eder hale gelmektedir. Habermas'ın söylediği haliyle modern bilimlerin bakış açısının geçmiştekinden farklı olarak yararlanılabilir bilgiyi hedeflediği ve aynı zamanda da üretimi artırıcı bir amaca hizmet ettiği ortaya çıkmaktadır. Bu durumda neyin yararlanılabilir olduğu ve üretilmeye değer olarak görüleceği; ancak şartlar ve bağlam içinde belirlenecektir.

Oysa şartların ve bağlamın belirlediği ölçütün kalıcı bir değer ifade edemeyeceği açıktır. Ayrıca şartların değişmesi ölçütün de değişmesini zorunlu kılacaktır. Zira o anki şartlar ve bağlam içinde yararlı olarak belirlenen şey, şartlar değiştiğinde bir yarar ifade etmeyebileceği gibi zararlı dahi olabilecektir. Kısaca yararlılık ve üretim gereği ancak görelî bir zeminde duracaktır. Da-

¹¹ Jürgen Habermas, *İdeoloji Olarak Bilim ve Teknik*, Çev. Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayıncılık, İstanbul 2007, s.49.

¹² Jürgen Habermas, *a.g.e.*, s.53.

hası şartlar ve bağlam ile birlikte paradigma veya ‘söylem’ etrafında doğrunun belirlenmesi gerektiği için hem nesnel bir bilginin olmadığı hem de genel geçer olarak bir doğrunun olamayacağı sonucu ortaya çıkacaktır.

Bilimsel Yayınlar Atıflar ve Dergiler

Üretim ilişkileri etrafında belirlenmiş olan bilim, teknik ve değere ilişkin bir yaklaşım biçimi, içinde bulunulan şartlar ve bağlamla doğrudan irtibatlı olan paradigma ya da ‘söylem’den bağımsız olmayacaktır. Paradigma değişimlerinin çağdaş yaşam ve ilişkilere bağlı olduğu bir ortamda yıllarca sürebilecek derecede uzun zaman ve uğraş isteyen araştırmaların her zaman belli riskleri üstlenmesi gerekir. Birincisi, araştırmanın çok uzun zaman alması nedeniyle söylenecek sözün, paradigma değişimi boyutunda olmasa bile aynı paradigma içinde ilgi çeken bir düşüncenin hızlı değişimi neticesinde, eski önemini bulamamasıdır. İkincisi de özgün ve yeni biçimde paradigmaya aykırı olarak ortaya konacak bir görüşün kabul görse dahi paradigma içinde kalan bir görüş kadar atıf düzeyinde ilgi çekmeyeceği açıktır. Yukarıda da görüldüğü haliyle Kuhn’un belirttiği üzere değişimin kabul görmesi için önce mevcut paradigmada aykırılıkların ortaya çıkması gerekmektedir. Bu durumda, yeni görüşün kabul edilme olasılığının düşük olması kaçınılmazdır. Dahası mevcut paradigma içinde aykırılıkların ortaya çıkması durumunda dahi yeni görüşe karşı koyuşlar ve direnişler olacaktır. Kısaca, bir bilgi üretiminde, paradigma içinde güncel olarak ilgi çeken bir araştırmanın daha çok atıf alma olasılığı her zaman mevcuttur. Oysa, Asan’ın belirttiği gibi “Günümüzde bir bilimsel dergide çıkan yayınların başka yayınlarda kaynak gösterilmesi yani atıf alması oldukça önemlidir. Az atıf alan ve/veya atıf almayan yayınların yer aldığı dergilerin uluslararası indeksler kapsamında uzun süre kalabilmesi zordur.”¹³ Atıf almayan bir yayın, bir derginin elbette atıf ortalama sayısını çok da yüksek düzeyde etkilemeyecektir. Ancak paradigma dışından bir yayın olması nedeniyle akademik çevrelerden çok rağbet görmeyeceği de sadece bir tahminden ibaret değildir.

---

¹³ Ahmet Asan, “Uluslararası Bilimsel Dergi İndeksleri, Önemleri ve Türkiye Kaynaklı Dergilerin Durumu: Bölüm 1: Bilimsel Dergi İndeksleri”, *Acta Medica*, Alanya 2017, C.1, S.1, s.34.

Yayın, Dergi ve İndeksler

Bir derginin atıf alma kapasitesi ile indekslerce taranması arasındaki doğru-
dan bağ, bir makalenin değerli görülmesinin hem indekslere hem dergiye bağlı
olduğunu göstermektedir. Öte yandan derginin değer kazanmasının da hem
atıflar hem de tarandığı indekslerce mümkün olabileceği ortaya çıkmaktadır.
İndekslerin başarısının ise dergilerin taranma isteği ve bizzat indeksin gördüğü
rağbet üzerinden gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu şartlarda aslında makaleye
biçilen değer sadece yayının kendisinden kaynaklanamayacağı gibi bir so-
nuçla karşılaşılmaktadır. Zira eserin yayınlanmış olduğu derginin prestiji ile o
esere bir değer biçilmektedir. Gerçekten de Asan'ın da belirttiği gibi dünyada
bilinen bir veri tabanında yer alan bir dergide yayınlanan bir çalışmanın der-
ginin okunurluğunun artması nedeniyle daha çok atıf alma olasılığı belirlemek-
tedir.¹⁴ Bu durumda da makalenin değeri bir başına makalenin ne söylediğini
ifade etmemekte ve bu değer, makalenin kendisi ile ilgisi ve ilişkisi olmayan
makaleler ve derginin tarandığı indeksler üzerinden elde edilmektedir.

Çok bilinen 'web of science'ın işleyişinde, taramak için dergi seçimi kriter-
lerinden söz edilirken derginin politikasının önemine, dergide ismi geçenlerin
aktif olmasına, yayınlanma sürelerinin belirlenmesine ve bu sürelerle sadık ka-
lınmasına ve ayrıca telif hakkına dikkat edilmesi gereği üzerinde durulmakta-
dır.¹⁵ Öte yandan taranmak isteyen dergilerin 'web of science'dan reddedilme
gerekçeleri için, derginin web atıf etkisinin düşük oluşu, bir konuya odaklan-
mak yerine her konudan bahsetmesi, İngilizce özetlerde metnin anlaşılmasını
güçleştirecek hataların olması, çok ciddi gramer hatalarının metnin anlaşılma-
sına engel olması, İngilizce başlık, özet ve anahtar kelimelere yer verilmesine
dikkat edilmemesi, derginin Latin harfleriyle yayın yapmaması, 'web of scien-
ce' platformunun içindeki dergilerle uyuşmaması, 'web of science' indeksine
bir zenginlik katmaması¹⁶ gibi dergilerde bulunabilecek negatif özelliklere
dikkat çekilmektedir.

Bu gerekçelerden atıf etkisine yapılan vurgu açıktır; ancak atıfla birlikte
burada dikkat çeken iki husus üzerinde durmak gerekir. Bunlardan birincisi
dil seçimi, ikincisi ise yayınlanacak yazıların ve derginin 'web of science'a

¹⁴ Ahmet Asan, *a.g.e.*, s.34.

¹⁵ İrfan Karadeniz, "Ulakbim Tr Dizin Ulusal Akademik Yayıncılık Sempozyumu İzle-
nimleri" *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.6, 2017, s.326.

¹⁶ İrfan Karadeniz, *a.g.e.*, s.326-327.

uyumlu olması ve aynı zamanda katkı sağlamasıdır. Burada benzer ölçütlerin ‘scopus’ veri tabanı açısından da geçerli olduğunu söylemekte fayda vardır. ‘Scopus’ için de dergilerin ‘scopus’la örtüşen noktalarının görülebilmesi, belirlenen zaman diliminde yayınlanmalarına dikkat edilmesi, derginin bir odak noktasının olması ve hatta belirtilmesi, ilk sayfanın da İngilizceye dönüştürülebilir olması gerekmektedir.¹⁷

Dil ve Ağ

Demek ki veri tabanlarının dergi taraması için atfı ölçüt olarak almalarının yanında hangi dille yayının yapıldığını da önemsemek durumunda oldukları ortaya çıkmaktadır. Zira veri tabanları “her dergiyi de bünyelerine almazlar çünkü hedef kitle gereksiz yayınların kendilerine ulaştığını hissettikleri zaman bunu sistem üzerinden bildirebilir ve indeksin durumu tartışma konusu olabilir. İşte bu hiç istenmeyen bir durumdur ve titiz davranılmasının asıl nedenlerinden biri de budur.”¹⁸

Diğer taraftan indeksler aynı zamanda daha çok kişinin takip ettiği yayınlara kendi maddi gelirleri açısından görel olarak bağımlı bulunmaktadır. Sonuçta ise artık daha çok kişi tarafından takip edilebilirlik bilimsel ölçütün belirleyicisi haline gelmektedir. Zaten tıpkı çağımızın diğer teknolojik ürünleri gibi dergilerin de tanınırlığa ihtiyaçlarının olduğu açıkça belirtilmektedir. Hatta bu yüzden de tanınırlık için derginin medya profilinin geliştirilmesinin ve hatta makalelerin reklamının dahi yapılmasının önemi belirtilir ve bu yönde tavsiyelerde bulunulur.¹⁹ Böyle bir ihtiyacın kabul edilerek uygulanıyor olması da bilimsel bilgi ve reklamı yan yana tutan bir sisteme işaret etmektedir. Bu sistem içinde Habermas’ın söylediği tarzda bilim, teknik ve değerlendirmenin bir arada olduğu aşikar hale gelmektedir.

Böyle bir ortamda bilimsel dergilerde atf ve dil seçimi arasındaki ilginin açıklığa kavuşturulması önem taşımaktadır. Dünya genelinde tanınan bir veri tabanında yer alan derginin bu taranmayı borçlu olduğu konum daha çok derginin atf almasıyla belirmektedir. Daha çok atfın da daha çok ulaşılabilir olmakla doğrudan ilgisi bulunmaktadır. Bu durumda dünyada sayıca daha çok insanın konuştuğu dillerde yapılan yayının sayıca daha az insanın konuştuğu

¹⁷ İrfan Karadeniz, *a.g.e.*, s.328.

¹⁸ Ahmet Asan, *a.g.e.*, s.41.

¹⁹ İrfan Karadeniz, *a.g.e.*, s.327.

dillerde yapılandan daha çok atıf alma olasılığı her zaman çok daha yüksek olacaktır. Gerçekten de atıf her zaman takip edilirlikle doğrudan ilişkilidir. Böyle bir açıdan bakıldığında dilinden dolayı daha az kişi tarafından takip edilen bir derginin ve o dergideki yayının bilimsel değerinin düşük olması gibi bir anlam çıkmaktadır.

İndeks ve Pazar

Dergilerin biçim ve yayınlarla 'web of science' ile uyumlu hale gelerek katkıda bulunma gerekliliği ise göstermektedir ki bahse konu olan veri tabanı kendi üretim ağının içinde hem birlik oluşumunun sağlanmasını amaçlamakta hem de bu ağın tercih edilmesini artıran üretimlerin yapılmasını gereklilik olarak öne sürmektedir. Aslında böylece 'web of science'ın kendini güncellemesi ve takip edilir olmayı gerektirecek yeni gelişmeleri de hızla kapsayan bir donanıma sahip olması sağlanmaktadır. Bu aynı zamanda maddi gelirin, yani pazar payının artması ya da en azından düşmemesi için bir strateji olmaktadır.

Böyle bir strateji, aynı zamanda Habermas'ın işaret ettiği şekilde bilim, teknik ve değer bir pazar ilişkisi içinde anlam kazanması demektir. Fakat daha da önemlisi indekslerin taradığı dergilerin artık bir kapalı ortamın ürünü haline gelmesidir: Kendi sistemini içinde barındıran ve bu sistemin dışında yer alan yayınları devre dışı bırakan ortam. Bu ortam sayesinde pazar içindeki üretim ilişkilerinde olduğu gibi yayınların belli paradigmlar içinde kalması da sağlanmaktadır. Sistem önce kendi kabul edilirliliğini sağlamakta ardından da hiyerarşik olarak dergileri belirli format içinde tutmakta ve en nihayetinde yazarların bu sistemin içinde olması özendirilmektedir.

Demek oluyor ki uluslararası indekslerin yayın açısından nitelikli sayılması sonucunda bir yayının değeri yayın ağı içindeki konumuyla anlamlandırılmaktadır. Bu anlamlandırma ile bir ağa dahil olmayan herhangi bir yayın türünün bir değer ifade etmemesi gerektiği yönündeki bir bakış açısının gittikçe daha çok kişi ve çevreler tarafından kabul görmesi gibi bir gelişme ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu değer de herhangi bir ağın dışında kalmak ile kalmamak arasında bulunmaya verilen bir öneme dönüşmektedir.

Sonuç: İndeksler ve muhafazakarlık

Görünen o ki çağdaş bilimsel bilginin genel eğilimi ile ilgili olarak yirminci yüzyılda ileri sürülen iddialar, bir nesnel bilgi türünün olmadığı yönünde-

dir. Genel eğilimin böyle olması nedeniyle dergi faaliyetlerinin ve indekslerin paralel bir doğrultuda olması da gerçekte onların çağına uygun söylemler içinde hareket kabiliyetlerini göstermektedir. Ancak bu durumda aşılması ya da çözülmesi ya da ortadan kaldırılması mümkün gözükmeyen bir çelişki ile karşılaşılmaktadır. Çünkü çağdaş bilimsel bilgide göreliliğe paye verilmekte ve yayınlar da genellikle bu doğrultuda yapılmakta iken aynı yayınlara biçilen değer, belli, standardize edilmiş ölçütlerle ve bir kapalı sistem içinde verilmektedir. Yani bilimsel bilgide göreliliğin olduğunu öne süren yayınlar belli ve kesin bir hiyerarşik ilişkiler ağı içinde göreliliğe meydan okurcasına belirli kriterler ve kesin sınırlar ile bir değere tabi tutulmaktadır. Başka bir deyişle bir nesnel bilginin yani kesinliğin olmadığını savunan bir makale, belli bir ölçütlerle ve nicel derecelendirmelerle bilimsel yönden kaliteli sayılmaktadır.

Özetle bu durum, bir değer atfedilen makalenin bizzat kendisinin bilimsel bilginin görelilik içinde olduğu ve egemenlik kuran paradigma ve söylemlerden oluştuğu iddialarının aksine bir nesnellik iddiasıdır. Bu çelişkinin içinde, kendi perspektifini olması gereken bir ölçüt olarak sunmak da bir egemen söylemin muhafazakar bir biçimde pekiştirilmesi olarak yer almaktadır.

Kaynaklar

ASAN, Ahmet, “Uluslararası Bilimsel Dergi İndeksleri, Önemleri ve Türkiye Kaynaklı Dergilerin Durumu: Bölüm 1: Bilimsel Dergi İndeksleri”, *Acta Medica Alanya*, C.1, S.1, 2017. ss.33-42.

BENTON, Ted and Ian CRAIB, *Philosophy of Social Science*, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2011.

CUFF E.C., W.W.SHARROCK and D.W.FRANCIS, *Perspectives in Sociology*, Routledge, London 1990.

FOUCAULT, Michel, *Archaeology of Knowledge*, Trans.: A. M. Sheridan Smith Pantheon Books, New York 1972.

HABERMAS, Jürgen, *İdeoloji Olarak Bilim ve Teknik*, Çev. Mustafa Tüzel, Yapı Kredi Yayıncılık, İstanbul 2007.

KARADENİZ, İrfan, “Ulakbim Tr Dizin Ulusal Akademik Yayıncılık Sempozyumu İzlenimleri”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.6, 2017, ss.325-335.

KUHN, Thomas S., *Bilimsel Devrimleri Yapısı*, Çev. Nilüfer Kuyuş, Alan Yayıncılık, İstanbul 1991.

Conservativeness In Contemporary Indexes

Abstract

Since the first quarter of the twentieth century, objectivity in scientific knowledge has begun to be criticized in many intellectual approaches. At the beginning science was claimed as a type of knowledge produced under the control of capitalism and for its benefit. In the process of time science has been considered as an industrial product created in a dominant culture. In the same period, however, the value of scientific studies has been appreciated with the journals in which they were published. Because databases where journals are indexed have been categorized into a valuation criterion. However, this valuation criterion causes a contradiction. Because, on the one hand, the relativity in scientific knowledge is adopted in intellectual circles, on the other hand, scientific knowledge is evaluated with standard measures. The topic of this argument is to approve relativity in scientific knowledge with an objectively accepted criterion. The fact that if a thought or perspective sets a fixed value in scientific knowledge, it can only be the conservativeness of the dominating paradigm.

Keywords

Index, paradigm, Objectivity in databases, Relativity.

Türkiye’de Dergilerin Etki Değeri (İmpact Faktör) Hesaplaması

▪ Serdar YAVUZ*

Özet

SOBİAD Atıf Dizini, yazarların atıflarını bulmayı amaçlayan bir atıf dizinidir. Sobiad, sosyal bilimler, fen bilimleri ve sağlık bilimleri alanında yayınlanan 1307 derginin tam metinlerinin indekslendiği ve atıflarının bulunduğu bir veri tabanıdır. Aynı zamanda Türkiye merkezli en çok sosyal bilimler makalesinin bulunduğu yerli bir indekstir. Sobiad; Türkiye merkezli dergiler ile birlikte, birçok yabancı dergiyi de taramaktadır.

2019 yılıyla beraber Akademik Hakemli Konferanslar ve daha fazla yabancı dergi Sobiad Atıf Veri tabanında yer almaya başlamıştır. Ayrıca Sobiad’da yayıncılar için, kurumlar için, araştırmacı ve editörler için kendi içlerinde kullanabilecekleri ayrıcalıklar vardır.

Biz bu çalışmamızda Sobiad tarafından taranan 1307 derginin impact hesaplaması ile ilgili bilgiler verdik. Türkiye’de ilk kez Türkiye merkezli bir veritabanı tarafından taradığı dergilerin etki değeri hesaplaması yapılmıştır. Kamuoyu ile paylaşılmıştır. İmpact Faktör hesaplaması yapılırken uluslararası

---

* Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü
serdaryavuz@firat.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0001-9401-4304>)

sı hesaplama standartları kullanılmıştır. Başlangıçta dergilerin son iki yıllık verileri değerlendirilmiştir. Ancak ilerleyen zamanlarda ise bu durum hem iki yıllık hem de beş yıllık hesaplama şeklinde yapılacak ve kamuoyu ile paylaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Sobiad, atıf dizini, veritabanı, bibliyometri, analiz.

Giriş

SOBİAD (www.sobiad.com)’ın ne olduğu ve amacıyla ilgili bilgi vererek konuşmama başlamak istiyorum. SOBİAD, kendi veri tabanına kayıtlı elektronik dergilerin, sempozyum bildirilerinin ve basılı materyallerin yayınlanmış sayılarının ve baskılarının sisteme dahil edildiği bir veri tabanıdır. Amacı, akademik, bilimsel dergilerde yayınlanan makalelerde yazarların başka makalelere ve kitaplara yaptıkları atıfları ortaya koymaktır.

Yayın hayatına öncelikle sosyal bilimler alanındaki dergilerin impact hesaplamasını yapmak amacıyla başlamış ancak zamanla içine fen ve sağlık bilimleri alanındaki dergilerden gelen yoğun talep üzerine bu dergiler de dahil etmiştir. Hali hazırda sosyal, fen ve sağlık alanlarında yerli ve yabancı toplamda 1300’ün üzerinde dergiyi taramaktadır.

İşleyiş sistemi ise şöyle idi: SOBİAD, kendisine müracaat eden dergileri inceliyordu, dergilerin beyanlarına göre kabul veya red veriyordu. Bir de teknik ekip vardı. Teknik ekip de makalelerin dipnot bilgilerini bilgisayar ortamında dizinliyordu. Ancak biz bu dizinleme çalışması sırasında dergilerin dipnot ve kaynakça gösteriminde bir standardın olmadığını, 84 farklı kaynakça gösterimiyle karşılaştık. Bu demek oluyor ki 84 farklı bakış açısı var.

Fen ve sağlık bilimleri alanındaki dergilerde bu türden bir problem yaşamadık, onlarda bir standart yakalanmış görünüyordu.

“İmpact hesaplaması” ifadesinde yapılan dizinleme çalışmalarının yurt dışında takip edilebilmesi için impact (etki değeri) kelimesini koruduk. Dünyada da bu şekilde kullanılıyor. Amacımız Türkiye’den doğmuş, milli bir indeksin uluslararası standartlarda tanınır olmasını sağlamak. Zira dünyaya hitap edecek bir marka üretmek için de buna mecburuz bir yerde.

SOBİAD 2015'te yayına girdi. O günkü hayallerimizden biri istatistik sunma, impact etkisini sunma idi. Bugün yurt dışından da 200 civarında dergiyi taramaktayız. Impact hesaplama çok sorumluluk isteyen ve riskli bir alandı çünkü; dergilerin kendi verilerine göre değerini ortaya koyuyor-sunuz. 5. Senenin sonunda bunu gerçekleştirdik. Impact etkisinden sonraki riskli adımda dergilerin sosyal bilimler alanında Q1, Q2, Q3, Q4 değerini ilan edeceğiz.

Şimdi size etki faktörünün ne olduğunu ve nasıl hesaplandığını daha ayrıntılı izah etmek istiyorum. Etki faktörü (Impact Factor) bir veri tabanında taranan dergilerde yayınlanan makalelerin aldığı atıf durumuyla ilgili sayısal bir veridir. Biz etki faktörünü hesaplarırken makalelerin kaynakçalarını bölüp parçalıyoruz. Daha sonra sistemdeki ilgili kişilerle eşleştirip kamuoyuyla paylaşıyoruz.

Bir derginin kendi alanındaki önemi açısından görece bir gösterge olarak kullanılır.

Özellikle TÜBİTAK'ın yayınlamış olduğu yayın teşvik kategorisi de web of science'deki Q1, Q2, Q3, Q4'e göredir. Her biri kategoriye ayrı ücret öder. Q'lar Quarter (çeyrek) dilim demek. Dergiler ÜAK'da da –dünyada da böyle-%25'lik çeyrek dilimlere göre yukarıdan aşağıya sıralanır. Örneğin eğitim bilimleri alanında 200 dergi varsa ilk 50 sıradaki dergi Q1 çeyreğinde yer alır. 51-100. Sıralarda yer alanlar Q2 çeyreğinde olur, bu şekilde devam eder. Ve bunlar dergilerin değerini ortaya koyar. Elbette bu değerlendirme göreceli bir kavramdır. Amerika'da öyle dergiler vardır ki web of science'de taranmaz, impact faktörü yoktur, hiçbir yerde taranmazlar.

Etki faktörü hesaplaması nasıl yapılır, değer nasıl verilir?

Değer verilirken derginin hangi yıl veya yıllara ait olduğu mutlaka belirtilmelidir; çünkü bu değer derginin son durumu hakkında fikir veren bir değerdir. Önceki iki yıldaki yayınlara üçüncü yılda yapılan atıflar bize o derginin impact faktörünü verir. Örneğin bir derginin 2017 ve 2018 yıllarında yayınlanan makalelerine 2019 yılında yapılan atıfların oranı o derginin 2019 etki (impact) faktörünü verir. Etki faktörleri, veri tabanları tarafından yıl bittikten sonra yayınlanır. Yani 2019'un etki faktörü 2020 Ocak'ta yayınlanır.

Örneğin 2019 yılında yayınladığı makalelerde toplamda 40 atıf alan bilimsel bir x dergisi, 2017 ve 2018 yılında toplam 80 adet yayın yapmış olsun

2019 Atıf Sayısı

IF: ----- : 40/80:0.5 (Derginin impact faktörü)

2017 ve 2018 yılları yayın sayısı

Impact faktörü, internette yayınlanan bütün yayınları kapsamaz. Bu rakamların hepsi impact faktörü veren dergilerdeki makalelerin atıflarına göredir. Bunu şöyle yorumlamalıyız: Herhangi bir dergiye makale gönderdiğimiz zaman impact faktörü bilgisi bize şunu veriyor: Bu dergide yayınlanan makalelerin atıf alma durumunu görüyoruz. X dergisinin 0,5 impact faktörü varsa bu dergideki her iki makaleden birine atıf gelebiliyor, demektir. Etki değerinin 1'in üzerinde olması bu dergide yayınlanan her makale bir atıf alabilir anlamına gelir.

Atıf akademisyenler için önemli, atıf nereden çıkmış peki? Einstein ve Arşimet'in hangisinin daha güçlü ve bilim camiasında daha değerli olduğu tartışılmış, kim daha çok referans gösteriliyorsa onun daha tanınır ve bilinir olduğu kabul edilmiştir.

Etki faktörü (impact factor) niye önemli?

Etki faktörünü yüksek tutmak isteyen dergiler kendilerine gönderilen makaleleri hem içerik hem de literatüre katkısı açısından çok fazla irdelememektedirler. Bu durumda haliyle kaliteli ve özgün olan makalelerin yayınlanması için çok fazla uğraşacakları anlamına gelmektedir. Dergiler hakem süreçlerine daha fazla önem vermektedir.

SOBİAD veri tabanındaki verilere göre sayılarla impact ise şöyle: 2017 yılında yayınlanan makale sayısı:28.973

2018 yılında yayınlanan makale sayısı: 31.739

2019 yılında yapılan atıf sayısı: 2.333.318

Etki faktörünü etkileyen unsurlar nelerdir?

Derginin dili ve erişim kolaylığı: Derginin isminin veya linkinin çok uzun olması atıf bilgisi verilirken karışıklığa sebep olmaktadır. Örneğin SOBİAD üzerinde taranmakta olan “Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Dergisi” adlı derginin isim boyutunun uzun olması bu tür bir hataya örnektir. Halbuki dünyadaki yayın gruplarında böyle uzun bir alan adı yok.

Dergideki self citation izolasyonu: Yazarlar özelinde kendine ait atıf, bir

yazarın eserinde daha önce yazmış olduğu başka bir kaynağa atıf vermesi şeklinde gerçekleşmektedir. Kendine atıf yapmanın nedenleri ise şöyle sıralanabilir:

- Önceki çalışmayı bir adım öteye taşımak ve yenilemek
- Önceki çalışmanın görünürlüğünü artırmak
- Çalışmanın literatürde kalmasını sağlamak
- Yeni çalışmaları duyurmak
- Az atıf alan ya da hiç almayan çalışmaları tanıtmak
- Önceden öne sürülen yöntem, formül, vb. için aşinalık sağlayacak yeni veriler ve kanıtlar sunarak önceki tartışmanın geçerliliğini artırmak
- Kendi atıf oranını yükseltmek

Derginin birden fazla isim kullanması:

Derginin isimlerinin Türkçe ve yabancı dilde farklı olması, atıf gösteren kişinin farklı isimlerde dergiyi belirtmesi

Derginin isminin bir kısmının veya tamamının kısaltma olarak yazılması, derginin isminin normalde dergi tarafından gösterilmediği şekilde kısaltmasının sonuna eklenmesi (ASOS Journal Akademik Araştırmalar Dergisi'nin farklı isimlerle kaynakçalarda görülmesi buna bir örnektir.)

Dergi isminin bir kısmının kısaltılması, örneğin bağlı olduğu üniversite isminin kısaltılması

Derginin isminin üniversite ismi değiştiği için değişmesi ve bu sebeple önceki sayılarıyla arasında kopukluk meydana gelmesi

Yayının isminin birden farklı şekilde kullanılması

- Yayının orijinal isminin veya yabancı isminin kullanılması
- Yayının varsa alt başlığının kullanılması
- Yayın isminde harfler büyük yazılırken Türkçe karakterlere dikkat edilmeden yazılması

Yayın yılı hataları

Yayının yılının atıf yapan yazar tarafından yanlış yazılması (2016 Şubat 3,5)

Yazar isim gösterim hataları

Yayının yazarının isminin, soy isminin karıştırılması, birbirinin yerine kullanılması

Kaynak kısaltmaları hataları

Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV İslam Ansiklopedisi, DİA, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi gibi aynı kaynağa ait farklı isimlerin kaynakçada kullanılması.

Sonuç

1. Türkiye'deki akademik dergilerin özellikle sosyal bilimler alanlarında yayın yapan dergilerin atıf gösterme konusunda bir standartları yok

2. Türkiye'de elektronik dergi yayın kaynakçaları özellikle sosyal bilimlerde hala basılı materyal üzerine kurulu

3. Dergiler makale tasarımlarında pdfleri düzenlerken tasarımlarda farklı yöntem kullanan derginin indekslenirken veri tabanları tarafından hatalı bilgi çekmelerine sebep olmaktadır.

4. Fen ve sağlık bilimleri alanlarındaki dergilerde kaynakça gösterimi sosyal bilimler dergilerine göre daha da standart bir hale gelmiştir.

5. SOBİAD'da taranan dergilerin büyük bir bölümünün atıf ortalaması 1'in altındadır. Bu da yayınlanan makalelerin çoğunun atıf alma oranının düşük olduğunu göstermektedir.

6. SOBİAD'da taranan dergilerde iç atıf henüz çok yaygınlaşmamıştır. Bu durum şimdilik bir problem oluşturmamaktadır.

7. Sosyal bilimler dergileri içerisinde yıl içinde hem sayı olarak hem de sayı içerisinde makale miktarı olarak çok fazla yayın yapan dergi sayısı sınırlıdır. Dergilerin çok sayı yayınlamaları onların atıf değerini, atıf alınabilirliğini olumsuz etkilemektedir

Calculation of Impact Factor Journal in Turkey

Abstract

The SOBİAD Citation Index is a citation index aimed at finding citations by authors. The Sobiad is a database of full texts and citations of 1307 journals published in the field of Social Sciences, Natural Sciences, and Health Sciences. It is also a domestic index with the most social science articles based in Turkey. The Sobiad; along with Turkey-based journals, it also scans many foreign journals. In 2019, academic peer-reviewed conferences and more fo-

reign journals have started to be included in the Sobiad citation database. Besides, the Sobiad has privileges for publishers, institutions, researchers, and editors that they can use internally. In this study, information about impact calculation of 1307 journals scanned by the Sobiad is given. For the first time in Turkey, a Turkish-based database calculated the impact value of the journals it scanned. This information has been shared with the public. International calculation standards were used when calculating Impact factors. Initially, the journals' data for the last two years were evaluated. But in the future, this will be done in the form of both two-year and five-year calculations and will be shared with the public.

Keywords

SOBIAD, citation index, database, bibliometry, analysis.

İlahiyat Dergileri Bağlamında Akademik Dergicilikte Dizinlenme Sürecine Dair İzlenimler

■ Muhammet Enes VURAL* ■ İrfan KARADENİZ**

Özet

Akademik dergiciliğin en önemli unsurlarından biri dizinlere başvuru ve dizinlenme sürecidir. Hakemli bir derginin tarandığı dizin sayısı arttıkça derginin ulusal ve uluslararası tanınırlığı artmakta, böylece yayınlar daha çok araştırmacıyla buluşmaktadır. Dolayısıyla yayın hayatına başlayan hemen her derginin söz konusu dizinlerin yerine getirilmesini istediği ilkeler ışığında belli hususlara dikkat etmesi gerekmektedir. Ancak bu aşamada hesaba katılmayan farklı etkenler de süreçte belirleyici rol oynamakta ve buna bağlı olarak editöryal ekibin çeşitli zorlukların üstesinden gelmesi beklenmektedir. Bu çalışmada, tarandıkları dizinler bağlamında öncelikle ilahiyat alan dergilerinin genel durumu hakkında bilgiler sunulacaktır. Daha sonra ulusal ve uluslararası dizinlere başvuru sürecinde yaşananlar, hem bu sürecin dergicilik faaliyetine olumlu ve olumsuz etkileri hem de süreç tamamlandığında bu durumun dergiye olan etkisi gibi konular ele alınacaktır.

* Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Psikolojisi ABD. muhammet.vural@erdogan.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0003-0297-3765>)

** Arş. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Felsefesi ABD. irfan.karadeniz@erdogan.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0003-2126-8973>)

Anahtar Kelimeler

Sosyal Bilimler, Akademik Dergicilik, Dizinlenme, Dizinlenme Süreci, İlahiyat Dergileri.

Giriş

Sosyal bilimler alanları, doğa bilimleri gibi üniversite kürsülerinde yer alıp kurumsallaştıkça hem bu alanlarda öğrenim gören hem de eğitim veren akademisyen sayısında artış gözlenmiştir. Ayrıca zaman içerisinde branşlaşmanın artması ve farklı alt disiplinlerin ortaya çıkması, ilgili alanda eğitim verecek akademisyen ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu noktada akademik yayıncılar, hem üniversitede ilgili kadroya yerleşme ve akademik yükselme hem de bilimsel faaliyetlerin (proje, tebliğ, araştırma vb.) olmazsa olmaz unsuru haline gelmiştir. Nitekim akademi camiası, yaptıkları araştırmalar sonucunda elde ettikleri bulguları diğer araştırmacıların da faydalanması ve bilime katkı sunması amacıyla çeşitli yayıncılar yapmaktadır. Artan üniversite, bölüm ve araştırmacı sayısı ile birlikte ilgili alanda araştırmalar yapan akademisyenlerin çalışmalarını yayınlayacağı akademik dergi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Aslında akademik dergilerin ortaya çıkışı çok daha eskiye dayanmakla birlikte¹ müstakil alanlarda yayın yapan dergi sayısındaki artış 1900’lü yıllara tekabül etmektedir. Genellikle üniversite bünyesinde kurulan bu dergiler kimi zaman genel kimi zaman da belli başlı alanlarda yayın yapmaya başladılar. 19. Yüzyılın ortalarına gelindiğinde artık binlerce makale ve yüzlerce akademik dergi vardı.² Oluşturulan dizinler, ilerleyen teknolojik imkânlar ve bilginin hızlı yayılması nicelik olarak hızla artan yayıncılara erişim kolaylığını beraberinde getirdi. Fakat bahsi geçen yayıncıların niteliği, atıf ve erişim gibi hususlar söz konusu olduğunda meselenin farklı bir boyuta evrildiğini; bu noktada, oluşturulan bazı dizinlerin süreci yönlendirerek belirleyici rol oynadıklarını söylemek mümkündür. Örneğin Eugene Garfield tarafından 1960 yılında Amerika’da kurulan Institute for Scientific Information/Bilimsel Bilgi Enstitüsü (ISI), hızla artan

¹ Azime Nehir Özdemir - Yusuf Alpaydın, “Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Yayıncılık: Üniversite Dergilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Yükseköğretim Dergisi* 8/1, İstanbul 2018.

² Arif Jinha, “Article 50 million: An estimate of the number of scholarly articles in existence”, *Learned Publishing* 23/3, İngiltere 2010.

literatürle birlikte atıf dizinlemenin dergi kullanımı, kaynak yönetimi vb. konularda kolaylık sağlayacağı düşüncesinden hareketle meydana getirilmiştir. ISI'ya bağlı olarak yayımlanan Bilim Atıf Dizini/Science Citation Index (SCI), Sosyal Bilimler Atıf Dizini/Social Sciences Citation Index (SSCI) ve Sanatsal ve Beşeri Bilimler Atıf Dizini/Arts and Humanities Citation Index (AHCI) bu amaca hizmet etmektedir.³ Şuan dijital ortamda da hizmet veren bu dizinler, akademi camiasında pek çok derginin taranmak için uğraş verdiği uluslararası seviyede nitelikli dizinler olarak kabul edilmektedir.⁴ Dolayısıyla günümüzde yayın hayatına başlayan hakemli akademik bir derginin editöryal ekibini motive eden en önemli unsurlardan biri bu dizinlerde yer almaktır.

Batı'da oluşan bu tablo, kısa zaman içerisinde bilim çevrelerine yön vererek çeşitli kurumların kalite politikalarına karar verme, öğretim elemanlarını değerlendirme vb. hususlarda belirleyici unsurlardan biri olmuştur. Ülkemizde İlahiyat alanında yayın yapan akademik dergiler de bu süreçten nasibi olarak yayın politikasını bu tabloya göre belirlemektedir. Örneğin ilahiyat dergilerinin başvurduğu ve kısa zaman içerisinde taranmaya başladığı ulusal ve uluslararası dizinler sırayla şu şekildedir: İSAM Veri Tabanı, SOBİAD, ULAKBİM TR Dizin, ATLA Religion, Index Islamicus, EBSCO, Scopus, Emerging Sources Citation Index (ESCI). Mezkûr dizinlerde yer almak, belli başlı şartları ve yayın ilkelerini, bu şartları sağlamak için de yoğun bir çabayı beraberinde getirmektedir.⁵ Bunun yanında dizinlere başvuru ve dizinlenme sürecinin, derginin yayıncılık faaliyetine kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz etkisi olabilmektedir.

Bu çalışmada öncelikle ilahiyat dergilerinin dizinlenme hususunda genel bir tasviri yapılacak, ardından öne çıkan dizinler bağlamında dizinlerde yer alma sürecinde tecrübe edilen olumlu ve olumsuz izlenimlere yer verilecektir.

³ Umut Al - Yaşar Tonta, "Atıf analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü tezlerinde atıf yapılan kaynaklar", *Bilgi Dünyası*, 5/1, Ankara 2004.

⁴ Ahmet Asan, "Uluslararası Bilimsel Dergi İndeksleri, Önemleri ve Türkiye Kaynaklı Dergilerin Durumu: Bölüm 1: Bilimsel Dergi İndeksleri", *Acta Medica Alanya*, 1/1, Alanya 2017.

⁵ İrfan Karadeniz, "ULAKBİM TR Dizin Ulusal Akademik Yayıncılık Sempozyumu İzlenimleri", *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3/6, Rize 2017.

Grafik 1. Yıllara göre ULAKBİM TR Dizin’de yer alan ilahiyat dergileri

1. Dizinlenme Bağlamında İlahiyat Dergilerinin Genel Durumu

Ülkemizde ilahiyat alanında yayın yapan akademik dergilerin serüveninin bir yönüyle sosyal bilimlerin kaderiyle örtüştüğünü söylemek mümkündür. Özellikle 2000’li yıllardan sonra ilahiyat fakültelerinin artmasıyla birlikte fakülte bünyesinde çıkartılan akademik dergilerin sayısında da artış gözlenmiştir. Bugün 105 ilahiyat fakültesi ve genellikle editöryal süreçlerini bu fakültelerde görev yapan akademisyenlerin yürüttüğü ve ilahiyat alanında yayın yapan 100 civarında akademik dergi vardır.⁶ Bu dergilerin bir kısmı hem uluslararası hem de ulusal dizinlerde yer almaktayken (bk. Tablo 1; Tablo 2); bir kısmı sadece ulusal dizinlerde dizinlenmektedir (Grafik 1). Grafik 1’de sadece TR Dizin’de yer alan dergilerin istatistiğinin verilmesinin sebebi, bu dizinin yayın hayatına başlayan dergilere bazı ilkeleri göz önünde bulundurarak yayın yapmayı şart koşmasıdır.⁷ Türkiye’nin bilimsel bilgi birikimini yansıtacak Fen Bilimleri ve Sosyal Bilimler temel konularında, Diş Hekimliği, Eczacılık, Mühendislik, Temel Bilimler, Sağlık Bilimleri, Veterinerlik, Sosyal ve Beşeri Bilimler alt konu alanlarındaki ürünleri kapsayan TR Dizin, ULAKBİM tara-

⁶ <https://www.isnadsistemi.org/kullananlar>, (20 Mart 2020).

⁷ <https://trdizin.gov.tr/presentation> Sibel Tabanlıoğlu, “TR Dizin Süreçleri”, *TR Dizin Editör Çalıştayı*, Ankara 2016, (20 Mart 2020).

findan uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilen bir platformdur.⁸ Dolayısıyla dizinlenme sürecine dair izlenimlerin yer alacağı bu çalışmada, ulusal ölçekte TR Dizin'e odaklanılmasının sebebi, ilgili dizinde yer alan bir dergide yapılan yayınların hem akademik yükselmeye hem de teşvik sisteminde daha fazla puan getirmesi ve fayda sağlaması nedeniyledir.⁹

İlahiyat dergilerinin yıllara göre TR Dizin'e girme serüvenine baktığımızda düzenli olarak artan bir eğri göze çarpmaktadır. Özellikle 2016'dan sonra hızlı bir yükseliş olduğunu söylemek mümkündür.¹⁰ Şüphesiz süreci hızlandıran en önemli unsur, artan fakülte sayısına bağlı olarak dergi sayısındaki artışın yanı sıra, kullanım kolaylığı, süreç takibi ve şeffaflığı gibi konularda dergiye fayda sağlayan Dergipark'ın kullanıma açılması ve ilahiyat alanındaki akademik dergilerin neredeyse tamamının bu platformda yayın faaliyetlerini devam ettirmesidir.

2020 yılında TÜBİTAK tarafından, dizine yeni eklenen dergilerin isimleri henüz açıklanmadığı için 2018 ve 2019 yıllarında taranan dergi sayısı 48 olarak saptanmıştır. Ancak 2020 yılının ortalarında açıklanacak ve dizinde yer alacak dergilerle birlikte 2019'a ait istatistikte de önceki yıllarda olduğu gibi bir artış gözlemlenmek sürpriz olmayacaktır.

TR Dizin'in yanı sıra ilahiyat alanında yayın hayatına başlayan hemen her derginin kolaylıkla yer aldığı İslâmî Araştırmalar Veri Tabanı (İSAM), Sosyal Bilimler Atf Dizini (SOBİAD), İlahiyat Atf Dizini (DAVET) gibi dizinler de mevcuttur. Ancak bu dizinlerde yer almanın, editör ekibi veya yazar açısından sürece etki eden bir faktör olmamasından hareketle mevzu bahis veri tabanlarına ait istatistiklerin araştırma dışında tutulmasının daha uygun olacağı düşünülmüştür.

Ulusal dizinlerin yanı sıra bazı ilahiyat dergilerinin yer aldığı uluslararası dizinler de vardır. Bu noktada çalışmaya dâhil edilenler, yukarıda da zikredildiği gibi ilgili dizinde yer almak için yalnızca başvurunun yeterli olduğu dizinler değil, belli yayın ilkelerini, şartları, atf oranını veya etki faktörünü göz önünde bulunduran uluslararası dizinlerdir. Bunlar arasından çalışmamızda yer verilen dizinler şunlardır (Tablo 1): ESCI, EBSCO, Index Islamicus, Scopus ve ATLA Religion Database.

⁸ <https://trdizin.gov.tr/about>, (20 Mart 2020).

⁹ <http://www.uak.gov.tr/?q=node/68>, (20 Mart 2020).

¹⁰ <https://trdizin.gov.tr/statistics/listAcceptedJournals.xhtml>, (20 Mart 2020).

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

	ESCI	EBSCO	INDEX ISLAMICUS	SCOPUS	ATLA RELIGION
Cumhuriyet İla. Dergisi	+	+	+	+	+
Bilimname	+	+	+	-	+
İlahiyat Tetkikleri Dergisi	+	+	+	-	+
İlahiyat Studies	+	+	+	+	-
Hitit Üni. İla. Fak. Dergisi	+	+	-	-	-
Sakarya Üni. İla. Dergisi	+	+	-	-	+
Nazariyat	+	+	+	-	+
Din Bilim. Aka. Ar. Der.	+	+	-	-	-
Darulfunun İlahiyat	-	+	+	-	-
Marmara İlahiyat Dergisi	-	+	-	-	-
Ankara İlahiyat Dergisi	-	-	+	-	-
Toplam	8	10	7	2	5

Tablo 1. Uluslararası dizinlerde yer alan ilahiyat dergileri

Yapılan yeni yayınları ve araştırmaları bilim dünyasında daha fazla kişinin istifadesine sunmak akademik dergilerin birincil vazifelerindedir. Nitekim kaliteli ve ilkeli bir yayın politikasıyla uluslararası standartlarda bir dergi olmak ve daha iyi dizinlerde yer almak, editöryal ekiplerin temel motivasyonları arasındadır. Birçok ilahiyat dergisinin de vizyonunu büyük ölçüde belirleyen bu durumu rakamlara dökmek amacıyla hazırlanan Tablo 1'e baktığımızda nispeten daha üst seviyede yer alan ESCI'da 8 ilahiyat dergisinin yer aldığı görülmektedir. Ayrıca Index Islamicus'ta 7, ATLA Religion Database'de 5, EBSCO'da 10, Scopus'da ise 2 dergi yer almaktadır.

Ülkemiz ilahiyat dergileri bağlamında SCI, SSCI ve AHCI gibi dizinlerde yer alan şuan için herhangi bir ilahiyat dergisi bulunmamaktadır. ISI'ya giren bu dizinlerin dergi seçiminde pek çok faktör rol oynamaktadır. Örneğin dergilerin almış olduğu atf düzeyi, hem bu dizinlere başvuru ve kabul sürecinde hem de bu dizinlerden çıkarılma sürecinde önemli bir kriterdir.¹¹

¹¹ Umut Al, *Türkiye'nin Bilimsel Yayın Politikası: Atf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir*

Ülkemizde uygulanan mevcut akademik yükselme ve teşvik kriterleri, araştırmacının yayını için dergi arama sürecini manipüle etmektedir. Akademik bir dergi için ulusal ölçekte TR Dizin’de, uluslararası ölçekte yukarıda zikredilen diğer dizinlerde yer almak pek çok açıdan dergicilik faaliyetini etkilemektedir. Süreç içerisinde bir dizinde taranmak bazen editöryal ekibin ve derginin faydasına sayılabilecek şekilde ilerlerken kimi zaman bu durum dizinde yer almayan diğer dergiler açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. İlerleyen bölümde bu sürece etki eden unsurlar *olumlu* ve *olumsuz* olmak üzere iki ayrı başlık altında tartışılacaktır.

2. Dizinlenme Sürecine Dair İzlenimler

2.1. Olumlu İzlenimler

Yayın hayatına başlayan akademik bir dergi, öncelikle alanında iyi çalışmalar yayınlarak kaliteli bir dergi olma yolunda uğraş verir. Sürecin devamı olarak ikinci basamak, ulusal dizinlerde (TR Dizin vb.) yer almak için belli şartları yerine getirmektir. Bu şartlar sağlanırsa uluslararası önemli dizinlere başvuru ve kabul sürecinin de hızlanacağı ve kolaylaşacağı aşikârdır. Örneğin birçok iyi dizin, bir derginin yayın politikasında sınırlarının belirlenmiş olmasını ister. Ayrıca editör kurulunun farklı üniversitelerden akademisyenlerin katılımıyla oluşturulması, ismi geçenlerin dergide aktif olması ve belli sayıda kadın akademisyen barındırması editör kurulunun sağlıklı şekilde dağılımı gibi dergilerden makul istekleri vardır. Bunların yanı sıra makale ve yazar künye bilgileri, telif hakkı, anahtar kelimeler gibi unsurların standardizasyonu ve derginin yayın takviminin sıkı takibi, akademik dergiciliği olumlu etkileyen önemli faktörlerdir.¹² Değinilmesi gereken bir diğer önemli husus hakemlik süreçleridir. Şöyle ki dizinlerin dergilerden talep ettiği çift taraflı kör hakemlik sistemi, makalenin alanda uzman en az iki hakeme gönderilmesi ve hakem raporlarının detaylı olması vb. hususlar editöryal sürece ve yayıncılık kalitesine doğrudan etki etmektedir.¹³

Yaklaşım, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2008.

¹² <https://trdizin.gov.tr/about#applicationAndCriteria>, (20 Mart 2020).

¹³ Ramazan Gözen, “Dergilerin Kalite Güvencesi Olarak Hakemlik ve Bazı Sorunlar”, *Ulusal Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Kurultayı*, Ankara 2010, <https://docplayer.biz.tr/amp/21309-Dergilerin-kalite-guvenesi-olarak-hakemlik-ve-bazi-sorunlar-ramazan-gozen.html>, (20 Mart 2020).

Uluslararası dizinlerin akademik dergiciliği olumlu yönde etkilediği gözlemlenen bir diğer konu başlığı atf düzeyidir. Söz konusu dizinler için olmazsa olmaz şart İngilizce yayındır. İngilizce yayın yapan bir derginin uluslararası camiadan atf alma olasılığı daha yüksektir. Bu durum derginin etki faktörüne (impact factor) de yansyarak dergiler arasında daha iyi bir konumda ve daha iyi dizinlerde yer almasına kapı aralamaktadır.¹⁴ Öte yandan söz konusu dizinler açısından bir kere kabul sürekli kabul olmadığından dizinde devamlılığın sağlanması derginin sürekli teyakkuz halinde olmasını, buna bağlı olarak editöryal ekibin dinamik ve faal olmasını gerektirir.

Yukarıda zikredilen hususlardan hareketle dizinlenme sürecini basitten karmaşığa, kolaydan zora giden bir piramit gibi düşünecek olursak her bir dizin bir üst dizin için önemli bir ilk adım veya sıçrama tahtasıdır. Bu yönüyle ulusal ve uluslararası dizinlerde yer almak için ilkeli bir yayıncılık politikasına sahip olmak olmazsa olmazdır. Tüm yönleriyle dizinlenme süreci, sürdürülebilir nitelikli akademik dergicilik açısından tetikleyici unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. Olumsuz İzlenimler

Dizinleme serüveninin akademik dergiler açısından olumlu etkileri olduğu kadar hem süreci yaşayan derginin hem de henüz dizinde yer alamamış diğer dergilerin yayın faaliyetlerini olumsuz etkilediği bazı noktalar vardır.

Ülkemizde uygulanan mevcut akademik yükselme ve teşvik kriterlerinin, bir akademisyenin yayını için dergi arama sürecini manipüle ettiğini söylemek mümkündür. Büyük bir emek vererek ortaya koyduğu çalışması için iyi bir dergi seçmek her araştırmacının hakkıdır¹⁵ ancak bahsi geçen kriterler¹⁶, yayın hayatına başlayan ve henüz herhangi bir dizinde yer almayan dergiler için bir mağduriyet oluşturmaktadır. Dahası kimi dergiler, belki en az o dizinlerde yer alan diğer dergiler kalitesinde bir yayıncılık politikasına sahip olsa da herhangi bir dizinde yer almamak, dergiye gelen makale sayısını ciddi oranda etkilemektedir.

¹⁴ Özlem Tok, *Türkiye’de Üniversitelerin Akademik Yayın Performansı (2014-2017)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2018, 16.

¹⁵ Mustafa Hamurcu - Tamer Eren, “Science Citation Index (SCI) Kapsamında Dergi Seçimi için Analitik Ağ Süreci Yönteminin Kullanılması” *Harran Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, 02, Şanlıurfa 2017.

¹⁶ <http://www.uak.gov.tr/?q=node/68>, (20 Mart 2020).

Aşağıda Tablo 2’de yakın zamanda TR Dizin’de dizinlenmeye başlayan ilahiyat dergilerine ve bu dergilere gelen araştırma makalelerine yönelik istatistiklere yer verilmiştir. Tablo oluşturulurken daha sağlıklı veriler elde etmek adına bazı ölçütler göz önünde bulundurulmuştur. Öncelikle doçentlik ve akademik teşvik kriterlerinin köklü şekilde değişmesi nedeniyle son yıllarda (2017-2018) TR Dizin’e giren dergilerin dizinde *yer almadan önce* ve *yer aldıktan hemen sonraki bir yıl* içerisinde yayınladıkları *araştırma makaleleri* istatistiğe dâhil edilmiştir. Ayrıca söz konusu dergileri seçerken daha doğru sonuçlar elde etmek adına *yılda iki sayı çıkarma* şartı aranmıştır. Yılda iki sayıdan daha fazla yayın yapan dergiler tabloya dâhil edilmemiştir. Araştırma makalelerinin dikkate alınmasının sebebi ise çeviri, kitap ve bilimsel toplantı değerlendirmesi gibi yayın türlerine göre daha fazla puan getirmesi nedeniyle. Ya da diğer bir deyişle bir akademisyenin dergi seçerken özellikle araştırma makalesi için daha seçici olacağı düşünülmüştür. Bu ölçütlere göre ilahiyat alanında akademik yayın yapan altı dergi belirlenmiş ve bu dergilerle ilgili bilgilere ulaşılmıştır.

DERGİ ADI / DİZİNLENME SÜRECİ	TR DİZİN ÖNCESİ	TOPLAM	TR DİZİN SONRASI	TOPLAM
Abant İzzet Baysal Üni. İla. Fak. Der.	8+10	18	10+15	25
Recep Tayyip Erdoğan Üni. İla. Fak. Der.	8+3	11	13+16	29
Amasya İlahiyat Dergisi	12+12	24	14+19	33
Bozok Üniversitesi İla. Fak. Der.	12+6	18	12+13	25
Bülent Ecevit Üniversitesi İla. Fak. Der.	6+7	13	8+8	16
Kilis 7 Aralık Üniversitesi İla. Fak. Der.	9+9	18	12+23	35

Tablo 2. TR Dizin’de yer almadan önce ve yer aldıktan sonra bazı İlahiyat dergilerine gelen makale sayıları

Tablo 2’ye baktığımızda dergilerin TR Dizin’de taranmadan önceki ve

sonraki bir yıl içerisinde yayınladıkları toplam makale sayısındaki bariz fark göze çarpmaktadır. Dolayısıyla Üniversiteler Arası Kurul'un (ÜAK) doçentlik kriterlerini¹⁷ göz önünde bulunduran bir akademisyen tabii olarak TR Dizin'de yer alan bir dergiye yönelmekte, ancak büyük ölçekte bu durum, yayın hayatına yeni başlayan veya henüz bu dizinde yer almayan birçok dergiyi olumsuz etkilemektedir. Buradaki fark yalnız niceliksel değil, dergilere gelen makalelerin niteliğiyle de doğrudan alakalıdır.

Ne var ki ortaya çıkan bu tablo, dergilerin bir dizinde taranıp taranmamasının ötesinde editöryal süreci sekteye uğratan ciddi sıkıntılara gebedir. Örneğin yayınlanacak bir sonraki sayı için dergisine yeterli nicelik ve nitelikte makale gelmeyen bir editör, kimi zaman görev yaptığı fakülte'deki kimi zaman da farklı fakültelerde görev yapan meslektaşlarından “ısmarlama/sipariş” yayın talebinde bulunmaktadır. Ancak bu şekilde dergiye gönderilen bir makalenin hakemlik sürecinin ne kadar ilkeli ve objektif bir şekilde işletilebileceği konusunda kafalarda soru işareti oluşmaktadır. Zira akademik dergicilik “hatır-gönül” ilişkisinin çok ötesinde ciddi bir uğraştır. Dahası bu tarz durumlarda süreç burada sonlandırılmamaktadır. İlgili dergide (bir dizinde yer almayan haliyle) daha önce yayın yaparak meslektaşının yayın talebini kırmayan bir araştırmacı, derginin ilerleyen süreçte bir dizinde taranmaya başlamasıyla birlikte aynı hassasiyeti editörden beklemektedir. Artık çalışmasını hızlı bir şekilde yayın sürecine dâhil etmek isteyen taraf yazardır ve editörün “vefa borcunu” ödemesi gerekmektedir. Bu noktada da yine hakemlik süreci manipüle edilerek kaliteli ve ilkeli yayın anlayışı sekteye uğratılmaktadır.

İkinci olarak değinilmesi gereken olumsuz tecrübe, uluslararası dizinlerde yer almak için gerekli olan İngilizce yayınlarla ilgilidir. Yukarıda Tablo 1'de yer alan uluslararası dizinlerde yer almak için her sayıda en azından bir veya birkaç tane İngilizce yayın yapma şartı aranmaktadır. Mevcut ÜAK doçentlik ve teşvik kriterleri göz önünde bulundurulduğunda araştırmacının daha fazla emek harçayarak hazırladığı İngilizce yayını için herhangi bir dizinde yer almayan dergiyi seçmesi pek ihtimal dâhilinde değildir. Bu durumda editör, inisiyatif kullanarak belirlediği bazı Türkçe makaleleri ücreti karşılığında çevirmenler vasıtasıyla İngilizce'ye tercüme ettirmektedir. Büyük ve kurumsallaşmış üniversite ve fakülteler açısından bu durumun bir şekilde işin üstesinden gelinirken yeni kurulmuş fakülteler ve dergiler açısından mesele o kadar da kolay değildir. Nitekim aka-

¹⁷ <http://www.uak.gov.tr/?q=node/68>, (20 Mart 2020).

demik dergicilik bir ekip işidir.¹⁸ Editöryal ekip kurmanın ve sistemli bir ilerleşişin nispeten güç olduğu taşralarda, maddi olarak veya teşvik puanı açısından kişiye hiçbir getiri sağlamayan ve gönüllülük esasına dayalı editörlük görevinin yükümlülüğü ve iş yükü iki katına çıkmaktadır. Kurumların Türkçe yayınların İngilizce'ye tercümesi için bir ödeneği olmadığı da hesaba katıldığında bu durum birçok dergi için kısır bir döngü halini almaktadır.

İlahiyat dergilerinin dizinlenme sürecine dair gözlemlenen üçüncü olumsuz durum da Tablo 1'de yer alan dizinlerin YÖKSİS'te bir karşılığının olmaması durumudur. Örneğin şuan için ilahiyat dergilerinin tarandığı en iyi dizin olarak niteleyebileceğimiz ESCI'nın teşvik sisteminde bir karşılığının olmaması, bu dizinlerde yer almak için büyük uğraş vermiş dergiler ve bu dergilerde yayın yapmak için çabalayan yazarlar açısından trajik bir hadisedir. Hatta teşvik açısından baktığımızda, taranmanın nispeten daha kolay olduğu Index Islamicus ve EBSCO gibi ÜAK tarafından da tanınmış alan dizinlerinde¹⁹ yer alan bir dergide araştırma makalesi yayınlamak 7,5 puana karşılık geliyorken ESCI'da yer alan dergide yapılan bir yayın 6 puan getirmektedir. Ancak ÜAK doçentlik kriterlerinde tam tersi bir durum söz konusudur. Alan dizinlerinde yayın yapmak 10 puana, ESCI'nın dâhil edilebileceği (ki bu noktada başka dâhil edilebilecek bir başlık kalmıyor) “diğer uluslararası alan endekslerinde” yayın yapmak ise 15 puana karşılık gelmektedir. Bu iki durum arasında bir çarpıklık olduğu aşikârdır. YÖKSİS ve ÜAK arasında dizinler bağlamında gözlenen bu muğlaklık ve karışıklık, dergilerin dizinlenme uğraşına ve akademisyenlerin dergi seçimine dolaylı da olsa etki etmektedir.

Dizinlere girebilmenin ve o dizinlerde kalıcı olmanın en önemli unsuru derginin etki faktörüdür. Dergide yer alan makalelere yapılan atıflar arttıkça derginin etki faktörü de artmaktadır. Bu durumda dergicilik faaliyetini olumsuz etkileyen atıf manipülasyonu problemiyle karşılaşılmaktadır. Bazı dergiler yazarlardan zoraki atıf (coercive citation) talep ederek dergilerinin atıf oranını yükseltmekte ve yayın sürecini manipüle etmektedir.²⁰ TÜBİTAK tarafından

¹⁸ Hakan Gülerce, *Sosyal Bilimlerin Gelişmesinde Editörlüğün Rolü ve Akademik Dergi Editörleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012), 51-52.

¹⁹ http://www.uak.gov.tr/temelalan/TA_Tablo6_2020M_10032020.pdf, (20 Mart 2020).

²⁰ Zehra Taşkın, *İçerik Tabanlı Atıf Analizi Modeli Tasarımı: Türkçe Atıflar İçin Metin Kategorizasyonuna Dayalı Bir Uygulama*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,

desteklenerek, iki ayrı başvuruda toplamda 200.000 TL'ye yakın bir teşvik alan ve Web of Science'ta dizinlenen *Energy Education Science and Technology* dergisinin yaşadığı tecrübe örnek olması açısından önemlidir. Derginin kendine atıf oranının (self citation) %94 olmasından şüphelenen yetkililer dergide yapılan yayınları incelenmiş ve bu yayınların büyük bir kısmının aslında aynı dergiden ya da aynı editörün yönettiği kardeş dergiden yapıldığını saptamış ve dergi dizinden çıkarılmıştır.²¹

Ulusal ve uluslararası birçok üniversite ve kurumun değerlendirme ve atama kriterleri noktasında sosyal bilimler ile tıp ve fen bilimleri gibi alanlarda yayın yapan araştırmacıyı aynı kulvarda görmesi, araştırmacıların motivasyonunu etkileyen bir diğer olumsuz unsur olarak karşımıza çıkar. Sosyal bilimlerde daha az ve derinlikli yayınlar söz konusuysen bahsi geçen diğer alanlarda daha hızlı, kısa ve pratik çalışmalar karşımıza çıkmaktadır. Bunlara ek olarak tıp alanında araştırma yapan birinin makalesini yayınlamak için SCI'da dergi bulması dergi sayısının fazlalığı vb. etkenlerden dolayı daha kolaydır. Özellikle Türkiye'de ilahiyat alanında araştırma yapan bir akademisyenin makalesini yayınlamak için SCI, SSCI ve AHCI gibi dizinlerde yer alan bir dergi bulması söz konusu değildir. Diziner bağlamında farklı alanlara yönelik bu toptancı yaklaşım hem akademik dergicilik hem de değerlendirme ve kalite ölçüleri açısından sağlıklı bir tutum değildir.

Sonuç ve Öneriler

İlahiyat dergileri bağlamında dizinlenme sürecine dair izlenimlerin aktarılmaya çalışıldığı bu çalışmada önce ilahiyat dergilerinin yer aldığı ulusal ve uluslararası dizinlere değinilmiştir. Buna göre ulusal ölçekte en iyi dizin olarak nitelendirilebilecek TR Dizin'de 48 ilahiyat dergisi taranmaktadır. Ayrıca uluslararası düzeyde ise ESCI'da 8 Index Islamicus'ta 7, ATLA Religion Database'de 4, ESBCO'da 10, Scopus'da ise 2 ilahiyat dergisi yer almaktadır.

Genelde sosyal bilimler özelde ise ilahiyat dergileri bağlamında, dizinlere başvuru ve dizinlerde yer alma süreçlerinin dergi odak ve kapsamının net olması, etik ilkelerin göz önünde bulundurulması, standardizasyon, hakemlik süreçleri ve yayın takvimine riayet gibi dergicilik faaliyetine olumlu birçok

---

Doktora Tezi, Ankara 2017, 3.

²¹ Umut Al - İrem Soydal, "Dergi Kendine Atfının Etkisi : Energy Education Science and Technology Örneği", *Türk Kütüphaneciliği*, 26/4, Ankara 2012.

etkisi vardır. Ulusal ve uluslararası dizinlerin dergiler için öne sürdüğü şartlar, kaliteli akademik yayıncılığı teşvik eden önemli unsurlardır. Ancak dizinlerde yer alma(ma)k yayın hayatına devam eden ve herhangi bir dizinde taranmayan diğer dergiler açısından farklı şekilde tecrübe edilebilmektedir. Bu dergilere gönderilen makaleler incelendiğinde hem nicelik hem de nitelik bağlamında ciddi farklar gözlenmiştir. Bu gibi durumlarda dezavantajlı konumda olan dergiler bunu aşabilmek için atıf manipülasyonu gibi farklı arayışlara girmekte ve hakemlik süreci vb. editöryal eylemler bunlardan zarar görmektedir.

Sonuç olarak ilgili alan yazın da dikkate alınarak yapılan gözlemler sonucunda şu önerilerde bulunulabilir: Akademik yükselme, değerlendirme ve teşvik sistemlerine yönelik geliştirilen puanlama sistemi alan temelli yürütülebilir. Geliştirilecek yeni bibliyometrik ve bilimetric hesaplama araçları disiplinler arasında yaşanan adaletsizliğin önüne geçebilir ve bundan sonra oluşacak mağduriyetleri giderebilir. Bu sayede özellikle sosyal bilimler alanında faaliyetlerini sürdüren akademik dergilerin dizinlere ve makalelere muhtaç bırakılması önenebilir. Bu noktada değerlendirme, teşvik ve atama kriterlerinin yeniden düşünülmesi ve tartışmaya açılması ve hatta bazı köklü değişiklikler yapılması elzemdir. Çözüm öncelikle karar mercilerinde, yöneticilerde ve ilgili alanda uzman bibliyometristlerdedir.

Kaynakça

AL, Umut, *Türkiye'nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.

AL, Umut - SOYDAL, İrem, “Dergi Kendine Atfının Etkisi : Energy Education Science and Technology Örneği”, *Türk Kütüphaneciliği*, Cilt: 26, Sayı: 4 Ankara 2012, 699–714.

AL, Umut - TONTA, Yaşar, “Atıf Analizi: Hacettepe Üniversitesi Kütüphanecilik Bölümü Tezlerinde Atıf Yapılan Kaynaklar”, *Bilgi Dünyası* Cilt: 5, Sayı: 1, Ankara 2004, 19–47.

ASAN, Ahmet, “Uluslararası Bilimsel Dergi İndeksleri, Önemleri ve Türkiye Kaynaklı Dergilerin Durumu: Bölüm 1: Bilimsel Dergi İndeksleri”, *Acta Medica Alanya*, Cilt: 1, Sayı: 1, Alanya 2017, 33–42.

GÖZEN, Ramazan, “Dergilerin Kalite Güvencesi Olarak Hakemlik ve Bazı Sorunlar”, *5. Ulusal Sosyal Bilimlerde Süreli Yayıncılık Kurultayı*, An-

kara, 2010, <https://docplayer.biz.tr/amp/21309-Dergilerin-kalite-guvencesi-olarak-hakemlik-ve-bazi-sorunlar-ramazan-gozen.html>, 20.03.2020.

GÜLERCE, Hakan, *Sosyal Bilimlerin Gelişmesinde Editörlüğün Rolü ve Akademik Dergi Editörleri Üzerine Sosyolojik Bir İnceleme*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

HAMURCU, Mustafa - EREN, Tamer, “Science Citation Index (SCI) Kapsamında Dergi Seçimi İçin Analitik Ağ Süreci Yönteminin Kullanılması”, *Harran Üniversitesi Mühendislik Dergisi*, Sayı: 02, Şanlıurfa 2017, 54–70.

JINHA, Arif, “Article 50 Million: An Estimate of the Number of Scholarly Articles in Existence”, *Learned Publishing*, Cilt: 23, Sayı: 3, İngiltere 2010, 258–263.

KARADENİZ, İrfan, “ULAKBİM TR Dizin Ulusal Akademik Yayıncılık Sempozyumu İzlenimleri”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 6, Rize 2017, 325–335.

ÖZDEMİR, Azime Nehir - ALPAYDIN, Yusuf, “Yükseköğretim Kurumlarında Akademik Yayıncılık: Üniversite Dergilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, *Yükseköğretim Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 1, İstanbul 2018, 9–22.

Tabanlıoğlu, Sibel. “TR Dizin Süreçleri.” *TR Dizin Editör Çalıştayı*. 2016. <https://trdizin.gov.tr/presentation#socialSciencesDB>, 20.03.2020

TAŞKIN, Zehra, *İçerik Tabanlı Atıf Analizi Modeli Tasarımı: Türkçe Atıflar İçin Metin Kategorizasyonuna Dayalı Bir Uygulama*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara 2017.

TOK, Özlem, *Türkiye’de Üniversitelerin Akademik Yayın Performansı (2014-2017)*. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2018.

<https://www.isnadsistemi.org/kullananlar>, 20.02.2020.

<http://www.uak.gov.tr/?q=node/68>, 20.02.2020.

http://www.uak.gov.tr/temelalan/TA_Tablo6_2020M_10032020.pdf, 20.02.2020.

<https://trdizin.gov.tr/about>, 20.02.2020.

<https://trdizin.gov.tr/about#applicationAndCriterias>, 20.02.2020.

<https://trdizin.gov.tr/statistics/listAcceptedJournals.xhtml>, 20.02.2020.

Impressions on the Indexing Process in Academic Journalism in the Context of Theology Journals

Abstract

One of the most important elements of academic journalism is the application to the indexes and indexing process. As the number of the indexes of a refereed journal increases, the national and international recognition of the journal increases, so researchers can reach the publications more easily. Therefore, almost every journal pays attention to certain issues in the light of the principles that these indexes require. However, different factors that are ignored at this stage also play a determining role in the process and accordingly, the editorial team may have to overcome various difficulties. In this study, some information about the general situation of the journals in theology field was presented in the context of the indexes they have been scanned. Later, the issues regarding the application process to national and international indexes, both positive and negative effects of this process on the academic journalism were discussed.

Keywords

Social Sciences, Academic Journalism, Indexing, Indexing Process, Theology Journals.

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

40
2019
GÜZ

41
2019
BAHAR

2019
GÜZ

4. OTURUM

“Sosyal Bilimler Dergilerinin Durumu - İntihal”

Durmuş Hocaoğlu Salonu
15.00-16.00

Oturum Başkanı

▪ **Prof. Dr. Davut HUT**

Konuşmacılar

▪ **Prof. Dr. Mehmet AÇA**

Türkiye’de Sosyal Bilimler Alanında Akademik Dergi Çıkarmanın
Zorluklarına Dair

▪ **Doç. Dr. Ahmet KOÇAK**

Uluslararası Bilimsel Nitelikte Dergi Yayıncılığında Türk Akademik Dergilerinin
Konumu: Sosyal Bilimler Alan Örneği

▪ **Doç. Dr. Emine DİNGEÇ**

“Diğerinin Nesnesi Benimdir”: İntihal Üzerine...

Türkiye'de Sosyal Bilimler Alanında Akademik Dergi Çıkarmanın Zorluklarına Dair

■ Mehmet AÇA*

ÖZET

Akademisyenlerin, ders verme ve bilimsel çalışma yapmanın dışında, bilgiyi tartışmak ve yaymak amaçlı akademik dergi yayınlama ve sempozyum düzenleme gibi görevleri de vardır. Türkiye'deki bilimsel dergilerin neredeyse tamamı akademisyenlerin editörlüğünde yayımlanırken sempozyumlar da yine onların öncülüğünde düzenlenmektedir. Bu zorunluluk, özellikle de dergi editörlüğü yapan akademisyenlere büyük yükler getirmektedir. Türkiye'de sosyal bilimler alanında dergi yayımlamak editör, yazar, hakem, kurum ve dizin kaynaklı sorunlarla uğraşmak ve bunlara çözüm bulmak anlamına da gelmektedir.

Bu yazıda, Türkiye'de sosyal bilimler alanında akademik dergi yayınlamanın zorlukları ya da sorunları editör, yazar, hakem, kurum ve dizin odaklı bir şekilde ele alınmıştır. Yazı, sorunların genellikle yazar ve kurum kaynaklı olduğunu tespit etmiş, bu yönde çözüm önerileri de sunmuştur. Dergi editörlerini zorlayan sorunların başında, yazarların kuralsız tutum ya da beklentileri ile yağmacı/predatör dergi tanımının tam olarak yapılmamasının geldiği de

---

* Prof. Dr., Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Motif Akademi Halkbilimi Dergisi Editörü mehmet.aca@marmara.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0003-3132-4086>)

görülmüştür. Yazıda, akademik dergi yayımlananın sorunlarının, yazarların sabırlı ve anlayışlı; hakemlerin özverili; kurumların ise daha anlayışlı ve yardımcı olmaları ile çözülebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Akademik dergi, sosyal bilimler, editör, etik kurul, dizin.

Giriş

Bu yazıda, sosyal bilimler alanındaki akademik dergilerin sorunlarını editör, yazar, hakem, TÜBİTAK, ÜAK, ulusal ve uluslararası indeks beklentileri, YÖK'ün akademik teşvik odaklı beklentileri ile üniversitelerin araştırma üniversitesi olma odaklı beklentileri çerçevesinde dile getireceğim. Yazıda, sadece sorunları dile getirmekle yetinmeyecek, bazı çözüm önerileri de sunacağım.

Her şeyden önce Türkiye'de sosyal bilimler alanında yayımlanan akademik dergilerin büyük bir bölümünün, akademisyen olarak görev yapan editörler ya da editör heyetleri tarafından yayımlandığını belirtmek isterim. Bilimsel perspektife ve yaşam tarzına sahip bir akademisyenin lisans ve lisansüstü düzeylerde dersler yürütmek, idari görev ve sorumlulukları yerine getirmek, kendilerine gelen akademik tez, atama ve yükseltme raporlama taleplerine cevap vermek, bilimsel araştırma ve yayın yapmak şeklinde sıralanabilecek geniş faaliyet alanları ilgililerinin malumudur. Bu yoğun çalışma temposu içinde akademik sorumluluğun bir başka modeli olan editörlük görevlerini büyük fedakarlıklar sergileyerek yürütmeye çalışan bilim insanları, çoğu zaman tam zamanlı olarak editöryal sorumluluklarını yerine getirmek durumunda kalmaktadırlar. Dergilerin bilimsel geçerliliklerinin ve tanınırlıklarının yaygınlaştırılması yolunda ulusal ve evrensel bilimsel kriterleri sağlama gayretinde olan editörler, bilimsel yayın kriterlerinin ulusal düzeyde sık aralıklarla güncellenmesi nedeniyle yoğun bir revizyon mesaisine girmektedirler. Bahse konu kriter güncellemelerinin uluslararası kalite ve geçerlilik ölçüleri gereğince gerçekleştirildiğine şüphe yoktur. Ancak kısıtlı zaman ve kadro ile diğer tüm görevlerinden ayırdığı zamanlara sığdırmaya çalıştığı editörlük görevlerini sık aralıklı yapısal revizyonlara ayırmak, çalışmaların bilimsel içeriklerinin ve objektif değerlendirme süreçlerinin öncelikli konulardan uzaklaşmak anlamına gelmektedir.

Daha önce Fen ve Tıp bilimleri gibi alanlarda yapılan bilimsel çalışma ve projeler için talep edilen “Etik Kurul Onayı”, 2015 yılından sonra sosyal bilim alanlarında (sosyoloji, halkbilimi, antropoloji vb.) anket, mülakat, gözlem gibi nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilen alan araştırmalarından ulaşılabilecek verilere odaklanan bilimsel araştırma projeleri için de talep edilmeye başlanmıştır.¹ Kişisel hakların ve verilerin korunması odağında

---

¹ TÜBİTAK ULAKBİM, dergi editörlerine gönderdiği bildirimde, bundan sonra TR Dizin’de olan ya da TR Dizin izleme sürecinde olan dergiler için bazı yeni etik kuralları zorunlu kılmıştır. TÜBİTAK ULAKBİM’in getirdiği bazı yeni etik kurallar şöyledir:

Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir.

·Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar

·İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,

·İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,

·Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,

·Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar,

Ayrıca;

·Olgu sunumlarında “Aydınlatılmış onam formu”nun alındığının belirtilmesi,

·Başkalarına ait ölçek, anket, fotoğrafların kullanımı için sahiplerinden izin alınması ve belirtilmesi,

·Kullanılan fikir ve sanat eserleri için telif hakları düzenlemelerine uyulduğunun belirtilmesi

2020 yılı öncesi araştırma verileri kullanılmış, yüksek lisans/doktora çalışmalarından üretilmiş (makalede belirtilmelidir), bir önceki yıl dergiye yayın başvurusunda bulunulmuş, kabul edilmiş ama henüz yayımlanmamış makaleler için geriye dönük etik kurul izni gerekmemektedir.

Üniversite mensubu olmayan araştırmacılar da bölgelerinde bulunan Etik Kurul'lara başvurabilmektedir.

Ayrıca;

·Dergiler “Yayın Etiği”, “Araştırma Etiği” ve “Yasal/Özel izin belgesi alınması” ile ilgili kurallara uyduğunu uluslararası standartlara atıf yaparak, hem web sayfasında hem de basılı dergide her biri için ayrı başlık açarak belirtmelidir.

·Dergilerde yayın etiğine uygunluk konusu sadece yazarların sorumluluğuna bırakılmamalı, dergi yayın etiği konusunda izleneceği yolu açık olarak tanımlanmış olmalıdır.

·Dergilerde yayımlanacak makalelerde etik kurul izni ve/veya yasal/özel izin alınmasının gerekip gerekmediği makalede belirtilmiş olmalıdır. Eğer bu izinlerin alınması gerekli

gerçekleştirilen bu tasarrufun 2020 yılı başı itibariyle kapsamı genişletilmiş, benzer yöntemlerle hazırlanacak bilimsel tez ve makaleler için de Etik Kurul Onayı istenir olmuştur. Sebepleri ve hedefleri itibariyle desteklediğimiz bu son uygulama, başvuru sahiplerinin etik kurul başvurularını değerlendirecek kurulların yapısal özellikleri ve işleyişleri açısından sorunlara gebe dir. Üniversiteler bünyesinde kurulan ve akademisyenlerden oluşan Etik Kurulların iş yükünün misliyle artacağı, kurullarda görev alanların diğer iş ve görev yüklerinden ötürü kurula sunulan taleplere bilimsel ve objektif bir bakış açısı ile yaklaşp yaklaşmayacakları meçhuldür.

Süreç, -eğer herhangi bir yeni düzenleme yapılmaz ise- araştırma verilerini sahadan elde etmek zorunda olan araştırmacı ya da yazarlar için şu şekilde işleyecektir:

Varsayalım ki, saha çalışmalarına dayalı bir makale hazırlamak istediniz. Artık ses kayıt cihazı ve fotoğraf makinesini alıp doğrudan sahaya çıkamayacaksınız. Önce ülkemiz üniversitelerinde bulunan Etik Kurullara başvuru yapmanız gerekmektedir. Personel, öğrenci, dışarıdan araştırmacı ayırımı yapılmaksızın herkes saha çalışmasın öncesi Etik Kurullara başvurmak zorundadır. Her üniversitenin etik kurulları farklı belgeler/şartlar talep etse de aşağı yukarı şunları yapmanız gerekecektir:

a. Çalışmanın amacı, kapsamı, katılımcı sayısı ve nitelikleri, mülakat soruları, veri toplama ve analiz yöntemini içeren “Araştırma Bilgi Formu”nu dolduracaksınız (Yaklaşık 3-4 sayfadan oluşmaktadır).

b. “Etik Değerlendirme Formu” denilen ve 10 ile 20 soru arasında değişen sorulara ayrıntılı cevap vereceğiniz bir formu dolduracaksınız (Saha verilerini nasıl saklayacaksınız, özel bilgiler için önlemleriniz nelerdir, gönüllülük ilkesi hakkında kaynak kişiden onayı nasıl alacaksınız vd.).

c. “Taahhütname” hazırlayacaksınız. Bu belgede çeşitli hususlarda taahhüt vereceksiniz.

ç. “Başvuru Formu” dolduracaksınız.

Başvuru yaptıktan sonra Etik Kurul üyelerinin toplanması için 2-3 ay bekleme süreniz olacaktır. Bu kurullarda alanınızla ilgili birileri yoksa durum

---

ise, izinin hangi kurumdan, hangi tarihte ve hangi karar veya sayı numarası ile alındığı açıkça sunulmalıdır.

·Çalışma insan ve hayvan deneklerinin kullanımını gerektiriyor ise çalışmanın uluslararası deklarasyon, kılavuz vb. uygun gerçekleştirildiği beyan edilmelidir.

daha da vahim hale gelecektir. Sizin anket yapacağınız zannedip sizden örnek anket formu isteyebileceklerdir. Ayrıca onları, folklorun veri toplama yöntemleri hakkında da bilgilendirmeniz gerekebilecektir. Bu arada size, insan üzerinde tıbbi deney yapacakmışınız gibi bakmaları da ihtimal dahilindedir. Belgeleriniz eksik değilse ve yukarıdaki hususlarda doyurucu cevaplar verirseniz başvurunuzun sonucu genelde “etik kurallara uygun” olarak çıkacaktır, fakat tersi durumlar da her zaman ihtimal dahilinde olacaktır. Onaylanmış “Etik Kurul Belgesi”ni aldıktan sonra artık sahaya çıkabilirsiniz. Makalenizi dergilere gönderirken sizden işte bu belge talep edilecektir.

TÜBİTAK ULAKBİM’in bu kararı maalesef, yukarıda belirtilen süreç izlenecekse sıkıntılara yol açacaktır. Bu nedenle, makale yazımı ve yayımı için işletilecek sürecin, bilimsel araştırma projeleri için işletilen süreçten daha farklı ve daha kolay olması gerekmektedir.

Dergi editörlerinin karşılaştığı önemli sorunlardan birisi de araştırmacıların daha önceki yayınlarına dair bilim ve etik dışı tecrübeleridir. Çalışmalarını daha önce farklı dergilerde yayınlatan kimi araştırmacılar, bu yayın süreçlerinde yaşadıkları tecrübelerden ve bu tecrübeleri meşrulaştıran bakış açılarından ötürü editörlere hakem dayatmasında bulunabilmekte; bağımsız ve objektif biçimde tamamlanan değerlendirme süreçlerine bilim dışı argümanları da öne sürerek itiraz edebilmekte, editörler üzerinde baskı kurmaya çalışabilmektedirler. “Ahbap çavuş ilişkileri” içinde makale yayınlama alışkanlığından kaynaklı bu sorun devam etmektedir. Gönderiliş ve kabul tarihleri arasında birkaç hafta olduğu halde yayınlanan makalelere karşılık aylardır yayına hazır halde bekletilen yazılara dergi sayılarında yer vermeyen editör heyetleri, araştırmacı alışkanlıklarının ortaya çıkmasında etkili olan bir başka sebeptir. DergiPark çatısı altında yayın yapan dergilerin tüm süreçleri bu platform üzerinden yürütülmekte ve birim uzmanları tüm bu süreçleri takip edebilmektedirler. Dergileri tarama dizinlerine dahil etmenin temel kriterlerini sadece periyoda sadık kalma, asgari teknik koşulları yerine getirme olarak benimsediğimiz taktirde bilimsel uygunluk, değerlendirme süreci takibi, tespit edilen etik ihlallerinin takibi ve müeyyide geliştirme mekanizmaları gibi pek çok unsuru göz ardı etmiş oluruz. DergiPark platformunun kuruluş gerekçesi, sadece dergileri görünürlük temelli hosting ve domain masraflarından kurtarmak değildir. Bilimsel süreli yayınların tek bir platform altında toplanarak bilimsel ölçütlerde gelişimini destekleyerek tescillemeye odaklanan DergiPark’ın oldukça kullanışlı

veri tabanı ve sistem ara yüzü çok daha etkili ve amaca hizmet eder biçimde kullanılmalıdır.

Bazı akademik dergilerin, indeks bilgilerinde sorunlarla karşılaşmaktadır. YÖK, ÜAK ve daha özeld e üniversiteler tarafından belirlenen atama/yükselme koşullarında tasnif edilen indeks grupları dergilerin indekslerini çeşitlendirmelerini zaruri hale getirmiştir. Ancak kimi zaman kimi dergilerin ifade edilen indekste yer almadığı veya indeks gruplarının karıştırıldığı (ISI Database gibi) görülmektedir. Bazen kasten bazen de sehven ortaya çıkan bu türden tasarruflar, araştırmacıları mağdur edebilmektedir. Editörler ve araştırmacılar arasında ciddi sorunlar ortaya çıkmasına sebep olan bu türden tasarrufların ulusal akademik veri tabanı tarafından takip ve indeksleme süreçlerinde dikkate alınması zaruridir.

Yağmacı/predatör dergi konusu son iki yılda gündeme daha sık getirilmeye başlanmış, ama birkaç dergi haricinde henüz bir teşhis listesi ortaya konulmamıştır. Yağmacı dergi tanımı, başlangıçta yayın sürecinde ücret talep edilmesi ile ilişkilendirilmişken, mevcut akademik dergilerin büyük bir bölümünün zaruri sebeplerle (DOI, baskı, posta vb. giderler) ücret talep ettiklerinin anlaşılması sonucunda yeni bir yaklaşıma gidilmiştir. Bu son yaklaşımda dergilerin değerlendirme süreci başlangıcında mı yoksa yayın kararının alınmasını müteakip mi ücret talebinde bulduklarına odaklanılmıştır. Yağmacı/predatör dergi tanımı kapsamının yayın ücreti talebi dışında başka kriterlere bağlanması gerekmektedir.

ÜAK'ın doçentliğe başvuru kriterleri, üniversite rektörlüklerinin atama/yükselme kriterleri ile akademik teşvike başvuru kriterleri, yayın hayatına yeni başlamış olan ya da henüz emeklleme aşamasında olan akademik dergilerin varlıklarını sürdürmelerini giderek zorlaştırmaktadır. Bu tür dergilerin, doçentlik kriterlerini, atama/yükselme kriterleri ile akademik teşvik kriterlerini karşılayamadıkları için -burada üniversite dergilerinin atama ve yükselme kriterlerinde dikkate alındığını belirtmeliyim- nitelikli makale bulma konusunda zorlandıklarını belirtmek gerekir. YÖK'ün akademik dergilerin kalitesini ya da bilimselliğini arttırmaya dönük çabalarını desteklememek elbette mümkün değildir. Fakat bu durum, yeni akademik dergilerin yayın hayatına atılmalarını ve atılanların da varlıklarını sürdürmelerini giderek zorlaştırmakta, akademik çevreyi belli başlı dergilere neredeyse mahkûm etmektedir. Neredeyse akademisyenlerin akademik istikbalini belirler hale gelen bu tür “nitelikli” dergi-

leri yayımlayanların keyfi tutumlar sergileyebildikleri, dergilerinin “nitelikli” olma özelliklerini özellikle de genç akademisyenleri “terbiye etmek” ve “bağlılıklarını bildirmelerini sağlamak” için kullanılabildikleri gözlemlenebilmektedir. Bu nedenle YÖK, ÜAK ve Üniversite rektörlüklerinin henüz emekleme aşamasında olan akademik dergilerin varlıklarını güçlenerek sürdürebilmeleri için kimi önlemleri almaları gerekmektedir. Örneğin, bu tür dergilerde yayımlanan makaleler için kriterleri sağlayan dergilerde yayımlanan makalelere verilen puanların belli bir kısmı verilebilir.

Yukarıda da belirttiğim gibi, sosyal bilimler alanındaki dergilerin büyük bir çoğunluğu, akademisyen editörlerle hakemlerin özverileri sayesinde ayakta durmaktadır. Akademisyenlerin aynı zamanda birden fazla dergiye hakemlik yaptıkları dikkate alındığında, yüklerinin bir hayli ağır olduğu hemen anlaşılacaktır. Pek çok dergiye herhangi bir ücret almadan hakemlik yapan akademisyenlerin hiç değilse akademik teşvik başvurularında hakemlik görevlerinin karşılığını da almaları gerekmektedir.

Yukarıdaki tespit ve yorumlardan da anlaşılacağı üzere, Türkiye’deki sosyal bilimler dergileri editör, hakem, yazar, kurum ve indeks kaynaklı çeşitli sorunlarla karşı karşıyadırlar. Özellikle de yayın hayatına kısa bir süre atılmış olan akademik dergiler, çok daha ciddi sorunlarla boğuşmaktadırlar. Bilimselliği ve kaliteyi arttırmaya dönük bütün yenilik ve düzenlemeleri gerekli gören ve bu yönde alınan kararları bütün zorluklarına rağmen hızlı bir şekilde hayata geçirmeye çalışan akademik dergiler, sosyal bilimler alanında kaliteli üretimin artması, bilimsel bilginin yaygınlaşması ve çok sesliliğin sürdürülebilmesi adına bütün bu zorlukların üstesinden gelme gayreti ve kararlılığındadır. Onların bu kararlılık ve gayretleri; yazarların, okuyucuların, hakemlerin ve kurumların anlayış ve destekleri ile çok daha işlevsel sonuçlara ulaşılmasını sağlayacaktır.

A Study on the Challenges of Publishing an Academic Journal in the Field of Social Sciences in Turkey

Abstract

Apart from giving lectures and conducting scientific studies, academicians also have duties such as publishing academic journals and organizing symposiums to discuss and disseminate information. Almost all of the scientific

journals in Turkey are published by the members of the academy, and symposiums are also organized by them. But this necessity brings a heavy burden to the academicians who edit scientific journals. Publishing a journal in the field of social sciences in Turkey means having to find solutions to the problems related to authors, referees, institutions and indexes.

In this study, the challenges of publishing academic journals in social sciences in Turkey were examined by focusing on editors, authors, referees, institutions and indexes. In this study where suggestions for possible solutions are offered, it is determined that the problems are generally caused by the author and the institution. The most important problems for journal editors are irregular attitudes or expectations of the authors and is the uncertainty of predatory journal definition. The article concludes that the problems of academic journal can be solved with the patience of the authors, the devotion of referees and insightfulness of institutions.

Keywords

Academic journal, social sciences, editör, ethics committee, index.

Uluslararası Bilimsel Nitelikte Dergi Yayıncılığında Türk Akademik Dergilerinin Konumu: Sosyal Bilimler Alan Örneği

---

■ Ahmet KOÇAK*

Özet

Belli aralıklarla çıkan, siyaset, edebiyat, ekonomik, teknik vb alanlarda yazıların hakem denetiminden geçtikten ve onaylandıktan sonra yayımlanan mecmuaya hakemli dergi ya da hakemli süreli yayın denir. Türk edebiyatı tarihinde ilk derginin yayımlanmasının üzerinden yaklaşık bir buçuk asır geçmiştir. İlki Mecmua-i Fünûn'la Temmuz 1862 tarihinde yayımlanmaya başlanan Türk dergiciliği, II. Meşrutiyet sonrasında kısa sürede büyük bir artış göstermiş, sonraki yıllarda ekonomik ve sosyal şartlar sebebiyle düşüş gösterse de cumhuriyet döneminde daha da gelişmiş, seksenli yıllardan sonra teknoloji ve elektronik ortamın gelişmesiyle çok büyük bir ivme kazanmıştır. Cumhuriyetle beraber yeni üniversitelerin kurulması zaman içerisinde bunların sayısının artması buna paralel olarak dergi sayısının artmasını sağlamış, bu da beraberinde kaliteyi ve akademik dergilerdeki yayımların niteliğini tartışılır hale getirmiştir.

---

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü kocakahmet70@hotmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-0033-4188>)

Bu makale Türkiye’de akademik dergi yayıncılığının uluslararası niteliğe nasıl çıkabileceğini ya da akademik dergilerin içinde bulunduğu belli sorunları tartışmayı hedeflemektedir. Bunlar hakem inceleme süreci, intihal, yayın sürecindeki şeffaflık, yayınların kendi içindeki niteliği gibi sorunlardır.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası hakemli dergi, bilimsel dergiler, uluslararası, editör, hakemlik.

Giriş

Belli periyotlarla yayımlanan, yazıları hakem denetiminden geçtikten ve onaylandıktan sonra yayımlanan dergilere¹ hakemli dergi ya da hakemli süreli yayın denir. Bilim insanlarının “araştırma, çalışma” sonuçlarını paylaşması ve geri bildirim almasının başlangıcı Batı’da on yedinci yüzyılda *Journal des Sçavans* (Fransa 1665) ve ardından on sekizinci yüz yılda kurumsallaşan *Philosophical Transactions of the Royal Society of London* (İngiltere 1752) ilk örnekler olarak zikredilebilir.² Osmanlı Devletinde ilk yabancı dildeki süreli yayın, İstanbul’daki Fransız Büyükelçiliği tarafından *Bulletin de Nouvelles* (1795) dergisidir. Osmanlı Devletinde ilk özel teşebbüs süreli yayınların Tanzimat’tan çok geçmeden çıkmaya başladığı görülür. Türk toplumuna modern ilim ve kültürü yakından tanıtmak üzere 1849 yılında *Vakayi-i Tıbbiye*³ ve daha sonra 1862 yılında yayımlanmaya başlanan ve Münif Paşa’nın öncülüğünde çıkan *Mecmua-i Fünun*’dur.⁴ Cumhuriyetin kuruluşundan sonra harf inkılabına kadar kısa dönemde akademik anlamda başta İstanbul Üniversitesi *Türkiyat Mecmuası* olmak üzere *Türk Mühendisler Ocağı’nın Fen Mecmuası*, *Demiryolları Mecmuası*, *Mühendis Mektebi Mecmuası*, *Telsiz Mecmuası*, *Fen*

¹ <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 10.01.2020].

² *Philosophical Transactions: 350 years of publishing at the Royal Society (1665 – 2015)*, pp. 3-4. <https://royalsociety.org/~media/publishing350/publishing350-exhibition-catalogue.pdf> [Erişim: 10.01.2020]

³ Nimet Taşkiran, “Belgelerle İlk Türk Tıp Dergisi Vekayi-i Tıbbiye 1849”, *Haseki Tıp Bülteni*, Nisan-Mayıs-Haziran 1968, C:6, S:2, s.106-108.

⁴ Abdullah Uçman, “Mecmua-i Fünun”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, s. 270-271.

Âlemi ve Tabiat Âlemi gibi dergiler yayın hayatına girmiştir.⁵ *Bellekten* gibi sayıları çok olmayan ama içinde çok önemli ve yeni ufuk açıcı makaleler yayımlanmıştır. Türkiye’de akademik dergicilik alanındaki esas büyük gelişme doksanlı yıllarda başlamış, iki binli yıllarda üniversite sayısının giderek artması, aynı şekilde teknik ve elektronik alanlardaki yeni gelişmeler bunu daha da hızlandırmıştır. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda 1997 yılında Türkiye’de çıkan akademik/bilimsel dergi sayısı 643 olarak tespit edilirken 2002 yılında 833’e, 2014 yılında ise 1679 sayısına ulaşmıştır ve aynı çalışmaya göre de bu dergilerin yüzde ellisi sosyal bilimler alanındadır.⁶ 2020 yılının ilk aylarında ise TÜBİTAK Ulakbim DergiPark’a kayıtlı sosyal bilimler alanındaki dergi sayısı 2041 sayısına ulaşmıştır.⁷ Bu çalışma çerçevesinde sosyal bilimler alanında uluslararası hakemli dergilerin niteliği, karşılaşılan sorunlar ve bunları aşmaya yönelik çözüm önerileri üzerinde durulacak ve teklifler sunulmaya çalışılacaktır.

Nitelikli Bir Hakemli Derginin Özellikleri

Bilim insanı ya da araştırmacı bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerini kullanan, bilimsel etik ilkelerini benimsemiş, bu yönde çalışma, araştırma yapan ve bunu yayımlayan, duyuran kişilerdir. Bir derginin başlıca hedefi, derginin amaç ve kapsamı içerisinde ve yayın ilkelerinde belirlediği alana makaleler aracılığıyla katkı yapmaktır. Bu katkının düzeyi makalelerin kalitesiyle ve niteliğiyle doğru orantılıdır. Dergiyi nitelikli kılan şayet dergi basılı ise kâğıdının iyi olması, cilt ve dizgi gibi fiziki basım kalitesi değildir. Nitekim bugün pek çok dergi hem maliyet hem de bilim insanlarının ulaşımı açısından daha kolay olduğu için internet/dijital ağlar ortamında yayına geçmiştir.

Dergilerde yayımlanan makalelerin kalitesi ise bir zincirle birbirine bağlı çeşitli unsurların bir arada ve doğru şekilde bağlanmasıyla mümkündür. Bu zincirin halkalarında yazar (araştırmacı-bilim insanı), editör ve hakem süreci vardır.

⁵ Serhat Küçük, “Erken Cumhuriyet Dönemi Bilim Dergilerinin Vizyon Ve Misyona”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 31, 2015, s.346-357.

⁶ Nazmi Kozak, *Türkiye Akademik Dergiler Rehberi*, Detay Yay. Ankara 2014.

⁷ <https://dergipark.org.tr/tr/search?section=journal> [Erişim: 08.03.2020].

1. Makale (yazar-yayın)

Bilimsel araştırma yöntem ve teknikleri kullanarak akademik dergilerde yayımlanmak üzere kaleme alınan yazılara makale denir. Makale, bir konuyu veya olayı savunan, kanıtlar kullanılarak yazılan akademik yazılardır. Başka bir ifade ile “Bir konuyu, bir olayı, bir eseri ele alıp çeşitli özelliklerini ayrıntılarıyla inceleyen ve onunla ilgili birtakım sonuçlara ulaşan; ya da bir görüşü, savı belge ve kanıtlarla destekleyerek savunan yazılara makale denir.”⁸ Bilgi vermek ve bir düşünceyi savunmak makalenin özünü teşkil eder.

Makale yazarı, ileri sürdüğü tezleri, ayrıntılı bir biçimde doğru bilgi ve belgelerle destekleyerek nesnel ve bilimsel bir tavırla anlatır. Makalede önemli olan, düşüncelerin birbirini bütünleyen ve tamamlayan şekilde bir düzen içerisinde verilmesidir.⁹ Araştırmacı makalesini hazırlarken belli noktalara dikkat etmesi gerekir.

Makale yazarken şu noktalara dikkat edilmeli:

1. Anlatımda düşünsel bir plân hazırlamalıdır.
2. Öznel yargılara ve değerlendirme cümlelerine yer verilmemelidir.
3. Anlatımda, çözümleme, kanıtlama, örnekleme, karşılaştırma ve sayısal verilerden yararlanma gibi nesnel düşünce geliştirme yollarından yararlanılmalıdır.
4. Yazar, anlattıklarının doğruluğuna güvenmeli ve anlattıklarını bir mantık çerçevesine oturtabilmelidir.
5. Anlattıklarında mantıksal bir bütünlük olmalı ve yargılar birbiriyle çelişmemelidir.
6. Her makale belirli bir alandaki uzmanlığın ürünüdür. Bu nedenle açık ve anlaşılır olmak makalenin temel koşullarındandır.
7. Anlatımda bilimsel kaynaklara müracaat edilmeli ve onlar vasıtasıyla görüşler desteklenmelidir.
8. Konuyla ilgili bilimsel terimlerden yararlanılmalıdır.
9. Makalede kaynakçaya yer verilmelidir.¹⁰

⁸ Şerif Aktaş - Osman Gündüz, *Yazılı ve Sözlü Anlatım Okuma- Dinleme Konuşma- Yazma*, Akçağ Yay. Ankara 2010, s.262.

⁹ Emin Özdemir, *Yazınsal Türler*, 2. baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara 1994, s.134-137.

¹⁰ Salim Pilav - Şükrü Ünalın, *Eğitim Fakülteleri İçin Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2012.

Uluslararası nitelikli dergilere gönderilecek makalelerde ana metnin dışın-
da dikkat edilmesi gereken hususlar ise şunlardır:

Başlık makalenin içeriğine uygun ve konuyu tam kapsayıcı olmalı. Makenin ana düşüncesini veren “öz” olmalıdır. Burada bilinmesi gereken özün, özet olmadığıdır. Bunu yabancı dildeki karşılık açısından anlaşılması daha kolay olacaktır. Öz, İngilizcedeki “abstract”ın, özet ise “summary” sözcüğünün karşılığıdır. Öz, 150- 300 kelimeyi aşmamalıdır. Özet ise daha uzun olabilir.¹¹ Yayımlanmak üzere dergiye gönderilen makalelerde zaman zaman öz ile ana metin ya da Türkçe öz ile İngilizce (çoğunlukla özler İngilizce talep edilmektedir) arasında da büyük farklar bulunmakta ya da kötü çeviriler ile karşılaşmaktadır. Bunun için uluslararası niteliğe sahip bir dergide başeditör haricinde dil editörleri de olmalı ve diğer dillerdeki özler ya da özetler mutlaka onlar tarafından kontrolleri sağlanmalıdır.¹²

Son dönemlerde sosyal bilimler alanındaki dergilerde öz ile beraber dergilerin uluslararası okunurluğunu artırmak için genişletilmiş özet (extended summary) eklenmeye başlanmıştır. Burada çalışmanın sorununun, amacının, metodunun ve sonuçlarının geleneksel özete göre daha ayrıntılı ve alt başlıklar halinde açık bir şekilde verilmeli tercihen 600-800 kelime uzunluğunda olmalıdır. Buradaki alt başlıklar çalışmanın türüne göre çeşitlilik gösterebilir.¹³

Genişletilmiş özette kullanılacak alt başlıklar şu şekilde olabilir:

Araştırma Yöntemi / Research Problem	Çalışmanın amacına ve bağlamına ilişkin açıklama (birkaç cümle).
Araştırma Soruları / Research Questions	Araştırma soruları açıkça belirtilmeli.

¹¹ Aytaç Yıldızeli, *Bilgi Dünyası*, 2011, 12 (1), s. 138. (128-144.) Ayrıca öz yazım konusunda şu kaynaklara bakılabilir: bk. Aytaç Yıldızeli ve Hasan Işın Dener, “*Makalelerde Öz Hazırlama Üzerine, Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005*, (Ed. Orhan Yılmaz), Tübitak/Ulakbim, Ankara, 2005, s.170-199; Hasan Işın Dener ve Aytaç Yıldızeli, *Oz Yazma: Surec ve İlkeleri*. (Ed. Orhan Yılmaz), Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2006, Tübitak/Ulakbim, Ankara, 2006, s. 37-48.

¹² Aytaç Yıldızeli, *Bilgi Dünyası*, 2011, 12 (1), s. 138. (128-144).

¹³ *Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA)*, S. 20, Güz 2019, s. 454-455. [<https://dergipark.org.tr/tr/pub/diledeara/article/472908>]

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Literatür İncelemesi / Literature Review	Literatür taramasının yöntemini (hangi temel kaynaklardan yararlandı, ne tür kaynaklara ulaşıldı vs.), amacını ve ulaşılan kaynakların genel olarak ortaya çıkarttığı görüntü, (bu konuda yapılan daha önceki araştırmaların ortak yönleri veya ayrıldığı noktalar nelerdir vs.) kısaca ifade edilmeli.
Metodoloji / Methodology	Çalışmanın metodu, inceleme, belge neşri, izlenen yol, karşılaştırma, yorumlama, eleştiri, örnek olay inceleme, deneme, anket vb.
Sonuçlar ve Tartışmalar / Results and Discussion	Araştırma amaçlarına/sorularına ilişkin ana bulgular, temel çıkarımlar, sonuçlar ve/ya öneriler.

Akademik dergilerde kaynakların yazımı ya da kaynakça yazımındaki karışıklıklar da sıkça karşılaşılan durumlardandır. Dergiler birbirlerinden farklı kaynak verme yöntemleri tercih edebilir. Bunlar dergilerin yayın ilkelerinde açıkça ve örnekleriyle belirtilmektedir. Sosyal ve beşeri bilimler ile dil ve edebiyat alanındaki dergilerde kaynakların genellikle APA (Amerikan Psikoloji Derneği / American Psychological Association) ve MLA (Modern Language Association)'nın standartlarına uygun olarak verilmesi talep edilmektedir.¹⁴ Türkiye’de sosyal bilimler alanında çoğunlukla karşılaşılan hatalardan birisi bu konuda, aynı makale içerisinde her iki atf sisteminin de yani hem metin içi hem de dipnot şeklinde kaynak gösterilmesidir. Bu da beraberinde bilimsel yayın göstergelerinin üst sıralarında yer alan ülkelerin bilimsel dergilerinde, kaynakçanın veriliş biçimine uyulmaması veya metnin belirlendiği biçimde düzenlenmemiş olması makalenin geri gönderme sebepleri arasında sayılmaktadır.

Nitelikli bir makalenin ya da yayının ortaya çıkmasını engelleyen faktörler de vardır. Makaleyi kaleme alan bilim insanının deneyimsiz olması, zaman kısıtlamasının bulunması, yayın sayısını artırma düşüncesi, akademik yükseltme aceleciliği, etik ihlallere dikkat etmeme gibi hususlar makalenin eksik ya da

¹⁴ Kaynakça yazımında daha geniş bilgi için bk. S. Serap Kurbanoğlu, *Kaynak Gösterme El Kitabı*, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği, Ankara 2004.

özürlü olmasına sebep olmaktadır. Burada kaleme alınan makalenin yayımlanacağı derginin de iyi seçilmesi gerekmektedir. Günümüz bilim dünyasında bilim dallarının alt sınıflara ayrılması, dergi sayısının artması belli ölçülerde makale yayımlamayı kolaylaştırmıştır, ancak burada en önemli nokta makalenin konusuna daha doğrusu alanına uygun dergiyi seçmelidir. Mesela eğitimle ilgili bir makaleyi, sosyal ve beşeri bilimler adı altında her konuya yer veren bir dergi yerine disiplini sınırlandırılmış sadece eğitim konularına yer veren bir dergide yayımlatmak daha mühimdir. Hatta günümüzde bu bilim dalları daha da alt sınıflara ayrılmış daha spesifik dergilerde yayımlatmak daha doğru bir tercihtir.

Makalenin yayın sürecinde önemli noktalara dikkat edilmelidir. Bilim insanı makalesini tamamladıktan sonra yayın (dergi) araştırmasını da iyi yapmalıdır. Öncelikle makalenin alanına ait dergileri araştırmalıdır. Göndereceği derginin belli bir alanının olmasına dikkat etmelidir. Günümüzde her alandan makaleleri kabul eden, bir sayısında makale sayısı yüzleri bulan dergiler mutabek kabul edilmemektedir. Derginin yayımlanma sıklığı ve sayılarında ne kadar makaleye yer verdiğine de dikkat edilmelidir. Bir başka özellik olarak derginin iletişim kolaylığı ya da dergiye makale gönderildiğinde ne kadar sürede geri bildirim verildiğidir.¹⁵ Derginin açık erişime izin verip vermediği de önemlidir. Açık erişim sayesinde makaleye daha çok insanın ulaşmasının önünün açıldığı göz önünde bulundurulmalıdır.

Dergilerin yayın ilkeleri takip edilerek, makalelerde sayfa sınırlaması isteyip istemediği kontrol edilmeli, ona göre yön çizilmelidir. Dergilerin makaleler için maddi bir talepte bulunup bulunmadığı da önemlidir. Yükseköğretim Kurulu tarafından 07 Mart 2019 tarihli Genel Kurulunda alınan karar çerçevesinde bu tarihten sonra yayımlanan makaleler için geçerli olmak üzere (yağmacı/şaiBELI-predatory) dergilerin belirlenmesinde belli kriterler getirmiştir. Bunlardan birisi de şudur: “*Makale kabulünden sonra yayımlanması için yazardan ücret veya ek ücret talep eden dergiler (Yağmacı/ŞaiBELI Dergiler), bu ilişkinin bir çıkar çatışması içermesi nedeniyle doçentlik başvuru şartlarında (beyannamede) kullanılamayacaktır. Ancak özgeçmiş ve eserler listesine eklenecaktır.*”¹⁶

¹⁵ Mehmet Emin Küçük, “Bilimsel Nitelikte Bir Dergi İçin Uluslararası Kriterler”, <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/mekucuk.pdf> (Erişim, 15.02.2020)

¹⁶ http://www.uak.gov.tr/duyuru/2019E_S%C4%B1kcaSorulanSorularveCevaplar%C4%B1

Kısaca büyük bir emek harcayarak bilimsel bir yayın hazırlayan araştırmacı makalesini nereye göndereceğini iyi araştırmalı ve ona göre karar vermelidir.

2. Editör ya da Editör Kurulu

Hakemli dergilerde ikinci halkada ise editör(ler) ya da editör kurulu yer almaktadır. Editör, bir yayının yayımlanma sorumluluğunu taşıyan kişi(ler), yazıları düzenleyerek yayıma hazırlayanlardır. Editörlerin de belli sorumlulukları vardır.¹⁷

Editörler kendilerini daha geniş profesyonel editörler topluluğunun bir parçası olarak görmeli, ilgili politika ve gelişmelere ayak uydurmalı ve editöryal ekiplerinin eğitilmiş ve ilgili konularda bilgili olduklarından emin olmalıdır.¹⁸

1. Aktif olarak bilimsel araştırma yapan, gelişime açık, vizyon sahibi ve yayın politikası dahil bütün unsurları gözden geçirerek değişimi takip eden biri olmalıdır.

2. Akademik dünyayı ve yeni gelişmeleri yakından takip eden, genç bilim insanlarına fırsat sunmayı gaye edinmiş olmalıdır. Bu arada pek çok dergide unvan ön planda tutulduğu, dolayısıyla akademinin başlangıç aşamasında olan insanların bu gerekçelerle yayın yapmakta zorlandıkları şikâyetleri de göz ardı edilmemelidir.

3. Redaksiyon ve yayın detay kontrollerini tam ve eksiksiz yapmalıdır.

4. Bilimsel derginin ticari baskılardan bağımsız yayın yapabilecek hale gelmesi için çaba sarf etmeli ve bunu güvence altına almalıdır.

5. Makale ön değerlendirmesini yaparak şekil ve içerik açısından uygun olup olmadığına bakmalıdır. Derginin yayın çizgisine ve içerik açısından uygun olmayan makaleleri yazara iade etmelidir.

6. Gelen çalışmanın daha önce yayımlanıp-yayımlanmadığını kontrol etmelidir. Günümüzde bu konuyla ilgili çeşitli programlar (iThenticate) geliştiri-

---

_141019.pdf [Erişim: 18.01.2020].

¹⁷ Mehmet Emin Küçük, “Bilimsel Nitelikte Bir Dergi İçin Uluslararası Kriterler”, <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/mekucuk.pdf> (Erişim, 15.02.2020)

¹⁸ Kleinert S & Wager E (2011) Responsible research publication: international standards for editors. A position statement developed at the 2nd World Conference on Research Integrity, Singapore, July 22-24, 2010. Chapter 51 in: Mayer T & Steneck N (eds) *Promoting Research Integrity in a Global Environment*. Imperial College Press / World Scientific Publishing, Singapore (pp 317-28).

rilmiş olup onlar vasıtasıyla bunu tespit etmek mümkündür. Editörün hakem sürecini başlatmadan ya da bilim insanının makalesini yayımlatmak üzere dergiye gönderirken intihal raporuyla beraber göndermesi daha doğru bir yöntem olabilir. Makalenin yayım sürecinde makalede hakem raporlarına göre büyük değişiklikler olmuşsa yayım aşamasında tekrar intihal raporu almak gerekebilir.

7. Editör yayın etiği ve bilimsel ahlaka aykırı durumlara dair güçlü bir gözlemci ve sorumlu kişi olmalıdır.

8. Objektif bir hakem kurulu ya da listesi oluşturmak, bu listeyi güncelleştirmek, hakem tayin etmek ve hakemlik sürecini derginin yayım ilkelerinde belirtilen sürelerle göre takip etmek ve hakemlik sürecinde körlük sistemini güvence altında tutmak editörün görevidir..

9. Hakem raporlarına göre makaleyi değerlendirmek üzere başka hakem belirlemeli. Hakemlerin değişiklik ya da düzeltme taleplerini kontrol etmeli.

10. Makalenin son denetimlerini yaparak yayına hazır hale getirilmesini sağlamalı.

11. Yayın etiği açısından sadece araştırmacıların / yazarların değil; editörlerin de sorumlulukları vardır: Bunlar önyargısız yaklaşım, yayımlanmak üzere gelen makalelere karşı ve hakem seçiminde ülke, dil, din, cinsiyet ve kurum farkı gözetmeksizin objektif yaklaşım göstermeli.¹⁹

12. Derginin ulusal ve uluslararası indekslere girmesini sağlamak. Bu da editörün takip edeceği önemli konulardan birisidir. Özellikle uluslararası geçerliliği olan en üst düzeydeki indekslere bir derginin alınmasında dikkat edilmesi gereken pek çok unsur vardır. Aynı sayıda bir yazarın birden fazla makalesine ya da arka arkaya gelen sayılarda aynı yazarın yayınına yer vermemek. Yine hakem çeşitliliği açısından aynı kurumdan ya da editör/lerin bağlı bulunduğu kurumdan o sayı için belli bir yüzdenin üzerinde hakeme yer vermemek. Hakem tayininde mümkün olduğu kadar objektif ve gelen makalenin içeriğine uygun hakemleri seçmek. Yazara da hakemlere de aynı mesafede olmak. Dergiye gelen makaleler arasında takdim tehir yani bazı makalelerin sürecini erkene alıp bazılarını geç bırakmak olmamalıdır.

Bu sürece geçmeden dergilerin sınıflandırılması ve tanımlanması konusunda temel kavramlar üzerinde duralım. Uluslararası yayım dendiği zaman

---

¹⁹ Ahmet Kızılay, “Hakemlik – Editörlük” <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/akizilay.pdf> (Erişim: 12.02.2020).

“ISI Citation Index” veri tabanlarınca taranan hakemli ve sürekli dergilerde yer alan yayınlar olarak tanımlanmıştır. ISI (Institute for Scientific Information), merkezi Philadelphia (Amerika)’da bulunan ve düzenli olarak binlerce bilimsel dergiyi tarayarak, içeriğini okuyucularına duyuran bir sistemdir. SCI (Science Citation Index) ise, ISI’nın baz aldığı akademik yazım indekslerinden biridir. SCI, bilimsel makaleleri inceleyerek özetlerini çıkarmakta, bu makalelerin yazarına/yazarlarına kimler tarafından ve kaç kere atıfta bulunulduğunu sayısal olarak tespit etmektedir. Başka bir deyişle; yayınlanan makalelerin bilim dünyasında nasıl yankılandığını göstermektedir. “Uluslararası Bilim Dergisi” ise, uluslararası dizin kurumlarınca düzenli olarak taranan bilim dergileri olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası bir derginin sahip olması gereken vasıflar şunlardır:

1. Bir editör (Editör / Editor –in-chief) ve / veya editör kurulu (Editorial Board) olması,
2. Bilim kurulu ya da danışma kurulu bulunması (Burada en az beş farklı ülkeden ve dolayısıyla beş farklı üniversiteden bilim insanının yer alması. Seçilecek isimler derginin alanına uygun ve yayınları ile alanında saygınlık kazanmış bilim insanları olmalı).
3. Bilimsel araştırmaların sonuçlarını yayınlamayı amaçlayan süreli yayın (yıllık, yılda iki, ya da yılda üç, dört sayı gibi)
4. Yayın ilkelerinin ilan edilmiş ve burada dergi ile ilgili her türlü açıklayıcı bilginin yer alması gerekir.
5. Hakem çeşitliğine dikkat edilmesi gerekir. Mümkünse uluslararası hakem seçimi yapılmalıdır.
6. Belli sayılarda farklı üniversitelerden ya da farklı ülkelere bilim insanlarını editör olarak belirlemek.

3. Hakemlik

Hakem, Türkçe sözlükte, “seçme ve karar verme yetkisi bulunan kimse”²⁰ olarak tanımlanır. Akademik bir dergideki rolü bakımından hakem, dergilerdeki bilimsel yayına katkı sunan; editöre veya yayın kuruluna yardımcı olan, söz konusu araştırma alanına hakim bilim insanıdır. Bilimsel çalışmaların yayın aşamasına gelmesini sağlayan, yayınların nitelik olarak eksiklerini tespit edip,

²⁰ <https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 08.02.2020]

onun daha üst seviyeye çıkmasını sağlayan en önemli faktör hakem değerlendirmesidir. Editör ya da editör kurullarının kararını belirleyen en önemli faktör de hakem raporlarıdır. Sonuç olarak, hakem bir çalışmanın bilimsel ve biçimsel değerlendirmesini yapan, yayımlanıp yayımlanmayacağına karar veren kişidir.

İyi bir hakem, kendine ait bilimsel çalışmaları olan, güncel bilgiyi takip eden, zamanını iyi kullanan, bilimsel bir dil kullanan, eleştirileri kadar önerileri de güçlü olan kişidir.²¹ Hakemler editörler tarafından konuya hakim insanları arasından seçilmelidir

Hakemin sorumlulukları

1. Kendisine gönderilen yazıyı, süresi içerisinde değerlendirmek. Böylece yazının hiç zaman kaybına yol açmadan yayımlanmasını sağlamaktır.

2. Kötü bir yazıyı hiç uğraşmadan reddetmek.

3. Kaliteli ve alana yeni katkı yapacağını düşündüğü ancak sorunları bulunan bir yazının eksiklerini tespit ederek, yayınlanabilir hale getirmek. Bunun için uzmanlık alanına ait önerilerini rapor halinde sunmak.

4. Bilimsel etiğe bağlı kalıp henüz yayımlanmadan buradaki fikirleri alıp kendisi kullanmamak.

5. Gizliliğe ve nesnellığe önem vermek.

6. Gelen her makaleyi ret eden veya eleştiri getirmeden kabul eden hakem muteber bir hakem değildir. Hakem raporlarında neden kabul ettiğini ya da neden reddettiğini yazmalıdır.²²

7. Etik ihlaller dikkatle takip edilmeli göz yumulmamalıdır.²³

8. Hakem uzmanlık alanı dışında kalan bir makaleyi değerlendirmemelidir.

9. Makaleyi değerlendirirken herhangi bir etki altında kalmamalıdır.

10. Makaleye yönelik eleştirilerinde yapıcı bir üslup kullanmalıdır.²⁴

²¹ Ahmet Kızılay, “Hakemlik – Editörlük” <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/akizilay.pdf> [Erişim: 12.02.2020].

²² Ahmet Kızılay, “Hakemlik – Editörlük” <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/akizilay.pdf> [Erişim: 12.02.2020].

²³ Ahmet Kızılay, “Hakemlik – Editörlük” <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/akizilay.pdf> [Erişim: 12.02.2020].

²⁴ Mehmet Emin Küçük, “Bilimsel Nitelikte Bir Dergi İçin Uluslararası Kriterler”, <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/mekucuk.pdf> [Erişim, 15.02.2020]

Sonuç

Akademik dergiler ilmin bilimin nabzının attığı yerlerdir. Yeni bilgiler, görüşler, yorumlar onlar sayesinde gelişir ve yayılır. Burada yayımlanan makalelerin herkesin ilgisini çekmesi beklenmemelidir, çünkü bilimsel araştırmalar ve yayımlar sadece bilimin gelişmesine ve insanlığın geleceğine ışık tutmak için yapılır. Bu yapılan çalışmaların yayınlanma süreci, nerede yayımlanacağı, yayının ölçüleri de önemlidir. Akademik dergilerde yayımlanan makalelerin yayımlandığı derginin niteliğine göre hem akademik yükseltmelerde kullanılması hem de son yıllarda çıkan teşvik yönetmeliğinde bir karşılığının olması dergileri de belli bir disiplin içinde kalmaya zorlamıştır. Yapılan bu düzenlemeler akademik dergicilik açısından olumlu gelişmelerdir. Özellikle Ulakbim DergiPark'ın şekil olarak da olsa dergileri sisteme dahil etmeye çalışması, belli bir takip süreci içerisinde izlemesi pek çok eksiğin tamamlanmasını sağlamaktadır. Ancak bundan sonra özellikle bu makalenin konusu olduğu için sosyal bilimler alanındaki akademik dergilerin niteliğinin sorgulanmaya başlanması, denetlenebilirliğinin daha sıkı ve açık kurullarla belirlenmesi gerekir. TR Dizin'e alınan dergilerin devamlılığı ya da buraya kabul edilmeden önceki süreç daha sıkı takip edilerek nitelikli dergilerin sayısı artırılmalıdır. Dergilerin ölçülerini takip eden komisyon üyeleri mümkün mertebe ulusal ve uluslararası dergi kriterlerini bilen ve bu konuda özel ilgisi olan kişilerden seçilmelidir.

Sosyal bilimler alanında uluslararası standartları yakalama hedefi olan dergilerin de düzeltilmesi gereken konular vardır. Bilgiye ulaşımın ve denetimin kısmen kolay olduğu günümüzde intihal konularına dikkat edilmelidir. Bu özelliklerle kendisini tanımlayan bir dergi belli alanlarda makalelere yer vermelidir. Makalelerin kabul ve hakem süreçleri açık, şeffaf ve objektif olmalıdır. Yüzleri bulan makalelere yer verilmemelidir. Ayrıca hiçbir akademik derginin şekil, öz, özet, atf ve kaynakça düzeninde eksikler olmamalıdır.

Kaynaklar

AKTAŞ, Şerif – GÜNDÜZ, Osman, *Yazılı ve Sözlü Anlatım Okuma- Dinleme Konuşma- Yazma*, Akçağ Yay. Ankara 2010.

Dil ve Edebiyat Araştırmaları (DEA), S. 20, Güz 2019, s. 454-455. [<https://dergipark.org.tr/tr/pub/diledeara/article/472908>]

İŞİN DENER, Hasan ve YILDIZELİ, Ayaç, *Oz Yazma: Surec ve İlkele-*

ri. (Ed. Orhan Yılmaz), Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2006, Tübitak/ Ulakbim, Ankara, 2006, s. 37-48.

KIZILAY, Ahmet, “Hakemlik – Editörlük”

<https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/akizilay.pdf> (Erişim: 12.02.2020).

KLEİNERTS & WAGERE (2011) Responsible research publication: international standards for editors. A position statement developed at the 2nd World Conference on Research Integrity, Singapore, July 22-24, 2010. Chapter 51 in: Mayer T & Steneck N (eds) *Promoting Research Integrity in a Global Environment*. Imperial College Press / World Scientific Publishing, Singapore (pp 317-28).

KOZAK, Nazmi, *Türkiye Akademik Dergiler Rehberi*, Detay Yay. Ankara 2014.

<https://dergipark.org.tr/tr/search?section=journal> [Erişim: 08.03.2020].

KURBANOĞLU, S. Serap, *Kaynak Gösterme El Kitabı*, Üniversite ve Araştırma Kütüphanecileri Derneği, Ankara 2004.

KÜÇÜK, Mehmet Emin, “Bilimsel Nitelikte Bir Dergi İçin Uluslararası Kriterler”, <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/sites/images/Ulakbim/mekucuk.pdf> [Erişim, 15.02.2020]

KÜÇÜK, Serhat, “Erken Cumhuriyet Dönemi Bilim Dergilerinin Vizyon Ve Misyonlar “, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 31, 2015, s.346-357.

Philosophical Transactions: 350 years of publishing at the Royal Society (1665 – 2015), pp. 3-4. <https://royalsociety.org/~media/publishing350/publishing350-exhibition-catalogue.pdf> [Erişim: 10.01.2020]

ÖZDEMİR, Emin, *Yazınsal Türler*, 2. baskı, Ümit Yayıncılık, Ankara 1994, s.134-137.

PİLAV, Salim – ÜNALAN, Şükrü, *Eğitim Fakülteleri İçin Yazılı ve Sözlü Anlatım*, Nobel Yayıncılık, Ankara 2012.

TAŞKIRAN, Nimet, “Belgelerle İlk Türk Tıp Dergisi Vekayi –i Tıbbiye 1849”, *Haseki Tıp Bülteni*, NisanMayıs-Haziran 1968, C:6, S:2, s.106-108.

UÇMAN, Abdullah, “Mecmua-i Fünun”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 28, Ankara 2003, s. 270-271.

YILDIZELİ, Aytaç, *Bilgi Dünyası*, 2011, 12 (1), s. 138. (128-144.) Ayrıca öz yazım konusunda şu kaynaklara bakılabilir: bk. Aytac Yıldızeli ve Hasan Işın

Dener, “*Makalelerde Öz Hazırlama Üzerine, Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık-2005*, (Ed. Orhan Yılmaz), Tübitak/Ulakbim, Ankara, 2005, s.170-199.

YILDIZELİ, Aytaç, *Bilgi Dünyası*, 2011, 12 (1), s. 128-144.

<https://sozluk.gov.tr/> [Erişim: 08.02.2020]

http://www.uak.gov.tr/duyuru/2019E_S%C4%B1kcaSorulanSorularveCevaplar%C4%B1_141019.pdf [Erişim: 18.01.2020].

The Place of the Turkish Academic Journals in International Scientific Journal Publishing: The Case of Social Sciences Field

Abstract

A periodically published journal, the articles of which in the field of politics, literature, economics, technical, etc. are peer-reviewed and approved, is called a refereed or peer-reviewed journal.

Approximately one and a half century has passed since the first journal was published in the history of Turkish literature. Turkish journal publishing, which began its journey with the Mecmua-i Fünûn being released in July 1862, showed a great increase after the II. Constitutional Monarchy in a short time, although it decreased in the following years due to economic and social conditions, it developed even more during the republic period, and after the eighties, it gained great momentum with the development of technology and electronic media.

The establishment of new universities with the Republic has increased the number of journals in parallel with the increase in the number of universities over time, which has led to the quality of the publications in academic journals to be questioned.

The article aims to discuss how the scholarly journal publishing in Turkey can have international qualifications and to discuss the problems belonging to academic journals. Among the problems are the peer review process, plagiarism, transparency in the publication process, and the nature of the publications themselves.

Keywords

International peer- reviewed journal, scientific journal, international, editor, refereeing.

“Diğerinin Nesnesi Benimdir”: İntihal Üzerine...

■ Emine DİNGEÇ*

Özet

Bilimsel bilginin en önemli özelliği özgün olmasıdır. Özgünlük önceden bilinene ya bilgi olarak ya da yorum olarak katkı sağlamaktır. Bu nedenle bilimsel eser hazırlayanlar seçtikleri araştırma alanında kendilerinden önce yapılan çalışmaları ve ulaşılan bilgi birikimini bilmek zorundadırlar. Bunun için detaylı literatür araştırması ve eleştirisi yapmak gereklidir. Bu araştırma ve eleştiri sırasında bazen iki hatalı durum ortaya çıkar. Bir kısım araştırmacılar kendisinden önce üretilmiş bilgileri sahiplenerek, kendileri ilk defa ortaya koyuyormuş tavrı takınırlar. Başkasına ait bir değeri kendilerine mal ederler. Bazı araştırmacılar ise daha önceki bilgileri içselleştirirler. Kendilerine aitmiş duygusunu kapılırlar. İkinci durum biraz daha masumdur. Ancak her iki durum da intihale girer ve bilimsel açıdan son derece tehlikelidir. Metod hataları da intihal niyetinde olmayan bir araştırmacıyı intihale sürükler. Sık yapılan hatalardan biri intihalin ne olduğundan habersiz bir fikrin veya bir

* Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyesi, Prof. Dr, emine.dingec@dpu.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-9455-7824>)

bilginin kaynak gösterilmesindeki yanlıdır. Böylece intihali gerçekleştiren araştırmacılar niyet ve eylem açısından “bilinçli, bilinçsiz ve bilgisiz” olarak üç kategoriye ayrılabilir. Bu bildiride bahsedilen üç araştırmacı tipinden örnekler verilerek intihalin hem genel bir ahlak sorunu hem de bilimsel etik açısından ne anlama geldiği somut ölçütlerle ortaya koyulacaktır. Ulaşılan sonuçlar bilim insanlarının eleştirisine sunulurak her geçen gün hızla yayılan intihal sorununa dikkat çekilecektir.

Anahtar Kelimeler
İntihal, özgün, etik.

Giriş

Bir bilginin değerini beslemesi beklenen, arzu edilendir. Yeni üretilen bilgiler, genellikle bir önceki okumaların ya eksik yanlarından, ya da aranan sorunun cevabının tam olarak bulunamamasından doğar. Bu durum birçok disiplin için geçerlidir. Dostoyevski, Tolstoy, Çehov belki Gogol’u okumasalardı o kadar iyi yazamayacaklardı. Etrüks sanatı olmasa muhtemelen Roma sanatı daha farklı şekillenecekti. Birçok yazar yazma kabiliyetini canlı tutmak ve daha iyi yazmak için okuma alışkanlıklarını bırakmadıklarını bildirirler.¹ Bu anlamda insan insanı, bilgi bilgiyi besler. Yeni eserlerin, farklı bakış açıların ortaya çıkmasının en basit seyri böyledir. Ancak pratikte önceki bilgilerden, eserlerden beslenme şeklinde sorunlar yaşanmıştır. Bazı yazarlar, sanatçılar ve bilim insanları esinlenme ve ilhamın ötesine geçip eserin bir kısmını veya tamamını kendi ürünü gibi göstermiştir. Bilim etiğine ters düşen bu durum literatüre “intihal” olarak geçmiştir.

İntihal, Osmanlıca sözlüklerde “diğerinin nesnesi benimdir deyü iddia etmek”² olarak açıklanmaktadır. “Kaynak göstermeden, yazarın adını belirtmeden bir eserden parçalar alma, kendinin imiş gibi gösterme veya eserin bütü-

¹ “Haftada iki gün yazmak için bir iki kitap okumam gerekiyor...” Bkz. Muhsin Kızılkaya, “Hatırat Okumak”, *Habertürk*, 16.02.2020.

² *İlaveli Kitab-ı Müntehabat-ı Lügât-i Osmaniyye*, İstanbul 1318, s. 81; James William Redhouse, *Kitab-ı Müntehabat-ı Lügât-i Osmaniyye*, s. 42.

nünü kendine mal etme, aşırma anlamına gelir”³ Kısaca “eser hırsızlığı”dır.⁴ Tuncer Gülensoy bu eyleme “bilimsel yürütme” demiştir.⁵

Arapça ve Farsça birçok kelimenin Türkçe karşılıklarının kullanılmasına rağmen intihal kelimesi günümüz literatüründe aynı ile yerini almıştır. Muhtemelen çalmak, yürütmek kaba, aşırma gibi tanımlamalar da amiyane⁶ kabul edildiğinden kelime aslını korumuştur. Diğer taraftan çalmaya intihal veya sirkat deyince failin durumu değişmez, eylem de ala seviyeye gelmez.

İntihale sözlü edebiyatın yaygın ve yazılı basın geliştmediği zamanlarda daha sık rastlanmaktaydı. Nitekim bazı sözlükler intihali “diğerinin şiirini ya da sözünü benimseme, edebiyat aleminde sirkattir” olarak açıklamaktadır.⁷ Hatta İsmail Durmuş, intihalin Arap edebiyatında “çalınmış şiir ve söz için kullanılan serika kelimesinin eş anlamlısı” olduğunu belirtir.⁸ Osman Fikri Sertkaya da Osmanlı Türkçesinde “sirkat-i şiir” teriminin varlığına dikkat çeker.⁹ Ayrıca tercüme eserlerde de intihale rastlanmaktadır.¹⁰ Özellikle yayın hızının yavaş ve okuryazarlığın düşük olduğu dönemde, hırsızın el çabukluğu ile yayınlama şansı yakaladığı da göz önünde bulundurulursa ötekinin malını sahiplenmesinin daha kolay olduğunu tahayyül etmek zor değildir.

Daha önceki eserlerden alıntı yapma, yararlanma, hassasiyet içerir. Edebiyat alanında intihal dışında nazire, adaptasyon ve tevarüd¹¹ gibi bizzat ça-

³ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C.1, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2006, s. 1421. Ayrıca bkz. İsmail Durmuş, “İntihal”, *DİA*, İstanbul 2000, C. 22, s. 347; Osman Fikri Sertkaya, “Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazîre mi? Yoksa İntihâl Yani “Sirkat-i Şiir” mi?”, *İlmi Araştırmalar* 7, İstanbul 1999, s. 191.

⁴ İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yay., Ankara 2012, s. 751.

⁵ Tuncer Gülensoy, “Sanatta ‘intihal’: “Güvercin’i kuşa çevirmek”, *Türk Kültürü*, 421/XXXVI, (Mayıs 1998), s. 268-273.

⁶ Sertkaya, aşırılması terimini tabir-i amiyane olarak belirtmiştir. Bkz. Sertkaya, “Tevârüd mü?...”, s. 192.

⁷ Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, yay. Ahmed Cevdet, Dersaadet, 1317, s. 171.

⁸ Durmuş, “İntihal”, s. 347.

⁹ Sertkaya, “Tevârüd mü?...”, s. 192.

¹⁰ Gülensoy özellikle yabancı dil bilenlerin bu tür uygulamalarına dikkat çekmektedir. Bkz. Gülensoy, “Sanatta ‘intihal’...” s. 268-269; Derin Terzioğlu, “Bir tercüme ve bir intihal vakası: Ya da İbn Temiyye’nin Siyâsetü’ş-şer’iyye’sini Osmanlıcaya kim(ler), nasıl aktardı?”, *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 31/II (2007), eds, Cemal Kafadar, Gönül A. Tekin, s. 247-275.

¹¹ Sertkaya, “Tevârüd mü?...”, s. 192-193; Durmuş, “İntihal”, s. 347-350.

lıntı olmasa da bir eserden usulüne göre alıntılanma yapılmadığını ifade eden terim sayısının fazlalığı, hususun nazik yanına nazarları celp eder. Ancak bilimsel çalışmalarda kullanılan “metodoloji” muğlaklığı ortadan kaldırmış, bir eserden yararlanmanın usullerini net olarak belirlemiştir.¹² Yazma konusunda metot bilgisine sahip olma, intihalin ciddi oranda önüne geçebilir.

Bir tarihçi olarak bu konuda dikkatleri tarih alanına çekmek istiyorum. İntihal vakalarına diğer disiplinlerde olduğu gibi tarih çalışmalarında da sık rastlanmaktadır. Bu konuda en büyük hassasiyeti Ali Birinci göstermiştir. Birinci, başlangıçta parça parça yazdığı çalışmalarını daha sonra *Tarihçiliğin Kara Kitabı* ismiyle kitaplaştırmıştır.¹³ *Tarihçiliğin Kara Kitabı* intihalcilerin kırbacıdır, eser

¹² Daha detaylı olarak bkz. <https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/12173> [Erişim: 12.03.2020]; Gülin Karabağ, “Tarih Yazımında Atıf, Dipnot ve Kaynak Gösterme”, *Tarih için Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek, Pegem Akademi, Ankara 2018, s. 424-442.

¹³ İntihaller konusunda atılan başlıklar kısmen ironi içerir. Ali Birinci eserinin başlığını *Tarihin Kara Kitabı* olarak koymuştur. Bkz. Ali Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, Hitabevi, Ankara 2014; Tarih alanında yapılan hataları kaynaklar ve yöntemler üzerinden eleştiren Hakan Erdem ise çalışmasına Aksak Tarih anlamına gelen *Tarih-Lenk* adını vermiştir. Bkz. Y. Hakan Erdem, *Tarih-Lenk: Kusursuz Yazarlar, Kağıttan Metinler*, Doğan Kitap, İstanbul 2008; Bir makale başlığı ise “İyi İntihaller İbrahim Refik Bey”dir. Bkz. Ahmet Hamdi Güler, “İyi İntihaller İbrahim Refik Bey”, *Türk Yurdu*, 167 (Temmuz 2001), s. 53-56; Edebiyat dünyasındaki intihallere dikkat çeken Osman Fikri Sertkaya “Bir intihal daha var... söyle canım ne dersin” başlığını kullanmıştır. Bkz. Osman Fikri Sertkaya, “Bir intihal daha var... söyle canım ne dersin”(I), *Türk Dili*, S. 533, (Mayıs 1996), s. 1171-1175; “Bir intihal daha var... söyle canım ne dersin”(II), *Türk Dili*, S. 534, (Haziran 1996), s. 1275-1277. “Bir intihal daha var... söyle canım ne dersin”(III), *Türk Dili*, S. 535, (Temmuz 1996), s. 20-32; Bu başlık tutmuş ki, aynı başlığın ilk kısmını Mehmet Emin Yılmaz da tercih etmiştir. Bkz. Mehmet Emin Yılmaz, “Bir İntihal Daha Var ‘Balkanlardaki Göçlerin Türk Kültür Mirasına Etkisi’ başlıklı makale üzerine açıklama”, <https://www.academia.edu/> [Erişim: 09.03.2020]; Tuncer Gülensoy ise sanatta intihali, “Güvercini Kuşa Çevirmek” başlığı ile hüsnühat üzerinden bir örnek ile göstermiştir. Bkz. Gülensoy, “Sanatta ‘intihal’...”, s. 268-273. Ancak intihal yazıları ciddi eleştiriyle yazılmalı, başlıklar itinayla seçilmelidir. Hakaret boyutunda, alaycı üslup takınılarak yazılan yazılar tam anlamıyla mesajın yerine ulaşmasını engeller ve karşı tarafı sadece savunmaya geçirir. Elbette bu konu metot konusu olduğu kadar ahlaki bir sorundur. Ancak konunun magazinsel safhaya çekilmesi ve dedikoduya kaydırılması da sorundur. Bu noktada Nejat Kaymaz’ın yazılarını ayrı bir yerde değerlendirmek gerekir. Kaymaz gerek kitap eleştirilerinde gerek intihal eleştirilerinde metodolojik yöntemi terk etmeden yazmıştır. Bkz. Akademik bir üslup ile Nejat Kaymaz’ın Faruk Sümer’i eleştirmesi için bkz. Nejat Kaymaz, “Anadolu’da Moğollar” Adlı Bir Yazı Dolayısıyla” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi*

tarih alanında intihalin tarihi niteliğindedir. Söz konusu kitapta yazar hem kendi başına gelen hem de geçmiş dönemde gerçekleşen vakaları teşhir eder.¹⁴ Konuyu ahlaki yönden ele alır, yasak, ayıp ve günah kavramlarının üzerine basar.

Karşılaşılan intihaller incelendiğinde kimilerinin kasıtlı, kimilerinin bilinçsizce kimilerinin ise bilgisizlikten kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Bu açıdan intihal; bilinçli, bilinçsiz ve bilgisizlik kaynaklı olarak üç kategoriye ayrılabilir.¹⁵ Bu sınıflamanın daha akademik versiyonları yapılmıştır.¹⁶ Burada basitleştirerek anlatılacaktır. İntihallerin metot yoluyla düzelebileceği inancı bu yazının kaleme alınmasına vesile olmuştur. Nitekim söz konusu durum akademik dergiciliğin de en önemli sorunları arasındadır.

Dergisi, XXVI/3-4, (Temmuz –Aralık 1968), s. 135-155; Kitap eleştirisi için bkz. Nejat Kaymaz, “Bir Kitap ve Bir Eleştiri Üzerine...”, *Belleten*, XLVI/181’den ayrı basım, (Ocak 1982), s. 167-184; İntihal konusunda olmasa da kendisine yönelik bir eleştiriye verdiği cevapta Ali Akyıldız’ın kullandığı yöntem, tenkit ve cevabi yazılarında esas alınabilecek niteliktedir. Bkz. Ali Akyıldız, “Eleştirinin Eleştirisi Sultan Abdülhamid 9 Zevcesiyile Aynı Anda Nikâhlı mıydı?”, *Derin Tarih*, (Kasım 2019), s. 42-49.

¹⁴ Birinci, *Tarihin Kara Kitabı*, s. 2.

¹⁵ İbrahim Serbestoğlu, intihali klonlama, kopyalama ve bulma değiştirme şeklinde sınıflamıştır. Bkz. “Tarih Araştırma ve Yazımında Etik”, *Tarih için Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek, Pegem Akademi, Ankara 2018, s. 457.

¹⁶ “Kaynak göstermeden yapılan intihaller: Hayalet yazar (bir başka kaynaktan kelime kelime tüm bilgiyi almak), mevcut yazı (pek çok kaynaktan alarak kendine ait gibi göstermek), zayıf/yetersiz gizleme (paragraf içindeki anahtar kelimeleri değiştirerek gizlemek), kendinden aşırma (kendisine ait önceki bir çalışmadan aynen almak), fotokopi (belli bir kaynaktan hiçbir değişiklik yapmadan bir bölümü almak), emek tembelliği (orijinal çalışma için çaba sarf etmek yerine çalışmanın büyük bir kısmını başka kaynaklardan alıntılarla doldurmak); Kaynak göstererek yapılan intihaller: Unutulan dipnot (yazar adını vererek fakat tam künyeyi vermeyerek kaynağın orijinaline ulaşma ihtimalini ortadan kaldırma), yanlış bilgilendirme (yanlış künye vererek kaynağın orijinaline ulaşma ihtimalini ortadan kaldırma, fazla mükemmel alıntı (yazarın bire bir alıntı yapması fakat tırnak işareti koymayı önemsemesi), becerikli atf (yazarın tüm kaynaklara atf yapması, tırnak işareti kullanması fakat araştırmancının hiçbir orijinal fikir içermemesi), mükemmel suç (yazarın bazı yerlerde kaynaklara atf yapması fakat yazının kalan kısımlarındaki analizlerin kendine ait olduğu fikrini yaratma düşüncesiyle bazı kaynaklara atf vermemesi)”. Bkz. Plagiarism.org. (2007)’den aktaran Nazan Özenç Uçak, Hatice Gülşen Birinci, “Bilimsel Etik ve İntihal”, *Türk Kütüphaneciliği*, 22/2 (2008), s. 191-192.

Bilgisizlik

Alıntının nasıl yapılacağı konusundaki bilgi eksikliğidir. Lisansüstü programlarındaki öğrencilerde olduğu gibi maalesef akademisyenler arasında da atıf yapmada yetersiz olanlar mevcuttur.¹⁷ Masum metot hataları bu başlık altında incelenebilir. Tamamen bilgisizlikten kaynaklanan bu tutumda art niyet yoktur. Böylesi bir bilgisizlik masum olsa da öğrenilmiş bilgisizliğin sürdürülebilir hale dönüşmesi açısından tehlikelidir.

Bunun ötesinde cümleyi kısmen değiştirmenin intihal olmadığını düşünen akademisyen ya da lisansüstü seviyesinde öğrenciler bulunmaktadır. Nitekim öğrenciler arasında yapılan anketlerde de öğrencilerin intihal konusunda bilgisizlikleri ortaya çıkmıştır.¹⁸ Cümle kırpıldığında ya da bağlaçlarla uzatıldığında veya özne, yüklem ve nesnesi ile oynandığında onun intihal olmadığı kanaati yaygındır. Bu eylemin bilinçli olarak yapılanları olsa da genellikle bilgisizlik kaynaklıdır. Burada fikrin çalındığının farkındalığı eksiktir.

Atıf yapmada usuller bellidir.¹⁹ Yazıyı aynen alıp altına referans vermek yanlıştır. Okunulan bilgi çalışmayı destekleyecek şekilde yorumlanarak yazılmalıdır. Diğerinin nesnesi sahiplenmemelidir. Bu sahiplenme zaman içinde eserin anonim hale gelmesine neden olur. Başka bir eserden aynen alıntı yapılacaksa alıntılan yer tırnak içinde veya ayrı bir paragrafta verilir. Ulaşılan birinci kaynak değilse aktaran olarak ikili referans verilmelidir.

Bilinçsiz İntihal

Zaman içinde bilgilerin herkes tarafından bilinen gerçeğe dönüşmesi bilginin ilk kaynağının unutulmasına neden olabilir. Bilginin bu şekilde genel bilgiye dönüşmesi söz konusu sonucu doğurabilir. Öte taraftan asıl kaynak yerine, ulaşılabilen kaynağa atıf yapılması da benzer hata içerir. Böyle durumlarda naklen veya aktaran ifadeleri ile asıl kaynağa gönderme yapılmalı deyim yerinde ise suyunun suyu çorbaya konulmamalıdır.

Diğer taraftan kişinin kendisine ait çalışmasından aynen almak da intihal

---

¹⁷ Bir öğretim üyesinin, öğrencisine “aldığın yerden yazacaksın, altına dipnot vereceksin” açıklamasına bizzat şahit oldum.

¹⁸ Muhammet Avaroğulları, “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre İntihalın Sebepleri”, *Turkish Studies*, 11/3, (Winter 2016), s. 297.

¹⁹ Bkz. dipnot 12.

kurallarını ihlal etmektir.²⁰ Masum görünen bu durum, istenmeyen tekrar yayınlara sebebiyet verecektir. Böylesi bir durum da kişinin kendisinden çalması olarak kabul edilir ve intihale girer.

Bilinçli İntihal

Bilinçli intihali “niteliksiz intihal” ve “nitelikli intihal” olarak ikiye ayırabiliriz: Birincisinde intihali gerçekleştiren kişi doğrudan veya kısmen yazarın adını belirtmeden (ç)alıntı yapar. Bu bilinçli bir çalma eylemdir. Çalıntı nesnenin gizlenmesine ihtiyaç duyulmaz. Araştırma esere değil de birinci el kaynağa atıf yapılır (Bkz. Tablo 1). İkincisinde ise çalıntı nesne kılıfına uydurulur. Nejdet Bilgi'nin ifadesiyle alıntılanan yer, yeni bilgi eklemekten bilinenlere resim, harita, çizim, coğrafi kavram bilgileriyle süslenerek gizlenir. Burada çalma işi profesyonel işlenmektedir. Bu türden eylemler “nitelikli intihal” olarak adlandırılmaktadır.²¹ Olay perdelenmiştir. Niteliksiz ile nitelikli intihalin arasında fark var gibi görülse de her ikisinde de alıntılanan asıl kaynağa atıf yapılmaz, kendi eseri gibi gösterilir. Nitelikli intihalin de kendi içinde dereceleri olup daha ustaca yapılanları mevcuttur.

İntihallere en çok bilimsel nitelikte hazırlanan tezlerde karşılaşılsa da sadece bu türe özgü değildir. Özellikle özgün eserleri yayınlama amacı taşıyan akademik dergicilik tehdit altındadır. Dergiciliğin yayın hayatının aktif olması risk faktörünü arttırmaktadır. Akademik dergiler yaygınlığı bakımından intihal eserlerin yayılmasına istemeden de aracı olma potansiyeli taşımaktadır.

Sonuç Yerine: İntihallerin Önüne Geçmek İçin Alınacak Tedbirler

Akademik dergicilikte intihalin fark edilmesi işi hakemlere düşmektedir. Hakemlerin literatüre hakim ve alanında uzman olmaları gerekir. Böylece intihaller tespit edilebilir. Ancak makalesi red edilen yazar belirli standartlara ulaşmamış başka bir dergiye çalışmasını göndererek yayınlatabilmektedir. Bundan dolayı akademik dergiler, yazım kuralları kısmında intihal konusuna daha çok dikkat çekmelidir. Derginin sadece teknik olarak istediği referans gösterme örnekleri değil aynı zamanda atıf yapma usulleri, intihal hassasiyeti-

²⁰ Özenç Uçak- Birinci, “Bilimsel Etik ve İntihal”, s. 191.

²¹ Nejdet Bilgi, “Nitelikli/Ustaca İntihal (Skillful Plagiarism): Bir Örnek Vaka”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, III/2, Aralık 2017, s. 209.

ti vurgulanarak hatırlatılmalıdır. Akademik dergicilikte nicelik yerine nitelik slogan kabul edilmelidir.

İntihal konusunda yaptırımların yetersiz olması²² daha köklü bir çözümü gerektirmektedir. En önemli tedbir eğitimle kazandırılacak duyarlılıktır. Birçok ülkede nesne hırsızını yakalamaya yönelik kurum²³ ve programlar bulunmaktadır.²⁴ Ancak bunlar yetersiz kalmakta, programlar geliştikçe hırsız da kendini gizleyecek yeni yöntemler keşfetmektedir. Örneğin ülkemizde yaygın olarak kullanılan intihali tespit eden *turnitin* programı, intihal yapılan kelimelerin arasına farklı harf ya da rakam koyup, beyaza boyandığında “geçer” puan vermektedir. Bütün bunlara rağmen caydırıcı yönü olduğu aşıkardır. Ancak programın daha etkili olarak kullanılabilmesi için eski tarihli tez ve eserlerin de pdf olarak yüklenmesi gerekmektedir. Bu tür programlar etkili olsa da sorunun içsel çözülmesi daha önemlidir.

Yukarıda da gösterildiği gibi intihaller üç kategoride anlatılsa da niyet açısından iki kategoride incelenebilir: Kasıtlı ve kasıtsız. Bu açıdan kasıtlı intihal şekli en ağır olanı olsa da her ikisi de eğitim ile düzeltilebilir. TÜBA raporlarına göre intihal vakalarının en önemli nedeni eğitim eksikliğinden kaynaklanmaktadır.²⁵ Bunun için öncelikle yüksek lisans ve doktora aşamasında olan öğrencilere çalıştıkları konuları bir problematiğe dayandırarak işlemlerinin

---

²² Nejdet Bilgi'nin bazen kısmen bazen de aynen alıntı yapan bir yazara açtığı intihal davası sekiz yıl sürdü. Karar, Bilgi için hayal kırıklığı ile sonuçlandı. Çalıntı yapan kişiye önce 2 yıllık mahkûmiyet cezası verildi, zaman içinde söz konusu ceza 5 aya indirildi sonrasında ise ertelendi. Bilgi bu sonucu da göz önünde bulundurarak intihal ile uğraşmanın hem stres kaynağı hem zaman kaybı olduğu yorumunu yapar. Bkz. Nejdet Bilgi, “Bir İntihal Hikâyesi”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, II/2, Aralık 2016, s. 211-227; İntihallere yaptırımlar konusunu ele alan bir makalede Türkiye’de intihali önleyici yasaların olmasına rağmen uygulamanın yetersizliğine dikkat çekilmektedir. Bkz. Behlül Gücükoğlu, Zerrin Ayvaz Reis, “Türkiye’de ve Dünyada İntihalin Yaptırımları”, https://ab.org.tr/ab14/kitap/gucukoglu_reis_ab14.pdf [Erişim: 12.03.2020], s. 194.

²³ Çin’de Bilim ve Ahlak Komitesi, Virginia Üniversitesi’nde özel bir birim, ülkemizde Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu. Bkz, Özenç Uçak- Birinci, “Bilimsel Etik ve İntihal”, s. 195-196.

²⁴ ArticleChecker, CopyCatch, CopyCatch Gold, CatchItFirst, CodeMatch (incorporated in CodeSuite), Copyscape, EVE Essay Verification Engine, Glatt Plagiarism Sevices, Learning Center, iThenticate, MyDropBox, Plagiarism.com, TurnItIn, WCopyFind, Word CHECK. Bkz. Uçak- Birinci, “Bilimsel Etik ve İntihal”, s. 198-199.

²⁵ Özenç Uçak- Birinci, “Bilimsel Etik ve İntihal”, s. 192.

kültürü verilmelidir. Kalem ele alınmadan düşünülmesi gereken en önemli konu “yeni ne söyleyeceğim” olmalıdır. Yenilik esere özgünlük getirir. Basılı eser değil özgün eser kalıcıdır. Kalıcılığı belirleyen eserin kalitesidir. Özgünlük illa yeni bir belgenin ilk defa gün ışığına çıkması ile gerçekleşmez.²⁶ Çok basit bir örnek vermek gerekirse et ve hamur yüzyıllardır insanların sofrasına bazen pide, bazen lahmacun, bazen de mantı olarak gelmektedir. Her birinin tadı farklıdır. Her biri ayrı yorumdur. Her biri doğru buluşmadır. Belgelerin de böylesi özelliği vardır. Doğru her zaman bir değildir. Gerçek ise gerçekten bilinen olmayabilir. Önceki yapılan eserlere tamamen salt doğru olarak sarılmak tekdüzeliğe imza atmaktır. Bilimsel şüphenin zihin açıcı yanı yadsınamaz. Bu nedenle bilinçli intihal yaratıcılıktan yoksunluktur. Nitekim araştırmacının yaratıcılık özelliği ve satır aralarındaki sorunları çıkarma kabiliyeti yoksa üstüne bir de olanla yetiniyorsa başkasının nesnesine sahiplenmesi olağanlaşır. Oysa problem odaklı çalışmak yaratıcılık özelliğinin gelişmesine yardımcı olur. Bu nedenle tez veya bilimsel bir çalışmada öncelikle bir problem belirlenmelidir. Problemin çözümünde hangi kaynaklara niçin başvurulacağı açıklanarak ilerleme kaydedilmelidir. Böylece çalışmanın yöntemi de belirlenmiş olur. Bu zaviyeden argümanları belirlenen, hipotezleri geliştirilen bir çalışmanın sınırları da kendiliğinden çizilir. Söz konusu yöntemle intihal eğiliminde olan araştırmacının bulduğu, beğendiği “keşke benim olsa” dediği nesne kalıbına oturmaz. Aldığı yer bütünü içinde ayırık otu kalır. Diğer taraftan yaratıcılık kabiliyeti kazanmış biri zaten çalma eğilimine girmez. Eleştirel bakar, olanı da beğenmez.

“Ağaç yaş iken eğilir” sözünden yola çıkarak lisans eğitiminde öğrencilere verilen ödevden başlamak üzere tarih felsefesi ve metot dersleri ön plana çıkarılmalıdır. Belgelerin ve kaynakların nasıl kullanılması gerekliliği biraz daha üstüne basarak, sesli söylenmelidir. Farkındalık ve bilinç oluşturulmalıdır.²⁷ Sözün özü tarih yöntemlerinin iyi öğretilmesi her üç sorunun da çözümü olabilir.

²⁶ Özgünlük için bkz. Ziya Toprak, “Türkiye’de Akademik Yazı: İntihal ve Özgünlük”, *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 34/2, (2017), s. 1-12.

²⁷ Tarih metodolojisi üzerine Türk yazarlar tarafından çıkarılan birkaç çalışma dışında çok fazla eser kaleme alınmamıştır. Bu konuya ilginin çekilmesi bakımından Ahmet Şimşek editörlüğünde hazırlanan *Tarih için Metodoloji* başlıklı eser önemlidir. Bkz. *Tarih için Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek, Pegem Akademi, Ankara 2018.

Kaynaklar

AKYILDIZ, Ali, “Eleştirinin Eleştirisi Sultan Abdülhamid 9 Zevcesiyle Aynı Anda Nikâhlı mıydı?”, *Derin Tarih*, (Kasım 2019), 42-49.

AVAROĞULLARI, Muhammet, “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşlerine Göre İntihalin Sebepleri”, *TurkishStudies*, 11/3 (Winter 2016), 293-314.

AYVERDİ, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, C.1, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul 2006.

BİLGİ, Nejdet, “Bir İntihal Hikâyesi”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, II/2, (Aralık 2016), 211-227.

-----, “Nitelikli/Ustaca İntihal (Skillful Plagiarism): Bir Örnek Vaka”, *Cihannüma Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, III/2, (Aralık 2017), 209-231.

BİRİNCİ, Ali, *Tarihin Kara Kitabı*, Hitabevi, Ankara 2014.

DURMUŞ, İsmail, “İntihal”, *DİA*, İstanbul 2000, C. 22, 347-350.

ERDEM, Y. Hakan, *Tarih-Lenk: Kusursuz Yazarlar, Kağıttan Metinler*, Doğan Kitap, İstanbul 2008.

ERCİLASUN, Ahmet Bican, “İntihalci bir Profesör”, *Türk Kültürü*, 184 (Şubat 1978), 4-11.

GÜCÜKOĞLU, Behlül, Ayvaz Reis, Zerrin, “Türkiye’de ve Dünyada İntihalin Yaptırımları”, https://ab.org.tr/ab14/kitap/gucukoglu_reis_ab14.pdf [Erişim: 12.03.2020], 189-197.

GÜLENSOY, Tuncer, , “Sanatta ‘intihal’: “Güvercin’i kuşa çevirmek”, *Türk Kültürü*, 421/XXXVI, (Mayıs 1998), 268-273.

GÜLER, Ahmet Hamdi, “İyi İntihaller İbrahim Refik Bey”, *Türk Yurdu*, 167 (Temmuz 2001), 53-56.

<https://dergipark.org.tr/tr/download/journal-file/12173> [Erişim: 12.03.2020].

İlaveli Kitab-ı Müntehabat-ı Lügât-i Osmaniyye, İstanbul 1318.

James William Redhouse, *Kitab-ı Müntehabat-ı Lügât-i Osmaniyye*.

KARABAÇ, Gülin, “Tarih Yazımında Atıf, Dipnot ve Kaynak Gösterme”, *Tarih için Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek, Pegem Akademi, Ankara 2018, 424-442.

KAYMAZ, Nejat, “Anadolu’da Moğollar” Adlı Bir Yazı Dolayısıyla” *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXVI/3-4, (Temmuz –Aralık 1968), 135-155.

-----, “Bir Kitap ve Bir Eleştiri Üzerine...”, *Bellefen*, XL-VI/181’den ayrı basım, (Ocak 1982), 167-184.

KIZILKAYA, Muhsin, “Hatırat Okumak”, *Habertürk*, 16.02.2020.

ÖZENC UÇAK, Nazan, Birinci, Hatice Gülşen, “Bilimsel Etik ve İntihal”, *Türk Kütüphaneciliği*, 22/2 (2008), 191-192.

PARLATIR, İsmail, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yay., Ankara 2012.

SERBESTOĞLU, İbrahim, “Tarih Araştırma ve Yazımında Etik”, *Tarih için Metodoloji*, ed. Ahmet Şimşek, Pegem Akademi, Ankara 2018, 450-467.

SERTKAYA, Osman Fikri, “Bir intihal daha var... söyle canım ne dersin”(I), *Türk Dili*, S. 533, 1966/I, (Mayıs 1996), 1171-1175; “Bir intihal daha var... söyle canım ne dersin”(II), *Türk Dili*, S. 534, 1966/I (Haziran 1996), 1275-1277; “Bir intihal daha var... söyle canım ne dersin”(III), *Türk Dili*, S. 535, 1996/II, (Temmuz 1996), 20-32.

-----, “Tevârüd mü? Adaptasyon mu? Nazîre mi? Yoksa İntihâl Yani “Sirkat-i Şiir” mi?”, *İlmi Araştırmalar* 7, İstanbul 1999, 191-199.

Şemseddin Sami, *Kamus-ı Türkî*, yay. Ahmed Cevdet, Dersaadet, 1317.

TERZİOĞLU, Derin, “Bir tercüme ve bir intihal vakası: Ya da İbn Temiyeye’nin Siyâsetü’ş-şer’iyye’sini Osmanlıcaya kim(ler), nasıl aktardı?”, *Journal of Turkish Studies Türklük Bilgisi Araştırmaları*, 31/II (2007), eds, Cemal Kafadar, Gönül A. Tekin, 247-275.

TOPRAK, Ziya, “Türkiye’de Akademik Yazı: İntihal ve Özgünlük”, *Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 34/2, (2017), 1-12.

YILMAZ, Mehmet Emin, “Bir İntihal Daha Var ‘Balkanlardaki Göçlerin Türk Kültür Mirasına Etkisi’ başlıklı makale üzerine açıklama”, <https://www.academia.edu/> [Erişim: 09.03.2020].

“An Idea of Another is Mine”: About Plagiarism...

Abstract

The most important feature of scientific information is that it is innovative. Innovation contributes to the foreknown either as information or interpretation. In view of this, those who conduct scientific studies must have knowledge of the studies previously carried out in the field of research they chose, or the accumulation of information previously acquired. In order to achieve this, detailed literature research and criticism is necessary. Certain researchers lay claim to information previously discovered by someone else, and act as if they are revealing this information for the first time. They take credit for something that belongs to someone else. Some researchers internalize previous information; they believe the information belongs to them. The second instance is a little more innocent. However, in both situations this is classified as plagiarism, and this is scientifically jeopardizing. Method failures can also lead a researcher that had no previous intention, to plagiarize. One of the frequent mistakes made is presenting an idea or source of information unaware of what plagiarism is. In which case, in terms of intention and action researchers who are plagiarists can be divided into three categories the “aware, unaware and ignorant.” In this paper, an attempt will be made to reveal what plagiarism infers in terms of both a general moral issue and from the aspect of scientific ethics with concrete criteria by giving examples of the three types of researchers mentioned. By presenting the results for the criticism of scientists, this will bring attention to the issue of plagiarism that is becoming more widespread every day.

Keywords

plagiarism, innovation, ethic.

KÜLTÜR OCAĞI VAKFI

5. OTURUM

“Kapanış ve Değerlendirme”

Ömer Lütfi Mete Salonu

10.45-11.45

KÜLTÜRÜ
LEMELERİ
ergisi
of Turkish Cultural Studies

44

KÜLTÜRÜ
LEMELERİ
ergisi
of Turkish Cultural Studies

43

K KÜ
ELE
Derg
ournal of Turkish

42

Oturum Başkanı

-
- **Prof. Dr. Nihat ÖZTOPRAK**

Konuşmacılar

-
- Prof. Dr. Ahmet TANYILDIZ
  - Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL
  - Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi *Türkiye’de Sosyal Bilimlerde Akademik* *Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı Raporu*

■ PROF. DR. NİHAT ÖZTOPRAK*

■ DOÇ. DR. ÜMRAN AY SAY**

Son yıllarda sosyal bilimler alanındaki akademik dergilerin sayısının çok hızlı artması nitelik bakımından bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Dergilerde yayınlanan makalelerin niteliği, hakemlik, editörlük ve indeks aboneliği konusunda ciddi aksaklıklar görülmektedir. Yazarlık, hakemlik ve editörlük süreci, indekslerde yaşanan problemlerin alanın ilgili araştırmacıları tarafından konuşulması, tartışılması gerektiği düşünülmüş ve bu ihtiyaçla bir çalıştay düzenlenmesine karar verilmiştir.

Bu amaçla, *Kültür Ocağı Vakfı* bünyesinde faaliyet gösteren *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi* tarafından 13 Mart 2020 tarihinde “Türkiye’de Sosyal Bilimlerde Akademik Dergiciliğin Meseleleri” başlıklı bir çalıştay yapılmıştır. Çalıştay beş oturum halinde gerçekleştirilmiştir. Birinci oturumda editörlük süreci ve editörün problemleri, ikinci oturumda hakemlik süreci ve bu süreçte yaşanan sorunlar, üçüncü oturumda sosyal bilimler dizinleri ve dergilerin dizinleme esaslarıyla

* Prof. Dr., Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü noztoprak@fsm.edu.tr (<https://orcid.org/0000-0002-7400-0180>)

** Doç. Dr., Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, umranay@gmail.com (<https://orcid.org/0000-0002-4036-6934>)

İlgili problemleri, dördüncü oturumda Türkiye’de sosyal bilimler dergilerinin durumu ve intihal meselesi konuşulmuş, çalıştay sonuç ve değerlendirmelerin aktarıldığı kapanış oturumu ile sona ermiştir.

Bu yazıda, çalıştayda sunulan bildirilerin –oturumlardaki konuşma sırasıyla- içeriklerinden, tespit ve tekliflerinden özetle bahsedilecek, daha sonra bu tespit ve teklifler yazının sonunda ilgili kurum ve makamların değerlendirmesi için toplu olarak maddeler halinde sunulacaktır.

I. Oturum: Editörlük Süreci ve Editörün Problemleri

Prof. Dr. Ahmet Taşğın, “*Editör ve Hakemleştirme Sürecinde Makalenin Biçim ve İçerik Olarak Kabul ve Değerlendirilmesi: Bilimsel Makale Nasıl Yazılmalı?*” başlıklı bildirisinde bilimsel makalenin sınırlarının iyi çizilmesinin gereğine işaret etti. Taşğın’ın bildirisinde ele aldığı konuları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Daha lisans ve yüksek lisans seviyesinde sosyal bilimlerin bütün alanlarında öğrencilere bilimsel makale yazımı, kaynaklar, üslup ve metot gibi konularda dersler konulmalı ve öğrencilere küçük uygulamalar yaptırarak kendi yanırlarını görmeleri sağlanmalıdır. Makalede anlatılan konunun çerçevesi iyi çizilmeli, dipsiz bir kuyuya taş atar gibi makale bilgi yığını haline getirilmemelidir. Burada çıkış noktası bu alanda yeni ne söyleyebilirim, nasıl söyleyebilirim sorusunun cevabını aramak olmalıdır. Makalede tartışılan konuyla ilgili daha önce yazılan literatürü görmek bunları gerektiği yerde künye bilgisini vererek değerlendirmek araştırmacının vazifesidir. Makale tamamlandıktan sonra makalede ne yapıldığını, amacını ve kapsamını belirten bir özet yazılması ve başlık konulması yerinde olacaktır.

Prof. Dr. Halil İbrahim Gürcan, “*Akademik Alanlarda Sipariş Usûlü Yazdırma: Örnek Web Siteleri Üzerinden Bir Değerlendirme*” başlıklı bildirisinde akademik unvan almak amacıyla günümüzde bilimsel çalışmaların yozlaşmasına, hatta sipariş usulü yazı yazdırmanın bir sektöre dönüşmesine temas etmiştir. Gürcan’ın “ücretli ve sipariş usulü” eser yazan 31 web sitesi üzerinden yaptığı incelemeler sonucu tespit ettiği hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Çalışma kapsamında incelenen web siteleri “akademik danışmanlık” adı altında ücret karşılığında tez yazma, düzeltme, makale yazma, araştırma, proje yazma gibi geniş bir yelpazede ürün pazarlaması yapmaktadırlar. Makale yazımı için belirlenen fiyatlar telefon görüşmesiyle şekillenmekte ve iki tarafın gizliliği içinde sürdürülmektedir. Yazım ve danışmanlık firmaları vergi ödedikleri için yaptıkları işin illegal olmadığını savunmakta ancak etik dışı olduğunu kabul etmektedirler. Bu firmalar tez ve eğitim danışmanlığı adı altında hizmet verdikleri için herhangi bir cezai yaptırım da uygulanmamaktadır.

Para ile tez, makale proje yazdırma sorunlarının altında en başta “eğitim” meselesi bulunmaktadır. Bu sitelerde çalışan kimselerin çoğunluğunun akademisyen olduğu dikkate alınırca daha lisans döneminde akademisyen adaylarına araştırma ve yayınlarda etik ilkeler iyice kavratılmalı, yayının nicelikten ziyade niteliğinin önemli olduğu, akademik ahlaka ve disipline sahip olmanın vazgeçilmez bir kriter olduğu benimsetilmelidir.

Öğr. Gör. Mustafa Kemal Şen, “*Sosyal Bilimler ve İlahiyat Dergilerinde İngilizce Alan Editörünün temel Problemi: Dini Terimlerin İngilizce Çevirisinde Karşılaşılan Standart Sorunu*” başlıklı bildirisinde İngilizce alan editörünün veya sorumlusunun şahıs ismi, eser ismi ve alana özgü terimlerin İngilizceye çevirilerinde yaşadığı standart sorununa temas etmiştir.

Şen’in tespit ettiği hususları şöyle özetlemek mümkündür:

İngilizce alan editörleri kendilerine gelen makaleleri / özetleri ilk etapta dilbilgisi, yazım ve imla hataları yönünden değerlendirirler. Alan editörleri sosyal bilimlerin edebiyat, tarih ve ilahiyat gibi alanlarında makale veya özetlerde geçen şahıs, eser ve alana özgü terimlerin İngilizceye aktarılmasında bazı sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bazı araştırmacılar Türkçe özel isimleri Türkçe yazılışı ile aynen muhafaza ederken bazı araştırmacılar daha önce literatürde yer alan İngilizce isim ve kavramları kullanmayı tercih etmektedirler, bu da kendi içinde bir ikilik doğurmaktadır. Sosyal bilimler alanında araştırma yapan kimselerin tabii tutulduğu ÖSYM sınavları akademik okuma ve yazma yönünde bir içeriğe sahip değildir. Araştırmacılar, yeterli dü-

zeyde İngilizce yazma ve araştırma yeterliliğine sahip olmadıkları için çalışmalarında sözlük ve çeviri yazılımları vasıtasıyla ulaşabildikleri şekilde İngilizceyi kullanabilmektedirler. Bunun sonucunda da aynı eser ve terim için bir standart olmaksızın birden fazla karşılık kullanıldığı görülmektedir.

Şahıs, eser ve terim adlarındaki çeviri farklılıklarını tablolar halinde sunan yazar çözüm önerilerini şöyle ifade etmiştir:

Hâlihazırda edebiyat, tarih gibi çeşitli alanlar için terimler sözlüğü yayınlayan TDK, bu çalışmalara İngilizce karşılıkları da eklemelidir. Dini terimler için araştırmacıların en sık başvurduğu TDV İslam Ansiklopedisi isim ve kavramların Arapça çevirisi yanında İngilizce karşılıklarına da yer verirse bu konuda da araştırmacıların faydalandığı bir referans olacaktır.

Araştırmacılara kaynak oluşturmak kadar bu kaynaklara kolayca ulaşmalarını sağlamak da son derece ciddi bir iştir. Hazırlanacak İngilizce karşılıkları veren terim sözlüklerine araştırmacılar tarafından kolayca erişim de sağlanmalıdır. Meselenin eğitim ayağında ise öğrencilere lisans döneminde “mesleki İngilizce /akademik İngilizce” dersleri sunularak alandaki literatür ve kavram bilgisi geliştirilmeli ve desteklenmelidir.

Araş. Gör. İrfan Karadeniz - Araş. Gör. Enes Vural, “*Editöryal Süreçte Yaşanan Sıkıntılar ve Çözüm Önerileri*” başlıklı sunumlarında üniversite ve enstitü sayısındaki artış, hızla yeni dergilerin yayın hayatına girmesi, ÜAK Doçent Atama Kriterlerinin değişmesi, TR Dizin ve DergiPark’ın kuruluşu gibi gelişmelerin dergilerin editöryal süreçlerine yaptıkları etkileri tartışmışlardır. Karadeniz ve Vural’ın değindiği hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

ÜAK kriterlerinin değişmesi birçok akademisyeni en hızlı ve en kolay yoldan akademik kadroları elde edebilmek için yağmacı yayınlara yönlendirmiştir. Dergilerin tüm yükünü omuzlayan editöryal ekibe ÜAK’ın doçentlik kriterleri içinde yer vermemesi menfi bir etki olarak zikredilmektedir. Dergi editör kurullarında yer alan akademisyenlerin bunu sadece gönüllülük esasıyla yapması belli bir süre sonra bıkkınlık oluşturmakta ve görevde ihmellere sebep olmaktadır. Tıpkı editörlük

gibi hakemliğin de gönüllülük esasına bağlı olması hakeme son okuyucu gibi bir işlev yüklemektedir. ÜAK'ın hakem, editör, editör yardımcısı gibi görevlerin karşılığına doçentlik kriterlerinde yer vermesi bu mekanizmanın daha sağlıklı yürütülmesine katkı sağlayacaktır. TR Dizin Türkiye’de akademik dergiciliği ciddi bir seviyeye taşımış, dergi kurullarını daha titiz çalışmaya yönlendirmiştir. TR Dizin yaygın sürecinde getirdiği şartlarla dergi işlerinin tek bir editör tarafından değil de bir editör ekibi tarafından yürütülmesini gerekli kılmıştır. Bu durum editöryal sürece olumlu bir katkıdır. DergiPark üzerinde hakemlerin çalıştıkları uzmanlık alanlarının ayrıntılı veri girişi yapılması, “hakemlik belgesi oluşturma” sekmesine ilaveten “makale kabul yazısı” sekmesinin oluşturulması editöryal sürece olumlu katkı sağlayacak diğer bir faktördür. Herhangi bir dizinde yer almayan dergilerde asgari sayıda makale yayınlama şartı getirilmelidir. TR Dizin, dizine kabul edilen dergileri belirli aralıklarla denetlemeli, dizine kabul edilmeyi bekleyen dergileri sürecin her adımında bilgilendirmelidir. DergiPark hakemlerin uzmanlık alanlarının detaylı ve zorunlu olarak sisteme girildiği hakem atama sistemine geçmelidir.

II. Oturum: Hakemlik

Prof. Dr. M. Fatih Köksal, “*Hakemlik Ama Nasıl*” başlıklı bildirisinde akademik dergilerde hakemlik sürecinin makale neşrinin en önemli ayaklarından biri olduğuna değinmiş hakem tiplerinin özelliklerini üç başlık altında inceleyerek nasıl bir hakemlik yapılmalı sorusunun cevabını aramıştır. Editörlük ve hakemlik tecrübeleri sonucu hakemleri üç sınıfa ayıran Köksal’ın konuyla ilgili görüşleri şu şekilde özetlenebilir:

İfrat ile tefrit arasında hakem tipleri “toptancılar, teferruatçılar ve mutavassıtlar” olmak üzere üç kısımda incelenebilir. Toptancılar, kendi arasında toptan kabulcüler ve toptan retçiler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Toptan kabulcüler yazıyı olduğu gibi kabul etmekte, toptan retçiler ise gerekli akademik ve ilmi açıklamaları yapmaksızın yazıyı reddetmektedir. Teferruatçılar makaleyi imla ve ifade hatalarından, muhteva ve kaynakçasına kadar kılı kırık yararak okumakta, yazarın bütün yanlışlarını düzeltten hakem tipidir. Bu da yazarlara yazılarının daima böyle eksikleri ve yanlışları düzeltten hakemler tarafın-

dan okunacağını zannını vererek onları çalışmalarında ihmalkârlığa ve gevşekliğe sevk etmektedir. Üçüncü hakem tipi olan Mutavassıtlar (orta yolcular) yazının genel durumuna göre makul bir değerlendirme yapan, kabul veya ret kararını gerekçelendiren, toptancılar gibi peşin hükümlü, teferruatçılar gibi detaycı olmayan hakemlerdir. Köksal, hakem tiplerini bu şekilde sıraladıktan sonra ideal bir hakemin ve ideal bir yazının özelliklerini maddeler halinde sıralamış, hakemliğin hatır-gönül ilişkisi içinde işleyen bir süreç olmaktan çıkarılıp profesyonel bir kurum haline dönüştürülmesinin gereğine dikkat çekmiştir. Ayrıca ÜAK'ın dergi editörlüğü ve hakemliği konusunda akademik teşvik ve atama kriterlerinde kayda değer bir karşılık bulacağı düzenlemelere gitmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız, “*Bir Editör Gözüyle Akademik Yayıncılıkta Hakemlik Süreci*” başlıklı bildirisinde akademik yayıncılıkta editörlük ve hakemlik sisteminde epey mesafe kat edilmesine rağmen bir takım aksaklıkların bulunduğunu, akademik dergilerin resmi bir çatı altında birleştirilmesinin hakemlik sisteminde yeni usullerin doğmasına zemin hazırladığını ifade etmiştir. Tanyıldız'ın dile getirdiği hususları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Akademik hakemlik sistemi sanal ağ üzerinden sanal davet ve sanal değerlendirme şekline dönüşmüş durumdadır. Kimliğinin daima gizli kalacağından emin olan hakem makaleyi gerektiği gibi incelemekten tutun da ideolojik körlüğe kadar varan subjektif değerlendirmeler yapabilmektedir. Yazının temel yapısına getirilen mesnetsiz itirazlar, yazarın iddialarını önemsizleştiren kasıtlı tutumlar ve akademik fikir özgürlüğüne müdahaleler hakemlik müessesesinin suiistimal edildiğini gösteren tutumlardır. Akademik atama ve yükseltme kriterlerinde hakemlik görevlerine yeteri kadar puan verilmemesi, hakemliğin gönüllü bir faaliyet olarak icrası yayının bel kemiğini oluşturan hakemlik sürecini olumsuz etkilemekte ve “angarya” ya dönüştürmektedir. DergiPark sisteminde bulunan yazarın dergiye hakem önermesi yahut derginin yazardan hakem ismi talep etmesi suiistimale kapı aralayan bir sistem olduğu için etik değildir. DergiPark sistemi üzerinde editöre verilecek bir yetkiyle eldeki yazıyla ilgili hakemlere oluşturulacak ha-

kem havuzundan kolayca ulaşması sağlanmalıdır. Hakemleri “teknik hakem, onay makamı olan hakem, dil ve imlâ hakemi ve has hakem” olmak üzere dört gruba ayıran Tanyıldız, ideal hakem olarak tanımladığı has hakem tipinin yazının amaç, muhteva ve sonuç itibariyle tekâmülünü sağlayan hakem tipi olduğunu belirtir. Hakemin makaleye harcadığı zaman ve emeğin karşılığı olarak hakeme cüzi bir ücret verilmesi kimi araştırmacılar tarafından doğru bulunmamakla birlikte editöryal açıdan yanlış görünmediğini belirtir.

III. Oturum: Dizin-Değerlendirme

Prof. Dr. Alaeddin Yalçınkaya, “*Akademik Değerlendirmede Oryantalist ve Sömürgeci Unsurların Dikkate Alınması*” başlıklı bildirisinde başta uluslararası ilişkiler olmak üzere sosyal bilimlerin birçok alanında “sömürgeciliğin ileri karakolu olarak, Oryantalizm” temelli görüşlerin objektif doğrular olarak kabul edilmekte veya ettirilmekte olduğunu Türkiye ve İslam dünyası kapsamındaki sorunların ve gerçeklerin saptırıldığını, bu zihniyetle yayınlanan makale ve kitapların mutlak “doğru” kabul edildiklerini belirterek şu hususlara değinmiştir:

Bilimsel olmayan oryantalist temelli “doğrular” a dayanarak tezler veya makaleler yazılmaktadır. Hakem değerlendirme sürecinde, bu tür yaklaşımların mutlak doğru kabul edildiği çalışmaların karşıtı görüşlerin, tarihi ve bilimsel gerçeklerin dikkate alınması, bu gibi eksiklikler tamamlanmadan yayınının uygun görülmemesi etik bir zorunluluktur. Bu tür yayınlar bilimsel olmadığı halde hedef ülkeyi ekonomik olduğu kadar siyasal ve kültürel açıdan da sömürüyü amaçlamaktadır. Yabancı araştırma ve yayınların Türkiye’de tanınması, bilinmesi ve değerlendirilmesi son derece gereklidir; ancak bunları tek ve tartışılmaz bilimsel doğrular olarak kabul etmek, akademik çalışmalarda kullanmak, eleştirileri de yine Batı dakilerle sınırlı tutmak bilim dışı bir yöntemdir. Hakem sürecinde yayının yeterliliğini değerlendirirken sadece yabancı dildeki yayınların referans alınması kendi bilim ve araştırma dünyasının hor ve yetersiz görülmesinin bir tezahürüdür. Oryantalist araştırmaların, İslam ve Türk dünyasının gerçek kaynakları ışığında inceleme ve eleştiri sürecinden geçirilmeden referans olarak kullanıl-

masının bilimsel ve etik açıdan olduğu gibi egemenlik kapsamındaki çıkarlarını, kültürel değerlerini, hatta inanç ve itikadını, dolayısıyla toplumsal temellerini tehdit bağlamında da önemli olumsuzlukları söz konusudur.

Prof. Dr. Ömer Say, “*Çağdaş İndekslerin Muhafazakârlığı*” başlıklı bildirisinde bilimsel bilgide bir taraftan göreliliğin olması gerektiğinin savunulduğunu diğer yandan yayınların belirli kriterler ve hiyerarşik ilişkiler ağı içinde göreliliğe meydan okurcasına bir değerlendirilmeye tabi tutulduğunu ifade ettiği bildirisinde şu hususları dile getirmiştir:

Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bilimsel bilgide nesnelilik konusu birçok tartışma alanı oluşturmuştur. Bu eleştiride, başlangıçta bilimin, kapitalizmin kontrolü altında ve onun yararına üretilen bir tür bilgi olduğu ifade edilmiştir. İlerleyen zaman içinde bilimin, bir baskın kültürün içinde oluşturulmuş endüstriyel bir ürün gibi kabul edildiği görülür. Öte yandan, aynı dönemde bilimsel çalışmaların değeri yayımlandıkları dergilere göre takdir edilir olmuştur. Çünkü dergilerin tarandığı veri tabanları bir değer koyma kriteri altında sınıflandırılmıştır. Veri tabanlarının değer biçme ölçütü haline gelmeleri bir çelişkiye neden olmaktadır. Zira bir yandan bilimsel bilginin göreliliği öne sürülürken, diğer yandan aynı bilimsel bilgiye standart ölçütlerle değer biçilmektedir. Bir makalenin değerli görülmesi yayınlandığı dergiye ve derginin tarandığı indekslere göre değişmektedir. Benzer bir şekilde bir derginin değer kazanması hem aldığı atıf oranı hem de tarandığı indekslerle doğru orantılıdır. Bu durumda makaleye biçilen değer sadece makalenin kendin menkul olmamakta yayınlandığı dergi ile de ilişkili olmaktadır. Kısacası eserin yayınlanmış olduğu derginin prestiji ile o esere değer biçilmektedir. Web of science’ın dergi tarama kriterlerinde; derginin atıf etkisinin düşük olması, derginin Latin harfleriyle yayın yapmaması, platformun içindeki dergilerle uyuşmaması, indekse zenginlik katmaması gibi özellikler dergilerin negatif özellikleri olarak sıralanmakta ve bu gerekçelerle dizinlenmeleri reddedilmektedir. Veri tabanları dergiyi taramak için atıf ölçütü olarak almanın yanında derginin hangi dille yayın

yaptığını da önemsemektedirler. Dünyada sayıca daha çok insanın konuştuğu dillerde yayın yapılması yazının / derginin tanınırlığını ve atıf alma oranını artıracaktır.

Doç. Dr. Serdar Yavuz, “*Türkiyede Dergilerin İmpact Hesaplaması*” başlıklı bildirisinde Türkiye’deki sosyal bilimler alanındaki akademik dergilerin atıf taramasını yapan SOBIAD (Sosyal Bilimler Atıf Dizini) ve Dergilerin İmpact Hesaplaması hakkında bilgi verdi. Yavuz’un konuşmasında değindiği hususları şöyle özetlemek mümkündür:

SOBIAD atıf dizini sosyal bilimler, fen ve sağlık bilimleri alanında belli özellikleri taşıyan akademik dergilerin tarandığı bir atıf dizini programıdır. SOBIAD aynı zamanda dergilerin etki faktörü (impact factor) hesaplamasını da yapmaktadır. Impact Factor, bir veri tabanında taranan dergilerde yayınlanan makalelerin aldığı atıflarla ilgili sayısal bir veridir. Derginin dili ve erişim kolaylığı, dergideki self citation izolasyonu, derginin birden fazla isim kullanması, yayın isminin farklı şekillerde kullanılması, yayın yılı hataları, yazar ve kaynakça gösterim hataları makalenin atıf hesaplamasını dolayısıyla derginin impact etki hesaplamasını olumsuz etkileyen faktörlerdir.

Araş. Gör. M. Enes Vural - Araş. Gör. İrfan Karadeniz, “*İlahiyat Dergileri Bağlamında Akademik Dergicilikte Dizinlenme Sürecine Dair İzlenimler*” başlıklı bildirimlerinde ilahiyat alan dergilerinin tarandıkları dizinler yönünden genel durumu ve bu dizinlere başvuru sürecinde yaşananlar, sürecin dergicilik faaliyetine olumlu ve olumsuz etkileri gibi konuları ele almışlardır. Bildiride özetle şu hususları dile getirmişlerdir:

Bugün 105 ilahiyat fakültesi ve editöryal süreçlerini de genellikle bu fakültelerde görev yapan akademisyenlerin yürüttüğü ilahiyat alanında 100 civarında akademik dergi bulunmaktadır. Bunlardan bazıları uluslararası bazıları ulusal niteliklidir. İlahiyat dergilerinin 2016 yılından itibaren TR Dizin’e girmelerinde belirgin bir artış olduğu istatistiksel verilerle belirlenmiştir.

2019 yılı itibarıyla 48 dergi TR Dizin’de, 11 dergi de çeşitli uluslararası dizinlerde taranmaktadır. Dizinlere başvuru ve dizinlerde

yer alma süreçlerinde çeşitli kriterlerin getirilmesinin dergicilik faaliyetine olumlu katkıları vardır. Diğer yandan dizinlerde taranmayan dergiler bu dezavantajlarını aşmak için atıf manipülasyonu gibi farklı arayışlara gitmektedirler.

Akademik yükselme, değerlendirme ve teşvik sistemlerine yönelik geliştirilen puanlama sistemi alan temelli yürütülmelidir. Geliştirilecek yeni bibliyometrik ve bilimetric hesaplama araçları disiplinler arasında yaşanan adaletsizliğin önüne geçip ve bundan sonra oluşacak mağduriyetleri giderebilmelidir. Bu sayede özellikle sosyal bilimler alanında faaliyetlerini sürdüren akademik dergilerin dizinlere ve makalelere muhtaç bırakılması önlenmelidir. Bu noktada değerlendirme, teşvik ve atama kriterlerinin yeniden düşünülmesi ve tartışmaya açılması ve hatta bazı köklü değişiklikler yapılması elzemdir. Çözüm öncelikle karar mercilerinde, yöneticilerde ve ilgili alanda uzman bibliyometristlerdedir.

IV. Oturum: Sosyal Bilimler Dergilerinin Durumu / İntihal

Prof. Dr. Mehmet Aça, “*Türkiye’de Sosyal Bilimler Alanında Akademik Dergi Çıkarmanın Zorluklarına Dair*” başlıklı bildirisinde dergi editörlerinin çoğunlukla akademisyenlerden oluştuğunu bunun da yazar, hakem, dizinler ve kurumlardan kaynaklı sorunlarla da uğraşmak anlamına geldiği için editörlük yapan akademisyenlere büyük yük getirdiğini ifade etmiştir. Aça’nın değerlendirmelerini şöyle özetlemek mümkündür:

Bilimsel yayın kriterlerinin ulusal düzeyde sık aralıklarla güncellenmesi akademik uğraşların dışında kısıtlı zaman ve kadro ile yürütülen editörlük görevlerinin yapısal revizyonlara ayrılmasına, çalışmaların bilimsel içeriklerinin değerlendirilmesi gibi öncelikli konulardan uzaklaşmasına neden olmaktadır. 2015 yılından itibaren sosyal bilimler alanlarındaki yayınlarda da istenen etik kurul onayı hedefleri itibariyle desteklediğimiz bir süreçtir. Ancak saha araştırmalarına dayalı makalelerin hazırlanma sürecinde birçok sorunları da beraberinde getirmektedir. Dergi editörlerinin karşılaştığı sorunlardan birisi de araştırmacıların daha önceki yayınlarına ait bilim ve etik dışı tecrübeleridir. Çalışmalarını daha önce başka yayınlarda yayınlatan yazar-

lar bilim dışı argümanlarla editörlerden yayınlarının kabul edilmesini talep etmekte, hakem dayatmasında bulunabilmektedir. DergiPark platformunun kuruluş amacı dergileri sadece görünür kılma temelli hosting ve domain masraflarından kurtarmak değildir. Yayınların bilimsel ölçütlerde gelişimini tescillemeye odaklanan DergiPark hali hazırda var olan sistem ve ara yüzünü çok daha etkili ve amaca hizmet eder biçimde kullanması gerekir. Dergilerin dizinlendiği indeks bilgilerindeki karışıklık da meselelerden bir diğeridir. Dergilerin belirttikleri indekslerde yer almadıkları veya indeks gruplarını karıştırdıkları dolayısıyla araştırmacıların özgeçmiş hazırlama ve çeşitli akademik yükseltmelerde mağduriyet yaşadıkları vakidir. Yağmacı dergiler konusunda kesin bir teşhis listesinin ortaya konması gerekmektedir. Yağmacı/predatör dergi tanımı kapsamının yayın ücreti talebi dışında başka kriterlere de bağlanması gerekmektedir.

ÜAK'ın atama/yükseltme ve akademik teşvik başvuru kriterleri yayın hayatına yeni başlamış, henüz emekleme döneminde olan dergilerin varlıklarını sürmelerinde zorlanmaktadır. Bu tür ÜAK kriterlerini henüz taşımadıkları için nitelikli makale konusunda sıkıntıya düşmektedirler. Pek çok dergiye ücret almadan hakemlik yapan akademisyenlerin bu emek ve mesaisi hiç değilse ÜAK akademik teşvik başvurularında değerlendirilebilir hale getirilmelidir.

Doç. Dr. Ahmet Koçak, *“Uluslararası Bilimsel Nitelikte Dergi Yayıncılığında Türk Akademik Dergilerinin Konumu: Sosyal Bilimler Alan Örneği”* başlıklı bildirisinde Türkiye’de akademik dergiciliğin uluslararası niteliğe nasıl çıkabileceğini ve akademik dergilerin içinde buldukları belli sorunları tartışmıştır. Koçak’ın bildirisinde dile getirdiği hususları özetle şu şekilde sıralamak mümkündür:

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren akademik dergilerin yayın hayatına girmesiyle birlikte Türkiye’de sosyal bilimler alanında dergicilik faaliyetleri başlamış, bugün DergiPark’a kayıtlı dergi sayısı 2000’lerin üzerine çıkmıştır. Bu da beraberinde makalelerin fiziksel özelliklerinden içeriğine kadar denetim sorunlarını beraberinde getirmiştir. Dergilerde yayımlanan makalelerin kalitesi bir zincir gibi birbirine bağlı çeşitli unsurların birbiriyle uyumlu ve aksamadan işleme-

sine bağlıdır. Bu zincirin halkalarını oluşturan yazar, editör ve hakem sürecinin her aşamasında ayrı ayrı dikkat edilmesi gereken noktalar bulunmaktadır. Yazar bilimsel niteliklere uygun olarak makalesini hazırladıktan sonra yazısını sunacağı dergiyi iyi seçmeli, alanına uygun bir dergide yazının yayınlanmasına özen göstermelidir. Editör, kendisine gelen yazının ön değerlendirmesini dikkatle yapmalı, yazı için uygun hakemleri belirlemeli, yazının son denetimlerini kontrol ederek yazının yayına hazır hale gelmesini sağlamalıdır. Hakemler de uzmanlık alanlarıyla ilgili olmak üzere kendilerine gelen yazıyı nesnel ve önyargısız bir tutumla değerlendirmeli, yazıyı neden kabul ettiğini veya reddettiğini ilmi gerekçeleriyle birlikte kendisine verilen zaman içinde rapor haline getirmelidir.

Sonuç olarak akademik dergilerde yayınlanan makalelerin hem akademik yükseltmelerde kullanılması hem de teşvik yönetmeliğinde bir karşılığının olması akademik dergilerin daha sıkı denetime tabi tutulmasını gerektirmektedir. Dergilerin niteliği, amacı ve kapsamına uygun yayınlar yapması, etik ilkelere uyması, denetlenebilir olması, editör kurulunun ulusal ve uluslararası dergi kriterlerini bilen kimselelerden seçilmesi, yazının dergiye kabulünden yayınına kadar her merhalenin sağlıklı yürütülmesi akademik dergiciliğin bulunduğundan daha iyi noktalara gelmesini sağlayacaktır.

Doç. Dr. Emine Dengeç, “*Diğerinin Nesnesi Benimdir: İntihal Üzerine*” başlıklı bildirisinde; geçmişten bugüne sözlüklerde intihal kelimesine verilen anlamlar üzerinde durmuş, bilimsel bilginin en önemli kriterinin özgünlük olmasına değinmiş, araştırmacıların literatür araştırması, eleştirisi ve ulaştıkları verileri değerlendirme sırasında hatalı tutumlarıyla intihale kadar uzanan yanlışlara düştüklerini dile getirmiştir. Dengeç’in değindiği noktaları şu şekilde özetlemek mümkündür:

Tarih alanında Ali Birinci’nin yazdığı *Tarihçiliğin Kara Kitabı*, tarih alanındaki intihallerin de tarihi niteliğindedir. Eserde kaydedilen intihaller incelendiğinde kimilerinin kastlı, kimilerinin bilinçsizce kimilerinin ise bilgisizlikten kaynaklandığı gözlemlenmiştir. Üç kategoride incelenen intihal türlerinden ilki bilgisizlikten kaynaklı intihallerdir.

Araştırmacı alıntının nasıl yapılacağı konusundaki bilgi eksikliği, masum metot hataları bu gruptadır. Bilinçsiz intihal adı verilen ikinci grupta araştırmacı bilginin asıl kaynağına ulaşmak yerine, ulaşabildiği ikincil, kaynaklardan alıntı yapmakta, zamanla bilginin asıl sahibi ve eseri göz ardı edilmektedir. Üçüncü gruptaki intihal türünü nitelikli ve niteliksiz intihal olarak ikiye ayırmak mümkündür. Nitelikli intihal, intihali yapan kişinin doğrudan veya kısmen yazarın adını belirtmeden alıntı yapması, ikincisinde ise çalıntıyı kılıfına uydurmasıdır. İntihal-lerin önüne geçmek için alınacak en önemli tedbir, eğitimidir. İntihal vakalarının en önemli nedeni eğitim eksikliğidir. Lisans ve lisansüstü çalışmalarında öğrencilere bilgiye nasıl ulaşacağı, bunu hangi kurallar çerçevesinde ne kadar kullanacağı, hangi kaynakları nasıl değerlendireceği, metot ve usul bilgileri ön plana çıkartılarak öğretilmelidir.

Sonuç ve Öneriler

“Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi Türkiye’de Sosyal Bilimlerde Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı” katılımcılarının görüş ve önerileri bize bu alanda problemler, nedenleri ve çözümleri konusunda fikir verebilmektedir. Çalıştaya katılanların görüş ve önerilerini şöyle maddeler halinde sunabiliriz. Bu maddeler aynı zamanda çalıştayın sonuç bildirgesidir:

1. Dergilerin niteliği, amacı ve kapsamına uygun yayınlar yapması; etik ilkelere uyması, denetlenebilir olması, editör kurulunun ulusal ve uluslararası dergi kriterlerini bilen kimselerden seçilmesi akademik dergiciliğin bulunduğundan daha iyi noktalara gelmesini sağlayacaktır.

2. Akademik dergilerde yayınlanan makalelerin içerik sınırlaması çok iyi yapılamamaktadır. Başlık, özet ve anahtar kelimelerin içerikle uyumunda problemler vardır. Hakemlerin ve dergi editörlerinin bu konuda daha hassas davranması gerekmektedir.

3. Makaleler çok iyi bir literatür taramasından sonra kaleme alınmalı, yabancı menşeli kaynakların yanında yerli ve nitelikli kaynaklar da göz ardı edilmemelidir.

4. Hakem, muhteva ve biçim yönünden yazının tekâmülüne katkı sağlamalı, hakemlik hatır-gönül ilişkisinden çıkarılıp profesyonel bir

süreçte işletilmeli, sanal hakemliğe kapı aralayan sistem eksiklikleri giderilmelidir.

5. DergiPark sistemi üzerinde hakem havuzu oluşturulmalıdır. Editör, kendisine verilecek bir yetkiyle, hakem havuzundan eldeki yazıyı değerlendirebilecek birikime sahip hakeme kolayca ulaşabilmelidir.

6. Akademik terfilerde kullanılan “makale kabul yazıları” zaman zaman editörü müşkül durumda bırakmaktadır. Bu sıkıntının giderilmesi için DergiParkta hali hazırda mevcut olan “Hakemlik belgesi oluşturma” sekmesine ilaveten “makale kabul yazısı” sekmesi şeklinde ayrı bir özellik eklenebilir. Hakemlik süresi bittikten sonra “makale kabul yazısı” isimli sekme aktif hale gelir ve editör istenen yazarlara bu yazıyı gönderebilir. Bu tarz bir işleyiş editöryal sürece olumlu etki edecektir.

7. Sosyal Bilimler alanındaki dergilerde editörlük ve hakemlik görevleri, alanında ilgili akademisyenler tarafından gönüllülük esasına göre yürütülmektedir. Bu sebeple ÜAK atama / yükseltme kriterlerinde ve akademik teşvik esaslarında, dergi editörlüğü ve hakemliğine kayda değer bir puan takdir edilmelidir.

8. ÜAK’ın fazla yayın talep eden şartlar yerine ideal sayıda ama içerik açısından nitelikli yayın şartı araması daha doğru olacaktır. Zira fazla yayın şartı doçent adayını niteliksiz ama sayıca fazla makale yazmaya sevk etmiştir. Yağmacı dergiler de bu durumdan beslenmektedir.

9. ÜAK’ın kriterlerinde makaleler niteliklerine göre değil yayımlandıkları dergiye göre puan almaktadır ve bu puanlar standarttır. Oysa aynı dergide yayımlanan makaleler arasında emek, yenilik getirme, tez sunma, vb. birçok yönden birbirine denk olmayan makaleler de yayımlanabilmektedir. Bu adaletsiz çarpık durumun düzeltilmesi için makalelere alt ve üst puan belirlenmeli (20-40 puan aralığı gibi), bu puan aralığında uygun olan puanı takdir yetkisi jüri üyesine bırakılmalıdır.

10. TR Dizin, dizine kabul edilen dergileri sürecin her adımında bilgilendirmelidir.

11. TR Dizin denetimleri yerinde yapılmadığı için TR Dizin tarafından istenen makale raporlarının gönderilmeden önce yazıldığı, öncesinde ise “uygundur” ya da “değildir” gibi çentik usulüyle akademik değeri olmayan raporların düzenlendiği, hakem önerilerinin yazardan

istendiği, yazarın yakın dostlarını yazısına hakem olarak önerdiği, daha sonra yazarın bu isimlerle irtibata geçerek raporun olumlu yazılmasını temin ettiği bilinmektedir. Bu sebeple TR Dizin, dizine kabul edilen dergileri belirli aralıklarla adresinde denetlemeli hakem seçiminin ve raporlarının sağlıklı düzenlenip düzenlenmediği mutlaka kontrol edilmelidir.

12. DergiPark sisteminde bulunan dergilere makale gönderen yazarın dergiye hakem önermesi yahut derginin yazardan hakem ismi talep etmesi suiistimale kapı aralayan bir sistem olduğu için etik değildir.

13. Yayın sahipleri çoğunlukla kaynaklardan elde ettikleri bilgiyi kullanma ve kaynak gösterme konularındaki bilgisizlikleri sebebiyle intihale düşmektedirler. Lisans ve lisansüstü dönemde öğrencilere bilgiye nasıl ulaşacağı ve bilgiyi hangi sınırlar dâhilinde ne kadar, nasıl kullanacağı iyice öğretilmeli, bu konudaki eğitim eksikliği konulacak derslerle giderilmelidir.

14. Sosyal bilimler alanında çeşitli dizinler tarafından taranan dergilerin kaynakçalarında ciddi bir tutarsızlık vardır. Bu hal makalenin atıf alma oranını ve derginin impact etkisini olumsuz etkilemektedir. Kaynakça gösterimi konusunda bir standartlaşma sağlanmalıdır.

15. Bir süre önce “Yağmacı Dergi” tabiri ortaya atılmış ancak mesele üzerine gidilmemiştir. “Yağmacı Dergi” tanımı yapılmalı özellikle ücret alma dışındaki olumsuz vasıfları da belirtilmelidir.

16. Bilimsel yayınlar için istenen “Etik Kurul Onayı” ilke olarak araştırmacıların desteklediği bir onaydır. Ancak içerik ve ayrıntılar açısından makalenin hazırlanma sürecinde sosyal bilimlerde saha çalışmaları arasında araştırmacıyı yavaşlatan, yoran olumsuz bir etkisi vardır. Sosyal bilimler saha çalışmaları için etik kurul onayı belgesinin şartlarının yeniden düzenlenmesine ihtiyaç vardır.

17. Akademik yükseltme, değerlendirme ve teşvik sistemlerine yönelik geliştirilen puanlama sistemi, alan temelli yürütülmelidir. Geliştirilecek yeni bibliyometrik ve bilimetrik hesaplama araçları disiplinler arasında yaşanan adaletsizliğin önüne geçip bundan sonra oluşacak mağduriyetleri giderebilmelidir. Bu sayede özellikle sosyal bilimler alanında faaliyetlerini sürdüren akademik dergilerin dizinlere ve makalelere muhtaç bırakılması önlenmelidir.

18. Uluslararası veri tabanları bir yandan bilimsel bilginin göreliliğini iddia eder türden çalışmaları öne çıkaran bir indekslemeye gitmekte; fakat diğer yandan da görelilikten uzak olarak kesinlik ihtiva eden nitelendirmeler ve kurallar belirlemektedir. Bu haliyle de çelişkili bir şekilde göreliliğin lehine kesinlikler üretmektedir. Bu bir muhafazakârlık biçimidir.

19. Bir takım web sitelerinde akademik danışmanlık, eğitim danışmanlığı adı altında ücret karşılığında makale, tebliğ ve tez yazılarak akademisyenlere -sözde- danışmanlık hizmetleri sunulmakta; bu hizmetlerin bir kısmı da yine akademisyenler tarafından yürütülmektedir. Bu sitelerin ve buralardan faydalananların sayısı azımsanamayacak ölçüdedir. Bilim ahlakına, etik değerlere ve akademik gelişime son derece zarar veren bu tür sitelerin faaliyetleri çok sıkı denetlenmeli, yararlanılanlar deşifre edilmeli, haksız akademik rütbe elde edenler cezalandırılmalı ve bu tür sitelerin faaliyetleri durdurulmalıdır.

20. Ücretle makale, tebliğ, tez hatta eser yazdırmanın önüne geçilmesi için yüksek lisans, doktora, yeterlilik, asistanlık, doçentlik vb. her akademik kademedede sınav konulmalı, sınavlar yazılı ve mülakat şeklinde yapılarak adayın alan bilgisi ölçülmelidir. Böylece ücretle akademik veri oluşturmanın önüne geçilmelidir.

21. Akademik yayınlarda bir terim veya kavram için kullanılan İngilizce karşılıklarda birlik yoktur. Edebiyat, tarih, sosyoloji, coğrafya gibi çeşitli alanlar için terim sözlüğü hazırlayan TDK, bu terimlerin İngilizce karşılığını da vermelidir. Dini terimler için de Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Arapça karşılıkların yanında İngilizce terimlere yer vermelidir. “Mesleki İngilizce, Akademik İngilizce” gibi derslerle öğrencilerin lisans yıllarında İngilizce alan ve literatür bilgisi geliştirilmelidir.

İlgililere bilgi ve gereği için saygıyla duyurulur.

Çalıştaydan Kareler

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Av. Dr. Ali Ürey

Doç. Dr. Ümran Ay

Çalıştaydan Kareler

Prof. Dr. Nihat Öztoprak

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Soldan sağa: Prof. Dr. Nihat Öztoprak, Doç. Dr. Recep Ahışalı, Av. Dr. Ali Ürey, Prof. Dr. Ali Akyıldız, Dr. Sena Sezgin

Çalıştaydan Kareler

Soldan Sağa: Prof. Dr. Nihat Öztoprak, Prof. Dr. Orhan Bilgin,
Prof. Dr. Sebahat Deniz, Prof. Dr. Ali Akyıldız, Prof. Dr. Kemal Yavuz,
Doç. Dr. Recep Ahışalı, Av. Dr. Ali Ürey

Soldan Sağa: Prof. Dr. Hanife Koncu,
Prof. Dr. Murat Uluskan, Prof. Dr. Davut Hut,
Prof. Dr. Mùjgan Çakır, Prof. Dr. Nihat Öztoprak

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Prof. Dr. Ali Akyıldız, Doç. Dr. Emine Dingey
sohbet halinde

Soldan sağa Prof. Dr. Kemal Yavuz, Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız,
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Özkat, Prof. Dr. Müjgan Çakır,
Prof. Dr. Hanife Koncu, Prof. Dr. Sebahat Deniz

Çalıştaydan Kareler

Prof. Dr. Nihat Öztoprak

Soldan sağa: Prof. Dr. Ahmet Taşşın, Prof. Dr. Halil İbrahim Gürcan, Prof. Dr. Ali Akyıldız, Öğr. Gör. Mustafa Kemal Şen, Araş. Gör. İrfan Karadeniz

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Soldan sağa: Prof. Dr. Mehmet Aça, Prof. Dr. Sebahat Deniz,
Prof. Dr. M. Fatih köksal

Soldan sağa: Prof. Dr. Alaeddin Yalçınkaya, Prof. Dr. Ömer Say,
Doç. Dr. Recep Ahışalı, Doç. Dr. Serdar Yavuz, Araş. Gör. M. Enes Vural

Çalıştaydan Kareler

Soldan sağı: Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız, Prof. Dr. Davut Hut,
Doç. Dr. Emine Dengeç, Doç. Dr. Ahmet Koçak

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Prof. Dr. Kemal Yavuz, Prof. Dr. M. Fatih Köksal, Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Özkat, Prof. Dr. Müjgan Çakır, Prof. Dr. Hanife Koncu, Prof. Dr. Sebahat Deniz sohbet halinde.

Çalıştaydan Kareler

Soldan sağa: Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız, Prof. Dr. Davut Hut,
Doç. Dr. Emine Dengeç, Doç. Dr. Ahmet Koçak

Soldan sağa: Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız, Prof. Dr. Nihat Öztoprak,
Prof. Dr. M. Fatih Köksal, Doç. Dr. Serdar Yavuz

Akademik Dergiciliğin Meseleleri Çalıştayı

Prof. Dr. Kemal Yavuz öğrencilerle sohbet ederken

Prof. Dr. Ahmet Tanyıldız, Prof. Dr. Nihat Öztoprak,
Prof. Dr. M. Fatih Köksal, Doç. Dr. Serdar Yavuz

Çalıştaydan Kareler

Katılımcılar toplu halde

Kültür Ocağı Vakfı sempozyum görevlisi öğrencileri

KÜLTÜR OCAĞI VAKFI
TÜRK KÜLTÜRÜ İNCELEMELERİ DERGİSİ

SOSYAL BİLİMLERDE AKADEMİK DERGİCİLİĞİN MESELELERİ ÇALIŞTAYI

13 MART 2020

Sosyal bilimler alanındaki akademik dergilerin sayısının çok hızlı artması nitelik bakımından bazı problemleri de beraberinde getirmiştir. Bugün, dergilerde yayınlanan makalelerin niteliği, hakemlik, editörlük süreçleri ve indeks aboneliği konusunda ciddi aksaklıklar görülmektedir. Bu problemlerin alanın ilgili araştırmacıları tarafından konuşulması, tartışılması gerektiği düşünülmüş ve bu ihtiyaçla bir çalıştay düzenlenmesine karar verilmiştir. Elinizdeki bu çalışmada Kültür Ocağı Vakfı bünyesinde faaliyet gösteren Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi tarafından “Türkiye’de Sosyal Bilimlerde Akademik Dergiciliğin Meseleleri” başlığıyla düzenlenen çalıştayın bildirileri bulunmaktadır.

